

Bodor-Eranus Eliza Hajnalka

Önkormányzati pályázati aktivitás

**Információs kulcsszereplők az önkormányzati fejlesztéspolitikában
és pályázataiban Magyarországon**

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

Témavezetők:

Letenyei László, Dr.

Egyetemi docens

Pálné Dr. Kovács Ilona, DSc.

Egyetemi tanár

Budapesti Corvinus Egyetem

Szociológia Doktori Iskola

Önkormányzati pályázati aktivitás

**Információs kulcsszereplők az önkormányzati fejlesztéspolitikában
és pályázataiban Magyarországon**

Ph.D. értekezés

Bodor-Eranus Eliza Hajnalka

Budapest, 2012

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	11
1.1. A kutatás célja.....	11
1.2. A kutatási kérdések és terepközei indoklásuk	13
1.3. A fogalmak definiálása	20
1.4. A kutatást megelőző szempontok	23
2. ELMÉLETI HÁTTÉR.....	25
2.1. A fejlesztési források felhasználásával kapcsolatos elméleti megközelítések.....	25
2.1.1. A fejlesztési forrásokkal kapcsolatos nemzetközi trendek	26
2.1.2. A finanszírozási keretek intézményes következményei	29
2.1.3. Az uniós finanszírozás hazai intézményrendszere	33
2.1.3.1. Általános területi kormányzás: az önkormányzatok.....	35
2.1.3.2. Speciális fejlesztési intézményrendszer: döntéshozatali szervek az uniós forráselosztásban	37
2.1.4. A hazai forráselosztás és forrásfelhasználás elemzése a szakirodalomban	41
2.2. Az önkormányzatok szervezetszociológiai és kapcsolathálózati megközelítései	46
2.3. A szervezetközi kapcsolatokkal foglalkozó elméleti megközelítések	52
2.3.1. Az egyéni kapcsolatokról a szervezetközi kapcsolatokig (mikro-makro megközelítés)	56
2.3.1.1. A társadalmi- és beágyazottságelméletek hatása a szervezetközi kapcsolatok- elméletekre	57
2.3.1.2. A kapcsolathálózat szerkezetének vizsgálata és a szervezetközi kapcsolatháló-elméletek.....	60
2.3.1.3. A kulcsszereplők: a véleményvezető- és brókerelméletek hatása a szervezetközi kapcsolathálózat-elméletekre	63
2.3.1.3.1. Véleményvezetők.....	64
2.3.1.3.2. Brókerek.....	69
2.3.1.3.3. A véleményvezetők és brókerek mikroszinttől makroszintig	71
2.3.2. A környezettől a szervezetközi kapcsolatokig (makro-makro megközelítés)	73
2.4. Az elméletek szintézise	75
3. MÓDSZERTAN.....	78
3.1. Hipotézisek és operacionalizálás	78
3.1.1. Hipotézisek	79
3.1.2. Operacionalizálás	83
3.2. Kvantitatív és kvalitatív módszerek.....	84
3.2.1. Kvantitatív adatok.....	86
3.2.2. Kvalitatív adatok.....	88

3.3.	A terep	90
4.	EREDMÉNYEK	94
4.1.	A települések eltérő pályázati aktivitása	96
4.2.	A pályázati rendszer és a pályázati aktivitás	105
4.3.	A település funkciója által befolyásolt pályázati aktivitás	112
4.4.	Az önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás	129
4.5.	A kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás.....	138
4.5.1.	Az önkormányzatok pályázati együttműködésének típusai	140
4.5.2.	Az önkormányzatok pályázati együttműködésének irányai	147
4.5.3.	Az önkormányzatok kapcsolatainak lyukas hálózata	151
4.5.3.1.	Információs kulcsszereplők.....	152
4.5.3.2.	Területi hálózat	162
5.	ÖSSZEFOGLALÁS ÉS TOVÁBBLÉPÉS IRÁNYAI	177
5.1.	Az eredmények összefoglalása és következtetések	177
5.2.	További kutatási dimenziók és a továbblépés irányai	184
6.	IRODALOM	186
7.	FÜGGELÉK	194
7.1.	A kaposvári kistérség településeinek rövid bemutatása	194
7.2.	Interjúvázlat	206
7.3.	Statisztikai mellékletek.....	207
7.4.	Kapcsolathálózati mellékletek	236

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra.....	38
Az európai uniós finanszírozás hazai intézményrendszere 2007-ig.....	38
2. ábra.....	40
Az európai uniós finanszírozás hazai intézményrendszere 2007-2011-ig.....	40
3. ábra.....	62
A szervezetek Kilduff és Tsai (2003: 24) szerinti mikro-makro kapcsolata.....	62
4. ábra.....	69
A brókerek tipológiája	69
5. ábra.....	77
Az elméleti irányzatok a különböző vizsgálati szinteken	77
6. ábra.....	82
H3.1. modellezése: A személyes kapcsolathálózatban funkcionálisan összetartozó véleményvezetők és véleménybrókerek az önkormányzati kapcsolathálózatban vajon funkcionálisan különböznek-e egymástól? .	82
7. ábra.....	82
H3.1. modellezése: Az alá- és fölérendeltséget mutató szervezeti kapcsolatok vagy a területi kapcsolatok szerkezete jellemző inkább az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos együttműködésére?	82
1. táblázat: Kutatási kérdések és hipotézisek operacionalizálása	83
8. ábra.....	86
A benyújtott uniós pályázatok megoszlása 2009. augusztus 30-ig	86
9. ábra: A kaposvári kistérség.....	90
10. ábra.....	98
Nagyberki és Mezőcsokonya uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban.....	98
11. ábra.....	99
Hetes és Somogyjád uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban	99
12. ábra.....	100
Juta és Igal uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban	100
13. ábra.....	101
Kaposvár uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban	101
14. ábra.....	102
Marcali és Siófok uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban	102
15. ábra.....	102
A települések pályázati aktivitási stratégiái.....	102
16. ábra.....	104
A benyújtott pályázatok száma (Y) a lakosságszám függvényében (X) a kaposvári kistérség településein.	104
17. ábra.....	107
Pályázati lehetőségek keresése kis- és nagytelepülések esetében	107
18. ábra.....	108
A pályázati aktivitás feltételei kistépülések esetében	108
2. táblázat.....	113
Pályázati mutatók a település típusa szerint.....	113
3. táblázat.....	114
Pályázati mutatók a települések lakosságszáma alapján	114
4. táblázat.....	114
Pályázati mutatók a települések körjegyzőségi státusa alapján	114
5. táblázat.....	115
Pályázati mutatók a települések lakosságszáma alapján	115
6. táblázat.....	117
Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet	117
7. táblázat.....	118
Többváltozós regresszióelemzés: F-próba	118
8. táblázat.....	118
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók.....	118

9. táblázat	119
Faktoranalízis: KMO és Bartlett teszt.....	119
10. táblázat	120
Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés	120
11. táblázat	121
Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés	121
12. táblázat	121
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	121
13. táblázat	122
Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet.....	122
14. táblázat	123
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	123
15. táblázat	123
Regresszióelemzés: R négyzet.....	123
16. táblázat	123
Regresszióelemzés: Együtthatók	123
17. táblázat	124
Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés	124
18. táblázat	124
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	124
19. táblázat	125
Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet.....	125
20. táblázat	126
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	126
21. táblázat	126
Többváltozós regresszióelemzés: Rnégyzet.....	126
22. táblázat	126
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	126
23. táblázat	127
Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet.....	127
24. táblázat	127
Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók	127
19. ábra.....	136
Összes pályázatok száma a kaposvári kistérségben 2009–2010-ben	136
20. ábra.....	136
A kaposvári kistérségben 2009–2010-ben beadott pályázatok száma a kapcsolatok függvényében.....	136
21. ábra.....	142
Az önkormányzatok kapcsolatainak típusai a formális-informális térben.....	142
22. ábra.....	143
A kaposvári kistérség formális kapcsolathálózata: körjegyzőségek és mikrotérségek	143
23. ábra.....	144
Példák iskolaintegrációs együttműködésekre a kaposvári kistérségben.....	144
24. ábra.....	145
A kaposvári kistérség önkormányzatainak kvázi informális kapcsolathálózata	145
25. ábra.....	146
A kaposvári kistérség önkormányzatainak összesített kapcsolathálózata.....	146
26. ábra.....	147
Önkormányzatok közötti információs csatornák.....	147
27. ábra.....	148
Központi szerepük által előnyt élvező önkormányzatok	148
28. ábra.....	149
A pályázatíró vagy tanácsadó cégek információs dömpingjében lavírozók	149
29. ábra.....	150
Önkormányzati konzorcium	150

30. ábra.....	153
H3.1. modellezése: A személyes kapcsolathálózatban funkcionálisan összetartozó véleményvezetők és véleménybrókerek az önkormányzati kapcsolathálózatban vajon funkcionálisan különböznek-e egymástól?	153
31. ábra.....	154
Önkormányzatközi pályázati összesített kapcsolathálózat a kaposvári kistérségben	154
25. táblázat.....	155
Kapcsolatok száma a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében.....	155
26. táblázat.....	156
Regresszió elemzés: R négyzet.....	156
27. táblázat.....	156
Regresszió elemzés: F-próba.....	156
28. táblázat.....	156
Regresszió elemzés: magyarázó változó	156
29. táblázat.....	157
Közöttség a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében.....	157
32. ábra.....	158
A kaposvári kistérség településeinek a tanácsadó cégekkel való együttműködése.....	158
33. ábra.....	159
A pályázatiíró és tanácsadó cégek önkormányzati szolgáltató típusai	159
34. ábra.....	163
H3.1. modellezése: Alá- és fölérendeltséget mutató szervezeti kapcsolatok vagy pedig a területi kapcsolatok szerkezete jellemző inkább az önkormányzatok pályázati együttműködésére?.....	163
35. ábra.....	164
A kaposvári kistérség településeinek és a pályázatokkal kapcsolatos szervezeteknek együttműködési hálózata	164
36. ábra.....	164
Kapcsolatok száma a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében.....	164
37. ábra.....	165
Közöttség a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében.....	165
38. ábra.....	169
A kaposvári kistérség településeinek és szervezeteinek pályázatokkal kapcsolatos közvetlen együttműködése	169
39. ábra.....	171
A kaposvári kistérség településeinek pályázatokkal kapcsolatos szervezeti együttműködése, az interjúkban említett gyakoriságot figyelembe véve.....	171
40. ábra.....	172
Információs irányítók a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a kapcsolatok száma alapján)	172
41. ábra.....	172
Pályázatiíró cégek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a kapcsolatok száma alapján)	172
42. ábra.....	173
Információs brókerek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a közöttség mutató alapján).....	173
43. ábra.....	173
Pályázatiíró cégek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a közöttség mutató alapján).....	173
30. táblázat.....	178
A hipotéziseket és fontosabb eredményeket összefoglaló táblázat.....	178
44. ábra.....	181
Az elméleti irányzatok alkalmazása a kutatás mikro- és makroszintjén a többi vizsgált kérdés fényében	181

A kutatást a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 projekt támogatta.

TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005

Köszönetnyilvánítás

Disszertációm annak a kutató munkának a végterméke, melyet 2009 és 2011 között, részben az egyetemi ösztöndíjprogram, részben pedig a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 projekt finanszírozásának segítségével folytattam. Ebben a kutatási szakaszban nagyon sokan segítettek a disszertációm végleges formájának kialakítását. Elsősorban szeretnék köszönetet mondani témavezetőimnek, Letenyei Lászlónak és Pálné Kovács Ilonának, a szakmai útmutatásért és segítségért. A gondolatébresztő konzultációk, és a szakmai hiányosságokat pótoló tanácsok nélkül úgy érzem a dolgozat jelenlegi formájában nem jöhetett volna létre. Nagyon sok segítséget nyújtottak a tézistervezet megvédésekor, majd a műhely vita során Szántó Zoltán és Tardos Róbert építő megjegyzései, melyek felhívták a figyelmem a téma sokoldalúságára és a feldolgozott anyag hiányosságaira. A disszertáció írását Lengyel György is figyelemmel kísérte, megjegyzéseit az adatfelvétel és az adatfeldolgozás megtervezésekor jól tudtam hasznosítani. A kutatói fórumon Juhász Pál és Kuczi Tibor nyújtottak segítséget. Juhász Pálnak köszönhetem a véleményvezető és véleménybróker szakkifejezések találóbb mederbe való terelését, és a vele folytatott együttgondolkodás eredménye a dolgozat kulcskifejezéseit alkotó információs kulcsszereplők, majd az információs irányító és információs bróker kifejezések. Egy-egy konzultáció erejéig Takács Károly, Czákó Ágnes, Bartus Tamás, Tóth Lilla, Hutkai Zsuzsanna, Keller Judit is segítettek a téma konceptuális alakítását. Kollegáim közül hálásan köszönöm Gulyás Attilának és Csabina Zoltánnak a módszertani segítséget, Kónya Hannának, Nagy Teréziának, Becze Orsolyának és Bocz Jánosnak pedig a sok támogatást és bátorítást.

Disszertációm témájának sokoldalúságát nem sikerült volna kellőképpen megragadnom az interjúalanyok segítsége nélkül. Ezért köszönettel tartozom elsősorban az NFÜ munkatársainak: Sári Lászlónak, Török Józsefnek és Frank Melindának. A kaposvári kistérségben folytatott terepmunka során sokat tanultam a polgármesterektől és jegyzőktől. Az interjúk során segítséget nyújtottak Fülöp László (Igal jegyzője), Máténé Prisztács Éva (Magyaratád és Patalom körjegyzője), Zsalakó Ernő (Baté polgármestere), Keresztes József (Mosdós polgármestere), Hivatal Nándorné (Juta polgármestere), Nyitrai István (Bószénfa polgármestere), Fajcsi János (Somogyaszaló polgármestere), Sárhegyi Judit (Szentbalázs polgármestere), Csikós Nagy Márton (Somogysárd polgármestere), Tóbiás Mária (Göllei körjegyző), Kaposvölgyiné dr. Hangyál Margit (Nagyberki körjegyző), Kisfalusi András (Mernye polgármestere), Ádám László (Hetes polgármestere), Laczóné Hardi Márta (Hetesi jegyző), Pataki Sándor (Taszár polgármestere), Lőrinczné Kiss Ilona (Somogyjád polgármestere), Egerszegi Ferenc (Szentgáloskér polgármestere), Pál Tibor (Újvárfalva jegyzője), Lengyel Antal (Somogyszil körjegyzője), Tallián Zsolt (Osztopán jegyzője). Kutatómunkámat információkkal és adatokkal segítették Dr. Kartali Klára, a kistérségi társulás elnökhelyettese, Tapsonyi Tünde, a kaposvári pályázati iroda vezetője, illetve a Zselica Szövetség elnöke, a Zselici Lámpások elnöke, és a Kaposvári Egyetemről Dr. Sarudi Csaba Tanár Úr. A disszertációban szereplő sokoldalúság megragadásához további interjúkat készítettem Remiczky Zoltánnal (Szob polgármesterével), a Somogy Procurator pályázati céggel, Csönde Zsuzsa pályázatiíróval, illetve a Tett Consulting és a HBH Euroconsulting tanácsadó cégekkel. További köszönettel tartozom mindazon önkormányzati alkalmazottnak, akik a terepmunkám során segítséget nyújtottak.

Külön köszönettel tartozom családomnak azért a támogatásért, amelynek segítségével sikerült legyőznöm az anyagi, fizikai és szellemi akadályokat. A családom támogatása és megértése nélkül nagyon nehezen végezhettem volna el a disszertációm alapjául szolgáló kutatást, a kaposvári terepmunkát és az időigényes adatfeldolgozást.

1. Bevezetés

„Az egész pályázati rendszer az önkormányzati fejlesztések alfája meg omegája.” (T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.-én)

1.1. A kutatás célja

A hazai önkormányzatok finanszírozási forrásszerzési mechanizmusa jelentősen megváltozott az elmúlt évek során, főleg az Európai Unióhoz való csatlakozást követően, mivel Magyarország is részesedhet a Strukturális Alapokból. Bár a hazai és uniós törekvések az esélyegyenlőség kialakulását szolgálják, a tapasztalatok szerint az önkormányzatok eltérő mértékben részesülnek a pályázati forrásokból. A jelenlegi finanszírozás a települések alulról építkező igényrendszeréhez igazodik. Azonban még a hasonló adottságú települések is eltérő mértékű pályázati összegekre tesznek szert. Az eltérés egyaránt jellemző a finanszírozási rendszerbe való belépés idejére és módjára, akár csak az elnyert támogatások számára és összegére. A pályázati rendszer sajátosságai alapján a hasonló adottságú települések eltérő úgynevezett pályázati aktivitással rendelkeznek: egyes települések teljes erőbedobással minél nagyobb részt szeretnének maguknak a pályázati összegekből, míg más települések marginalizálódnak, bizonyos fajta bizonytalansággal, aggodalommal pályáznak.

A kutatás célja az önkormányzatok eltérő pályázati aktivitásának magyarázata. Ennek megfelelően a kutatás annak a kérdésnek a megválaszolására összpontosít, hogy **miért eltérő a pályázati aktivitás az önkormányzatok esetében?** Valamilyen szempont mentén determinált-e az önkormányzatok viselkedése a hazai pályázati struktúrában? Mi az, ami leginkább meghatározza a települések ilyen jellegű részvételét a pályázati forrásokból?

Az önkormányzatok pályázati aktivitása és – ennek következtében – pályázati intenzitása, meghatározza a területfejlesztés ütemét, ezáltal a területfejlesztési stratégia elemeinek időre teljesítő vagy időben elhúzódó megvalósulását. Az önkormányzati

pályázati aktivitás szervezetszociológiai feltárásával a szakirodalom csak részlegesen foglalkozik. Ezért az újszerű megközelítés mellet jelen vizsgálat időszerűsége abban rejlik, hogy az önkormányzati pályázati aktivitás mögöttes hajtóerőit megismerve és megértve, javaslatokat tehetünk a finanszírozási források hatékonyabb önkormányzati felhasználására.

A kutatás interdiszciplináris megközelítést alkalmaz és az önkormányzatok pályázati aktivitásának magyarázatát négy pillére építi.

Az első pillér a finanszírozási rendszer sajátosságainak tárgyalását tartalmazza, először nemzetközi (például Evans 2000, Orenstein és Schmitz 2006, Fung és Wright 2003, Bruszt és Vedres 2010), majd hazai (például Somlyódyiné 2006, Pálné 2008) vonatkozásban. A hazai finanszírozási rendszer bemutatása nagymértékben támaszkodik mind a gazdasági (Voszka 2006, Perger 2009), mind pedig a szociológiai (Kovách 2007), illetve a területfejlesztés (Pálné 2009, Kovács 2008) megközelítésű elemzésekre.

A második pillér azokat az objektív tényezőket veszi figyelembe, amelyek az önkormányzatok pályázati aktivitása során játszhatnak szerepet, azokra a szakirodalmi megközelítésekre támaszkodva, amelyek a magyarországi önkormányzati pályázatok elemzését tűzték ki célul (például Hutkai 2009, Balogh 2009).

A harmadik pillér az önkormányzati aktivitást befolyásoló szubjektív tényezőket veszi figyelembe (például Trigilia 2001, Bódi 2001) alapján.

És végül, a negyedik és egyben a leghangsúlyosabb pillér, a kapcsolathálózati megközelítés azt vizsgálja, hogy az egyének és szervezetek közötti kapcsolathálózatok hogyan és milyen módon befolyásolhatják az önkormányzatok pályázati aktivitását. A kutatási megközelítés az önkormányzatok forrásszerzési mechanizmusát arra az elméleti alapra építi, amely a társadalmi, szakmai és cserekapcsolatokba beágyazott szervezeteket helyezi előtérbe (Gulati, Nohria és Zaheer 2000), szemben a klasszikus közgazdaságtan által atomisztikus szereplőként kezelt szervezeti egységekkel. Tehát, az önkormányzatok, mint szervezeti egységek, jelen esetben a társadalmi beágyazottságuknak (Granovetter 1973) köszönhetően, feltehetően a társadalmi tőke (Coleman 1990) és a társadalmi kapcsolatok segítségével jutnak olyan információs előnyhöz (vagy hátrányhoz), amely elősegíti (vagy gátolja) forrásszerzésüket (pályázati dinamikájukat vagy megfogalmazott pályázati céljaikat). Ennek megfelelően, a kutatás

az önkormányzatok kapcsolathálózatának elemzésekor, illetve a kapcsolathálózatban kulcsszerepet játszó szereplők vizsgálatakor, két elméleti sík meghatározására tesz javaslatot: egyrészt a személyes kapcsolathálózatok segítségével következtethetünk a szervezetközi kapcsolathálózatokra (mikro-makro megközelítés, Granovetter 1973, Coleman 1999, Burt 1999 alapján), másrészt pedig a területi kapcsolathálózatból következtetünk a szervezetközi kapcsolathálózatra (makro-makro megközelítés, Sabel 1989, Saxenian 1994 alapján). A szervezetközi kapcsolatok e két aspektusát Ebers (1997) inspirálta, aki a szervezetközi kapcsolatok elemzésének különböző típusait elemezte a szakirodalom alapján.

1.2. A kutatási kérdések és terepközei indoklásuk

Kutatómunkám során figyelembe vettem mind a nagymintás (országos) adatokat, mind a tereptapasztalatok alapján gyűjtött adatokat, ezáltal biztosítva a kutatás lehető legnagyobb fokú megbízhatóságát és érvényességét. Továbbá, a kutatás azon pontjain, ahol a kismintás kvalitatív adatokat össze lehetett vetni az országos adatokkal, az eredmények tágabb értelmezése végett, az összehasonlításokat elvégeztem.

A terepmunkám helyszínéül a nagyrészt kis és aprófalvakból álló kaposvári kistérséget választottam. Az egy kistérségen belüli adatgyűjtés lehetővé tette a pályázati aktivitás megismerését a legtöbb szereplő szempontjából. Továbbá az együttműködési hálózat leírása is azért valósulhatott meg, mert a kistérségre fókuszálva, lehetővé vált a teljes hálózatot elemzése. A vizsgálat során igyekeztem a pályázati rendszer azon sajátosságait kiemelni, amelyek más (főleg kistélepedéseket tartalmazó) régiókat is érintenek.

A kaposvári kistérséghez fűzhető területi kötődésem a Dr. Lengyel György által vezetett sokszoros és sokrétű kutatási előzményeknek köszönhető, mely kutatások érintették az önkormányzatok pályázatait is. E kutatások egy részéhez személyesen csatlakoztam, és ekkor szembesültem először a kistélepedések pályázati nehézségeivel. Először 2003–2004-ben egy kaposvári kistérségi aprófalú (Cserénfa) számítógépes tudásának terjedését vizsgálva találkoztam az önkormányzatok pályázati nehézségeivel. Ebben az időszakban készített interjúk során világossá vált számomra, hogy a kistélepedések – főleg a megfelelő minőségű és mennyiségű humánerőforrás hiányának köszönhetően –

milyen nehezen tudnak részt venni a hazai pályázati rendszerben. Ugyanakkor ellentmondásosnak tűnt, hogy míg a hasonló adottságú kistelepüléseknek igen hasonlóak a nehézségeik, olyan kistelepülésre is találunk példát, amelyik sikeresen csatornázott be számottevő pályázati pénzeket, ezzel segítve a település fejlődését és virágzását. A disszertáció alapját képező kutatás megpróbálta feltárni ezt az ellentmondást, és arra kereste a választ, hogy a hasonló önkormányzatok miért pályáznak eltérő mértékben. A kérdés megválaszolásához 2010. és 2011.-ben a kaposvári kistérségben végeztem terepmunkát.

A kaposvári kistérség, településlétszámát tekintve, nagynak mondható (54 települést tartalmaz), és a települések típusait tekintve, jellemzően kistelepülésnek tekinthető. A kistérségben körjegyzőségenként egy interjúval tártam fel az önkormányzatok pályázati motivációit. Az interjú tapasztalatok is megerősítették azon elképzelésemet, miszerint a hasonló földrajzi, demográfiai összetételű, kulturális és történelmi háttérrel rendelkező települések nagyon eltérő módon vesznek részt a magyarországi pályázati és finanszírozási rendszerben. Az okokat firtatva az interjúalanyok körében, alapvetően négy olyan nagyobb csoport rajzolódott ki, amelyek a későbbiekben segítettek a lehetséges magyarázó változók osztályozásában, meghatározva az elemzés négy szintjét, avagy négy pillérét.

Az első elemzési szint, vagyis az **első pillér**, a magyarországi finanszírozási rendszerre vonatkozik, hiszen ennek sajátosságai nagymértékben befolyásolhatják a pályázhatóságot.

Az önkormányzatok képviselői (jegyzők, polgármesterek) az interjúk során arra hívták fel a figyelmet, hogy a pályázati rendszer átalakulása többek között a pályázati feltételek jelentős változásához vezetett. Ez pedig azért érinti hátrányosan a kistelepüléseket, mert az egyre bonyolódó adminisztrációra nem tudják előteremteni a szükséges humánerőforrás-kapacitást. Nem egy kistelepülés látta úgy, hogy a pályázatírást, mint funkciót, képtelenek beépíteni az önkormányzati tevékenységi körbe, főleg a nagy európai uniós pályázatok esetében. A polgármesternek – annak a „falumenedzser”-nek, aki az egész falu ügyét-baját szívében viseli – nem volt kapacitása a pályázatokkal járó adminisztrációt ellátni, és nem is tudta (nem volt kire) átruházni ezt a feladatot.

A bonyolult adminisztráció mellett, a megváltozott pályázati rendszer újabb velejárója, az utófinanszírozás intézménye is nehézséget okozott az előfinanszírozáshoz szokott önkormányzatoknak. Az interjúalanyok szerint ez főleg az „önhikis” (önhibájukon kívül hátrányos helyzetű települések kiegészítő támogatása) településeknek jelentett különös nehézséget, vagyis a kaposvári kistérség településeinek körülbelül 80%-nak. Az ilyen településeknek még a működtetés is nehézséget okozott, viszont ha mellette még fejleszteni is szerettek volna, minden esetben át kellett hidalni az önerőre és az utófinanszírozásra vonatkozó pályázati feltételeket. Mintha a pályázati rendszer is a már jól működő, gyakorlatilag sikeres településeket támogatná, holott fejlesztések nélkül nem igazán tekinthető jól működőnek egy település. Így éppen az ilyen jellegű pályázati követelményeknek köszönhetően, a fejlesztések nélkül maradt települések leszakadnak, marginalizálódnak, hátrasorolódnak.

Az interjúalanyok további gondként említették az olyan jellegű gazdaságpolitikai intézkedéseket is, mint például a 2009-es ÁFA-emelés, amikor gyakorlatilag az önkormányzatokra terheltek az ÁFA-különbözet fedezetének előteremtését.

A pályázati rendszert támogatni hivatott kistérségi besorolást illetően különböző véleményekkel találkoztam az interjúk során. A kaposvári kistérség eredetileg 77 települést tartalmazott, a kutatás időpontjában 54 településből állt, de esélyesnek tűnt az időközben városi rangot szerzett Igal további nyolc településsel való kiválása. Az interjúalanyok véleménye szerint a kaposvári kistérségben a kistérségi besorolás nemcsak a tagtelepülések száma miatt volt problémás. Mindamellet, hogy 54 települést együttműködésre ösztönözni szinte lehetetlen feladat, a legnagyobb problémát az okozta, hogy Kaposvár városa nagymértékben javította a kistérségbe tartozó települések gazdasági mutatóit. Ez azt jelentette, hogy bár a kistérség települések anyagi, gazdasági helyzete hátrányos, nem tartozhattak az LHH- (leghátrányosabb helyzetű kistérségek) besorolásba, így a pályázatok során nem élvezhették e besorolás által biztosított önrész- és egyéb kedvezményeket. És mivel ehhez még az is hozzájárult, hogy a kistérség települések nagymértékű infrastrukturális lemaradással küszködnek – ilyen például az ivóvíz- és csatorna-hálózat hiánya, vagy „csupán” az egyre halmozódó úthibák –, érthető távolságtartó viselkedésük a nagyvárosokkal szemben: igazságtalanságnak tartották, hogy míg a kistérség települések alapvető megélhetési gondokkal küzdenek, a nagyobb települések szökőkutakra és úgymond nem elsődleges fontosságú dolgokra költenek hatalmas összegeket. A nagyváros (Kaposvár) véleményével változik a kép, mivel

meggyőződésük, hogy a városi polgárokat úgy lehet ottmaradásra bírni, illetve úgy lehet turistákat a városba csábítani, ha megfelelő városi infrastruktúra mellett különböző, esztétikai igényeket kielégítő elemekkel (szökőkutakkal stb.) látják el a különböző közösségi tereket. A nagyvárosoknak rendszerint teljes apparátus áll a rendelkezésükre a pályázati feladatok ellátására: a polgármesteri hivatal pályázati irodájában külön ember figyeli a pályázatokat, másvalaki koordinálja őket, más kivitelezi, és megint más végzi el a megvalósíthatósági tanulmányokat. A nagyvárosok szerint az esetükben tapasztalható magasabb pályázati aktivitás a többletbevétel miatt válik lehetségessé, ezért van az, hogy ők a nagyobb önrészt is teljesíteni tudják. Sőt, az igazán pozitív költségvetési mérleggel bíró nagyvárosok, a sürgős beruházások esetében nem is várják meg a pályázati kiírást: a pályázati adminisztrációból fakadó idővesztés kiküszöbölése érdekében a fejlesztést teljes önerőből valósítják meg. Ekkora léptékű fejlesztésekkel a kistelepülések nagyon nehezen veszik fel a versenyt. Ahogy az egyik interjúalanyom fogalmazott: „Mintha két külön világról lenne szó.”

A fenti nehézségek csak kiragadott példák a terepmunkám során készített interjúkból, viszont jól mutatják, hogy az önkormányzatok pályázati aktivitása, bizonyos rendszerből fakadó korlátok közé van szorítva. Ennek megfelelően a disszertáció első pillérjét képező első kutatási kérdés az, hogy vajon **hogyan befolyásolja a magyarországi finanszírozási rendszer a települések pályázati aktivitását?** Más szavakkal, milyen mértékben befolyásolják az önkormányzatok pályázati stratégiáit a pályázati kiírás nyújtotta lehetőségek, az önrész, az utófinanszírozás vagy a gazdaságpolitikai intézkedések?

A kutatás **második pillére** az önkormányzatok objektíven mérhető tulajdonságaira vonatkozik. Az interjúalanyok nagy része kihangsúlyozta, hogy a települések anyagi helyzete rendkívüli fontos a pályázati aktivitás során: bevételek híján az önkormányzati erőforrások nagymértékben korlátozottak. Például azok a települések, melyeknek le volt kötve a tőkéjük, már nem biztos, hogy újabb fejlesztéseket is meg tudtak engedni maguknak. A kaposvári kistérségben Magyaratád ilyen település. Itt éppen az elmúlt években történt nagyobb volumenű és tőkeigényű csatornahálózat-kiépítés, és a beruházást követően, a körjegyzőségben található négy település közül egyik sem tudott nagyobb pályázatokon indulni, hiszen hitelből nem szerették volna a pályázati önrészt

fedezni. De a magyaratádiak helyzete nem egyedülálló. Lévén, hogy nagyon kevés az olyan pályázati kiírás, amely egyáltalán nem, illetve minimális összegű önerőt kér, ha egy település nem rendelkezik adóforrással, mint például Igal (a gyógyfürdőnek vagy a Fornetti-gyárnak köszönhetően), a település gyakorlatilag elesik a fejlesztési lehetőségektől.

Az egyik objektíven mérhető tényező a település funkciója (például mikrorégiós központ vagy körjegyzőségi székhely), amely befolyásolhatja az önkormányzatot a pályázati aktivitásban. A körjegyzőség azonban nem ellentmondás nélküli fogalom. Míg az interjúk során a körjegyzőségbe tartozó kisebb településeknek az volt az érzésük, hogy a nagyobbak (a körjegyzőségi központok) az ő kárukra jutottak erőforrásfölényhez, addig a nagyobb települések úgy vélekedtek, hogy éppen a körjegyzőséghez tartozó kisebb települések miatt (a székhelyre háruló többletadminisztráció és többletfeladatok miatt) a körjegyzőségi központok vannak nehezebb helyzetben. Így történhetett, hogy az interjúk során néha az a vélemény látott napvilágot, miszerint a körjegyzőségben a közellátásban felmerülő egyenlőtlenségeknek a szavazatokban is meg kéne mutatkozniuk. Ha például a körjegyzőségi központban üzemelő iskola tanulóinak csupán 40%-a helyi, a többi pedig a körjegyzőség többi településéről való, érdemes a többletfeladatokat magára vállaló önkormányzat szavazatainak számát megemelni.

A második pillérnek megfelelő kutatási kérdés az, hogy vajon **mennyire befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását a település mérete, funkciója, demográfiai összetétele, gazdasági tevékenysége.**

A kutatás **harmadik pillére** az önkormányzatok pályázati aktivitásának szubjektív tényezőit veszi figyelembe. Az interjúalanyok elmondása szerint az egyik legfontosabb ilyen jellegű tényező a polgármester és a képviselő-testület hozzáállása a pályázatokhoz. A hozzáállás a kaposvári kistérségben, az interjúk alapján, legalább két szemléletet tükrözött: „amíg a településnek van saját pénze, addig nem érdemes pályázni”, és az „amíg a településnek saját forrásai vannak, addig érdemes pályázni, hiszen akkor van miből fedezni az önrészt” szemlélet. Az interjúalanyok hangsúlyozták, hogy a sikeres pályázáshoz reális célok szükségesek. Főleg a kistépülések látták úgy, hogy a települések megpróbálták a pályázati kiírásokhoz igazítani a saját céljaikat, nem pedig

fordítva. Tehát ha adott volt egy olyan pályázati kiírás, aminek meg tudtak felelni, sokan megragadták az alkalmat és megpályázták anélkül, hogy az adott beruházással lett volna éppen prioritása. Például hiába volt egy településnek sürgősebb a templom tetőzetének felújítása, ha az iskola lépcsőinek rendbetételét tudta éppen pályázati forrásból fedezni, akkor inkább azt a beruházást választották.

A harmadik pillérnek megfelelő kutatási kérdés tehát az, hogy **az önkormányzati képviselők szemlélete vajon hogyan befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását?**

A kutatás **negyedik**, és egyben leghangsúlyosabb, **pillére** az önkormányzatok kapcsolathálózatát érinti. Első látásra ugyanis érthetetlennek tűnik, hogy mi motiválja az önkormányzatokat az együttműködésre (vagy nem együttműködésre). Az interjúk alapján a kaposvári kistérség egészére nem volt jellemző az együttműködés, inkább mikrotérségenként volt jellemzőbb egy-egy szorosabb együttműködési hálózat. Még ezek közül a mikrotérségi tömörülések közül is kiemelkedő példával szolgált a Surján-völgyi települések kooperációja, ugyanis ebben az esetben tíz település közös pályázatról alkalmazott, akinek segítségével a lehető legtöbb pályázaton el is indultak. Ezzel a példával szemben állt az a felfogás, mely szerint egyes települések kifejezetten előnynek érezték, hogy nem voltak együttműködési vagy körjegyzőségi kötelezettségeik. Úgy képzeltek, hogy ekkor sokkal átláthatóbb az önkormányzat működése. Ezt a fajta önállósodási törekvést Mosdós település esetében tapasztaltam, bár hozzá kell tennem, hogy latens módon ez a település is jól integráltnak tekinthető, szoros kötelékekkel a környező települések irányában.

Az interjúk során egyértelművé vált, hogy egy agilis polgármester sok szempontból befolyásolhatja a település pályázati aktivitását. Az egyébként is funkcionálisan jelentős szerepet játszó önkormányzatok képviselői a területi kapcsolathálózatban, de országosan is, kapcsolataik révén előnyökre tehetnek szert. Egy polgármesternek már az is nagy segítség, ha telefonon tud egyeztetni a bankkal vagy a kaposvári munkaüggyel, és nem kell ezért személyesen a hivatalba fáradnia. A finanszírozási forrásokkal is hasonló a helyzet: időt és energiát spórol meg az a polgármester, akinek van olyan bizalmi embere, aki a pályázati kiírásokat figyeli, majd a pályázatokat menedzseli. Bár úgy tűnik, hogy kezdenek beletanulni a pályázatokkal kapcsolatos adminisztrációba,

még mindig szép számmal vannak olyan önkormányzatok, amelyek nem tudják saját maguk megoldani ezt a feladatot, inkább pályázatírókat szerződtetnek.

Kaposvári terepmunkám során is azt tapasztaltam, hogy a polgármester személyisége és kapcsolatainak száma és összetétele jelentős mértékben be tudta indítani egy-egy település fejlődését. Jutá esete is ezt példázza: a polgármester szerint megfelelő kreativitással és áthidaló megoldásokkal nagyobb célokat is ki lehetett tűzni és meg lehetett valósítani. Jutá Kaposvár szomszédságában található, kocsival körülbelül hét perc Kaposvár központja. A környékhez képest tehetősebb falunak tekinthető a betelepülők magas száma miatt, aminek köszönhetően az ingatlanárak is magasabbak a környék településeéhez képest. 1200 főjével a térségben nagytelepülésnek mondható, ennek ellenére kevés olyan közintézmény van, mint a hasonló paraméterekkel rendelkező Hetesnek: a polgármesteri hivatal, a családsegítés, az óvoda, az iskola és posta egy épületben található. A közintézményekként szolgáló ingatlanok hiánya a polgármester asszony nagy szívfájdalma volt. Például ahhoz, hogy az óvodát ki tudják alakítani, egy magánházat kellett vásárolniuk. A rossz közintézményi adottságok ellenére, a faluközpontot szinte reménytelen helyzetből fejlesztette a polgármester asszony újnak tűnő faluközponttá. És további merész jövőbeli célkitűzések is jellemezték a falu vezetőségét, mint például egy körforgalom kialakítása.

Jutához hasonlóan, Hetes is kiugró eredményeket ért el, ugyanis a csatorna bevezetésével párhuzamosan ingatlanfejlesztést hajtott végre: családi házas lakóparkot alakított ki a településen. A kistérségi központnak számító Somogyjád pedig páratlan oktatási együttműködést hozott létre: 18 település irányítójaként látványos iskolai és óvodai fejlesztéseket kezdeményezett. A mikrotérségi központnak számító Szentbalázs, az alacsony lélekszám ellenére is, magas támogatást tudott becsatornázni az elmúlt évek során.

Mindegyik fenti példában rendkívül fontos volt a polgármester céltudatossága. De szinte mindegyik előljáró arról nyilatkozott, hogy a fejlesztések során nem lehet kikerülni a kapcsolatokat: sokszor lobbiznak, különböző kapcsolatokat mozgatnak meg bizonyos célok elérése érdekében. Az egyik interjúalany szerint lobbizási tevékenység az, amikor egy vezető a település érdekei elérése érdekében annak „panaszodik”, akitől a segítséget várja. Egy másik interjúalanyom példájával élve: azok az önkormányzatok, amelyeknek nincs önrészüket, ha találhatnak egy ügyes pénzügyest, aki a mutatók

segítségével bebizonyítja, hogy év végére támogatás nélkül csődbe megy a település és emellett még jó helyen is panaszkodik, év végén 3 millió forintos támogatást kap (ez természetesen a hazai normatív jellegű forrásokra vonatkozik csupán). Ezek a példák felhívják a figyelmet a polgármester kapcsolathálózatának szerepére.

A negyedik pillérnek megfelelően a kutatási kérdés arra vonatkozik, hogy **vajon milyen szerepe van az önkormányzatok közötti kapcsolatoknak a pályázatok aktivitásában? Kik az információs kulcsszereplők a pályázatokról szóló információk terjedésében, és mekkora a szerepük az önkormányzatok pályázati aktivitásának alakulásában? A pályázatok intenzitását illetően az egyének vagy a szervezetek közötti, vagy esetleg a területi kapcsolatoknak van nagyobb szerepük? Hány és milyen jellegű kapcsolathálózatnak kell, hogy tagja legyen egy önkormányzat ahhoz, hogy pályázati aktivitása változzon?**

A kutatási kérdések már elővetítik, hogy az önkormányzatok közötti kapcsolatok több aspektusát és szintjét érdemes vizsgálni. Jelen kutatás az önkormányzatok közötti kapcsolatok mikro-makro, illetve makro-makro perspektívájának elemzését javasolja. A mikro-makro vizsgálati szintnek megfelelően az a kutatási kérdés merült fel, hogy a kapcsolathálózatban központi szerepet játszó szervezetek hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek-e, mint az egyének közötti kapcsolathálózatok központi szereplői. Azaz a magyarországi fejlesztési forrásokkal kapcsolatos együttműködés során a központi szereplők felruházhatók-e a véleményvezetőkhez és véleménybrókerekhez (Burt 1999) hasonló tulajdonságokkal? Továbbá az önkormányzati vezetők kapcsolathálózata (mikro-makro) vagy pedig a területi kapcsolathálózat (makro-makro) befolyásolja a pályázatokkal kapcsolatos önkormányzatközi együttműködési hálózatot (mikro-makro)?

1.3. A fogalmak definiálása

A kutatási kérdések megfogalmazásakor több fogalmi nehézségbe is ütköztem. Egyrészt, a hazai szakirodalomban az önkormányzatok pályázati gyakorlatával vagy aktivitásával kapcsolatban csupán leíró tanulmányokat találtam (például Hutkai 2009, Pálné 2009b stb.), de a szociológiai, főleg a szervezetszociológiai tanulmányok között is nagyon kevés az olyan tudományos munka, amelyben az önkormányzatok pályázati aktivitásának szabályszerűségeit kutatták volna. Természetesen az önkormányzatok

működésének, és implicita a pályázatok feltételeinek leírására számtalan példával szolgálnak más tudományterületek (például közigazgatás, fejlesztéspolitika), de a szociológiai szempontú ok-okozati összefüggések kevés esetben kerültek feltárássra (például Bódi 2001, Kovács 2008). A szakirodalom alapján pedig még ritkább esetben történt meg az ok-okozati összefüggések tágabb, vagyis rendszerszemponitú kiterjesztése bizonyos településformák esetében (például Kovács 2008).

Mivel a szakirodalomban nincs olyan jellegű tanulmány, amelyben a települések pályázati gyakorlatának tipizálása történt volna meg, az önkormányzatok ilyen jellegű osztályozását a „pályázati aktivitás” elemzésének mentén javaslom. A kutatás kezdeti szakaszában a pályázati aktivitás elnevezés nem volt teljesen kézenfekvő. Eleinte az „attitűd” fogalom (mint az önkormányzatok pályázati attitűdje) tűnt megfelelőnek, hiszen itt arról van szó, hogy hogyan viselkednek önkormányzatok a hazai pályázati rendszerben. Azonban az attitűd-fogalom leszűkítő (és inkább személyekre vonatkozó) jelentéstartalma miatt, ezt a kifejezést mellőztem. Ehelyett, a „pályázati aktivitás” bizonyult megfelelőbbnek, ugyanis ez a kifejezés tartalmazza azt, hogy az önkormányzatok (mint többszereplős intézmények) valamilyen szintű pályázati részvételének, gyakorlatának elemzése a fő cél.

A pályázati aktivitás mérését ebben a kutatásban a pályázati intenzitással javaslom. A pályázati intenzitás az önkormányzatok benyújtott pályázatainak számával egyenlő, adott időszakban. A pályázati intenzitás rokon értelmű kifejezéseként használom a pályázati dinamikát, amely az önkormányzatok benyújtott pályázatainak negyedévenként kumulált számával egyenlő. Míg a pályázati intenzitás azt mutatja meg, hogy hány pályázatot nyújtott be az önkormányzat összesen egy pályázati ciklusban (jelen esetben a 2007–2011/2013 pályázati ciklusban), addig a pályázati dinamika a pályázás gyakorlatát/ütemét ábrázolja (vagyis hogyan pályázott t időszakban egy önkormányzat a t-1 időszakhoz képest).

A pályázati aktivitást magyarázó változók négyes osztályozása (rendszer jellegű változók, objektív változók, szubjektív változók, kapcsolathálózati jellemzők) hasonló formában megtalálhatók a szakirodalomban is (például Bódi 2001). De a változók listájának összeállításában igazi segítséget a terepmunkám során készített interjúk nyújtottak. Ezen magyarázó tényezők közül, az önkormányzatok pályázataival összefüggésben, a legkevésbé a kapcsolathálózati jellemzőket kutatták a

szakirodalomban. Ezért az önkormányzatok együttműködési hálózatának feltárásakor újabb fogalmak bevezetése vált szükségessé.

A kapcsolathálózat-elemzésnek gyakori mutatói a szociometriai sztár szerepét betöltő véleményvezetők, illetve a véleménycsoportok között átjárást biztosító véleménybrókerek. A véleményvezetők fogalma Katz és Lazarsfeld (1955) nevéhez köthető leginkább, a brókerfogalom Fernandez és Gould (1994) nevét fémjelzi, a véleménybróker fogalom pedig a kapcsolathálózat-elemzést is alkalmazó Burt (1999) cikkéből eredeztethető. Ezek a tanulmányok, majd az ezekre épülő további kutatások azonban főleg az egyénekből álló kapcsolathálózatokat veszik figyelembe. A szakirodalomban van arra példa, hogy az egyéni kapcsolathálózatokban alkalmazott fogalmakat a szervezetközi kapcsolathálózatokra is kivetítik (például Walker 1969 esetében, aki az Amerikai Egyesült Államokban az államok oktatási rendszereinek terjedése alapján nevezett meg véleményvezető államokat). Azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az önkormányzatok együttműködési hálózata több szempontból is eltér a hagyományos szervezetközi kapcsolathálózatoktól. Az egyik legszembevetőbb különbség az, hogy míg a szervezetközi kapcsolatok esetében (amelyeket például Kilduff és Tsai [2003] vagy Ebers [1997] osztályozták) a kapcsolatok jellegét és típusát a piaci érdekek vezérlik, addig az önkormányzatok esetében igen erős, rendszerből fakadó korlátokat tapasztalhatunk. Tehát, míg a piacon gyakorlatilag bármely szervezet bármely más szervezettel kapcsolatba léphet, addig a pályázatokkal kapcsolatos önkormányzati együttműködéseknek nincs ekkora szabadságuk. Éppen ezért, kutatásomban a kapcsolathálózatok elemzésekor kerülni fogom a szakirodalomban található véleményvezető és véleménybróker fogalmakat, ezzel is jelezvén, hogy ez a két fogalom (már csak azért is, mert ritkán érhető tetten magának a véleménynek a terjedése) nem jelzi teljes mértékben az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos együttműködési hálózatainak sajátosságait. A szociometriai sztár vagy véleményvezető pozícióban található önkormányzatokat ebben a kutatásban információs irányítóknak neveztem el. Sabel (1993) tanulmánya alapján pedig információs brókereknek neveztem el azokat az önkormányzati szereplőket, akik a kapcsolathálózat különböző csoportjai közötti híd- vagy véleménybróker- (Burt 1999) szerepet töltik be. Mivel ez a két szereplő gyakorlatilag a kapcsolathálózat kulcsszereplője, az információs kulcsszereplő ebben a tanulmányban az információs irányítók és az információs brókerek gyűjtőneve.

1.4. A kutatást megelőző szempontok

Tekintve, hogy vizsgálatom a magyarországi fejlesztési mechanizmus jellemzését tűzte ki célul, a vizsgálatot megelőző szempontok – a téma újszerűségét tekintve – igen sokrétűek voltak.

A kutatás kezdeti szakaszában nehézséget okozott, hogy a pályázati aktivitás mérésére milyen mutatót használjak. Ennek a kérdésnek a bővebb kifejtése a módszertani fejezetben található, azonban a megtévesztést elkerülendő, itt kell leszögezmem, hogy a beadott pályázatok száma tűnt a legindokoltabb mérési mutatónak. Természetesen az elemzések során figyelembe vettem az elnyert pályázatok számát, továbbá az igényelt és az elnyert pályázati összegeket is, illetve az egy főre jutó pályázati összegeket, és ahol rendelkezésemre állt adat, ott a pályázatok típusára is kitértem. Viszont a kvantitatív (országos) adatok és a kvalitatív adatok összevetésekor minden esetben a benyújtott pályázatok számát tekintettem fő mérőszámnak.

Bár jelen vizsgálat a kapcsolathálózat szerepének különös hangsúlyt szán, szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy ez egyéni preferenciámat tükrözi, nem pedig az önkormányzatok pályázati aktivitásának elsődleges meghatározó tényezőjét. Az önkormányzatok közötti kapcsolatok vizsgálata első látásra ígéretes kutatási területnek bizonyult, viszont éppen a rá vonatkozó „kemény” adatok hiányosságából fakadnak a kutatás korlátai. Az önkormányzatok közötti (pályázati és egyéb) együttműködési rendszerek feltárására sok esetben még a puhának számító interjúk módszer sem volt elégséges, a kutatás során sokszor a szavak mögé kellett tekinteni, a latens összefüggések feltárására volt szükség.

Az önkormányzatok pályázati aktivitását befolyásoló egyéb, nem feltétlenül kapcsolathálózati jellegű tényezők vizsgálata is nehézségekbe ütközött. Az általam objektív okoknak tekintett magyarázó változók esetében könnyen feltárhatók voltak az összefüggések, azonban felmerült egy újabb, módszertani jellegű megfontolás: valahogyan kezelni kellett az autókorrelációt. A pályázati aktivitás szubjektív okaival kapcsolatban pedig – a gazdag információtartalommal rendelkező interjúk ellenére – mindig szem előtt kellett tartani, hogy az elemzési egységek szervezetek. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy a település álláspontja nem biztos, hogy az interjúk következtében

felszínre bukkant, hiszen csak egy képviselővel készítettem interjút, és a szervezeten belül is eltérhettek a vélemények.

A kutatás azon hátránya, miszerint csupán egy kistérséget vizsgál, egyben az előnye is, hiszen a teljes kapcsolathálózat elemzése nem lett volna lehetséges hasonló mintavételi nagyság mellett, földrajzilag eltérő települések között. Az egy kistérség alapos vizsgálatának köszönhetően vált lehetővé az együttműködési szintek, illetve az információs csatornák identifikálása. Ennek a típusú elemzésnek viszont kifejezetten hátránya, hogy nem biztosítja a kistérségek közötti összehasonlíthatóságot. Bár készítettem interjúkat más kistérségekben is, más polgármesterekkel, amely interjúk főleg validálni voltak hivatottak kutatási eredményeimet, további szisztematikus, egész kistérségre vonatkozó adatfelvételre nem került sor. A kapcsolathálózat elemzése során használt alacsony minta elemszámból fakadó hátrányokat azzal próbáltam kiküszöbölni, hogy a szakirodalom erre vonatkozó kutatásait elemeztem az elméleteket tartalmazó fejezetben.

2. Elméleti háttér

A kutatás célja megválaszolni, hogy az önkormányzatok miért rendelkeznek eltérő pályázati aktivitással? Továbbá, az önkormányzatok közötti kapcsolatok milyen szerepet játszanak a – Vági (1982) kifejezésével élve – finanszírozási forrásokért folytatott versengésben?

Az elméleti keretek tárgyalásakor a téma interdiszciplinaritása miatt elsősorban az egységesítési szemlélet vált szükségessé. Ez a szemlélet lehetővé tette a témát érintő elméletek egységbe foglalását, majd a kutatási kérdéseket érintő elméletek közös halmazának megállapítását.

Ezután viszont a kutatási irányok meghatározásához alárendelt diverzifikálási szemlélet került előtérbe: a kutatási területeknek alárendelve és a vizsgálati szinteknek megfelelően sorrendbe helyeztem az érintett témákat.

A kutatás logikája alapján, az előző fejezetben említett három pillérnek megfelelően, először a fejlesztési forrásokkal és önkormányzatokkal kapcsolatos irodalmi háttérrel tekintem át. Ezután a negyedik – és egyben leghangsúlyosabb – pillérnek megfelelően a szervezetek közötti kapcsolatokat érintő irodalmat tárgyalom.

2.1. A fejlesztési források felhasználásával kapcsolatos elméleti megközelítések

Induljunk ki egy hipotetikus Marshall-kereszből (Marshall 1920 [1890]), amelyben keresleti oldalon az önkormányzatok fejlesztési igénye szerepel, kínálati oldalon pedig az állami finanszírozás. Azt mondhatnánk, hogy a tökéletes finanszírozási helyzet akkor alakul ki, amikor a finanszírozás kielégíti az önkormányzatok igényeit. Másképpen fogalmazva, finanszírozás ott jön létre, ahol a kereslet találkozik a kínálattal.

William Easterly (2008) hasonlóan írja le a külföldi segélyezés jelenségét: szerinte a finanszírozást tervező, vagyis a finanszírozási forrást kínáló és a finanszírozást kereső igénye ott találkozik, ahol a külső segélyezési finanszírozás megvalósul, és minden más eset kompromisszum kérdése. Annak ellenére, hogy az önkormányzatok külföldi finanszírozását nem lehet összehasonlítani a külföldi segélyezési formákkal, annyiban

mégis rokon jelenség, hogy bizonyos külső kritériumok is megszabhatják azt a keretet, amelyben azután maga a finanszírozás megvalósul. Az önkormányzat számára a központi finanszírozás is „külső kritérium”-nak tekinthető.

A központi finanszírozás célrendszere, éppen azért, hogy a célterületek érdekeit teljes mértékben szolgálhassa, az alulról jövő igények és kezdeményezések kielégítésére lett kialakítva. Tehát nem a klasszikus kereslet-kínálat által létrehozott fizetés vs. szolgáltatás cserekapcsolatról van szó, hanem egy olyan speciális finanszírozási rendszerről, mely egyaránt épít az alulról érkező és a felülről ösztönzött igényekre.

Mielőtt az uniós, majd a hazai finanszírozás konkrét elemeit vizsgálnánk, lássuk, milyen tágabb értelemben vett tendenciákba helyezhetők el ezek a finanszírozási formák.

2.1.1. A fejlesztési forrásokkal kapcsolatos nemzetközi trendek

A gazdasági fejlődés szociológiai irodalma (*sociology of economic development*) foglalkozik a tágabb értelemben vett fejlesztési forrásokat érintő tendenciákkal és a finanszírozás során kulcspozícióban levő fejlesztési ügynökségek szerepével. A félreértések elkerülése érdekében fontos kiemelni, hogy ebben az elméleti megközelítésben a fejlesztési forrásoknak csak egy része érintheti az önkormányzatokat (természetesen a többi piaci szereplő mellett), és a fejlesztési ügynökségek (*local development agency*) fogalma is tágabb keretekben értelmezhető, nem vonatkozik csupán az állami pénzek elosztásáért felelős szervezetekre.

A gazdasági fejlődés szociológiai irodalma a külső fejlesztési beavatkozások számának növekedésére hívja fel a figyelmet, a helyi szervezetek olyan transznacionalizálódása mellett, mint az elmúlt éveket jellemző nemzetközi trendek. A transznacionalizálódás előnyeinek tekinthetők a kívülről érkező erőforrások és szankciók, illetve az ideológiai alapok lefektetése (Evans 2000). A transznacionális interakciók sűrűsége elgondolkodtatóan hatott a fejlesztési politikára és a (tágabb értelemben vett) külső fejlesztési beavatkozásokra. A helyi szervezetek transznacionalizálódása annak következménye, hogy a mai globális kormányzásban jelentős szerepet töltenek be a nemzetközi szervezetek, a kormányok és a nemzetek fölötti szervezetek (Orenstein és Schmitz 2006). Úgy tűnik tehát, hogy a szervezetek meg tudják teremteni a fejlesztés különböző dimenzióinak integrálási körülményeit, miközben a személyeket is a

fejlesztési tervezés részesévé tudják tenni. Vagyis a gazdasági fejlődés velejárója az intézményi változás folyamata, amely alternatív választási lehetőségeket teremt az egyének számára az intézményi rendszeren belül (North 1991). A tervezési folyamatban részt vevő intézmények a közös tervezési folyamat és problémamegoldás során integrálódnak (Fung és Wright 2003).

A növekvő külső finanszírozási formák mellett azonban nem csökkennek a külső finanszírozási igények (Bruszt és Vedres 2010). A fejlesztési eredmények pedig nagymértékben függnak a transznacionális interakcióktól. A transznacionális kapcsolatokat a helyi fejlesztési együttműködések is jelentősen befolyásolhatják, erre vonatkozik Putnam leírása a sűrű kapcsolatok szerepéről (Putnam et al. 1993), vagy a Sabel által említett szektorok közötti együttműködések sokszínűsége (Sabel 1993). Bruszt és Vedres fontosnak tartják megjegyezni, hogy egy külső beavatkozás sikeressége nagymértékben függ attól, hogy a helyi fejlesztési ügynökséget mennyire sikerül a saját céljainak alárendelni. A szerzők azt vizsgálják, hogy a nagy nemzetközi tapasztalattal rendelkező transznacionális fejlesztési szervezetek létrehozhatnak-e olyan helyi ügynökségeket, amelyek hosszú távon mind a fejlesztési szervezetek igényeit, mind a helyi igényeket integrálni tudják. A nemzetközi fejlesztési programok sikerességének szakmai megkérdőjelezéséről úgy vélik, hogy a fejlesztés nem a kapcsolatok sűrűségétől függ, hanem a különböző sikertényezők megfelelő politikai keretbe való beágyazásától.

Konkrét példát alkalmazva az elméleti keretekre, Bruszt és Vedres három közép-európai ország esetében mutatja be a fejlesztési ügynökségek működését (Bruszt és Vedres 2010). Megjegyzendő, hogy ezek nem az unió ügynökségei, hanem az általa csupán kezdeményezett ügynökségek. Ebben az esetben a helyi fejlesztési ügynökségek éppen a helyi érdekérvényesítés miatt a helyi szereplők segítségével határozzák meg a fejlesztéssel kapcsolatos problémákat, valamint a problémák megoldásához szükséges erőforrásokat és eszközöket. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy a vizsgálat főleg az előcsatlakozási időszakra és intézményekre vonatkozott, amikor kevésbé volt a nemzetállamnak lehetősége arra, hogy saját elképzeléseit érvényesítse. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ebben az időszakban a létrehozott ügynökségek sokkal inkább az elvárt elvek alapján működtek. Bruszt és Vedres tanulmányukban három dimenzió mentén osztályozzák a fejlesztési ügynökségek működési területeit. Eszerint a fejlesztési ügynökségek *társítanak* azáltal, hogy a különböző szektorok közötti együttműködést

szorgalmazták, ami az erőforrások átcsoportosítása révén főleg az új lehetőségek kiaknázását teszi lehetővé. Ugyanakkor *mozgósítanak* azért, hogy a szervezeteket erőforrás-felhasználásuk szerint elkülönítik, abból a meggyőződésből kifolyólag, hogy a belső fejlődés feltétele a meglévő erőforrások kiaknázása. Harmadsorban *politizálnak*, amennyiben a fejlesztési politika szabályait meghatározva befolyásolhatják a politikai napirendet. A fejlesztési ügynökségek sikeres működése nem feltétlenül függ az előcsatlakozási programban való aktív részvételtől. Bruszt és Vedres szerint több elméleti oldalról is meg lehet közelíteni a fejlesztési ügynökségek működését. A neoweberiánus megközelítés alapján a fejlesztési ügynökségek a fejlesztési állam ügynökségeivel folytatott partnerkapcsolat eredménye. Ebben az esetben a fejlesztési ügynökségek és az állam hosszú távú kapcsolatáról van szó. A neotocqueville-i megközelítés alapján a fejlesztési ügynökségeket a civil szektorral való folytatott kapcsolatok jellemzik. Ekkor a fejlesztési ügynökségek a civil szektor hosszú távú kapcsolatait képezik. A konstruktivista megközelítés alapján a fejlesztési ügynökségek létrejötte egy diffúziós folyamat eredménye, amelynek során az ügynökségek a transznacionális civil szervezetektől tanulnak. Ekkor az ügynökség a külföldi civil szervezet hosszú távú partnere. Alternatív magyarázatként megemlítik azt a lehetőséget, miszerint bizonyos szervezetek aktívabbak csatlakozás előtt és után. Empirikus vizsgálataik arra világítanak rá, hogy ügynökségek esetében a sikeres transznacionális program megvalósulásához az erőforrásoknál sokkal lényegesebb az elkötelezettség és a jelenlét. Tehát azok az intézmények, amelyek hosszabb ideig vettek részt az előcsatlakozási programban, sokkal aktívabbak a csatlakozás után. Ugyanakkor, a helyi kormányzati szervek esetében, a cégekhez képest, az előcsatlakozás során betöltött szerep jobban befolyásolja a csatlakozás utáni aktivitásukat. Ha az állami szervezetek kapcsolatban állnak egy stabil állami ügynökséggel, az megduplázza, egy stabil külföldi civil partner pedig megháromszorozza az előcsatlakozás során betöltött szerepet (Bruszt és Vedres 2010).

Az előzőek alapján, a fejlesztési forrásokkal kapcsolatos tendenciának mondható tehát, hogy a transznacionalizálódás a szervezeten belüli kapcsolatok kialakulásának kedvez. Ennek megfelelően pedig előtérbe kerülhet a társadalmi tőke jelentősége is, amely bizonyos terület versenyképességét növelő stratégiai erőforrás lehet (Trigilia 1991). Ebből a szempontból a társadalmi tőke fogalma nem kulturálisan statikus, hanem különböző céloknak alárendelt tőkefajta. Ilyen szempontból – az olyan nagy rendszerek

esetében, mint az Európai Unió – létfontosságú a megfelelő környezet kialakítása, a helyi szereplők bátorítása, hogy kapcsolathálózaton vagy kooperáción keresztül mobilizálják az erőforrásaikat. Ezért központi kérdés a társadalmi tőke hozzáférhetősége egy kapcsolathálózaton belül a hálózati tagok számára (Keller 2010). Keller szerint a területhez köthető kapcsolathálózatok dinamikusak, ezért nemcsak az a kérdés, hogy ki tagja egy hálózatnak vagy ki nem, hanem az is, hogy ki döntheti el a potenciális partnerek kilétét, tehát kik a területhez köthető kapcsolathálózatok kiemelt jelentőségű szereplői.

2.1.2. A finanszírozási keretek intézményes következményei

A fejlesztési források előbb említett tendenciáiba jól integrálódik az Európai Unió kohéziós politikája, melynek fontosabb célkitűzései között szerepel a gazdasági és szociális összetartás erősítése, továbbá a kevésbé előnyös helyzetű régiók felzárkóztatása. A kohéziós politikát támogató rendszer a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap, amelyekből a tagországok, támogatások formájában részesülhetnek. A kohéziós politikában mérföldkőnek tekinthető a 2000 (a később csatlakozott országok esetében, a 2004), majd a 2007 utáni időszak, ugyanis ekkor új politikai irányelveket alkalmaztak a hétéves pénzügyi időszakokban.

A Strukturális Alapok felhasználása a vonatkozó közösségi jogszabályoknak megfelelően történik. A Strukturális Alapok felállítása azért vált szükségessé, mert a piac önszabályozása társadalmi feszültségeket eredményezett azáltal, hogy a fejletlenebb régiók (az unió ellenére) önmaguktól nem zárkóztak fel a fejlett régiókhoz. Így a regionális különbségek mérséklését, az elmaradottabb régiók támogatását külső forrásból, a Strukturális Alapból oldották meg, mely alapokat nagyon leegyszerűsítve a tagállami befizetésekből finanszírozzák. Ezek az alapok az elmaradott régiók infrastruktúráját, a helyi gazdaság diverzifikálását, a munkaerő képzettségét, valamint a különböző gazdasági ágazatok termelékenységének fejlesztését tűzték ki célul (NFÜ 2011).

A Strukturális Alapok elnevezés alá sorolt alapok közül az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERDF) főleg termelői beruházásokat, infrastruktúrafejlesztést, vagy a belső potenciál erősítését szolgáló projekteket támogatja. Az Európai Szociális Alap

(ESA) képzéseket és szociális célú vállalkozásalapításokat, a szociális infrastruktúrafejlesztést vagy a közösségfejlesztést támogatja. Az Európai Mezőgazdasági Tanácsadási és Garancia Alap (EAGGF) tanácsadási része, illetve a Halászati Tanácsadási Pénzügyi Eszközök alapja a rurális fejlesztéseket, ezeken belül is az agrár- és halászati ágazatok fejlesztéseit támogatják (Pálné 2011).

A Strukturális Alapok reformja több lépcsőben valósult meg. 1988-ban a regionális politika eszközeinek összehangolásán volt a hangsúly, és ennek értelmében több szervezési elvet is megállapítottak. A *szubszidiaritás* és *decentralizáció* a helyi döntéshozók önállóságát támogatta a belső erőforrásaik és a nemzeti stratégia összehangolásában, a *partnerség* esetében a különböző ágazatok és szintek intézményes koordinálása kapott főszerepet, a *programozás* az alulról építkező operatív tervezést takarta, és végül az *addicionalitás*, amely a fejlesztési célok pontos körülhatárolását, a külső erőforrások bevonását takarta. Erre a reform szakaszra még az is jellemző volt, hogy a keretszabályozásban hat célcsoportot határoztak meg: a társadalmi-gazdasági fejlődésben elmaradt régiók fejlesztése, a strukturális válságban levő régiók szerkezetváltása, a hosszú távú munkanélküliség leküzdése és a munkaerő-piaci alkalmazkodás elősegítése, a mezőgazdasági és halászati struktúrák átalakítása, illetve a vidéki körzetek fejlődésének elősegítése. A célok elérése érdekében az EU tagállamainak régióit összehasonlították, az összehasonlítás alapja pedig az Európai Unió Statisztikai Hivatala (Eurostat) statisztikai jelzőrendszere volt (NUTS rendszer). Ez a rendszer megkülönböztette a település, a kisebb térség, a városi körzet, a megye, a régió, a nagyrégió és az ország regionális csoportokat. Azonban ez az összehasonlítási rendszer annyiban nem volt mérvadó, amennyiben a tagállamok önálló besorolása miatt, az egyes régiók mérete között igen nagy eltérések keletkeztek. Ezért, ezt a rendszert a későbbiek folyamán módosították. (Pálné 2011).

A Strukturális Alapok második reformja a maastrichti szerződés következtében jött létre. Ennek központi eleme a gazdasági és a társadalmi kohézió volt. Ekkor jött létre a Kohéziós Alap, hogy a nagyobb jelentőségű infrastrukturális és környezetvédelmi programokat finanszírozni tudja a szegényebb tagállamok esetében (Pálné 2011).

Később, a Strukturális Alapokat szabályozó rendeleteket volt szükséges módosítani. A fő célokat képviselték a fejletlenebb régiók felzárkóztatása, a regionális versenyképesség és foglalkoztatás, illetve a határ menti régiók területi együttműködését

támogatja. Ekkor a vidékfejlesztést érintő terület ütközött különös nehézségbe, ugyanis az új tagországok lényegesen alacsonyabb fejlettségi szintű régiókkal rendelkeztek, a régi tagországokhoz képest. Ezt a nehézséget áthidalandó, 2003-tól módosult a NUTS-rendszer: három NUTS egység maradt az ötből (Pálné 2011).

A következő programozási ciklus kezdetét Magyarország már teljes jogú tagként élt át. A 2007-ben indult újabb ciklus a fenti célok mellett, a versenypolitikai célok erősödését idézte elő. A Közöségi Stratégia Iránymutatások 2007–2013 (Community Strategic Guidelines) az integrált felfogást pártolja, vagyis azt, hogy a regionális sajátosságok figyelembe vétele mellett minden szektor a saját társadalmi és gazdasági víziójában integráltan fejlődjön. A fejlesztési célokat mintegy 423 operatív programban és 900 úgynevezett nagyprojektben foglalmazták meg a tagállamok (Pálné 2011).

A 2014-ben induló programozási ciklus még nem végleges, de Pálné (2011) szerint több árulkodó jelet is tapasztalni lehet. Egyrészt a területi kohéziót érintő viták alapján megkérdőjelezendő az Európai Unió kohéziós politikájának konzisztenciája, ugyanakkor a felzárkózással szemben előretörni látszik a szegénység és a munkanélküliség elleni küzdelem.

Ezeknek a politikai céloknak alárendelve alakult az Európai Unió finanszírozási rendszer is. Magyarország szemszögéből nézve, uniós támogatásokban (Strukturális Alapok és ISPA - az előcsatlakozási strukturális politikák támogatása) már az előcsatlakozási szakaszban is részesülhetett. A PHARE-nak, amely 1989-ben, majd a SAPARD-nak, amely 2000-ben indult, az előcsatlakozási szakaszban, éppen a csatlakozást követő finanszírozási rendszerhez való alkalmazkodás megkönnyítése volt a szerepe. A 2004-es csatlakozást követően már a fejlesztési céloknak (melyeknek a Nemzeti Fejlesztési Terv adta meg a keretét) megfelelően részesülhetett Magyarország a Strukturális Alapokból. A 2007–2013 pénzügyi időszakban a Nemzeti Fejlesztési Tervet felváltotta az Új Magyarország Fejlesztési Terv.

A fejlesztési programok finanszírozási kereteinek fogadására és redisztribúciójára a tagországoknak létre kellett hozniuk, vagy meg kellett határozniuk az ezzel foglalkozó intézményrendszert. Ugyanis a Strukturális Alapok által finanszírozott programok komplex menedzsmentjének kialakítása és fenntartása minden esetben a tagállamok feladata. A kialakított intézményrendszer azonban lehetővé kell tegye az osztott felelősséget (egyértelműen szét kell válnia a Bizottság, a tagállami menedzselő hatóság,

illetve a monitoring bizottság hatáskörének), ami megfeleltethető az úgynevezett többszintű kormányzásnak: az uniós, tagállami kormányzati és regionális szint együttesen hozza meg a regionális politikát érintő döntéseket (Pálné, 2011). Annak felismerése, hogy a helyi szereplők nagyon fontos szerepet játszanak a fejlesztési tervek és a finanszírozási formák meghatározásában, Bruszt és Vedres (2010) szerint az intézményrendszer sikeres létrehozásának titka.

További formai elvárások is vannak a finanszírozási intézményrendszer kialakításával kapcsolatban a tagállamokkal szemben: menedzselő vagy irányító hatóságokat, közreműködő szervezeteket, monitoring bizottságot, továbbá kifizető és auditáló hatóságot kell létrehozniuk vagy megnevezniük (Pálné 2011).

A minőségi elvárások közé tartoznak a decentralizáció, a partnerség, az átláthatóság, a nyilvánosság vagy társadalmi részvétel, a versenyképesség és a hatékonyság. Ezek tulajdonképpen alá vannak rendelve a fő alapelveknek (az *addicionalitás*, a *koncentráció*, a *partnerség* és a *programozás* alapelvek). De ugyanakkor biztosítani hivatottak, hogy a tagállamok által kialakított rendszer eredményességéért és a támogatások hatékony felhasználásáért elsősorban maga a tagállam felel.

Az *addicionalitás* elve például arra utal, hogy az uniós támogatások csak kiegészítik a hazai támogatásokat. Vagyis azáltal, hogy a támogatott programok önrész-kötelesek, biztosítva van az, hogy csak olyan célok legyenek támogatva, amelyeket a tagország is finanszíroz. A *koncentráció* elve egyrészt a regionális politika rendelkezésére álló eszközök koncentrációját, másrészt a leginkább rászorult régiók támogatását takarja. A *partnerség* a szereplők együttműködésére utal a regionális programok előkészítésében, végrehajtásában és ellenőrzésében, ezzel motiválva a régiós vagy országhatáron túlmutató együttműködések létrejöttét. A *partnerség* egyaránt ösztönzi a döntéshozatali szintek és az önkormányzatok együttműködését. A *programozás* pedig a hosszabb távú, komplex fejlődést jobban segítő célokat támogatja.

A központi pénzfelhasználások ezen elvei az úgynevezett európaizáció kialakulásának kedvezett, ami éppen arra utal, hogy a Strukturális Alapok rendszere nagyon erős hatást gyakorolt a nemzeti közigazgatásra (többek között a *partnerség* elve alapján). Az európaizáció mint fogalom az 1980-as évek óta vált meghatározóvá az európai integrációval foglalkozó politikatudományi diskurzusokban. Az európaizációt több szemszögből is tárgyalják a szakirodalomban, ezek mindegyikével jelen kutatásnak nem

áll módjában foglalkozni, azonban e kutatás szempontjából fontos kiemelni az európai unió intézményrendszerének hatását a tagállamok intézményrendszerére. Az intézményrendszer kölcsönhatását a kutatások alapvetően két irányból közelítik meg (Börzel 2002). A lentől felfelé irányú (*bottom-up*) vizsgálatok azt kutatják, hogy milyen mértékben sikerült a tagállamoknak a közösségi szinten elfogadtatni az általuk megfelelőnek tartott intézményi és közpolitikai modelleket. A fentről lefelé irányú (*top-down*) vizsgálatok pedig azzal foglalkoznak, hogy az európai kormányzás különféle formái hogyan alakítják át a tagállami belpolitikákat és intézményrendszereket. A tézis szempontjából jelentősebb az európaizáció *horizontális* megközelítése (Kaiser 2006 alapján). Eszerint előtérbe kerülnek az adaptáció és az intézmények közötti kapcsolatok különböző formái. Tágabb értelemben a tudástranszfer, a társadalmi tanulás és a társadalmi tőke jelentőségén van a hangsúly. Ilyen szempontból, Ágh Attila szerint, Magyarország az Európai Unió transznacionális intézményeiben való részvételben, a „transznacionális európaizálásban” a legsikeresebb. A „nemzeti szintű európaizálás”, amely egységesíti a vertikális és horizontális dimenziókat, egy megkezdett, de még nem véghezvitt intézményesítés. Ágh (2008) ebben a tanulmányban azt állapította meg, hogy a fentiek következtében hazánkban a regionális intézményépítésben a legnagyobb a lemaradás. Tekintve, hogy az uniós finanszírozás hazai intézményrendszere az elmúlt években is állandóan fejlődött és tökéletesedett, ma már nem érzékelhető az intézményi lemaradás.

2.1.3. Az uniós finanszírozás hazai intézményrendszere

Az uniós finanszírozásban jelentős szerepet vállaló hazai intézményrendszer tárgyalásakor nem hagyható figyelmen kívül sem az általános területi kormányzás sajátosságainak számbavétele, sem pedig a speciális területi fejlesztéseket támogató döntéshozatali intézmények sajátosságainak leírása.

Míg az előcsatlakozás során a létrehozott intézményeket inkább az elvárt elvek alapján működtették és a személyzetük is függetlenebb volt a hazai politikusoktól, addig a csatlakozást követően ez a helyzet gyökeresen megváltozik. Az osztott felelősség elve (amely szerint a Strukturális Alapok menedzsmentjéért a Bizottság és a tagállam együttesen felelnek) egyúttal magában foglalja a tagállam nagyobb mozgásterét a Strukturális Alapok felhasználásában.

A hazai intézményrendszeréről az 1996-ban elfogadott, területfejlesztésről szóló törvény rendelkezett. Ez olyan sajátos modellt hozott létre, melyben a területfejlesztést nem elsősorban az önkormányzatokra, hanem inkább speciális intézményekre építette (Pálné 2011). Ennek a törvénynek érdeme többek között a három területi szint meghatározása: a kistérség, a megye és a régió (megfelelve a NUTS 2, 3, illetve 4 szinteknek). „Miközben a törvény a regionalizmus jegyében született, a kialakított hatalom és forrásmegosztási rendszerben a leggyengébb láncszem kezdetben éppen a regionális volt. ... Zavarok forrásává vált, hogy a törvényhozó a régiót, magát is többféleképpen definiálta, később az Országos Területfejlesztési Konceptió újabb régió típusokat konstruált, illetve a kistérségek léptéke, száma is spontán kezdeményezések során formálódott.” (Pálné 2011)

Azon elméleti megközelítéshez igazodva, mely a városnak és környékének funkcionális egységként való kezelését hangsúlyozza (Faragó 2008), a Központi Statisztikai Hivatal már az 1990-es évek elején az egykori járásokhoz hasonló, de nem közigazgatási alapon rendeződő statisztikai kistérségeket alakított ki. Bár ezek a statisztikai adatszolgáltatás megkönnyítését szolgálták, később erre a mintára alakították ki a 2007-ben bevezetésre került kistérségi rendszert. A kistérségekhez rendelt kistérségi társulások pedig önkéntes társulás formájában jöttek létre, a közszolgáltatás-szervezési funkciók kötelezővé tételével (Kovács 2008). A kistérségi társulások vállalt feladatai közé tartoznak többek között a közoktatás, a szociális intézményi feladatok, a szociális alapellátás, a gyermekjóléti alapellátás és a mozgókönyvtári feladatok. Kovács (2008) felhívja a figyelmet arra, hogy a kistérségi társulásokon keresztül történő forráselosztás kikerülhetetlenné teszi a településeknek az önkéntes kistérségi társulásban való részvételét. A helyi kormányzati szervek azon buzdítása, hogy szervezeti keretek között többcélú társulások formájában megfogalmazzák és alkalmazzák a kistérségi fejlesztési programokat, maga után vonta a redistribúciós csatornák ellenőrzött rendszerét. Ugyanis az állam nézőpontjából a helyi önkormányzatok is könnyebben ellenőrizhetők, ha központilag meghatározott funkcionális célkitűzéseknek tesznek eleget (Keller 2010). Ennek az elképzelésnek az lett a következménye, hogy a pályázati támogatás a kedvezményezett térségeket preferálta, ahogy Somlyódyné (2003) fogalmaz, a „statisztikai vonzáskörzethez tartozásnak szigorú pénzügyi következményei vannak”.

2.1.3.1. Általános területi kormányzás: az önkormányzatok

Vági (1982) kutatásai is bizonyítják, hogy a rendszerváltás előtt, a települések hierarchikus kapcsolatai olyan forráselosztó rendszerrel társultak, amelyek újratermelték a területi egyenlőtlenségeket. A rendszerváltozás után, az önkormányzati törvény megalkotásával, kezdetét vette a decentralizáció, amely a forráselosztó rendszer megváltozását is maga után vonta. 1990-ben ez a törvény alapozta meg az önkormányzati szektor szerkezetét és működését. Pálné (2008) szerint az önkormányzati törvény négy strukturális sajátosság mentén különbözteti meg a hazai önkormányzati rendszert a többi európai rendszertől. Egyrészt a települési önkormányzati szint szervezeti elaprózottsága, másrészt a hatáskörök telepítésének differenciálatlansága, harmadrészt a társulási rendszer önkényessége, és negyedrészt a területi önkormányzati/államigazgatási szint közvetlen kiépítése jellemző a magyar önkormányzati rendszerre.

Az önkormányzati törvény jogilag nem oldotta meg a kistépülések problémáját, ugyanis a községi hatáskörök nem lettek differenciálva. A községgé nyilvánítást a törvény nem szabályozta népességszám, vagy egyéb mutatók alapján, ugyanakkor előírta a kötelező feladatok teljesítését. Ezzel párhuzamosan, a városi státus birtoklása is közjogilag alig jelent különbséget az egyes önkormányzatok között. A társulás intézménye pedig, amely gyakorlatilag a helyi feladatok kereteit alapozza meg, csak akkor kezdte funkcióját betölteni, amikor kötelezővé vált a többcélú kistérségi társuláshoz való tartozás. Zongor (1991) szerint ebben a rendszerben a megyei önkormányzatok gyakorlatilag „lebegnek”. Pálné (2008) azzal magyarázza a megyei önkormányzatok különös helyzetét, hogy szabályozásukból fakadóan nem válhattak az önkormányzati rendszer egyenjogú szereplőivé, ami nagymértékben tükrözte a megyék ellentmondásos politikai megítélését. Az új településrangsorban a megyei jogú városi szint a középszintnek felel meg, és hiába a megyét, illetve a megyei jogú városokat együttműködésre ösztönző törekvések, ezek nem oldották fel e két intézmény közötti elszigetelődést. Vagyis az 1990-es szabályozásnak köszönhetően, Pálné (2008) szerint, nem alakult ki a megyei jogú város területi központi szerepe, ugyanakkor a fővárosra a területi megosztottság vált jellemzővé, amelyhez a kerületek autonómiája társult.

Az önkormányzati törvény a szervezeti szabályozásról is rendelkezett. Ennek értelmében a képviselő-testületnek kiterjedt szerepet tulajdonít a döntési

mechanizmusban, szemben a bizottságokkal, melyeknek inkább mellérendelt szerepük van (Pálné 2008).

Bár a magyar rendszerben a hatáskörök az önkormányzatok esetében úgynevezett széles felelősségűek (vagyis általános felhatalmazással rendelkeznek), a valóságban viszont csak nagy kompromisszumok árán képesek megfelelni a kiterjedt feladatrendszernek (Pálné 2008). Az eredmény az, hogy a szabadon választható feladatokat az önkormányzatok csak abban az esetben alkalmazhatják, ha ezzel nem veszélyeztetik a kötelező feladatok ellátását. Ez nagyrészt befolyásolja az önkormányzatok pályázatait is, hiszen csak a kötelező feladatok ellátása után részesedhetnek a fejlesztéseket célzó finanszírozási forrásokból.

Összességében nézve, és a területfejlesztés oldaláról értékelve, az önkormányzati rendszer egyik legnagyobb hiányossága a középszintű (megyei önkormányzatok általi) szabályozás volt, hiszen kézenfekvő lenne a mostani rendszerben, hogy egy térség vagy régió stratégiai fejlesztési irányait ezen a szinten határozzák meg. „Nálunk viszont a területfejlesztés, mint valami kompakt, elkülöníthető, ágazati politika, saját intézményrendszerbe szerveződött, s ezzel nem csak a párhuzamosság, a demokratikus ellenőrzés hiányának veszélyét hordozta kezdettől fogva magában, hanem a regionális politika lényegét, az átfogó, integrált megközelítés szükségességét, lehetőségét kérdőjelezte meg” (Pálné 2011).

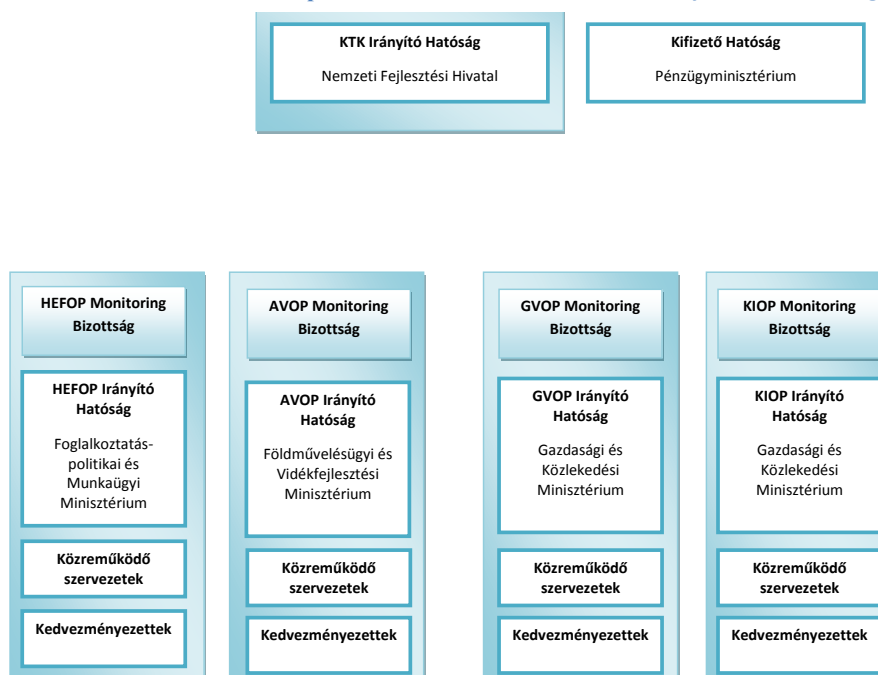
A törvény zavarossága és az intézmények sokszintűsége végül a források átláthatatlanságát is eredményezte. Ugyanakkor a túlzott intézményesítés végül nem a kooperációnak, hanem az intézmények közötti versenynek kedvezett. A problémát csak súlyosbította, hogy minden szint ugyanazokkal az eszközökkel rendelkezett (tervezés, végrehajtás stb.). Mindemellett a civil szervezeteknek nem jutott elég erős szerepe a régiók fejlesztési célrendszerének kialakításában. „A területfejlesztési tanácsok működési gyakorlata egy sajátos jelenségre, a „regionális hatalmi elit” formálódására hívja fel a figyelmet. „Kistérségi, nagyvárosi polgármesterek, megyei közgyűlési elnökök személyükben párhuzamosan több döntéshozási szinten működő testületek tagjai (kistérség, megye, régió, országos), s ezzel különleges befolyásra, hálózatra tesznek szert” (Pálné 2011).

2.1.3.2. *Speciális fejlesztési intézményrendszer: döntéshozatali szervek az uniós forráselosztásban*

A döntéshozatali szervek az uniós forráselosztásban Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása után (azaz 2004. május 1.-je után) jutottak igazi szerephez, amikor az ország már közvetlenül részesülhet a Strukturális Alapokból. A csatlakozást követően a tagországoknak ki kellett jelölniük a hatóságokat, amelyek részt vettek a forrásfelhasználás folyamatában, az Unió szabályozásának megfelelően. Három nagyobb csoportba oszthatók azok az intézmények, amelyeknek részt kellett venniük a finanszírozási forráselosztásban: Irányító Hatóság (IH), Monitoring Bizottság (MB) és Kifizető Bizottság (KH). Az IH és KH közreműködő szervezetekre is delegálhattak feladatokat. Pálné (2011) azt hangsúlyozza ki, hogy az uniós támogatások felhasználásban a legfontosabb szereplő a kormány, amely partneri kapcsolatban áll az Európai Tanáccsal és a Bizottsággal. A kormány nyújtja be a Bizottságnak a tervdokumentumokat, például a Nemzeti Fejlesztési Tervet, az Operatív Programokat, vagy a Kohéziós Alap Stratégiát, de szintén a kormány részéről történik a kezdeményezés, ha ezekben a programokban menet közben átcsoportosítások vagy változások történnek. „A 2004–2006-ra szóló I. NFT intézményrendszerének kialakítása a hagyományos közigazgatási rendszernek megfelelően –elsősorban ágazati logika mentén – történt. Az egyes intézmények döntően az államigazgatás »hagyományos« szervezetrendszerén belül helyezkedtek el, vagy e szervek irányítása, felügyelete alatt működtek. A támogatások intézményei ugyanakkor sokszor speciális jogállással rendelkeztek, speciális szabályok mentén működtek” (Pálné 2011).

1. ábra

Az európai uniós finanszírozás hazai intézményrendszere 2007-ig

Forrás: A http://www.nfu.hu/a_strukturalis_alapok_intezmenyrendszere_magyarorszagon, illetve zskflnk.uw.hu/nk/eupalyazatirlea.pdf alapján

A fejlesztési programok végrehajtásáért a Nemzeti Fejlesztési Hivatal, majd Ügynökség, illetve az operatív programirányító hatóságok (OP IH) feleltek. Az operatív programirányító hatóságok feladatainak ellátásáért az operatív program felügyeletét ellátó miniszter volt felelős. Magyarországon az irányító hatóságok (IH) a különböző központi államigazgatási szervek elkülönült szervezeti egységei voltak, és az uniós szabályozás keretei között viszonylag független hatásköröket és feladatokat láttak el (Pálné 2011). Tehát a csatlakozást követően Magyarország csak formailag teljesítette az EU azon elvárását, hogy átlátható intézményi rendszert hozzon létre. A különböző szabályozó eszközök között nem mindig volt teljes az összhang, ami egyúttal a bizonytalan jogszabályi környezetre is hatott.

A regionális intézményrendszer kialakítása Magyarországon már az előcsatlakozási folyamatban megvalósult. A regionális tanácsok és munkaszervezeteik már 2000-re kialakultak, és a regionális fejlesztési ügynökségek aktívan részt vettek az I. NFT kidolgozásának folyamatában, illetve az operatív programok meghatározásában. Az időközben megváltozott uniós elvárásoknak köszönhetően, ebben a programban az RFT-k nem kaptak érdemi szerepet, és a tervezési időszak végén a kormány nem

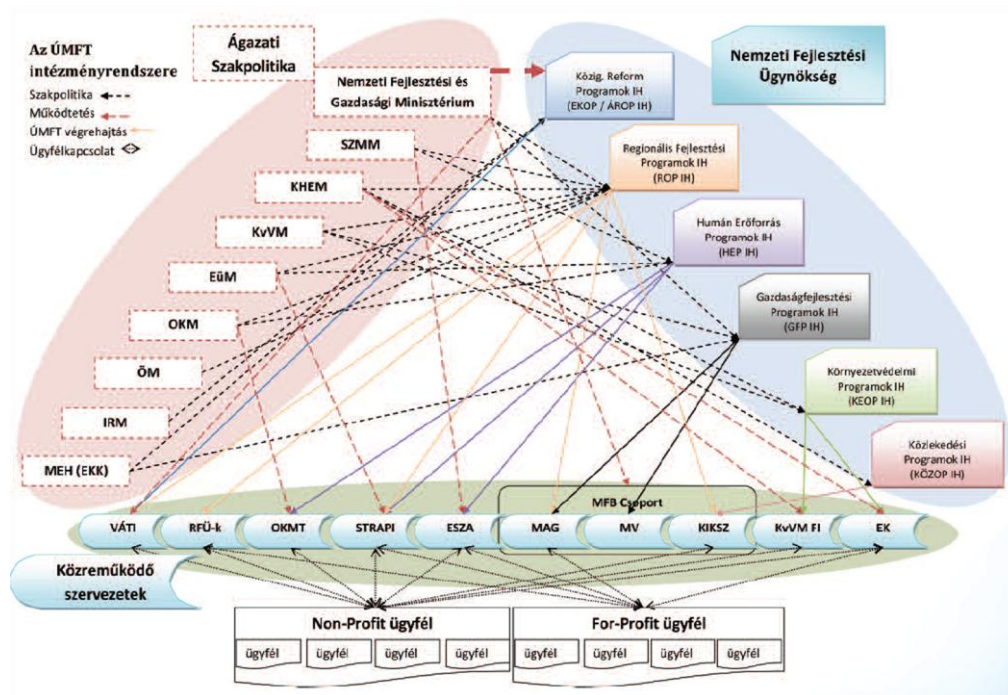
régiókra vonatkozó, hanem egy nagy regionális operatív programot (ROP) nyújtott be (Pálné 2011).

2007-től a hazai forráselosztó rendszer legfontosabb szereplője az Irányító Hatóság funkcióját betöltő és a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Fejlesztési Ügynökség. Ebben a rendszerben az IH alakítja, hajtja végre és követi nyomon az akciótervek tervezeteit. Az IH döntéseit a monitoring bizottságok befolyásolhatják, de az IH-vezetők önállóan tárgyalnak a felelős miniszterrel, illetve kabinetjével. A rendszer hiányosságait mérlegelve, Perger (2009) többek között arra hívja fel a figyelmet, hogy a formális kapcsolatok mellett az irányító hatóságok vezetőinek informális kapcsolatai is jelentősek, tehát a kétoldalú tárgyalások során is találkozhatunk eseti jellegű, informális egyeztetésekkel. Minden operatív program mellett működik monitoring bizottság, amely nyomon követi az operatív programok végrehajtását. A közreműködő szervezetek, amelyeket az IH választhatja ki, bármilyen szervek lehetnek, amelyek egy irányító vagy igazoló hatóság hatókörében cselekszenek. A ROP-ok közreműködő szervezeti feladatait a VÁTI és a regionális fejlesztési ügynökségek hajtják végre. Az intézményrendszer kontrolja elsősorban a KEHI, ÁSZ, valamint az NFÜ belső ellenőrzés feladata, mint független testületeknek.

A második programozási ciklusban a Strukturális Alapokat kiszolgáló hazai intézményrendszer erősen koncentrálódott és centralizáltsága is megmaradt, pedig formailag a II. NFT program a hét régióra vonatkozóan már külön operatív programokat tartalmaz (Pálné 2011, és Perger 2009). „A 2010-ben bekövetkezett változás lényege, hogy az ágazati minisztériumok elveszítették korábbi IH szerepüket, illetve szervezeti egységüket. E megoldás kétségtelen előnye, hogy a nemzeti szintű koordináció egységes szervezeti kerete biztosított, ugyanakkor kétséges, hogy a szervezeti méret és komplexitás a gyakorlatban nem veszélyezteti-e a működőképességet. A másik változás lényegében összhangban van a jelenlegi kormány kormányzási filozófiájával, amennyiben gyakrabban alkalmazza a direkt állami, adminisztratív irányítási eszközöket a korábbi inkább neoliberális, NPM, kiszerveződéses formákkal szemben. Jelenleg a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, ugyan szervezeti önállóságát megőrizte, de a minisztériumi (Nemzeti Fejlesztési Minisztérium), illetve kormánybefolyás sokkal erőteljesebb” (Pálné 2011).

2. ábra

Az európai uniós finanszírozás hazai intézményrendszere 2007-2011-ig

Forrás: NFÜ

Az intézményrendszer felépítéséből is jól látható, hogy a régiók a mai napig nem rendelkeznek döntési kompetenciával. A regionális fejlesztési ügynökségek pedig közreműködő szervezetként (KSZ) vesznek részt a ROP-ok végrehajtásában, a pályázatok befogadásában, értékelésében stb. „Az ügynökségekkel kötött szolgáltatási-finanszírozási szerződések a teljesítményalapú finanszírozásra épültek, s lényegében az ügynökségek alapvető működési bázisává váltak” (Pálné 2011). Pedig a régiók önkormányzati státusba emelése már több kormányzati ciklusban is szerepelt hivatalos programként, de a mai napig nem valósult meg. Jelenleg a régió–megye vita lezárulni látszik, ugyanis a kormány erős megyei kormányhivatalokat hozna létre.

A 2010-ben megalakult kormány a 2011–2013 tervezési időszakban az Új Széchenyi Tervnek megfelelően módosította az intézményrendszert is. A módosítás azonban még nem végleges, több intézményi változás is várható.

2.1.4. A hazai forráselosztás és forrásfelhasználás elemzése a szakirodalomban

A hazai elméleti és empirikus vizsgálatok több oldalról közelítik meg az önkormányzatokat is érintő forráselosztó rendszert. A szakirodalomban találunk arra vonatkozóan támpontokat, hogy a hazai önkormányzati finanszírozás hogyan igazodik a (főleg a rendszerváltás során lezajlott) intézményi átalakulásokhoz (Somlyódyiné 2003, Kovács 2008, Pálné 2008). Ugyanakkor az uniós önkormányzati finanszírozási formák megjelenésével megnövekedett azoknak az elemzéseknek a száma is, amelyek kifejezetten az uniós forráselosztás intézményi vonatkozásával (Perger 2009, Keller 2010, Pálné 2011), illetve a forráselosztás hatásaival foglalkoznak (Voszka 2006, Kovács 2007, Pálné 2009, Perger 2009, Balogh 2009, Hutkai 2009).

A hazai források elosztásában jelentős különbség mutatkozik az önkormányzati törvény előtti és utáni időszakban. A rendszerváltás előtt a településfejlesztési források azokat a pénzeszközöket jelentették, amelyeket a tanácsi gazdaságban kifejezetten területfejlesztési céllal költöttek el. Az elosztási rendszer a hetvenes években gyakorlatilag kétlépcsős volt: először az Országos Tervhivatal elosztotta a megyék között a településfejlesztésre költhető forrásokat, majd ezután következett a megyéken belüli elosztás. Az elosztás alku tárgya volt, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a megyéknek nagy hatalma volt a települések felett. Ennek az elosztási rendszernek az lett a következménye, hogy a települések közötti egyenlőtlenségek a kistépelülések kárára megnöttek. Vági Gábor 1982-ben húsz évre visszamenőleg elemezte a megyékre jutó központi támogatásokat. Vizsgálatainak eredménye szerint megfigyelhető volt egyrészt az Alföld megyéinek háttérbe szorítása, másrészt Budapest erősödése. Amikor számba vette az állami támogatások elosztását a tanácsi gazdálkodásban, Vági több olyan tényezőre is felhívta a figyelmet, amely az átöröklődés miatt ma sem hagyható figyelmen kívül, ha a finanszírozási források elosztásáról van szó. A sajátos településszerkezetből adódó életkörülmények területi differenciálása mellett említi például a kistépelülések problémáját, az erőforrások szűkösségét, a koncentrált fejlesztések elvét, a körzetek központjainak kiemelt fejlesztését, a központi szerepkör értékét, a városok speciális helyzetét, valamint a nagyipar által nyújtott előnyöket egy település részére (Vági 1982).

A rendszerváltást követő radikális decentralizáció nem oldotta meg a tanácsi gazdálkodásból fennmaradt elosztási problémákat. Már a kilencvenes évek közepén világossá vált, hogy a kisebb önkormányzatok finanszírozhatatlanná válnak, és az együttműködési készség hiányossága is hamarosan kiderült (Kovács 2008). Hegedüs József szerint ma Magyarországon a fejlesztések szempontjából jelentős eltérés tapasztalható a városok és a kistélepek között. A megyei városok lépéselőnyben vannak a kistélepekhez képest, hiszen aktívan befolyásolják az ágazati programokat és a közigazgatási koncepciókat (Hegedüs 2008). Előnyük a finanszírozási források megszerzésében is tükröződik, hiszen az uniós politika a 2007–2013 tervezési időszakban kifejezetten pártolja a vidékek szintjén történő városi összefogást, a policentrumosítást (Somlyódyne 2006).

Elkülönítve az önkormányzatok működési, illetve a fejlesztési célú támogatásait, a hazai működési jellegű források elosztását Somlyódyne (2003) elemzi. Az infrastrukturális jellegű TEKI (területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatás), illetve az önkormányzatok támogatását megcélzó CÉDE (önkormányzati fejlesztési feladatok támogatása) típusú források esetében, az állam 1999-től a megyei területfejlesztési tanácsokat ruházta fel a pénzeszközök pályázati úton történő elosztásával. Ha a TEKI-re több önkormányzat közös infrastrukturális fejlesztésére nyújtották be, akkor az területfejlesztésnek minősült, s mint ilyen, nem annyira a terület fejlesztését, mint inkább a települések közötti egyenlőtlenségek forrás-egyensúlyozására szolgált. A CÉDE és a TEKI esetében a programfinanszírozás jelleg a gyakorlatban nem valósult meg, ugyanis a kistérségekben a polgármesterek megegyeztek az adott évben követendő fejlesztési célokban (Somlyódyne 2003). A gyakorlatban ez a finanszírozási forma, ahogy Somlyódyne fogalmaz, inkább a rászorultság, illetve a méltányosság elve alapján érvényesült, a települések érdekeit tartva szem előtt, majd 2010-ben meg is szűnt. Egy másik (gyakori) hazai finanszírozási forrás az ÖNHIKI, amely az önhibájukon kívül hátrányos helyzetben levő önkormányzatoknak nyújt mentőövet. Bár ez a típusú támogatás az államháztartás egészét tekintve igen kis összegű, 1999-ben az összes magyar önkormányzat egyharmadának működőképességét kellett ilyen módon biztosítani (Puskás 2000).

A hazai működési jellegű források elosztásával párhuzamosan kialakult az Európai Unióhoz való előcsatlakozási, majd a csatlakozást követő fejlesztési finanszírozás. Az előcsatlakozási folyamat volt hivatott kialakítani azt a valós igényeken alapuló, alulról

fölfelé építkező és területi tervezésű intézményrendszert, amely a csatlakozást követően a fejlesztések finanszírozását támogatja. Keller (2010) szerint az Európai Unió már az előcsatlakozási folyamat során is gyakorlatilag arra ösztönözte a helyi szereplőket, hogy olyan helyi kormányzást létesítsenek, amely a területfejlesztést segíti elő. Ez a jellegű beavatkozás viszont odavezetett, hogy az állami és a társadalmi szereplők aszimmetrikus erővel rendelkeznek.

Közgazdasági oldalról megközelítve a forráselosztást, Voszka Éva a csatlakozás utáni közvetlen tapasztalatokról így ír: „Az uniós támogatás és a társfinanszírozási kötelezettség nem váltotta ki a korábbi újraelosztást, hanem részben mellé sorakozott fel. Így a gazdaságon belüli redisztribúció a csatlakozás után valószínűleg kismértékben nőtt. Pedig a strukturális alapoknak csak mintegy harmadát kapták közvetlenül a vállalkozások, a többi a nonprofit szervezeteknek, illetve az elosztást irányító államigazgatásnak jutott (Voszka 2006). Szerinte 1990 óta az államszocialista redisztribúció négy jól elkülöníthető szakasz során alakult át: „A gazdasági átalakulás elindulása óta a kedvezményezettek köre az állami vállalatoktól a magánvállalkozások felé, a cégmentő támogatásoktól a profitnövelő preferenciák felé, a közvetlen, egyedi költségvetési támogatásoktól a normatív, majd ezen belül a pályázatokkal elnyerhető források felé, az adókedvezményektől és piacinál jobb feltételekkel adott hitelektől a végleges tőkejuttatás felé tolódott el” (Voszka 2006: 12–13).

Szintén a közgazdasági megközelítést erősíti Perger (2009) kutatása a forráselosztó rendszer alakulásának leírásáról: kiemeli a hiányosságait, és javaslatot tesz a hiányosságok orvoslására alkalmazható módszerekre. Perger azt vizsgálta, hogy miközben a hivatalos értékelések szerint Magyarország – a többi közép- és kelet-európai országhoz képest – igen jól teljesít, ez miért nem mutatkozik meg az ország gazdasági-társadalmi fejlődésében. Mivel a gazdasági mutatók nem tükrözik a felhasznált pénzek arányát, ezt a pályázati pénzek felhasználásának valamilyen szintű kudarcaként értelmezi. A kudarc viszont nem vezethető vissza egyértelműen csupán a hagyományos bürokratikus szervezet működési hiányosságaira. A szervezet jellegéből fakadóan Perger mellett érvel, hogy csupán az első tervezési időszakban okozhatott gondot az, hogy a finanszírozási források szétosztása erősen centralizált bürokratikus szervezeti formában történt. Ebben a szakaszban ugyanis az operatív programok irányító hatóságait az egyes szakminisztériumokban alakították ki, és a közreműködő szervezetek is gyakran minisztériumi egységek vagy minisztériumi háttérintézmények

voltak. A második tervezési szakaszban azonban a szervezetrendszert jelentősen átalakították, és a szervezeti jellemzők nem magyarázhatják teljes mértékben, hogy a gazdasági mutatók miért nem tükrözik a pályázati pénzek jó felhasználását. Szerinte a jó abszorpciós mutatók annak köszönhetők, hogy a mindenkori kormány és a szervezetek arra koncentráltak, hogy ezek a mutatók jók legyenek, nem pedig arra, hogy milyen a forrásfelhasználás hatékonysága vagy eredményessége. „Miután a stratégiai megközelítés általában is hiányzott a közigazgatási rendszerből, a szereplők ugyanúgy viselkedtek, mint a »hagyományos« közigazgatási szereplők. »Lefelé«, illetve az ügyfelek felé túlbiztosítottak, »felfelé« sokszor látszateredményeket produkáltak, »oldalra« elkülönült szervezeti érdekeiket és szempontjaikat védték. Felelősséget és kockázatot sem a vezetők, sem a munkatársak nem vállaltak, de ezt nem is követelte meg tőlük a rendszer.” A gyenge forrásfelhasználás másik oka az erőteljes centralizáció. Mivel az intézményrendszer kialakításakor párhuzamos struktúrák jöttek létre, gyakorlatilag a központi közigazgatás elvét erősítette a decentralizációs elvvel szemben. Perger szerint, ami a kormány súlyának növelésével uniós értelemben decentralizációt jelentett, az hazai szinten a centralizációt erősítette. A túlzott központosítás pedig korlátozza a szakmai szempontok figyelembevételét, ami gyakorlatilag egyenlő a szakpolitikák érvényesítő képességének visszafogásával. Emellett még az is erősíti a centralizációt, hogy bizonyos kiemelt projekteket érintő döntéseket közvetlenül a kormány hoz meg, ami akár a szubszidiaritás elvét is megkérdőjelezi. Perger számításai szerint a projektszinten megjelenő közvetlen kormányzati hatáskör jelenleg a teljes támogatási keretösszeg minimum 30-35%-ra terjed ki. A fentiek fényében Perger szerint a programmenedzsment mellett átfogó stratégiai menedzsmentre van szükség, a finanszírozási források felhasználásának hatékonysága érdekében. Viszont ehhez is hazai fejlesztésstratégia szükséges, illetve egy stabil szereplőkkel, célokkal és eszközökkel rendelkező, kevésbé centralizált rendszer.

Szociológiai szempontból elemezve a források felhasználását, Kovách (2007) arra a következtetésre jutott, hogy a piaci szféra fokozatosan teret nyert az önkormányzati finanszírozási forrásszerzési rendszerben. Kovách projektelésnek nevezte el a folyamatot, amelynek során a kormányok nem képesek partnerek nélkül a vállalt feladatokat ellátni, ezért arra kényszerülnek, hogy bizonyos feladatokat projektek formájában kiszervezzenek. Ennek köszönhetően a tervezők, szakértők, tanácsadók, menedzserek, szervezők, köztisztviselők és kutatók egyre nagyobb térre és befolyásra

tesznek szert a nemzeti és uniós fejlesztési programok előkészítésében és lebonyolításában. A szerző egy sor nemzetközi tanulmány segítségével mutatja be, milyen jelentős szerepet vállaltak ezek a szervezetek az uniós és nemzeti fejlesztési programok során. Magyarországon a projektelés árulkodó számai azt mutatják, hogy az állami mellett a piaci szféra is hatalmas összegeket tudhat magáénak a finanszírozási forrásokból. Kovach szerint mintegy 400 milliárd hazai forrást a magyar állam pályázat nélküli redisztribúcióval juttatott a felhasználóknak, de vélhetőleg ennek a hatalmas összegnek felhasználása is projekt formában történik. Ebben a cikkben a szerző projektosztálynak nevezi azt a társadalmi csoportot (nem társadalmi osztály vagy rend), amely a társadalmi tőke segítségével legitimálni képes saját befolyását vagy hatalmát a projektekben.

A forrásfelhasználás eredményességét szociológiai szemszögből elemezve, Balogh (2009) arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen hatással vannak a kiemelt jelentőséggel bíró fejlesztési beavatkozások a területi egyenlőtlenségekre. Kutatásai során azt találta, hogy a kiemelt projektek nem csökkentik a területi egyenlőtlenségeket. Balogh azt is vizsgálja, hogy vajon a politikai erőterben elfoglalt pozíció befolyásolja-e a kiemelt projektek sikerességét. Eredményei alapján elmondható, hogy a politikai erőforrások nem mindig azonos hatással és irányba módosították a kiemelt projektek támogatási esélyeit. Hasonló kvantitatív elemzést végzett Hutkai Zsuzsanna is, aki az önkormányzati pályázatok eredményeit értékelte regionális bontásban (Hutkai 2009).

Összességében nézve, a 2.1. fejezet a forráselosztó mechanizmust és a forrásfelhasználással kapcsolatos elméleti megközelítéseket tárgyalja, ezzel hozzájárulva az önkormányzatok pályázati aktivitásának megértéséhez. Azonban ez a fejezet nem hivatott azt tisztázni, hogy az önkormányzatok pályázati aktivitását milyen elméleti irányból célszerű megközelíteni. Ezen a ponton a tézis bármely, a forráselosztást vagy forrásfelhasználást érintő diszciplínába integrálható lenne. Ezért itt szükséges leszögezni, hogy jelen kutatás a tágabb értelemben vett szervezetszociológiai elméleti oldalról közelíti meg az önkormányzatok pályázati aktivitását, nagy hangsúlyt fektetve a szervezetközi kapcsolatokra. Ennek megfelelően az önkormányzatok szervezetszociológiai és kapcsolathálózati megközelítéseinek ismertetése után, az önkormányzatok pályázatainak vizsgálatát a szervezetközi kapcsolatok kutatásainak keretén belül helyezem el.

2.2. Az önkormányzatok szervezetszociológiai és kapcsolathálózati megközelítései

A közigazgatással és az önkormányzatokkal kapcsolatos szervezetelméleti megközelítés a hatvanas években nyert teret, azzal a felismeréssel párhuzamosan, hogy a normák és az intézmények kizárólagos elemzése nem sokat árul el a működő államról (Pálné 2008). Ebben az időszakban került előtérbe Amerikában – például Merton (1968 [1949]) –, majd ezt követően Európában – Weber (1970) és Crozier (1964) nyomán – a bürokratikus szervezetforma. E szervezeti típus vizsgálatának, ezen belül pedig a közigazgatás vizsgálatának elméletfejlődését írja le az alaplűnek számító Lőrincz, Nagy és Szamel (1976) könyve. A közigazgatás szociológiájának korabeli felfogását Crozier (1964) foglalja össze. Legfontosabb tézise, hogy minden társadalmi cselekvés létrehozza a maga bürokráciáját, viszont a bürokrácia összeférhetetlen a demokratikus értékekkel. Az első megállapítás a bürokráciát ideális szervezeti modellnek elismerő weberi elméleti irányzathoz köthető, a második pedig a bürokráciát a társadalom terhének tekintő elméleti megközelítéshez.

Crozier szervezetszociológiája azt bizonyítja be, hogy az irracionálisnak tartott bürokratikus magatartási formák szükségesek az egyébként ésszerű szervezet működéséhez, és a bürokratikus szervezet olyan ördögi kört alkot, amelyből csak súlyos válságon keresztül vezet a kiút (Lőrincz, Nagy és Szamel 1976: 345).

A bürokrácia elemzésekor a közigazgatás kiemelt figyelmet igényel, és megkülönböztethető a vállalati igazgatástól, amennyiben „mind a mai napig nem sikerült és nem sikerülhetett működésének technikai és gazdasági feltételeit olyan mértékben racionálissá tenni, mint a másik szektorban” (Lőrincz, Nagy és Szamel 1976: 350).

A racionalitás hiányosságait Crozier azzal magyarázza, hogy a közigazgatásban a szervezet felépítését az azt körülvevő környezet változatosságához való alkalmazkodás jellemzi. Crozier megközelítését továbbgondolva, a helyi igazgatást elemző szociológusok abból a hipotézisből indultak ki, hogy a helyi igazgatás és a társadalmi környezete között igen erős kölcsönhatás érvényesül. Ez az elképzelés rímel arra a granovetteri (Granovetter 1973) felfogásra, amely szerint az intézmények a társadalmi környezetükben vannak beágyazódva. A crozieri, majd a grémioni elméleti

megközelítés a környezet befolyását a helyi közigazgatásra, a lokális tekintéllyel rendelkező egyén segítségével látja megvalósulni. Ez olyan személy aki „meghatározott pontokon befolyásolni képes a helyi igazgatást, s aki annál inkább megerősíti tekintélyét, privilégiumát, ami e kontaktusból fakad, minél eredményesebben tudja kapcsolatait határozott, racionális, átlagos jellegű és absztrakt szabályok végrehajtására kötelezve” (Grémion nyomán Lőrincz, Nagy és Szamel 1976: 353).

Az önkormányzatok szervezetszociológiai megközelítését a kutatók újraértékelték, amikor a kormányzati kapcsolatrendszereket kezdték el vizsgálni. Talán az első lépést ebben az irányban az amerikai helyi közösségi vizsgálatok tették meg (*local community studies*), amelyek a véleményvezető-központú kutatások folytatásaként – vagy éppen azokra adott válaszként – a helyi hatalommal rendelkező egyéneket és szervezeteket vizsgálták. Dahl (1958) és Polsby (1959) annak a szempontnak a fontosságát hangsúlyozzák ki, hogy a társadalomban vezető szerepet betöltő egyének (például az elit) igen közel állnak a közösséget érintő döntéshozatalhoz (egy vagy akár több területen is). Az egyének és a szervezetek közötti ilyen jellegű kapcsolatok feltérképezése előrevetíti a társadalmi tőke-, a beágyazottság-, majd a kapcsolathálózat-elemzés megközelítéseit.

A kilencvenes években előtérbe kerültek a településkörzeti, regionális, interregionális és személyes kapcsolathálózatokat vizsgáló kutatások, felismerve a területi hatalmi viszonyok változatosságának jelentőségét (Pálné 2008). Például az *urban regime* iskola képviselői arra a kérdésre keresték a választ, hogy a főleg fejlesztésre irányuló koalíciók milyen módon befolyásolják a helyi gazdasági fejlődést. Az önkormányzatokat és a helyi kormányzási egységeket a helyi gazdasági és politikai környezetbe beágyazva vizsgálják, azt feltételezve, hogy az önkormányzatok közötti kapcsolatokat nemcsak a jogi és politikai intézkedések, hanem az önkormányzati környezet formális és informális kapcsolatai is befolyásolják. Ennek a megközelítésnek köszönhetően a kutatások középpontjában már nem az intézményi, strukturális összetevők, hanem a személyes kapcsolatok és a magatartást befolyásoló körülmények állnak (Stone 1998 [1995]). A kapcsolathálózatban elfoglalt pozíció a társadalmi tranzakciók stratégiai ismeretétől és a cselekvéshez szükséges erőforrások felett való rendelkezéstől függ, kihangsúlyozva a koalícióképzés mechanizmusát és eredményességét. Stoker (1998 [1995]) arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi szerveződések dinamikusán változnak. Ugyanaz a politika például eltérőképpen mozgatja és motiválja a más-más társadalmi környezetben levő

szereplőket. Ugyanakkor Pálné (2008: 267) azt írja, hogy ezek a kapcsolatok inkább a szervezetek – például az önkéntes civil szektor, az üzleti szféra, a média, a felsőbb irányítási szintek vagy a helyi hatóságok – egymás közötti viszonyaira vonatkoznak.

Az *urban regime* iskola felfogása a továbbiakban még nagyobb hangsúlyt kap a (makroszintű) hálózati megközelítésű *governance* irodalomban. A *governance* irodalom eredetileg arra a – körülbelül a hetvenes években, az Egyesült Államokban történt – felismerésre épült, amely szerint nemcsak az állam az elsődleges és kizárólagos döntéshozó. Eszerint, „a hatalom forrása nem csupán a politikai legitimáció, társadalmi tudás, hanem az erőforrások feletti kontroll, márpedig a települést fenntartó erőforrásokat nem kizárólag, sőt elsősorban nem a helyi önkormányzat birtokolja” (Pálné 2008: 267). Tehát egy olyan többszereplős „network”-ról (hálózatról) van szó, amely a döntéshozatal során tulajdonképpen gyengíti az állam, és növeli a civil társadalom szerepét. Rhodes (2000) szerint a kapcsolatok előtérbe kerülése a kormányzással foglalkozó irodalomban a politika pluralizálódásának köszönhető. Pálné (2008) szerint ez az elméleti megközelítés arra hívja fel a figyelmet, hogy éppen a formális és informális kapcsolatok pluralizálódása miatt a helyi kormányzás ki tudja küszöbölni ugyan a piaci hiányosságokat, de ez így létrejövő viszony, számtalan új problémát és konfliktushelyzetet teremt.

A *governance* a 2000-es évekre vált nagyon népszerűvé. A szakirodalom alapján a jelenséget több szinten lehet vizsgálni: közpolitikai és kormányzati szinten és a politikai rendszer egészének a szintjén. Közpolitikai szempontból ezek a kutatások azzal foglalkoznak, hogy milyen lehet a résztvevők és az állam szerepe. A hálózati szereplők hatalmának vizsgálata került előtérbe: például a szabályokon és a stratégián kívül az erőforrások mennyisége és minősége befolyásolhatja a hálózati szereplők pozícióját, és éppen az erőforrások cseréjének szükséglete biztosítja a hálózati működést (Juhász 2011). A hálózati működést biztosító változók sokasága miatt Juhász szerint ez a folyamat egyáltalán nem felel meg a racionális döntési modellnek. Kormányzatrendszer- és politikarendszer-szinten a problémát a hálózat hatása jelenti a képviselői demokráciára.

Amikor számba veszi a *governance* dilemmáit, Jessop (2003) több szempontot is említ. Szerinte nehéz a kooperáció és a verseny közötti mezsgyét megállapítani úgy, hogy az interperszonális bizalom közben megmaradjon, hiszen a túlzott kooperáció végső soron

gátolhatja az alkalmazhatóságot. További dilemmát képez Jessop szerint a nyitottság vagy zártság, a kormányozhatóság vagy rugalmasság, elszámolhatóság vagy hatékonyság kérdése is. Jessop azt is mérlegeli, hogy éppen a cselekvés túlzott leegyszerűsítése, a stratégiai tanulásnak köszönhető állandó tanulás, a kapcsolatok szintjeinek összefonódása (személyek közötti és szervezetek közöttivel, illetve a rendszer közöttivel) miatt ez a megközelítés újraértékelendő a *metagovernance* szempontjából. Kooiman elméleti megközelítésére válaszolva Jessop létrehozza a *metagovernance* kereteit. Kooiman (2000) megkülönbözteti az elsődleges, másodlagos és harmadlagos kormányzást. Az elsődleges kormányzás a problémamegoldásra fókuszál, a másodlagos kormányzás során már az intézményi változásokra is sor kerül, míg a harmadlagos kormányzás, vagyis a metakormányzás, tulajdonképpen a kormányzás kormányzása, azaz a kormányzás alapelveinek a megállapítását tartalmazza. Jessop e három szinthez rendeli hozzá a meta-megközelítést, javasolva egy negyedik, esernyőszerű szintet, mely tartalmazza az előző hármat. A kifejezetten közpolitikai hálózatokkal foglalkozó kutatások abban látják a területi szervezetek közötti önszabályozó rendszer jellemzőit, hogy a hálózati tagok folyamatosan kapcsolatban állnak egymással, bizonyos szabályok szerint interakciókba kerülnek egymással, és az államnak csak indirekt befolyása van (Rhodes 2000).

A *governance* kapcsolathálózati jellegű megközelítése felerősödött a globalizáció és az olyan transznacionális szervezetek megjelenésével, mint az Európai Unió. Európában egyrészt az unió által kezdeményezett szubszidiaritás elve, másrészt a helyi közösség integrációja motiválta a személyes kapcsolathálózatok területi vizsgálatait. A szubszidiaritás gyakorlatilag a hatalom korlátozásának és egyben a beavatkozás szükségességének és szabályozásának az elve. Az integráció a helyi önkormányzatoknak valamely érdekközösségén létrejövő együttműködése, „melynek motivációja lehet gazdasági, kulturális, szociális vagy strukturális probléma kezelése, végső céljában azonban valamely anyagi vagy nem anyagi előny megszerzésére irányul a közös és egyenrangú cselekvés által meghatározottan” (Somlyódyiné 2003: 15).

A társadalmitőke-elméletek által befolyásolt, kormányzással kapcsolatos kutatások nagyrészt a társadalmi bizalomra irányították a figyelmet (Putnam 1993). Az olaszországi helyi kormányzást vizsgáló kutatásai során Putnam azt a következtetést vonta le, hogy a helyi kormányzás, illetve a társadalmi intézmények teljesítményét jelentősen befolyásolja a lakosság helyi közösséget érintő ügyekben való részvétele,

vagy colemani (Coleman 1990) terminusokban fogalmazva, a lakosság társadalmi tőkébe fektetett erőfeszítései. A társadalmi tőke Putnamnál az egyének között kialakult kapcsolatrendszerre utal, amelyben kulcsszerepet játszik a kölcsönösség normája, a bizalom és a kapcsolathálózat. Felfogása szerint tehát a társadalmi tőkének áthidaló szerepe van abban, hogy a társadalom tagjai az átfogóbb célok érdekében együttműködjenek. Az érem másik oldala, amikor bizonyos közösségek olyan normákat állítanak fel, amelyek nyomást gyakorolva korlátozzák a hatékony kooperációt (mint például a bandák). Putnam (1995) szerint az, hogy kinek mennyire kedvez a társadalmi tőke, nem definíciós probléma, hanem empirikusan bizonyítandó. A társadalmi tőke pozitív és negatív hatásait a helyi kormányzásra Trigilia (1991) gondolta át. Szerinte ahhoz, hogy e hatásokat meg tudjuk különböztetni, egyrészt a társadalmi tőkét a társadalmi kapcsolatok és kapcsolathálózatok szemszögéből kell vizsgálni, másrészt a társadalmi tőke interakciós hatását is figyelembe kell venni a politikai szervezetek közötti kapcsolatok elemzésekor. A társadalmi tőke helyi kormányzásra tett hatását vizsgálva, Trigilia arra a következtetésre jutott, hogy a pozitív hatások jelentősen háttérbe szorítják a negatív hatásokat. Érvelésében Coleman (1990) azon megállapításából indul ki, miszerint a társadalmi tőke (a humán és a pénzügyi tőkével szemben) a kollektív jószág jellemzőivel írható le. Tehát a kapcsolathálózat összes szereplője által elérhető, annak ellenére, hogy nem biztos, hogy mindenki számára közvetlen előnyt jelent. Így lehet az, hogy a különböző társadalmi csoporthoz (vallás, etnikai, politikai stb.) tartozó egyének társadalmi tőkéjüket átválthatják gazdasági tőkére. De Coleman hangsúlyozza, hogy mindez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az egyének kifejezetten gazdasági érdekből hozzanak létre társadalmi tőkét. Trigilia szerint pedig éppen a területileg koncentrált társadalmi tőke aggregált szintje segíti elő a területfejlesztést. Végül soron tehát a társadalmi kapcsolatok terjedése (illetve hozzáférése) az egyéni szereplők (cégek, alkalmazottak) és a kollektív aktorok (például érdekszervezetek) között alapozza meg a fejlődés útját. A fejlődés kockázatai között megemlíti azokat az eseteket, amikor a politika befolyásolja a társadalmi tőke reprodukcióját, vagy amikor a társadalmi tőke fejlődésére gyakorolt pozitív hatása leárnyékolja a súlyosabb negatív hatásokat. Ezért azt javasolja, hogy a kutatások a társadalmi tőke eredetére vonatkozó vizsgálatok helyett a fejlődés kedvező kondícióinak vizsgálatára összpontosítsanak. Szerinte nem az a lényeges kérdés, hogy családokhoz, barátokhoz, etnikai vagy vallási csoportokhoz kapcsolható társadalmi kapcsolatok léteznek-e, hanem az, hogy a politika át tudja-e ezeket alakítani területi fejlődés

előnyére. Továbbá ahhoz, hogy ez a konverzió megvalósulhasson, az szükséges, hogy a politika meg tudja újítani és modernizálni magát.

A hazai szakirodalomban a tágabb értelemben vett *governance* irodalom keretei közé sorolható kutatásokról olvashatunk, azonban kifejezetten az önkormányzatok kapcsolathálózati vizsgálatát kevés kutatás tűzte ki célul. A vidékkutatások is főleg a kapcsolatrendszereket vizsgálják, nem pedig a klasszikus társadalmi tőkén alapuló kapcsolatokat. A politikai hálózatokat, még ha fejlesztéspolitikáról is van szó, a szerzők inkább a leíró módszerhez folyamodtak (például Kovách 2009). (A lobbizás és a politikai erőter és befolyás vizsgálatának egyébként kiterjedt irodalma van a hazai politikatudományi elemzésekben.) A vidékkutatásokban alkalmazott földrajzi megközelítés, amely a települések közötti kapcsolatok vizsgálatára helyezi a hangsúlyt (például Kovács 2005 vagy Somlyódy 2006), sem fedezi azt a fajta társadalmi kapcsolatokon alapuló kapcsolathálózati elemzést, amelyet jelen disszertáció alkalmaz. Éppen a kapcsolathálózat elemzése esetében a társadalmi tőke figyelembevételének fontosságát hangsúlyozzák cikkükben Csurgó, Kovách és Megyesi (2009) is. Véleményük szerint a vidéki társadalom nem önmagában létező résztársadalom, hanem egyre több és összetettebb kapcsolattal kötődik más társadalmi szegmensekhez. A szerzők azonban a vidéki társadalom társadalmi tőke-alapú kapcsolathálózat-elemzést alkalmazó kutatásokat ismertetik, és elemzésükben nem térnek ki az önkormányzatok kapcsolathálózatára.

A tézis megközelítéséhez legközelebb az a fejlesztéspolitikai és területfejlesztési kutatás áll, amely a 2001 és 2003 között készült, és Pálné nevéhez köthető. Ez az ADAPT-kutatás, amely a regionális szinten levő szereplők intenzív vertikális kapcsolatainak jelentőségét hangsúlyozta, szemben a horizontálisakkal. A kutatások eredménye arra hívta fel a figyelmet, hogy egy térségen belül a kapcsolatok sűrűsége viszonylag magas a térségek közötti kapcsolatokhoz képest (Pálné 2008: 279). Az ADAPT-kutatás folytatásaként 2008-ban zárult egy OTKA-kutatás, amely a regionális szereplők közötti kapcsolatok változásaira összpontosított (Pálné 2009b). A döntéshozó elitre koncentrálnak egy 200 fős mintanagyság alapján 23 intézményi és pozíciótypust különített el. A vizsgálatok eredményei arra engednek következtetni, hogy a helyi önkormányzatok minősülnek a kapcsolatrendszer célpontjának, és ehhez képest a civil szféra a legkevésbé behálózódott. A szektorok alapján végzett összehasonlításból az is kiderült, hogy az önkormányzatok kiemelt szereppel bírnak, hiszen ezeknek az

intézményeknek a kapcsolatrendszere a legerősebb (a politikusok, a média és a területfejlesztési intézmények mellett).

Másik aspektusból vizsgálja a kapcsolathálózatokat Csizmadia (2009), aki az innovációs rendszerek regionális sajátosságait elemezve arra a kérdésre keresi a választ, hogy miért megy nehézkesen a régiók kialakítása hazánkban. Bár vizsgálata nem kifejezetten a kormányzati szervezetekre vonatkozott, az innovációs rendszereket és hálózatokat sokoldalúan elemezve empirikus adatok alapján bizonyítani tudta, hogy a regionális kapcsolathálózat szereplőinek elérhetősége nem egyenletes, valamint hogy a hasonló funkciójú intézmények hajlamosabbak egymással kooperálni (homofília).

Az önkormányzatok fejlesztési forrásaival kapcsolatban, a szakirodalomban ritkán merül fel a kapcsolathálózati jellegű megközelítés. Annak ellenére, hogy kutatások érintik ezt a területet, a kapcsolathálózati megközelítések ritkán térnek ki az önkormányzatok finanszírozására. Szakirodalmi támpont hiányában, kutatásomat szervezetszociológiai oldalról közelítem meg. Az önkormányzatokat kapcsolatháló-elemzési szempontból szervezetekként tekintve, a továbbiakban a szervezetközi kapcsolatok két elemzési szintjét javaslom, a mikro- és makroszintet. Tekintve, hogy disszertációm jelentős hangsúlyt helyez a kapcsolathálózat elemzésére, a következő fejezet bővebben elemzi az ezzel kapcsolatos irodalmat.

2.3. A szervezetközi kapcsolatokkal foglalkozó elméleti megközelítések

A klasszikus szervezetszociológiai elméleti irányzattól eltérően, amely gyakorlatilag az ipari fejlődésnek – valamint a munkaszervezési feladatok racionalizálásának, majd a hatalmi elméleteknek – köszönhetően fejlődött önálló tudományággá, a szervezetek közötti kapcsolatok vizsgálata más irányból került a társadalomtudományba. Radcliffe-Brown (1940) antropológus – saját bevallása szerint – a struktúrák szisztematikus vizsgálatát tűzte ki célul (ezáltal társulva a struktúra-funkcionalista elméleti irányzathoz). Radcliffe-Brown abból indul ki, hogy a társadalmi struktúráknak éppen olyan valóságosaknak kell lenniük, mint az egyének szerveinek. Ugyanakkor a társadalmi struktúrával kapcsolatban hangsúlyozza, hogy egyik legjellegzetesebb tulajdonsága a személytől személyig mutató kapcsolatok. A személyek között egy adott

pillanatban létező kapcsolatokról van szó, amelyek a struktúra valamilyen társadalmi szerep szerinti felosztását adják. Radcliffe-Brown a társadalmi formák jelentőségére hívja fel a figyelmet. Felismerte, hogy a társadalmi struktúrák matematikai formákat kell, hogy felvegyenek. Ezt a jelenséget „kapcsolati matematikának” nevezte el, de ez a munkásságában metafora maradt: pontosabban nem fejtette ki, hogy ez a matematika mit is takar. E gondolatmenet alapján fejlesztette ki a harmincas években Moreno a szociogramokkal kapcsolatos matematikát (1937). Abból indult ki, hogy az intézményes rendszerek vagy szervezetek háttérében a spontán társulások hálózata, a munkaközösségben kialakuló kapcsolatok állnak. Ezeket gráfok formájában felrajzolta, és ez szolgált a társadalomtudományokban alkalmazott kapcsolatháló-elemzés alapjául (a reáltudományokban hamarabb megjelent gráfelmélet formájában).

A társadalmi kapcsolatok vizsgálata a negyvenes–ötvenes években termékeny talajra talált a manchesteri iskolában (bővebben lásd Némedi 2008). Barnes és Bott mellett a társadalmi kapcsolathálózatok szempontjából a legnagyobb elismertségre Mitchell tett szert, akinek sokszor tulajdonítják a kapcsolathálózat-elemzés módszertana alapjainak lefektetését. A társadalmi struktúrát a relációk halmazaként értelmezve, a kutatások célja a társadalmi hálózatok módszeres leírása és tudományos magyarázata lett (Szántó és Tóth 1993). A társadalmi hálózatok típusa a személyek közötti, a társadalmi csoportok közötti, illetve az országok vagy régiók közötti hálózatok esetében különböző.

Az ezredfordulón a szervezetek közötti kapcsolatok elméleti és gyakorlati megközelítései differenciálódtak. Kutatások egész sora bizonyítja, hogy több oldalról is meg lehet ragadni a szervezeten belüli kapcsolatokat. Ebers (2002 [1997]) a szervezetek közötti kapcsolatok vizsgálatának három megközelítését javasolja: a vizsgálat szintje, a vizsgálati egységek, illetve a kapcsolatok típusa alapján. Egyrészt tehát különbözik a szervezetek kapcsolataival foglalkozó kutatások kiindulópontja, azaz hogy miből következhetnek a szervezetek közötti kapcsolatokra. Másrészt a vizsgálati egységek is eltérnek, amennyiben vannak kutatások, amelyek az egyének közötti kapcsolatokat, vannak, amelyek a szervezeten belüli kapcsolatokat és vannak, amelyek a szervezetek közötti kapcsolatokat vizsgálják. Harmadrészt pedig a kutatások egy része a formális kapcsolatokra, míg más része az informális kapcsolatokra összpontosít.

Jelen kutatás, a tézisben foglaltaknak megfelelően, a szervezatközi kapcsolatokkal foglalkozó elméletek Ebers (1997) osztályozásától eltérő megközelítését javasolja. Eszerint mikro-makro megközelítésnek tekinthető az, amikor a személyközi kapcsolatokból következtetnek a szervezatközi kapcsolatokra, makro-makro megközelítésnek pedig az, amikor a szervezet környezetéből, illetve a területi kapcsolatokból következtetnek a szervezatközi kapcsolatokra. Ez a felosztás hasonló Ebers (1997) intézményi és relációs vizsgálati szintek alapján történő elméleti osztályozásához, mégis eltér tőle, amennyiben a vizsgálatok szintjének hatását elemzi.

A tézis szempontjából nem bír jelentőséggel a szervezeti kapcsolathálózat kutatók által (például Ebers 2002 [1997] vagy Kilduff és Tsai 2003) az elméletek vizsgálati egységek szerinti csoportosítása, viszont egy rövid zárójel erejéig ismertetem ezt a megközelítést is, hangsúlyozva, hogy e szempontból jelen kutatás hol helyezkedik el.

Kilduff és Tsai (2003) az *egyéni* vizsgálati egység három megközelítését említik. Az első megközelítés szerint az egyének kognitív térképekben gondolkodnak. Az alkalmazottak feltérképezik a szervezetben lévő kapcsolatokat, különös tekintettel a baráti kapcsolatokra. Ez a kognitív térkép lesz az alapja a szervezeten belüli segítségkérési vagy hatalmi hálózatoknak. Egy szervezeten belül azok az aktorok élveznek előnyt, amelyek helyes kognitív térképekkel rendelkeznek a szervezetben levő egyégekről és kapcsolataikról (Krackhardt 1990). A második megközelítés azon az elképzelésen alapul, hogy az egyének interakciói egy szervezeten belül különböző lehetőségeket nyitnak meg az egyének előtt. Ha például valamilyen probléma lép fel, akkor az egyének a saját kapcsolathálózatukból keresnek segítőt (Kilduff 1990). A harmadik megközelítés a diádokat, triádokat és klikkeket ragadja meg. Ilyen nézőpontból azok a barátok (párok), akiknek közös barátaik vannak, gyorsabban megoldják a felmerült problémákat. Az egyéni vizsgálati egység viszont maximum a szervezet működéséről árul el valamit, és nem a szervezetek egymáshoz viszonyított viselkedéséről, ezért ezt a vizsgálati egységet, ilyen kontextusban, a jelen kutatás mellőzi.

Az egyéni vizsgálati szinthez képest a *szervezeten belüli* kutatások lehetővé teszik a vállalati egységek közötti kapcsolatok vizsgálatát, olyan esetekben, amikor a szervezeti egységek földrajzilag több helyszínen is jelen vannak (Kilduff és Tsai 2003). Thompson (1967) szerint a vállalati egységekben a személyközi kapcsolatok előbb-utóbb autonóm

módon működnek. Ha a vállalati egységeket úgy fogjuk fel, mint differenciált kapcsolathálózatot (Ghoshal és Bartlett 1990 nyomán), akkor a kapcsolathálózati kutatások ebben az esetben az erőforrás-megosztásra adhatnak választ vagy a szervezeti egység működésének sikerességét/csődjét magyarázhatják (például Nohria és Ghoshal 1977 vagy Tsai 2001 esetében). Tsai (2000) például azt mutatta ki, hogy a több vállalati egységből álló szervezeteken belül azok a vállalati egységek, amelyek centrális pozíciót foglalnak el az erőforráscserét illetően, sokkal hamarabb létesítenek kapcsolatot az új vállalati egységekkel. Ugyanakkor, ezek a szervezeti egységek több termékinnovációval is rendelkeznek. A Kilduff és Tsai által használt szervezeten belüli vizsgálati egység azonban csak akkor használható jelen kutatás keretei között, ha az önkormányzatokat egy szervezet alegységeinek tekintjük. Viszont a magyar önkormányzatok szervezeti sajátosságai miatt ez a vizsgálati egység sem indokolt.

A *szervezetek közötti* kutatások – az előző két esethez képest – jobban támaszkodnak a társadalmi interakciókra és kapcsolatokra. A Kilduff és Tsai (2003) által tárgyalt kutatások, jelen tézis szemszögéből nézve, azonban főleg a makro-makroszinthez tartoznak már, hiszen ők a stratégiai szövetségekkel, a vevők és a beszállítók közötti kapcsolatokkal vagy a vegyes vállalatokon belüli kapcsolatokkal foglalkozó kutatásokat sorolják ide. Kilduff és Tsai egy negyedik vizsgálati szintet is említene, amelyet *egyéb megfigyelési szintnek* neveztek el. Ez a megfigyelési szint a különböző feladatokra, gyakorlatokra és folyamatokra összpontosít. Például a szintek közötti kapcsolathálózatok vizsgálata esetében kiderült, hogy egy személy, amely izolált egy csapatban (a csapat kapcsolathálózatában), fontos szerepet játszhat a csapatok között (a teljes szervezet kapcsolathálózatában) (Weimann 1982).

A továbbiakban jelen kutatás kénytelen elhatárolódni a Kilduff és Tsai (2003) által tárgyalt szervezeten belüli kapcsolatokkal foglalkozó osztályozástól, amely vizsgálati egység alapján különíti el a szervezeten belüli kutatásokat. Ebers (1997) is megemlíti ezt a lehetőséget, azonban azt is hangsúlyozza, hogy a szervezeten belüli kapcsolatok szintjei nem kezelhetők elszigetelten, hanem a vizsgálatok során figyelembe kell venni ezek egymásra való hatását. Ezt azzal magyarázza, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt, miszerint az egyének motivációi és cselekedetei befolyásolják a szervezeten belüli, majd a szervezetek közötti kapcsolatokat. Ez természetesen fordítva is igaz, hiszen a kapcsolathálózat strukturális jellemzői lehetőségeket vagy korlátokat generálnak az egyének és szervezetek számára (Burt 1992). Továbbá a kapcsolatok

intézményesülése befolyásolhatja például az ipari struktúrát, az erőforrások regionális szétosztását, vagy a hatalom és vagyon területi megoszlását. E tézis szempontjából a szerző Ebers gondolatmenetével ért egyet, és nem tulajdonít akkora jelentőséget a szervezetközi elméletek vizsgálati egységei szerinti felosztásának.

A hangsúly e kutatás során azon van, hogy milyen szintű hatás éri az önkormányzatok kapcsolatait forrásszerzés – és ennek megfelelően pályázás – esetén. Vajon a szervezeteket képviselő egyének kapcsolatai lesznek meghatározók az önkormányzatok forrásszerzése esetén? Vagy pedig az a sajátos területi kapcsolathálózati adottság, amelyben az intézmények találhatók? Egy mikro-makro vagy pedig egy makro-makro hatás dominál az önkormányzatok finanszírozási forrásokért folytatott harcában?

2.3.1. Az egyéni kapcsolatokról a szervezetközi kapcsolatokig (mikro-makro megközelítés)

Mikro-makro elemzési szintnek tekintem azokat a szervezetközi kapcsolatokkal foglalkozó megközelítéseket, amelyek során a kutatók alapvetően azt vizsgálják, hogy a személyek és/vagy szervezetek közötti társadalmi kapcsolatok milyen hatással vannak a szervezetek közötti kapcsolatok alakulására. Ez a megközelítés egyrészt tartalmazza a társadalmi tőke- és beágyazottságelméletek hatását, másrészt a kapcsolatháló-elemzés hatását, harmadrészt pedig a formális és informális kapcsolatok hatását a szervezetközi kapcsolathálózatokra. Ebers (1997) osztályozásához képest ez a megközelítés annyiban új, hogy ő külön szempontként javasolja a vizsgálat szintjét, a vizsgálati egységeket, illetve a kapcsolatok típusát. Ebers ennek az osztályozásnak a figyelembevételével csoportosítja a szervezetközi kapcsolatokkal foglalkozó kutatásokat. Osztályozása azonban nem különíti el a vizsgálati szintek (intézményi és relációs), illetve a kapcsolatok típusai (formális és informális) esetében a kapcsolatok kiindulópontját. Azaz nem világos, hogy a kutatások mikroszintű vagy makroszintű elméletekkel magyarázzák-e a szervezetközi kapcsolatokat.

A mikro-makro elemzési irány elsősorban a társadalmi tőkefogalommal és beágyazottsággal kapcsolatos megközelítéseket tartalmazza. A kiindulópont az, hogy a társadalmi kapcsolatok a gazdasági kapcsolathálózatot is befolyásolják és szabályozzák (például Granovetter 1973, 2005) továbbgondolva pedig, a társadalmi

kapcsolathálózatok a szervezetek közötti kommunikációnak, tanulásnak és innovációnak kedveznek. Ebben az esetben a szerzők a személyek kapcsolathálózatának hatását vizsgálják a szervezeten belüli kapcsolatokra vagy a gazdasági cselekvésre vonatkozóan.

A mikro-makro elemzési irányhoz másodsorban azok a kapcsolatháló-elemzést alkalmazó kutatások tartoznak, amelyek hasonló következtetéseket vonnak le a szervezeten belüli kapcsolathálózatokra, mint az egyéni kapcsolathálózatokra vonatkozó kutatások esetében. Itt tehát nem a közvetlen hatásról van szó, hanem a kutatások következtetéseinek hasonlóságáról az egyéni és a szervezeten belüli kapcsolatok esetében. Ebből a szempontból tehát idesorolhatók mind az egyéni, mind a szervezeten belüli kapcsolathálózatok szerkezetére vonatkozó kutatások. Logikailag ide tartoznak azok a kutatások is, amelyek a kapcsolathálózat kulcsszereplőit vizsgálják, az egyéni kapcsolatok, majd a szervezeten belüli kapcsolatok területén.

A fenti logika alapján a továbbiakban a mikro-makro megközelítések két alfejezete következik. Külön alfejezetben részletezem a kapcsolathálózatok kulcsszereplőire vonatkozó irodalmat, ugyanis ezek a szereplők állnak a hipotézistesztesztelés és a kutatás középpontjában.

2.3.1.1. A társadalmitőke- és beágyazottságelméletek hatása a szervezeten belüli kapcsolatok-elméletekre

A társadalmi tőke fogalmi alapját képező tőkefogalom többirányú kiterjesztése az ötvenes–hatvanas években kezdődött a modern közgazdaságtanban. A társadalmitőke-elmélet gyakorlatilag az emberitőke-elméletből nőtt ki. Az emberi tőke koncepcióját Theodore Schultz (1961) dolgozta ki. Abban az időben az emberi tőke egyfajta erőforrást jelentett a fizikai tőkeállomány (szerszámok, gépek stb.) mellett. Az alkalmazásából nyert haszon a racionális piaci szereplő várakozásai szerint meghaladja a beruházás költségeit, tehát gazdasági növekedést eredményez. Az emberitőke-elméletek szerint az emberek azért ruháznak be a továbbtanulásba, mert ezáltal nagyobb haszonra tehetnek szert a munkaerőpiacon, mint a tanulásra fordított idő és pénz összessége. Az emberi tőke terminusát pár évtizeddel később James Coleman (1988) gondolta tovább. Coleman szerint az emberi tőke úgy jön létre, hogy a személyek –

tanulás révén – új készségekre, képességekre tesznek szert, és e tőke révén kitárul a cselekvési lehetőségeik horizontja. Mivel az emberi tőke az egyén által elsajátított készségekben és tudásban manifesztálódik, nem igazán megfogható. A társadalmi tőke az emberi tőkéhez képest a személyek közötti viszonyokban ölt testet. Coleman szerint a társadalmi tőke termelését befolyásolják a társadalmi kapcsolathálózatok, azaz a családi, rokoni, ismerősi, illetve egyéb kiscsoportokhoz való tartozás kötelékei. Coleman szavaival „társadalmi tőke [...] akkor jön létre, amikor az emberek közötti viszonyok változnak meg úgy, hogy elősegítsék a cselekvést” (Coleman 1990: 104). Tehát a társadalmi tőkével a társadalmi struktúra azon vonásait azonosítja, amelyek a cselekvők érdekeinek érvényesítésében felhasználhatók. Mivel megvalósulásának egyik legfontosabb eleme a bizalom, Coleman szerint a társadalmi tőke a társadalmi környezet megbízhatóságától, a kötelezettségek mértékétől, az információs csatornáktól és a fennálló normák és szankciók hatékonyságától függ. Emellett figyelmet kell szentelni annak is, hogy a társadalmi kapcsolathálózatok mennyire zártak vagy nyitottak, hogy az egyének mennyire integráltak. Ez utóbbi tulajdonságnak többek között az információ áramlása szempontjából van jelentősége, hiszen egy zártabb közösség (például klub, osztály stb.) tagjai sokkal hamarabb informálódhatnak, mint a csoporton kívül esők. Az integráltság colemani kifejezésével párhuzamosan egyre nagyobb szerepet kap, Granovetter (1973) munkássága révén, a beágyazottság fogalma, amely a hálózatelemzők egyik központi terminusává vált. Az úgynevezett gyenge kötések ereje vizsgálatai során a társadalmi kapcsolatokat „jellemzőit” illetően megkülönbözteti az erős, illetve gyenge kötések. A társadalomba gyengén beágyazott személyek (akik gyenge kapcsolatokkal rendelkeznek) alkalmasak leginkább az egyes társadalmi csoportok közötti közvetítésre, vagy ha úgy tetszik – Granovetter fogalomhasználatával élve –, ők töltik be a hidak szerepét. Tehát többek között az információáramlásban van jelentőségük. Granovetter elméletében a gyenge kötések azok, amelyek elősegítik például az egyén társadalmi előrehaladását, szakmai fejlődését, szemben az erős kötésekkel, amelyek a közvetlenebb családi, rokoni, baráti kapcsolatok révén jönnek létre. Később, a hetvenes és nyolcvanas években a szociológusok a tőkelogikát a kulturális természetű erőforrásokra is kiterjesztették, és hangsúlyt kapott a tőke átválthatósága is, például Bourdieu esetében. A kilencvenes évektől Putnam (2000) vált a társadalmi tőke fogalma és mérése körül kialakult szakmai vita egyik legfontosabb szereplőjévé. Megközelítésének éppen az a sajátossága, hogy kifejezetten a kormányzásra, a hatalmi viszonyok alakulására való hatást elemzi, ezzel adva a

kormányzati rendszerek teljesítményének a méréséhez nagyon fontos dimenziót. Putnam –a Bourdieu-i gondolatmenethez kapcsolódva – úgy véli, hogy a társadalmi tőke próbakövét az általánossá váló reciprocitás jelenti, amelyet rövid távon az altruizmus, hosszú távon az önérdek mozgat. A „megtérülés” tehát lehet rövid távú és megerősítő, de gyakran csak késleltetett és valószínűsíthető. Putnam a társadalmi tőkét az eddigiektől eltérően osztja fel, hálózati tőkére, részvételi tőkére, illetve közösségi elkötelezettségre.

A kapcsolathálózatok kutatásának előtérbe kerülésével a társadalmitőke-elméletek is újbóli átgondolásra kerültek. Nan Lin (2001) a társadalmi tőke kapcsolathálózat-elmélete kidolgozásának jelentőségére kíván rámutatni a társadalmi tőke fogalmának irodalmi áttekintésével, az ellentmondások, nézeteltérések, kritikus pontok felismerésével. Vizsgálata során arra a megállapításra jut, hogy a társadalmi tőke, mint fogalom a kapcsolathálózatokban gyökerezik, ezért ott kell mérni. Mindezek alapján új definíciót javasol: a társadalmi tőke a társadalmi struktúrába ágyazott erőforrás, amelyhez az egyének hozzáférhetnek, amelyet használhatnak, mobilizálhatnak a céljaik eléréséhez, tehát magában foglalja a beágyazottság, a lehetőség és a felhasználás szempontjait is.

A beágyazottság szempontjából Uzzi (1996) például azt vizsgálta, hogy a szervezetek közötti kapcsolatok hogyan befolyásolják a gazdasági cselekvést. Azt a következtetést vonta le, hogy a beágyazottság egyedi piaci lehetőségeket generáló csererendszer, és hogy a kapcsolathálózatot alkotó szervezeteknek a „karnyújtásnyi” piaci kapcsolatokra építő szervezetekhez képest nagyobb a túlélési esélye. Ezzel a következtetéssel Uzzi a Powell (1990) által képviselt megközelítéshez csatlakozik, mely szerint a karnyújtásnyi kapcsolatokat fenntartó szervezetek csereügyletei piacihoz hasonló struktúrát alkotnak, míg a beágyazott kapcsolatokat használó szervezetek csereügyletei kapcsolathálózatot eredményeznek. Uzzi azzal érvel, hogy a szervezetek közötti kapcsolatok során létrejött csere, éppen a beágyazottságnak köszönhetően, eltér a hagyományos piaci logikától. Ebben az esetben ugyanis előtérbe kerül a hosszú távú együttműködési hálózatok kiépítése, mely hálózatok számtalan előnnyel járnak majd mind egyéni, mind pedig társadalmi szinten. A beágyazottság viszont nemcsak előnyöket generál, mivel bizonyos körülmények között a szervezetek alkalmazkodási képességét gátolja. Az időbeli változás tényezőjét is figyelembe véve Gulati és Gargiulo (1999) például azt

hangsúlyozza, hogy a szervezetek múltbeli együttműködései nagymértékben befolyásolják a szervezetek között jelenleg fennálló kapcsolathálózatot.

A társadalmitőke- és beágyazottságelméletek addig képezik e kutatás középpontját, amíg ezen elméletek alapján kijelenthető, hogy ha a szervezetek társadalmilag beágyazottak, akkor a szervezetben található egyének kapcsolatai befolyásolják a szervezetközi kapcsolatokat (Granovetter 1973, Coleman 1990, vagy Burt 1992) stb. nyomán). Ha ez igaz, akkor azt is el lehet mondani, hogy az egyéni kapcsolathálózat szerkezete is befolyásolja a szervezetközi kapcsolathálózatot vagy a szerkezetét.

2.3.1.2. A kapcsolathálózat szerkezetének vizsgálata és a szervezetközi kapcsolatháló-elméletek

A kapcsolatháló-elemzés térnyerésével a társadalomtudományok is egyre gyakrabban vizsgálták a kapcsolatok sajátosságait egyéni és szervezetközi szinten.

A kapcsolathálózat-kutatások gyökereit három tudományágban találhatjuk meg. Az egyik a fizika, ahol az 1920-as években a német Kurt Lewin, illetve Fritz Heider folytatott kutatást a személyközi befolyás témakörében. A másik a matematika, mely területnek – illetve Cartwrightnak és Hararynak – köszönhetően a kapcsolathálózat-elemzés kvantifikálhatóvá vált. A matematikai elméletek közül a gráfelmélet volt nagy hatással a társadalomtudományi kapcsolathálózat-kutatásokra. A gráfelmélet szerint (*degree of connectedness*), ha nincs összeköttetés a társadalmi csoportok között, akkor a társadalom szeparált. Tehát az összeköttetések hiánya a szervezetet lebénítja azon törekvésében, hogy az egyéneket aktívan ösztönözze, és fordítva, minél több összeköttetés van egy szervezeten belül, annál jobb az erőforrás-megosztás és az együttműködés (Powell et al. 1996). Egy másik, szintén a gráfelméletből kölcsönzött fogalom (gráfhierarchia) szerint minél nagyobb a hierarchia egy szervezeten belül, annál inkább képesek az informális csoportok kialakítani a szervezeten belüli státustérképet. Tehát az egyének nem tudnak mit kezdeni az olyan szituációkkal, amikor a hierarchia nem egyirányú (Kilduff és Tsai 2003). A harmadik tudományág pedig, amely a szervezeti kapcsolathálózatra nagy hatással volt, az antropológia, egy chicagói gyárban az 1920-as években végzett antropológiai vizsgálatnak köszönhetően (Kilduff és Tsai 2003: 13). A szervezeti kapcsolathálózat-kutatás a szociálpszichológiából is

átvett bizonyos elméleteket, például az egyensúly-elméletet. Az elmélet alaptétele szerint az egyének a társadalmi kapcsolatok két szempontját részesítik előnyben: a reciprocitást és a tranzitivitást. Ugyanakkor az egyének jobban kedvelik az olyan kapcsolatokat, amelyekkel egy vagy több erős kötést osztanak meg. Ha az egyének egyensúly nélküli kapcsolatokban vesznek részt, akkor szenvednek és kényelmetlenül érzik magukat, ezért úgy fognak cselekedni, hogy az egyensúly nélküli kapcsolatokat egyensúlyba hozzák. Szintén a szociálpszichológiából származik a társas összehasonlítások elmélete, amely azt kutatja, hogy az emberek miért csupán bizonyos emberekkel való interakciókat részesítenek előnyben (homofília elmélet). A heterofíliaelmélet azonban már a szociológiából származik. Ezen elmélet szerint egy szervezet akkor jut új információkhoz és új erőforrásokhoz, ha más szervezetek tagjaival áll kapcsolatban, vagyis olyan tagokkal, akik a csoportok közötti bróker szerepét játsszák. Hasonlóképpen a beágyazottság elmélete is a szociológiából ered.

A szervezeten belüli kapcsolatok vizsgálatának előtérbe kerülésével a kutatók a kapcsolathálózatok szerkezetét is elkezdtek vizsgálni.

A gazdasági cselekvésre irányuló kutatások. A szervezeten belüli kapcsolathálózatok szerkezetét érintő kutatásokban megkülönböztethetjük az olyan szervezeten belüli vizsgálatokat, amelyek a személyközi kapcsolatokból következtetnek a gazdasági cselekvésre és a szervezeten belüli kapcsolatokra (például Uzzi 1996), azoktól, amelyek során a kutatók az egyéni kapcsolathálózat szerkezetéhez hasonló következtéseket vonnak le a szervezeten belüli kapcsolatokban is (például Powell 1990, Burt 1992, Gulati 1995). Uzzi (1996) szerint az emberek előnyben részesíthetik a barátokat és rokonokat akkor, amikor szerződéses megállapodásokat kötnek. Kilduff és Tsai (2003) egy szervezeti kutatás során azt találták, hogy mai napig a szervezetet alapító tizennégy családtag játssza a központi szerepet a most már multimilliós szervezetben. Szerintük a „tudástranszfer a rokoni kapcsolatokba volt beágyazva, a racionális gazdasági logikával szemben”. Powell et al. (1996) szerint egyes szervezetek az inkonnektivitás terhéért szenvednek: a szervezet tagjainak nem sikerül erős bizalmi kapcsolatokat kialakítaniuk szervezeten belül vagy kívül. Ez olyan esetekben fordulhat elő, amikor a vezetőség – a versenyelőny megőrzésének érdekében – kifejezetten megtiltja a szervezetek közötti kommunikációt.

Egyrészt tehát létezik a beágyazottság- és tőkeelméletekből származó koncepció, amely arra helyezi a hangsúlyt, hogy a személyes kapcsolatok befolyásolhatják a gazdasági cselekvést. Például a felső vezetés ágazaton kívüli kapcsolatai a szervezet teljesítményének növelését eredményezték (Geletkanycz és Hambrick 1997). Szintén a szervezeti tagok kapcsolathálózatban elfoglalt pozíciójának jelentőségére példa a brókerszerepet kihasználó Mediciek, akik jelentős hatalomra tettek szert Firenzében (Padget és Ansell 1993). Ugyancsak a brókerek fontos gyakorlati szerepére példa az áthidaló kapcsolatokkal rendelkező állami intézmények befolyása az egészségügyben (Fernandez és Gould 1994). Kilduff és Tsai (2003: 24) például az egyéni kapcsolathálózatból következtetett szervezetek gazdasági cselekményét ábrázolta egy mikro-makro modellben.

3. ábra

A szervezetek Kilduff és Tsai (2003: 24) szerinti mikro-makro kapcsolata

A kapcsolathálózat szerkezeti sajátosságaira vonatkozó kutatások. A kapcsolathálózat szerkezetére vonatkozó legfontosabb mutatók a kapcsolatok száma és a kapcsolatok sűrűsége. Grabher (1993) felhívja a figyelmet arra, hogy a sűrű kapcsolatok azáltal gátolhatják az innovációt, hogy egy specifikus világképben állandósítják a tagokat. A kapcsolatok szerkezetére vonatkozó vizsgálatok közül Gulati (1995) empirikus vizsgálatai többek között azt bizonyítják, hogy a szervezetek közötti kapcsolatok száma és sűrűsége időben sokkal jobban kedvez a kooperációnak, mint a szervezetek egyéni tulajdonságai. Egy későbbi munkájában Gulati és szerzőtársai (2000) a következőképpen csoportosítják a kapcsolathálózat szerkezetének hatásait: 1. ipari struktúra, beleértve a bejutási korlátokat; 2. iparon belül való pozicionálás, beleértve a stratégiai csoportokat; 3. utánozhatatlan szervezeti erőforrások és készségek; 4. szerződéses és koordinációs költségek; 5. dinamikus és útfüggő hasznok és károk. Ilyen értelemben nem biztos, hogy a szervezetek az egymásrautaltságot, vagyis a sűrű kapcsolatháló-szerkezetet keresik. Sokkal valószínűbb, hogy a szervezetek a számukra

versenyelőnyt jelentő és implicate a függőségüket csökkentő kapcsolatokat keresik, ahogyan erre például Oliver (1990) felhívja a figyelmet.

A sűrű kapcsolathálózatokkal szemben az olyan hálózatok, amelyek „strukturális lyukakat” tartalmaznak, kedveznek az információáramlásnak és az innovációnak (Burt 1999). Burt véleménybrókereknek nevezte el azokat az egyéneket, akiknek olyan a kapcsolathálózatuk, hogy kapcsolataik révén strukturális lyukakat „hidálnak” át, és így információs előnyre tehetnek szert. Ez a gondolatmenet egy korábbi cikke szerint (Burt 1992) a szervezeten belüli kapcsolatokra is igaz, ugyanis az iparágakban a strukturális lyukakat a szervezetek úgy használják ki, hogy a rajtuk keresztül áramló erőforrásokból többet sajátítanak ki.

A strukturális lyukakat áthidaló, brókerszereppel rendelkező egyének tehát ugyanolyan kiemelt szerepet tölthetnek be információáramlás szempontjából, mint a véleményvezetők. E kutatás különös hangsúlyt fektet a kapcsolathálózat szerkezetében kulcsszerepet játszó véleményvezetőkre és brókerekre; ennek következtében a témát tárgyaló alfejezet terjedelmesebb.

2.3.1.3. A kulcsszereplők: a véleményvezető- és brókerelméletek hatása a szervezeten belüli kapcsolathálózat-elméletekre

A közgazdasági és szociológiai vizsgálatok – továbbá a business, a pszichológia és az egyéb tudományágak – kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a kapcsolathálózatok azon szereplőinek, akik valamilyen szempontból kulcsszerepet játszanak. A szervezetek közötti relációs kapcsolatok szempontjából jelen kutatás alapvetően két szereplőre összpontosít. Az első szereplő a kapcsolatok számának és erősségének köszönhetően szociometriai sztár- (például Mérei 1996), vagy véleményvezető- (Burt 1999) pozíciót betöltő aktor. A második szereplő az izolált csoportok között „híd”- (Burt 1992) szerepet játszó, és ezáltal az információáramlást biztosító bróker (Fernandez és Gould 1994), vagy másképp fogalmazva, a személyes kapcsolathálózatban „véleménybróker” (Burt 1999), a szervezeten belüli kapcsolatokban „információs bróker” (Saxenian 1994) típusú szereplő.

Az első véleményvezetőkkel kapcsolatos elméleteket a gyors technológiai fejlődés és a média széles körű elterjedése hívta életre. A 1920-as évek derekán amerikai társadalomkutatók (Lowery és DeFleur 1995) felismerték, hogy a hagyományos, stabil és erős kötések által jellemzett társadalmi rendszer egy média által meghatározott társadalommá alakult át, amelyben az emberek elszigetelődtek (például a *Payne Fund Studies* 1929 és 1932 között végzett vizsgálatait, amelyek a filmek gyermekekre gyakorolt hatását kutatták). Kialakult az általános elképzelés, hogy a média nagymértékben képes manipulálni az egyént, és hogy azok, akik a médiát uralják, az emberiséget is uralni és vezérelni tudják (Katz és Lazarsfeld 1955). Ez a felfogás a szakirodalomban a „hatalmi média paradigmájaként” jelenik meg, mely szerint a médiának közvetlen, azonnali és számottevő befolyása van a hallgatóságra. A „hatalmi média paradigmája” – vagy ahogyan még emlegetni szokták, a „csodagolyó-elmélet” (*magical bullet theory*) – sosem nőtte ki magát szisztematikus modellé vagy elméletté (Weimann 1994), azonban az azt követő elméletek sorra megcáfolni látszanak azon elképzelést, miszerint a média befolyásolja és uralja a világot.

A véleményvezetők relációs kapcsolataival foglalkozó elméletek közül az első Lazarsfeldék (1944) „kétlépcsős folyamat”- (*two steps flow*) modellje volt. A parlamenti választásról szóló amerikai elemzésben (1940) a kutatók a választási döntéshozatalt vizsgálták. Az eredmények azt mutatták, hogy a média sokkal kisebb és nem is annyira közvetlen befolyásolási hatalommal bír az egyénre, mint ahogy azt előzőleg gondolták. Katz (1957) szerint a kutatás eredményei három tényre világítanak rá: 1. feltárják a személyes befolyás fontos szerepét: a kutatók azt találták, hogy azok az emberek, akik a szavazás előtt meggondolták magukat, a személyes befolyás miatt tették; 2. hangsúlyozzák a véleményvezetők fontos szerepét: a véleményvezetők sokkal érdeklődőbbek voltak a választási kampány során; 3. rávilágítanak a média és a véleményvezetők közötti kapcsolat fontosságára: gyakorlatilag egy kétlépcsős folyamatról van szó, amelyben a média előbb a véleményvezetőkre hat, majd a véleményvezetők továbbítják az információkat a többi egyén felé.

Miután felismerték a személyes kapcsolatok és ezáltal a véleményvezetők fontosságát, a kutatók a véleményvezetőkre összpontosítottak. Ezt példázza egy másik egyesült államokbeli kutatás (Merton 1968 [1949]), amely úgy közelítette meg a

véleményvezetőket, hogy előbb megpróbálta azonosítani őket, és ezután kifejezetten csak velük foglalkozott. A kutatás eredményét képezte a véleményvezetők klasszifikációja: eszerint különbséget lehet tenni azok között a véleményvezetők között, akik csak egy területen meghatározók (például a divatban) és azok között, akik több területen is befolyásoló szereppel bírnak, a reális és potenciális, illetve a lokális és kozmopolita véleményvezetők között.

A *Personal Influence* című könyv (Katz és Lazarsfeld 1955) megjelenése újabb fordulatot jelentett a véleményvezetők kutatásában: arra hívta fel a figyelmet, hogy a véleményvezetők az élet különböző területein más-más tulajdonságokkal rendelkeznek. A vizsgálatok során a marketing, a divat, a közvélemény, illetve a moziba járás területein vizsgálták a véleményvezetőket. A szerzők a véleményvezetők helyzetében és feladatában három dimenziót különböztettek meg: a társadalmi ranglétrán elfoglalt helyet, az életciklusban elfoglalt helyet, illetve a csoporthoz való tartozást.

A személyközi kapcsolatok fontosságát hangsúlyozta egy újabb amerikai kutatás, amely egy új gyógyszer alkalmazásának diffúzióját vizsgálta az orvostársadalomban (Katz 1963). Ez a kutatás is cáfolja az elképzelést, miszerint a média fontosabb szerepet tölt be az innováció terjedésében, mint a személyközi kapcsolatok. Katz a véleményvezetőkkel kapcsolatos korai eredményeket összefoglalva három kritériumot említ, amelyek alapján különbséget lehet tenni véleményvezetők és nem-véleményvezetők között: 1. ki az adott személy; 2. mit ismer az adott személy; és 3. kit ismer az adott személy.

A következő évtizedekben – az 1960–1970-es években – a társadalomkutatók sokat finomítottak a véleményvezetőkkel kapcsolatos kutatások módszertanán. Valente és Davis (1999) a véleményvezetők azonosítására tesz javaslatot. Eszerint vannak a legtöbbször által megnevezett véleményvezetők, a legrövidebb úton elérhető véleményvezetők és a teljesen izolált egyének. Rogers 2003 [1962] négy módszert említ a véleményvezetők identifikálására: 1. a szociometriai módszert; 2. az informátorok értékelésének módszerét; 3. az önértékelés módszerét; és a 4. részt vevő megfigyelést.

A véleményvezetőkkel kapcsolatos vizsgálatok a véleményvezetők tipológiájára és jellemzőire is hangsúlyt fektettek, továbbá azzal a kérdéssel is foglalkoztak, hogy vajon ki irányítja a véleményvezetőket.

Katz (1957) már a kutatások kezdeti éveiben úgy foglalta össze az addigi eredményeket, hogy a véleményvezetők és azok az emberek, akiknek a véleményét befolyásolják, általában ugyanahhoz az elsődleges csoporthoz tartoznak: például családtagok, barátok vagy munkahelyi kapcsolatok. Így, amíg a véleményvezető informáltabbnak tűnik, addig azok, akiknek a véleményét befolyásolni tudja, nem tekinthetők szignifikánsan alulinformáltaknak. A befolyásolók és befolyásoltak ugyanakkor szerepet is cserélhetnek, és annak ellenére, hogy a véleményvezetők médiakitettsége nagyobb, nem annyira a média, mint inkább más emberek befolyásolják őket.

A további kutatások az új termék bevezetésével járó kockázatvállalást Rogers 2003 [1962], továbbá a kreativitást és a személyes ismereteket és tapasztalatokat (Childers 1986) hangsúlyozzák, mint a véleményvezetők főbb ismérveit. Cosmas és Sheth (1980) öt különböző kulturális háttérrel rendelkező egyetemista körében végzett kutatása során arra a következtetésre jutott, hogy a különböző kultúrához tartozók különböző tulajdonságok alapján ítélik meg a véleményvezetőket. Továbbá azt is leírják, hogy a hasonló kultúrák hasonló tulajdonságokat tulajdonítanak a véleményvezetőknek.

A véleményvezetők jellemzőiről Weimann (1994) megállapítja, hogy a véleményvezető elnevezés helyett a befolyásoló valójában sokkal találóbb lenne. A szóhasználat a szakirodalomban sem tisztázott, ezért Weimann először azt határozza meg, hogy a véleményvezetőkre mi nem jellemző: egyéniségüket tekintve nem irányítók a szó szoros értelmében, nem autoritáriusok és nem karizmatikusak, sokkal inkább szakértők valamilyen területen. Ennek következtében a kutatók a véleményvezetők kutatásának módszertani alkalmazása során is inkább a befolyásolásra kérdeznék rá, nem pedig a vezetői vagy irányítói mivoltára. A különböző kutatások cáfolták azt a kézenfekvő feltételezést, miszerint a véleményvezető valamilyen magasabb intelligenciával rendelkező egyén lenne, a nem vezetőhöz képest. Ezt a szakirodalom, Weimann szerint, azzal indokolja, hogy az egyének a velük hasonló egyénekkel szeretnek azonosulni (homofília), ugyanakkor a szakértelem erősen korrelál a véleményvezetőkkel. Más kutatások azt hangsúlyozzák, hogy a véleményvezetők többrétű (kozmpolita) ismeretekkel rendelkeznek, mint az őket követők. Weimann (1994) olyan kutatásokról is beszámol, amelyekből az derül ki, hogy a véleményvezetők innovatívabbak és kockázatkedvelőbbek a nem vezetőknél. De azt is hangsúlyozza, hogy bár a véleményvezetők innovatívabbak, nem kell kifejezetten innovatívnak lennie valakinek, hogy vezetővé váljék (Rogers 2003 [1962] alapján). Weimann olyan kutatásokról is ír,

amelyek azt mutatják, hogy a véleményvezetők erősen kötődnek a társadalmi normákhoz, ugyanakkor az aktivitási rátájuk és a társadalmi elismertségük magasabb a nem vezetőknél, a társadalmi kapcsolathálózatot illetően pedig szociometriai sztárpozíciót foglalnak el a hálózaton belül.

A véleményvezető-elmélet az 1990-es évek végén, a kapcsolathálózat-elemzés területén újult meg. Ha a kapcsolathálózat szempontjából nézzük a véleményvezetőkkel kapcsolatos korábbi kutatásokat (Lazarsfeld, Berelson és Gaudet 1944, Merton 1949, Katz és Lazarsfeld 1955, Rogers 1962), azt mondhatjuk, hogy azon egyének számítanak véleményvezetőknek, akik a társadalmi kapcsolathálózatok alegységeiben (*subgroups*) központi szerepet töltenek be (Burt 1999). Az alegységen belül ők rendelkeznek a legtöbb kapcsolattal, és éppen központi szerepüknek köszönhetően olyan analitikus tulajdonságok rendelkeznek hozzájuk, mint a jobb anyagi/jövedelmi helyzet, a presztízs, a tisztelet stb.

A véleményvezetőkkel vagy véleményirányítókkal kapcsolatos hazai vizsgálatok közül Angelusz Róbert és Tardos Róbert munkái kiemelkednek, amelyek elsősorban a választások során betöltött véleményirányító szerepre összpontosítanak. Angelusz (2005) például a közvélemény formálódása szempontjából ötosztatú közönségtagolódást javasol, amelynek egyik legfontosabb kategóriája a véleményelit. Angelusz, Fábián és Tardos (2004) tanulmánya a virtuális hálózatok, illetve az ily módon folytatott véleménycseréről kapcsán említik az internethasználatnak a véleményirányításban betöltött fontos szerepét. Letenyei (2000) a gazdasági újítások terjedése vonatkozásában ír az innovátorokról.

Az újdonságok első alkalmazóiként a szakirodalom említ véleményvezetőket (főleg a médiakutatások területén, Katz és Lazarsfeld 1955 nyomán), innovátorokat (Rogers és Beal 1958) és befolyásolókat (Weimann 1991). A három társadalmi csoport közötti különbségek ellenére sok hasonlóságot fedezünk fel, de a szakirodalom mégis külön kezeli őket.

A véleményvezetőket eredetileg Katz és Lazarsfeld úgy definiálták, hogy „ők azok az egyének, akik befolyásolnak másokat a közvetlen környezetükben” (Katz és Lazarsfeld 1955). Ez a meghatározás rímelt az innovációdifúzió-elméletből ismert „innovátor” fogalmára. Rogers és Beal szerint „az innovátorok a legelső farmerek, akik egy technológiai újítást alkalmaznak” (Rogers és Beal 1958), hogy a befolyás iránya a

vezetőktől a követők felé mutat. De már a korai kutatások során is felmerült a kérdés, hogy vajon ha valaki egyvalamiben (például szarvasmarha-tenyésztésben) innovátor, innovátor lesz-e másvalamiben is (például a termények területén)(Rogers 1959).

Weimann (1991) azt vizsgálta, hogy a befolyásolók és a véleményvezetők fogalma mennyire fedik egymást. Egy úgynevezett PS (*Personality Scale*) segítségével próbálta meg azonosítani a befolyásolókat és a véleményvezetőket. Az eredmények azt mutatták, hogy bár a befolyásolók és a véleményvezetők között nagy a hasonlóság, a két fogalom mégsem fedik teljesen egymást (Weimann 1991: 277). Az első különbség, hogy míg Katz és Lazarsfeld (1955) véleményvezetői egyformán megtalálhatók a különböző társadalmi csoportokban, a PS skála szerint identifikált befolyásolók főleg a magasabb presztízzsel rendelkező társadalmi csoportokhoz tartoztak. Ennek ellentmond az, amire a későbbi kutatások hívták fel a figyelmet, hogy a véleményvezetők nem egyenlően szerepelnek a különböző társadalmi csoportokban (Weimann 1991). A második különbség a véleményvezetők és a befolyásolók között az, hogy míg a véleményvezetők különböznek egyik vagy másik területen, addig a befolyásolók több területen is aktívnak bizonyultak (Noelle-Neumann 1985). Ugyanakkor léteznek olyan kutatások is, amelyek – akár Katz és Lazarsfeld adatait felhasználva – bemutatják, hogy a véleményvezetők több területen is „vezetők” (Marcus és Bauer 1964). A harmadik különbség a két csoport között, hogy a véleményvezetőkre sokkal jobban hat a média, míg ez a tény nem igaz a befolyásolókra. Weimann szerint ez arra engedhet következtetni, hogy a befolyásolók sokkal inkább személyes kapcsolataikra vagy különleges médiafogyasztásukra hagyatkoznak, és nem azáltal válnak befolyásolókká, mert jobban ki vannak téve a média hatásainak. Viszont a Katzékénál frissebb kutatások arra világítanak rá, hogy a véleményvezetők eltérő mértékben és minőségben fogyasztják a médiát, például Hamilton vizsgálata (1971). A negyedik különbség a véleményvezetők és befolyásolók között az, hogy míg a véleményvezetők elmélete egy vezetőkövető dichotómián alapuló elmélet, addig a PS skálák alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a befolyás folytonos változó. Ugyanakkor a későbbi véleményvezetőkkal kapcsolatos kutatások is felhívják a figyelmet a folytonosságra (Weimann 1991). A fentiek fényében Weimann azt a következtetést vonja le, hogy bár a véleményvezetők és a befolyásolók eredeti definíciója alapján e két társadalmi csoport különbözik, a szofisztikáltabb elemzések elvégzésekor kiderül, hogy a két csoport között vannak hasonlóságok.

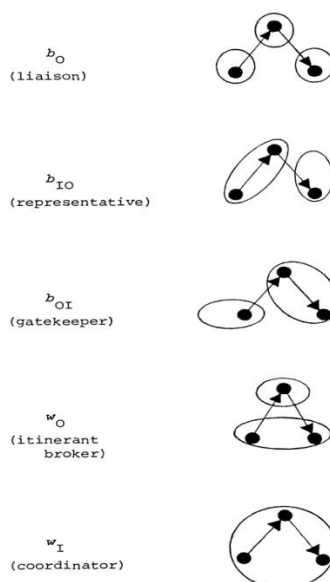
Az angol szakirodalomban (főleg a marketing területén) megtalálhatók a befolyásolókkal kapcsolatos különböző szójátékok is, például „influencers” (Rand 2004), „e-fluentials” (Burson-Masteller 2001), vagy az inkább matematikában és fizikában alkalmazott, a kapcsolatok sokaságára és sűrűségére utaló „hubs” (Barabási 2002).

2.3.1.3.2. Brókerek

A brókerirodalom alapköve Simmel (2008 (1908)) azon írása, amely megkülönbözteti a diádokat a triádoktól. Szerinte a triádok mindig magukban hordozzák a diádok alakításának lehetőségét, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a harmadik tag a diádnak lesz alárendeltje. Ez a felállás az 1. ábrán látható b0 típusú kapcsolathoz hasonlít a legjobban. Ebben az esetben a bróker az a szereplő, aki „tertius gaudens”-ként úgy profitál, hogy közben fenntartja a két másik fél közötti távolságot. Ennek a kapcsolatnak sajátossága, hogy a bróker befolyással bír a két félre. Ezt a simmeli kapcsolatot gondolta tovább Fernandez és Gould (1994), akik a következő tipológiát állították fel.

4. ábra

A brókerek tipológiája

Forrás: Fernandez és Gould [1994]: A Dilemma of State Power: Brokerage and Influence in the National Health Policy Domain. *The American Journal of Sociology*. 99: 6. 1459. o.

Burt (1999) szerint a csoporton belüli gyenge kapcsolatok strukturális lyukat képeznek. A csoportok között viszont más a helyzet: a csoportok közötti strukturális lyukak nem azt jelentik, hogy a csoportoknak nincs kapcsolatuk egymással, hanem azt, hogy az aktorok inkább a saját tevékenységükre koncentrálnak. Az ilyen strukturális lyukakat kihasználó brókerekről írja Burt, hogy ők a véleménybrókerek, tehát azok az egyének, akik az egyik véleménycsoportból a másikba a lyukakat kihasználva viszik az információt. A véleménybrókerek sajátossága, hogy aktívak a saját csoportjukban, ugyanakkor erős kapcsolataik vannak más csoportokkal is. Burt szerint a strukturális lyukak a véleménybrókereknek kedveznek, mivel megteremtik számukra az információáramlás, illetve annak koordinálásának lehetőségét. A strukturális lyukak kihasználásával, illetve a csoportok közötti kapcsolatok révén az egyén információtöbblet-re tehet szert. Az információtöbblet következtében az egyén kedvezőbb megítélésben részesül. Ő lesz az harmadik fél, aki profitál (*tertius gaudens*, lásd Simmel 1922 és Merton 1949), aki tárgyaló pozícióba kerülhet és stratégiát alkalmazhat az információ átadásakor. Pozíciójából fakadóan biztosítja a gyors információáramlást, jobb ötletekkel szolgál, és ebből kifolyólag csökkenti az erre irányuló költségeket. A közéletben Burt szerint ezek az egyének képviselik azokat a szenior menedzsereket, akiknek erős kapcsolataik vannak a strukturális lyukakon keresztül, akik jobb munkahelyi elbírálásban részesülnek, gyorsabb az előmenetelük és magasabb díjazásban részesülnek.

A „*tertius gaudens*” elképzelést, majd a Fernandez és Gould- és Burt-féle tipológiát továbbgondolva, Obstfeld (2005) megalkotta a „*tertius iugens*” fogalmat. A „*tertius iugens*” nem az „önző” bróker, aki a kapcsolatokból fakadó nagyobb haszon érdekében abban érdekelt, hogy a vele kapcsolatban álló két fél ne kommunikáljon egymással, hanem olyan bróker, aki maga kezdeményezi és elősegíti a másik két fél közötti kooperációt és kommunikációt. Ez az elképzelés a brókerkapcsolatot többdimenzióssá alakítja, amennyiben: 1. koordinálja a két fél közötti cselekvést (például Fernandez és Gould 1994); 2. aktívan fenntartja a kapcsolatot a két fél között (Marsden 1982); 3. előtérbe helyez a hálózatban már eleve szereplő aktorokat; és végül 4. úgy vezet be újabb tagokat, hogy közben hosszú időn keresztül megőrzi irányító szerepét. Az obstfeldi bróker tevékenységét a hálózat jellege is befolyásolja. A kooperatív bróker főleg sűrű hálózatban tud igazán profitálni. Ha azonban a hálózatban sok a strukturális lyuk, akkor a strukturális lyukakat kihasználva fog profitálni a kapcsolatokból.

A véleményvezető és a bróker kapcsolatát Ronald Burt több, jelen kutatás során is többszörösen hivatkozott művében kutatta. Legfrissebb művében (2005) a kétlépcsős modell analógiájára két külön hálózati mechanizmusként kezeli a véleménybrókereket és a véleményvezetőket: a csoportok között a véleménybróker közvetít, csoporton belül, ha a véleménybróker követőkre talál, akkor a véleménycsoportnak is közvetít. Eszerint tehát arra lehet következtetni, hogy a véleményvezető és a véleménybróker egy és ugyanaz a személy (természetesen a csoporton belüli elfogadás feltétele mellett). De vajon mi a helyzet a kulcsszereplőkkel szervezatközi kapcsolatok esetében? Vajon a szervezetek közötti kapcsolatokban nem különül-e el ez a két szerep? A szakirodalomban nem találunk kielégítő magyarázatot erre a kérdésre.

A véleményvezető és véleménybróker feljebb részletezett burti elképzeléséhez legközelebb álló szervezatközi kutatás az innovációdifúzió elméleti irányzathoz köthető, és a hatvanas években látott napvilágot. A kutatást Jack Walker 1966-ban végezte: az Amerikai Egyesült Államok kormányzati szervei között vizsgálta az oktatási innovációval kapcsolatos difúziót. Kutatásai során azt találta, hogy a különböző régiókban identifikálható egy-egy **véleményvezető** kormányzat, amely elsőként adoptál egy-egy programot, majd a régióban található többi kormányzat jellemzően a véleményvezetőt követően alkalmazza azt. E vizsgálat szerint tehát a szervezetek közötti véleményvezető szerep hasonlóan működik, mint a személyek közötti véleményvezető szerep (Walker 1969). A vizsgálat azonban több hiányossággal is bír: a legnagyobb, hogy csak a terjedést nézte és csak a kormányok között. Ennek megfelelően a kutatás következtetése is csak annyi, hogy annál nagyobb az innovációátvételi hajlandóság, minél inkább létezik egy kormány környezetében egy másik kormány, amely már alkalmazza az adott innovációt. Ennél tovább megy Gray (1973) a következtetésekben. Ő a kutatásai során azt találta, hogy a jogszabályok elfogadásának innovációdifúziós folyamatában, tehát az államok jogszabály elfogadási sebességében, jelentős szerepe van a gazdasági és politikai környezetnek. Van viszont egy másik jelentős szakirodalmi háttérrel rendelkező irányzat, amelytől nem idegen a személyek befolyásolási kapacitásának összekötése a szervezeti tagsággal. Főleg a politikatudományokban került előtérbe ez a megközelítés, amennyiben több kutatás is kimutatta, hogy a szavazás során fontos véleményirányítói szerepet betöltő egyének valamilyen politikai szervezet tagjai (Polsby 1962).

Az intézményi szervezetszociológiai vizsgálatokban Sabel (1989) a **bróker**pozícióban levő szervezet versenyelőnyével magyarázza a szervezetek közötti kapcsolatok motivációját. A beágyazott intézmények az „információs bróker” szerepét játsszák, elősegítve a vállalkozások közötti együttműködést vagy a kölcsönös tanulást, továbbá az alkalmazkodóképességet és az innovációt. Ezt a gondolatot Vedres és Stark (2010) megkérdőjelezték, mondván, hogy az újdonságok nem feltétlenül csoporton kívül szabadon lebegő információk, hiszen új ötleteket és információkat csoporton belül is lehet generálni.

A regionális kutatások, a piaczgazdasági szemlélettel párhuzamosan, kiemelt szereplőknek tekintik azokat a szervezeteket – áthidaló ügynökségeket (Pálné 2009a) –, amelyek a szervezetek közötti kommunikációt biztosítják. Áthidaló ügynökségnek tekinthetők például a civil szervezetek, de csak abban az esetben, amikor a köz- és a civil szektor között folyamatos a kapcsolat. Ebben a felfogásban a szereplők azon tulajdonsága, amellyel a kooperációt segítik elő, egy társadalmi készség (*social skill*), amely szereplőként eltérő. Fligstein (1990) azokat a szereplőket, akiknek társadalmi készsége jobban ösztönzi környezetüket az együttműködésre, akik a nagyobb hatalommal rendelkező egyének körül forognak, és akik általában tudják, hogyan szerveznek politikai koalíciókat a saját életükben, elnevezte társadalmi készséggel rendelkező vállalkozóknak (*socially skilled entrepreneurs*). Ezek a szereplők olyan értelemben brókerek, hogy különálló társadalmi csoportokat ösztönöznek együttműködésre, de mivel az együttműködést a tágabb érdekek miatt segítik elő, ezek a szereplők az obstfeldi brókertípushoz állnak közelebb.

A véleményvezetőkkel és véleménybrókerekkel foglalkozó szakirodalom abban nyújt segítséget jelen tézis esetében, hogy a szervezeti (önkormányzati) kapcsolathálózat pozícióját könnyebben magyarázni lehessen. Tehát akár véleményvezető, akár véleménybróker (esetleg mindkettő kapcsolathálózati funkcióval) rendelkezik egy önkormányzat a finanszírozási forrásszerzés kapcsolathálózatában, az ezzel foglalkozó szakirodalom adhat megfelelő támpontot a magyarázatoknak. A fejlesztéspolitikai szereplők viselkedésének megértéséhez azonban ez csak egy dimenzió. Az önkormányzatok közötti kapcsolathálózat elemzésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a szakirodalmat sem, amely a tágabb környezet kapcsolathálózatával magyarázza a szervezetközi kapcsolatokat. Ez a vizsgálati szint a megközelítésemben a makro-makro szintet képezi.

2.3.2. A környezettől a szervezetközi kapcsolatokig (makro-makro megközelítés)

A makro-makro megközelítés értelmezésében azt jelenti, hogy a szervezet környezetével, illetve a területi kapcsolathálózattal magyarázzuk a szervezetközi kapcsolatokat. Ez rimel az Ebers 2002 [1997] által intézményi szinten történő vizsgálatoknak elnevezett elméleti megközelítésre, mely szerint a szervezet sajátos társadalmi és gazdasági környezetére összpontosítanak. Ebben az esetben – hangsúlyozza – előtérbe kerül a szervezet politikai, kulturális, szervezeti vagy területi környezete.

Több elméleti megközelítés is ezen a szinten tárgyalja a szervezetközi kapcsolatokat. A gazdaságszociológia vagy a vele rokon tudományok az együttműködési hálózatok jelentőségére hívják fel a figyelmet. Már Adam Smithnél is fellelhető ez a gondolat, hiszen ő említette először a korai társadalomtudományi irodalomban, hogy egy adott kereskedelemben részt vevő egyének az árak növelése érdekében, hajlamosak összefogni a köz ellen. Ebben a megközelítésben is már érezhető a szervezetek közötti összefogásokban, stratégiai szövetségekben rejlő potenciál. Gulati, Nohria és Zaheer (2000) a stratégiai kapcsolathálózatokról írva felhívják a figyelmet arra, hogy a klasszikus közgazdaságtan által atomisztikus szereplőként kezelt szervezeti egységek nézetét felváltja a társadalmi, szakmai és cserekapcsolatokba beágyazott szervezetek nézete. A szervezeti kapcsolathálózat mind a szervezet vertikális, mind a horizontális kapcsolatait tartalmazza, beleértve a beszállítókat, az ügyfeleket és a versenytársakat, továbbá a más iparágban vagy más országban található kapcsolatokat is. A szerzők szerint stratégiai kapcsolathálózatnak tekinthető az a hálózat, amelynek részesévé válni a szervezet stratégiai érdeke (például a stratégiai szövetségek, a beszállítókkal való hosszú távú kapcsolatok stb.). Powell és szerzőtársai (1996) pedig azt hangsúlyozzák, hogy a tudásalapú szervezetek (például biotechnológia) esetében, ahol a technológiafejlődés igen gyors lefolyású, a kapcsolatok hiánya a szervezet növekedését biztosító tudás és innováció hiányához vezethet. Ez azt is jelenti, hogy a tudás megszerzésére irányuló szervezeti kapcsolatok, az egyes szervezetekkel ellentétben, jobban kedveznek az innovációnak. A szerzők longitudinális empirikus vizsgálata arra is rámutat, hogy az ilyen jellegű szervezetek esetében a szervezetek közötti kapcsolathálózat éppen a piaci növekedésnek köszönhetően válik szorossá. Ezt egyrészt

azzal magyarázzák, hogy a szervezetek a kapcsolatokon keresztül informálódnak, másrészt azzal, hogy a szervezetek azért kedvelik a különböző szoros kapcsolatokat, mert a hírnevüket ezáltal tudják növelni.

A szervezetek közötti kapcsolatokkal foglalkozó kutatásoknak érdekes aspektusa a szervezetek közötti társas kapcsolatok vizsgálata. Davis (1991) összehasonlítja az ügynökelméletek és a szervezetenközi elméletek előrejelzéseit, és arra a következtetésre jut, hogy az ügynökelméletek nem magyarázzák teljes mértékben a menedzserek döntéseit. Vizsgálatai során azt találta, hogy az ügynökelméletek két fő pillére is megkérdőjelezhető, nevezetesen, hogy a menedzseri kontrollt a tőkepiacok korlátozzák a hatalom átvételi mechanizmus következtében, illetve hogy az igazgatóság a részvényesek végrehajtó ügynöke. Ugyanakkor a többszörös igazgatói tagok fogékonyabbak az újdonságokra, mely újdonságok terjedését, az innovációdifúzió-elméletekkel összhangban, a társas kapcsolatok határozzák meg. Davis szerint – annak ellenére, hogy a hatalomátvétel megszakítja a kapcsolatháló stabilitását – a társadalmi struktúra újratermeli önmagát. Tehát a központi szerepet betöltő szervezetek korábban hozzáférnek a stratégiákhoz, ezáltal központi szerepüket meg tudják tartani, azokhoz a szervezetekhez képest, amelyek marginális szerepet töltenek be a hálózatban. Davis kutatása némileg ellentmond Galaskiewicz és Burt (1991) kutatásának, mivel szerintük a direkt kapcsolatok mechanizmusa (szemben a strukturálisan ekvivalens mások imitálásának mechanizmusával) jobban kedvez az innovációdifúzióknak. Ugyanakkor ez a megállapítás Fligstein (1990) következtetésére rímel, aki szerint a nagy szervezetek összehasonlítása csupán a többi nagy szervezettel nyer értelmet, az iparágban belüli összehasonlításokhoz képest. Véggkövetkeztetésként Davis leszögezi, hogy az általa tárgyalt két elméleti irányzat kiegészíti egymást, amennyiben mind a működési mechanizmus, mind pedig a szervezetek társadalmi beágyazódásának ismerete szükséges ahhoz, hogy megértsük a szervezet döntéseit és működési elveit.

A területi sajátosságokat illetően a lokálisan beágyazott intézmények (például kereskedelmi kamarák, szakszervezetek, bankok, egyetemek és továbbképzési központok) elősegíthetik a szervezetek közötti kapcsolatokat (Saxenian 1994). Ezek az intézmények éppen ezért az információs bróker szerepét játsszák, elősegítve a vállalkozások közötti együttműködést vagy a kölcsönös tanulást, továbbá az alkalmazkodóképességet és az innovációt. A helyi kapcsolathálózatban való részvétel tehát egyrészt versenyelőnyt biztosít a szervezetek számára, másrészt gyorsabban és

hatékonyabban alkalmazkodnak a változásokhoz (például Sabel 1989). De nemcsak a helyi kapcsolatok, hanem a globalizációs és transznacionalizálódási tendenciával egyre erősödő, nemzetközi kapcsolatok is fontosnak bizonyultak éppen a versenyelőny és a kapcsolathálózatban elfoglalt pozíció szempontjából (például Putnam 1993, Sabel 1993, Saxenian és Sabel 2008).

2.4. Az elméletek szintézise

A 2.1. illetve 2.2. fejezetekben érintett elméleti megközelítések a finanszírozási rendszer megértését, illetve az önkormányzatok szervezetközi megközelítésének tárgyalását tűzték ki célul. Ezek a fejezetek – amellet, hogy a kutatási téma kereteként szolgálnak – tulajdonképpen egy útkeresést reprezentálnak: a kutatási témára alkalmazható legközelebbi kutatási irány és elméleti megfontolásainak keresését. Lévén hogy a kutatás maga nagy hangsúlyt fektet az önkormányzatok közötti kapcsolatokra és a pályázati aktivitásra gyakorolt hatásaikra, az első két fejezetben nem találtam meg azt az elméleti és empirikus irányt, amely a kutatást ebbe az irányba terelte volna. Ugyanakkor hangsúlyoznom kell, hogy a kutatás megalapozásában e két fejezetben tárgyalt elméleti és gyakorlati megközelítések segítettek a legtöbbet. Mind a kutatási kérdések megfogalmazásában, mind pedig a kutatás adatgyűjtése vagy adatértelmezése során, e két, a rendszert leírni és megérteni hivatott fejezet adott igazán jó alapot.

A szervezetszociológiai, illetve azon belül is a szervezetközi kapcsolatokkal foglalkozó irodalom már az önkormányzatok kapcsolathálózatának feltárását is kellőképpen megalapozták. A szakirodalom ilyen mértékű feldolgozása során megértettem azt, amit addig csak olvasmányaimból ismertem: a különböző társadalomtudományi irányzatok hajlamosak a hasonló jelenségeket eltérő módon szemléltetni, eltérő fogalomhasználattal. Gajdusчек György szavait idézve: „...ezen a területen, ahogy a társadalomtudományokban általában, azonos fogalmaknak a különböző szerzők, illetve irányzatok más-más tartalmat adnak, miközben eltérő fogalmak nagyon hasonló jelenség-, illetve összefüggés-együttesre utalhatnak” (Gajdusчек 2009).

Így történhetett meg az, hogy a kormányzati és területfejlesztési irodalomban a szervezetközi kapcsolatok irodalmához hasonló jelenségek leírása jelenik meg. Mi több, a kapcsolathálózatok is hasonló tulajdonságokkal vannak felruházva egyik és másik

elméleti irányzatban. A kapcsolathálózatok kulcsszereplőit illetően is több olyan fogalom bukkant fel a különböző irányzatokban, amelyek hasonló relációkat takarnak (csak egy példa: információs bróker, brókerek). És éppen ez a hasonlóság vagy közös metszet magyarázza az egészen különböző elméleti irányzatok egy disszertációban való tárgyalását, s innen ered jelen kutatás interdiszciplinaritása is.

Az elméleti keretek feldolgozását és tárgyalását tehát két vezérelv irányította. Egyrészt az elméleti háttér megközelítéseinek egységesítése, melynek során az érintett elméleti irányzatok és iskolák közös halmazának megállapítására került sor. A szervezeti kapcsolatok szociológiai megközelítése, a kutatás alapját képező önkormányzatok és finanszírozási rendszer sajátosságai miatt, kiegészítésre szorult a fejlesztési gazdaságtan és területfejlesztés (vagy fejlesztéspolitika) azon irányzataival, amelyek az önkormányzatok közötti vagy a területi kapcsolathálózatokat is figyelembe veszik. Továbbá, mivel a kutatás az önkormányzatok pályázatok során kialakult kapcsolathálózatának elemzésére fekteti a hangsúlyt, a szervezeti kapcsolathálózatok szociológiai megközelítése újból kiegészítésre szorult, a véleményvezetőkkel és brókerekkel kapcsolatos (szociológiai, politológiai, közgazdasági) irodalommal.

Ezen elméletek egységbe foglalása nyújtja azt az elméleti alapot, amelynek segítségével meg tudjuk érteni az önkormányzatokat mint szervezeteket, illetve a közöttük levő kapcsolatokat, amikor a finanszírozási forrásokból való részesedést vizsgáljuk. Az önkormányzatok pályázati aktivitásának feltárása csakis a (nemzetközi és hazai) finanszírozási forrás rendszerének, illetve intézményrendszerének megértése mellett lehetséges. A rendszerszemlélet főleg abban segít, hogy a pályázati aktivitás rendszer jellegű adottságait (korlátait) megértsük. Szintén ez a keret ad támpontot ahhoz, hogy az önkormányzatok pályázati aktivitásának objektív és szubjektív okait előrevetítsük.

A kutatás úttörő abból a szempontból, hogy a szervezeti kapcsolatokat veszi figyelembe az önkormányzatok pályázati aktivitásának vizsgálatakor. A szervezeti kapcsolatok irodalma igen tág, sok szempontból meg lehet ragadni a kérdést. Tekintve, hogy az önkormányzatok kapcsolatait a kapcsolathálózat-elemzés több szintjén is vizsgálni lehetne, jelen kutatás azt javasolja, hogy első megközelítésben az önkormányzatok legyenek a vizsgálat tárgya (az aktorok), második megközelítésben pedig, a pályázati rendszer sajátosságaiból következően, a területi szereplőket képező más intézmények (nem csak önkormányzatok) álljanak a vizsgálat középpontjában.

5. ábra

Az elméleti irányzatok a különböző vizsgálati szinteken

1. Mikro-makro megközelítésnek azok a vizsgálatok tekinthetők, amelyek valamilyen értelemben az egyének kapcsolataiból következtetnek a szervezetek közötti kapcsolatokra. A beágyazottságelméletek, illetve a társadalmi tőke-elméletek (Granovetter 1973 és Coleman 1990 nyomán) tartoznak ide. Ezek a kutatások nagyrészt megfelelnek az Ebers (1997) által relációs szintű vizsgálatoknak nevezett kutatásoknak. A kapcsolatháló-elemzés térnyerésével, a későbbiekben a kapcsolatok szerkezetére vonatkozó kutatások (Burt 1992, Gulati 1995 stb.) is idesorolhatók. Ebből a szempontból a szervezeten belüli kapcsolatok szerkezetének vizsgálata is legalább két hatásról tanúskodik. Az első hatást kapcsolathálózat jellegű megközelítésnek nevezem, mert idesorolom azokat a kutatásokat, amelyek makroszinten (azaz a szervezeten belüli kapcsolatokban) hasonló következtetésekre jutottak, mint a mikroszintű (azaz az egyéni kapcsolatok) következtetések (például Powell 1990, Burt 1992, stb. kutatásai). A második hatást cselekvés jellegű megközelítésnek neveztem el, mert idetartozónak véltem azokat a kutatásokat, amelyek esetében a személyes kapcsolathálózat szerkezetéből következtetnek a gazdasági cselekvésre, ezáltal a szervezeten belüli kapcsolatokra (például Uzzi 1996). Burt (1992), Granovetter (1983) és Fernandez (1991) nyomán a szervezetek közötti kapcsolathálózat elemzésében a formális és informális kapcsolatok vizsgálata is nagy jelentőségű. A kapcsolathálózatban elfoglalt pozíció (véleményvezető vagy bróker) kialakulásában az informális kapcsolatok is nagy szerepet játszanak, és ez nem elvetendő szempont az önkormányzatok finanszírozási forrásszerzése esetében. A véleményvezető és brókerek többnyire mikroszinten (azaz egyének kapcsolathálózatában) folytatott kapcsolataival foglalkozó irodalom egy részét

(Lazarsfeld et al. 1944, Katz és Lazarsfeld 1955, Burt 1999, 2005) más kutatások makroszintre is (Waker 1989, Gray 1973 stb.) kiterjesztették.

2. Makro-makro megközelítésnek tekinthetők azok a vizsgálatok, amelyek a szervezetek környezetéből vagy a területi kapcsolathálózatból következtetnek a szervezetközi kapcsolathálózatokra (például Sabel 1989, Saxenian 1994). Ezen elméleti megközelítéseket Ebers (1997) intézményi szinten történő vizsgálatoknak nevezte. Ebből a szemszögből ide tartoznak a területi kapcsolathálózatokkal foglalkozó (regionális) kutatások, illetve az önkormányzatok kapcsolathálózati megközelítései (*governance*), továbbá a fejlesztéspolitikai rendszer együttműködésekkel és kapcsolatokkal foglalkozó kutatásai is.

A kutatás végső célja, hogy feltárja, az önkormányzatok pályázati aktivitását hogyan magyarázza a kapcsolathálózat-elemzés, a többi tényező (rendszerjellemzők, objektív vagy szubjektív jellemzők) fényében.

3. Módszertan

3.1. Hipotézisek és operacionalizálás

A kutatás központi kérdése, hogy miért rendelkeznek az önkormányzatok eltérő pályázati aktivitással. Továbbá az eltérő pályázati aktivitást hogyan befolyásolja az önkormányzatok közötti kapcsolatok rendszere.

Ahhoz, hogy az önkormányzatok eltérő pályázati aktivitása esetében a kapcsolathálózat magyarázó erejét mérni lehessen, a kutatás számba veszi a többi lehetséges magyarázó változót is.

Jelen kutatás összesen négy nagyobb csoportját javasolja a magyarázó változóknak: rendszer jellegű magyarázó változók, objektív magyarázó változók, szubjektív magyarázó változók, illetve kapcsolathálózat alapú magyarázó változók.

3.1.1. Hipotézisek

A **rendszerjellemzők** vizsgálatakor jelen kutatás számba veszi azokat a tényezőket, amelyek eleve meghatározzák az önkormányzatok pályázati mozgásterét és pályázati aktivitását. Ha egy kiírás finanszírozási céljainak, valamint a pályázati feltételeknek egy önkormányzat megfelel, akkor melyek azok a tényezők, amelyek a pályázat benyújtására motiválják az önkormányzatokat? Mikor szánja rá magát egy település, hogy pályázzon? Esetleges a végeredmény, vagy valaminek a függvénye?

Az **objektív tényezők** esetében a kutatás azt vizsgálja, hogy mely települési tulajdonságoknak van nagyobb magyarázó ereje. Több tényező is befolyásolhatja az önkormányzatok pályázati aktivitását, például a település típusa, mérete, lakosság száma, a lakosság demográfiai összetétele, az oktatási intézmények-, a szállások-, a kereskedelmi szervezetek száma stb.

H1. Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás. Tekintve, hogy az önkormányzati apparátus jellemzően a település adottságaihoz igazodik, valószínűsíthető, hogy a település tulajdonságai között, illetve az önkormányzat benyújtott pályázatainak száma között igen magas a korreláció. Ezért, feltételezhetően a település (körjegyzőségi státussal mért) funkciója jelentős mértékben hat az önkormányzat pályázati aktivitására. Vagyis a magasabb funkcióval rendelkező, vagy ha úgy tetszik, jobban beágyazott önkormányzati szervezetek aktívabbak lesznek a pályázati rendszerben is.

A **szubjektív tényezők** esetében a kutatás azt vizsgálja, hogy az önkormányzati humán erőforrás, illetve a vezetőség szemlélete hogyan befolyásolja a pályázati aktivitást.

H2. Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás. Feltételezhetően az önkormányzatok vezetősége jelentős mértékben befolyásolja az önkormányzat pályázati aktivitását.

A **kapcsolathálózati tényezők** esetében az elemzés a kapcsolatok szerepét elemzi az önkormányzatok pályázati aktivitását illetően.

H3. Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás.
Feltételezhetően a kapcsolathálózat „lyukas” szerkezete befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását.

Az önkormányzatok kapcsolatait két szinten indokolt vizsgálni: az önkormányzatok együttműködési hálózatában (mikro-makro szint), illetve a területi együttműködési hálózatban (makro-makro szint). A vizsgálati szinteknek megfelelően a továbbiakban a kapcsolathálózatok szerkezetére vonatkozó hipotézis két alhipotézisét fogalmazom meg: az információs kulcsszereplőkre vonatkozó alhipotézist (mely mikro-makro megközelítést igényel), illetve a területi hálózatokra vonatkozó alhipotézist (mely makro-makro személetet igényel).

A mikro-makro megközelítés alapján a kiindulópont az, hogy az önkormányzatokat képviselő személyek kapcsolati tőkéje (Coleman 1990 nyomán) vagy kapcsolathálózata (Granovetter 1985, Burt 1992 stb.) befolyásolja a szervezetek (önkormányzatok) közötti kapcsolatokat. Amennyiben az egyéni kapcsolatok befolyásolják a szervezeti kapcsolatokat, az egyéni kapcsolathálózat szerkezete is befolyásolja a szervezetközi kapcsolatok szerkezetét. A szakirodalomra alapozva ezt a kérdést két oldalról lehet megközelíteni. Egyrészt vannak olyan vizsgálatok, amelyek arra a következtetésre jutnak, hogy a személyes kapcsolatok szerkezete hatással van a szervezetközi kapcsolatokra (például Uzzi 1996). Másrészt, vannak a kapcsolathálózatok jellemzőire fókuszáló vizsgálatok (például sűrűség, centralitás, strukturális lyukak stb.), amelyek során párhuzam tapasztalható a személyes kapcsolatokra vonatkozó, illetve a szervezetközi kapcsolatokra vonatkozó következtetésekben. Egy példa: ha az egyéni kapcsolatok vizsgálata során azt találták a kutatók, hogy a túl sűrű hálózat gátolhatja az innovatív ötletek kialakulását (például Burt 1992), akkor más kutatók a szervezetközi kapcsolatok vizsgálata során is hasonló következtetésre jutottak a túl sűrű hálózatok esetében (például Powell 1990, Gulati 1995).

Ezt a gondolatmenetet folytatva, ha a kapcsolathálózat szerkezete megőrzi tulajdonságait a vizsgálati egységektől függetlenül, mondhatjuk-e, hogy a kapcsolathálózati kulcsszereplők (véleményvezetők, véleménybrókerek Burt 1999 nyomán) is hasonló hálózati tulajdonságokkal fognak rendelkezni az egyének, illetve a szervezetek esetében?

Burtnél (1999) a véleményvezetőknek brókerszerepük van. A véleményvezetők nem autoritással rendelkező „leaderek”, inkább olyan egyének, akiket mások utánozni akarnak. A véleményvezetők vagy véleménybrókerek sajátossága, hogy aktívak saját csoportjukban, de erős kapcsolataik vannak más csoportokkal is.

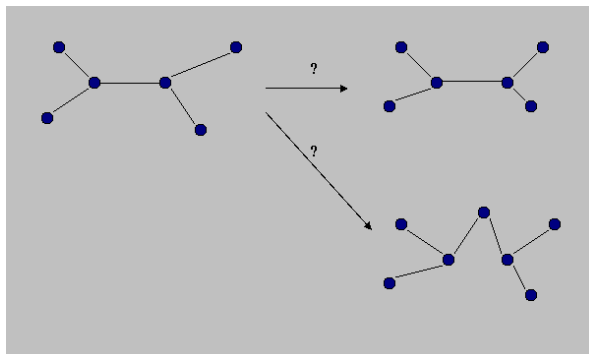
Az önkormányzatok szervezetiközi kapcsolathálózata esetében a véleményvezető- és véleménybróker-fogalmak nem merítik ki teljesen a csoporton belüli, illetve csoportok közötti információs kulcsszereplőket. Annak ellenére, hogy sok esetben tetten érhető a vélemény maga, nagyon nehéz meghatározni, hogy kinek a véleménye hatott kire. Ez főleg azért nem olyan egyszerű, mert szervezetekről van szó, így a szervezet tagjai szinte megszámlálhatatlan kapcsolatban állhatnak a többi szervezet tagjaival. Nem biztos, hogy a polgármesterek egymást befolyásolják, vagy nyíltan átveszik egymás véleményét. Sőt, amint az eredmények bemutatása során részletezve lesz, éppen az ellenkezője történik: a polgármesterek tagadják az egymással folytatott formális vagy informális információegyeztetést a pályázatok kapcsán. Csak konkrét pályázatok esetében derül fény arra, hogy azért van bizonyos fokú „inspiráció”, tanulva egymás pályázati nehézségeiből.

Ezért azt a kapcsolathálózati szereplőt, aki a szociometriai sztárpozícióban van – információs és befolyásolási kapacitásának következtében –, információs irányítónak nevezem. A két szoros kapcsolattal bíró csoport közötti információáramlást biztosító – és ezáltal „híd”-szerepet játszó – szereplőt pedig információs brókernek.

H3.1. Információs kulcsszereplők hipotézis. Az információs irányító és információs bróker pozíció funkcionálisan különböző az önkormányzatok együttműködési hálózatában. Tehát a pályázatokról szóló információk terjedését, valamint a pályázati dinamikát alapul véve, megkülönböztethetők a csoporton belül információs többlettel rendelkező szervezetek (információs irányítók), illetve a csoportok között információs többlettel rendelkező szervezetek (információs brókerek).

6. ábra

H3.1. modellezése: A személyes kapcsolathálózatban funkcionálisan összetartozó véleményvezetők és véleménybrókerek az önkormányzati kapcsolathálózatban vajon funkcionálisan különböznek-e egymástól?

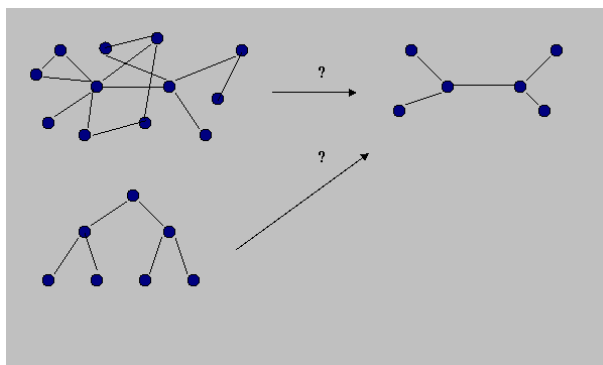

Az önkormányzatok közötti kapcsolathálózat szerkezetét nemcsak mikro-makro oldalról lehet magyarázni, hanem makro-makro oldalról is meg lehet közelíteni. Azt tudjuk, hogy az önkormányzatok esetében a szervezeti kapcsolathálózatoknak adottak bizonyos tulajdonságai, amikor pályázati forrásszerzésről van szó. Kérdés az, hogy a területi hálózat, tehát a szoros együttműködésben tapasztalatot szerzett önkormányzatok, kamatoztatni tudják-e tapasztalatukat a pályázati rendszerben is?

H3.2. Tematikus hálózat vs. területi hálózat. A pályázatokkal kapcsolatos információk alapvetően nem önkormányzatok között terjednek, viszont a jó együttműködésben tapasztalatot szerzett önkormányzatok, a pályázatokkal kapcsolatban is szoros együttműködési hálózatot képeznek. Tehát a területileg kialakult kapcsolatok vagy a rendszerből fakadó települési alá- és fölérendeltség befolyásolja jobban az önkormányzati pályázati együttműködést?

7. ábra

H3.1. modellezése: Az alá- és fölérendeltséget mutató szervezeti kapcsolatok vagy a területi kapcsolatok szerkezete jellemző inkább az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos együttműködésére?

3.1.2. Operacionalizálás

Arra a kérdésre keresvén a választ, hogy miért rendelkeznek eltérő pályázati aktivitással a különböző önkormányzatok, jelen kutatás négy csoportba sorolja a lehetséges magyarázó változókat: rendszerjellemzők, objektív magyarázó változók, szubjektív magyarázó változók és kapcsolathálózati magyarázó változók.

1. táblázat: Kutatási kérdések és hipotézisek operacionalizálása

Jelölés	Hipotézis	Magyarázó változók	Függő változó
KK	Rendszerjellemzők	Önrész, utófinanszírozás, pályázati célok	Benyújtott pályázatok száma
H1	Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás	1. Település területe 2. Lakosság száma 3. Körjegyzőségi státus (funkció) 4. Átlagos közműellátottság 5. Önkormányzati kiépített út hossza 6. Nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 7. Oktatási intézmények száma 8. Közművelődési intézmények száma 9. Kommunális infrastruktúra 10. Álláskeresők száma 11. Kereskedelmi és vendéglátó egységek 12. Szállások száma 13. Regionális gazdasági szervezetek 14. Regisztrált vállalkozások száma	Benyújtott pályázatok száma
H2.	Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás	1. Polgármester és képviselő-testület személete 2. Kapcsolatok jelentősége	Benyújtott pályázatok száma
H3.	Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás	Kapcsolathálózat „lyukas” szerkezete (Freeman degree)	Benyújtott pályázatok száma
H3.1.	Információs kulcsszereplők hipotézis	Személyes kapcsolathálózatok információs kulcsszereplői	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok információs kulcsszereplői
H3.2.	Tematikus háló vs. területi háló.	Területi kapcsolathálózatok	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok

Az operacionalizálás esetében szükséges megjegyezni, hogy a kvantitatív adatok segítségével csupán a formális kapcsolatok jellegéről és szerkezetéről, továbbá csak az

uniós pályázati típusokról lehet következtetéseket levonni. A kutatás tehát, a formális kapcsolatok vizsgálatát kiegészítendő, minden esetben a kvalitatív adatfelvétel eredményeire is támaszkodik.

3.2. Kvantitatív és kvalitatív módszerek

Az önkormányzati aktivitás vizsgálatához a kutatás mind a négy változócsoporthoz (rendszerjellemzők, objektív tényezők, szubjektív tényezők, illetve kapcsolathálózati tényezők) esetében kvantitatív és kvalitatív módszereket alkalmaz.

Még az alkalmazott módszerek leírása előtt azonban szükséges tisztázni, hogy pontosan milyen pályázati formák vizsgálatára összpontosít a kutatás. Magyarországon a kutatás időpontjában több finanszírozási forrás is létezett az önkormányzatok részére. A kvalitatív adatgyűjtés során az önkormányzatok a következőképpen osztályozták a pályázati forrásokat:

1. Európai uniós pályázatok. Ezek jellemzően nagyobb összegű pályázatok, idetartoznak a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT), az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (a legtöbbször csak „Leader”-ként említik) (ÚMVFP), a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) és az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) által kiírt pályázatok. Ezeknek a pályázatoknak nagy a tétje, mivel az elnyerhető összeg mellett, már a pályázat előkészítési szakaszban is hatalmas adminisztrációs terhet rónak a pályázó szervezetekre (az önkormányzatokra).
2. Normatív jellegű pályázatok. Ezek gyakorlatilag a lakosság számára arányosítva visszaosztott állami támogatások: CÉDE, TEKI, TEÚT. Ezeknél nem volt tapasztalható a szoros verseny, ellenben a lobbierősen érvényesült: ha valamelyik település rá volt szorulva, más település lemondhatott a saját részéről, hogy a problémát mikrotér-szinten orvosolni tudják. Ennek a finanszírozási formának az előnye, hogy segítségével egy-egy település lakosságarányosan – kisebb települések esetében 1-2 millió forint – támogatáshoz jutott, így a legsürgősebb problémákat (például közintézmények tetőjavítása, útjavítás, ravatalozó felújítása) meg tudták finanszírozni. 2010-től ez a finanszírozási forma megszűnt.

3. Egyéb (például alapítványi, egyházi) pályázatok. Ezek általában kisebb összegű és eseti jellegű pályázatok. Ezekből a pályázati formákból egyházi épületek javítását, felújítását, helyi múzeumok vagy emléképületek felépítését, javítását vagy valamilyen helyi rendezvénysorozatot tudnak az önkormányzatok finanszírozni.

4. ÖNHIKI. Az önhibájukon kívül működtetési feladatok ellátását biztosítani nem tudó önkormányzatok az úgynevezett ÖNHIKI pályázati formát is igénybe vehetik. Amikor a települések pályázatait összeírtam, ezt a pályázati formát nem sok önkormányzati képviselő említette az interjúk során (annak ellenére, hogy a vizsgált térségben szinte mindegyik önkormányzat „önhikis”). Ez a pályázati összeg is nagy segítséget tud nyújtani a pár száz fős kistelepüléseknek.

A kvalitatív adatgyűjtés mind a négy pályázati típusra kiterjedt. A kvantitatív adatok azonban csak az uniós forrásokra vonatkoznak. Ezért a kvalitatív és kvantitatív adatok összevetése csak az uniós pályázatok esetében volt lehetséges.

A pályázati típus meghatározásához hasonlóan, azt is fontos ebben a fejezetben tárgyalni, hogy miért a pályázatok száma a függő változó. Több oka is van, hogy a pályázati helyzetet leíró változók (beadott pályázatok száma, támogatott pályázatok száma, igényelt összeg és támogatott összeg, illetve ezek településlétszámra arányosított mutatói) közül éppen a beadott pályázatok száma a fő magyarázandó tényező. Az első, és egyben a legerősebb indok az, hogy ha az alapmegoszlást nézzük (8. ábra), akkor látható, hogy a beadott pályázatok körülbelül felét támogatták (több mint tízezerből ötezer). A második, szintén nagyon erős érv, hogy ezáltal „esélyt adunk” azoknak a kistelepüléseknek, amelyek alig nyújtottak be vagy nyertek el pályázatot, hogy bennmaradjanak a mintában. A harmadik érv, hogy a személyközi információcserét a „pályázatokról szóló információk” terjedésével tudtam mérni, és ebbe a kategóriába maguk az interjúalanyok is beletartozónak gondolták az összes beadott (de esetleg nem megnyert vagy döntés alatt levő) pályázatot.

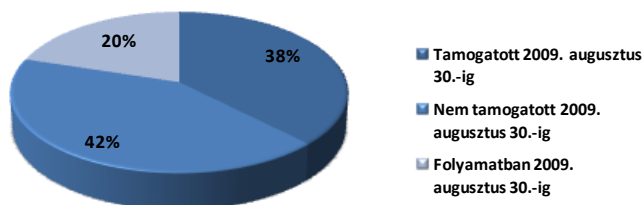
3.2.1. Kvantitatív adatok

A kvantitatív adatok csak az UNIÓS pályázatokról tartalmaznak információt. Arra vonatkozóan, hogy az egyes önkormányzatok milyen egyéb pályázatokkal rendelkeznek, a kvalitatív adatfelvétel során kaptam választ. Mivel a pályázati aktivitásról a kvalitatív adatok gazdagabb információforrást jelentettek, ezek kiegészítik, alátámasztják és magyarázzák a kvantitatív adatokat. Ezért, az eredmények tárgyalása során nem törekszem kifejezetten a kvantitatív eredmények kvalitatív eredményektől való világos elhatárolásra, hanem inkább egy-egy felmerült kérdést tesztelek mindkét módszerrel. Például a pályázati aktivitás időbeli alakulásának megrajzolása csak kvantitatív adatok segítségével volt megoldható, viszont ezek az adatok csak az uniós forrásokra vonatkoznak.

A kvantitatív adatok az NFÜ uniós adatbázisára támaszkodnak (Uniós Adattár 2009. augusztus 30.). Ez az adatbázis a 2007–2013-as tervezési időszakban a települési önkormányzatok által 2009. augusztus 30-ig beadott pályázatok számát, státusát és összegét tartalmazza: kiderül, hogy a tervezési időszakban, az adatbázis lekérés időpontjáig, azaz 2009. augusztus 30-ig milyen pályázatok érkeztek az NFÜ-höz, mely településekről, és ezeknek a pályázatoknak mi lett a sorsa. Ebben az időszakban 10 139 pályázat érkezett be, ezek közül 3 812 pályázatot támogatott az NFÜ, a nem támogatott pályázatok száma 4 283 volt, míg 2 044 pályázat még elbírálás alatt volt.

8. ábra

A benyújtott uniós pályázatok megoszlása 2009. augusztus 30-ig

Forrás: Uniós Adattár, 2009. augusztus 30.

Az Unió Adattárban az alapsokaság száma a benyújtott pályázatok száma. Viszont ahhoz, hogy az egyes önkormányzatok pályázati aktivitásáról lehessen mondani valamit, létre kellett hozni egy olyan adatbázist, amelyben az alapsokaságot az egyes önkormányzatok képviselik. Az adatok településenkénti kumulálása után, a következő változókat hoztam létre.

Beadott pályázatok. A beadott pályázatok mutatója a települések által 2009. augusztus 30-ig benyújtott összes pályázatot tartalmazza.

Támogatott pályázatok. A támogatott pályázatok a támogatás dátuma, a szerződéskötés dátuma, illetve a támogatási összeg specifikálása adja, 2009. augusztus 30-ig. A támogatott pályázatok mutatója adott település támogatott pályázatainak az összegét mutatja.

Nem támogatott pályázatok. A nem támogatott pályázatok esetében több adatot is figyelembe kellett venni: a BB elutasítás dátumát, az NFU elutasítás dátumát, a jogosulatlan vagy a nem teljes pályázat dátum szerinti iktatását, illetve a visszalépés dátumát. Végeredményben, a nem támogatott pályázatok mutatója a települések által benyújtott, de támogatást nem nyert pályázatokot tartalmazza.

Folyamatban levő pályázatok. Az Unió Adattárban voltak olyan pályázatok, amelyek sem a támogatott pályázatok közé, sem a nem támogatott pályázatok közé nem tartoztak, ezeket folyamatban levő pályázatoknak minősítettem.

Igényelt összeg. Az igényelt támogatási összeg településenként kumulálva.

Igényelt összeg per fő. Az igényelt támogatási összeg településenként kumulálva és a település lakosságszámára vetítve.

Támogatási összeg. A támogatott pályázatok összege településenként kumulálva.

Támogatás per fő. A támogatott pályázatok összege lakosságszáma vetítve.

Az Unió Adattár nem tartalmazott a településekről más mutatókat, ezért az átalakított adatbázist a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) két másik adatbázisával össze kellett fűsülni: a KSH Helységnévkönyvével (Helységnévkönyv_adattár_2009) és a KSH Tájékoztatási Adatbázis néhány adatával. Ez utóbbiból átvett adatok közé tartoznak a

település méretére, a lakosság számára és összetételére, az oktatási, közművelődési és gazdasági egységekre, továbbá a település infrastruktúrájára vonatkozó adatok.

Az elemzés szempontjából fontos lett volna megvizsgálni az önkormányzatok anyagi helyzetét is, azonban az önkormányzatok bevételeiről és kiadásairól az országos KSH adatbázis nem tartalmazott településekre lebontott adatokat. Természetesen a települési önkormányzatok vagyoni helyzetével szorosan összefüggésben áll az infrastruktúra, a gazdasági és mezőgazdasági egységek, vagy a vendéglátó ipari egységek száma, ezért az elemzés során ezeket a változókat használtam.

3.2.2. Kvalitatív adatok

A kvantitatív adatokat kiegészítendő, 2010-ben és 2011-ben a kaposvári kistérségben kvalitatív adatgyűjtést végeztem. Ennek során, az empirikus vizsgálat egységei az önkormányzatok voltak. Körjegyzőségenként készítettem az önkormányzatokat képviselő polgármesterekkel vagy jegyzőkkel egy félig strukturált interjút. Az interjú vázlata a függelékben olvasható. Az eredmények értékeléséhez összesen 21 önkormányzati interjú állt a rendelkezésre. Az interjúk során felmerült a beidézhetőség kérdése, és néhány interjúalany kérésére a kvalitatív adatelemzés során idézett interjúrészleteket kódoltam.

Az önkormányzati interjúk olyan más intézményekkel készített interjúkkal egészültek ki, amelyek az önkormányzati adatok tágabb értelmezésének és a következtetések keretét adták. Így például készültek interjúk a DDRFÜ képviselőjével, az NFÜ alkalmazottjával, a Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás vezetőjével és alelnökével, a Zselica Szövetség elnökével, a Zselici Lámpások elnökével, a Kaposvári Egyetem professzorával, illetve több helyi vagy budapesti pályázatíró céggel is. Nem szisztematikus formában ugyan, de sor került a nagyobb települések polgármestereivel, jegyzőivel készített interjúkra is, például Szob polgármesterével vagy Vác jegyzőjével. Az ő véleményük segített meghatározni a kistelepülésekre vonatkozó problémákat és pályázati nehézségeket.

A témában összesen több mint ötven interjú készült, mely körülbelül felének alapján készült a kvantitatív adatokat kiegészítő kvalitatív adatfeldolgozás és elemzés.

Az adatgyűjtés egy a kistérségre vonatkozó pályázati nyilvántartásra is kiterjedt, amely az interjúalanyok által említett 2009. és 2010. évre vonatkozóan tartalmazta a folyó pályázatokat, illetve a pályázatok során igénybe vett segítség típusát. A kvantitatív adatokkal összhangban a benyújtott pályázatok számára kérdeztem rá. Azonban az interjúk során kiderült, hogy több olyan pályázattal is rendelkeztek az önkormányzatok, amelyeket régebben nyújtottak be, de az elbírálás miatt, vagy a település anyagi gondjai miatt, a vizsgált időszakra voltak ütemezve. Az is viszonylag sűrűn fordult elő, hogy éppen előkészítési szakaszban volt egy-egy pályázat, amely napokon belül került volna leadásra. Ezeket a tényezőket figyelembe véve, végső soron a pályázati nyilvántartás a kérdés időpontjában aktuális (elkezdett és még le nem zárt, és benyújtott vagy közvetlenül benyújtás előtt levő) pályázatokat tartalmazta.

A pályázati típusokat illetően – kis mintáról lévén szó – az összes, önkormányzatok által említett pályázati formát vizsgáltam. Ennek két oka volt: egyrészt a teljes pályázati struktúra megismerése ösztönzött arra, hogy ebben az esetben ne csak az uniós forrásokat elemezzem, másrészt a kistélepek (aprófalvak, törpefalvak) esetében ritkák az uniós finanszírozási formák. A válaszok teljes mértékben a válaszadókra lettek bízva, így a szubjektív megítéléssel is számolni kellett az elemzés során. (Például egy polgármester nem biztos, hogy említésre méltónak találta az ÖNHIKI-t, mint pályázati forrást, amikor a település nagy érdeme a strukturális alapokból finanszírozott szennyvízelvezetés volt.)

A kutatás szempontjából az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy az önkormányzat milyen segítséget vett igénybe a pályázás során. Ez a kérdés a pályázati információkra vonatkozó kapcsolathálózatot volt hivatott feltérképezni, azonban az interjúszituációkat elemezve, az interjúalanyok nem minden esetben szolgáltak kielégítő válasszal. A kérdések során fény derült arra is, amikor a pályázatíró vagy tanácsadó céghez személyes ismertség útján jutottak el. A teljes hálózatot azonban még így is lehetetlen volt felrajzolni, amennyiben az önkormányzatoknak nem volt tudomásuk arról, hogy az a cég, amelyik nekik dolgozik, dolgozik-e más önkormányzatnak is. Ennek felderítése a személyes jó kapcsolat felépítésével, a többszöri megkereséssel, illetve a tanácsadó cégekkel készített interjúkkal vált lehetségessé.

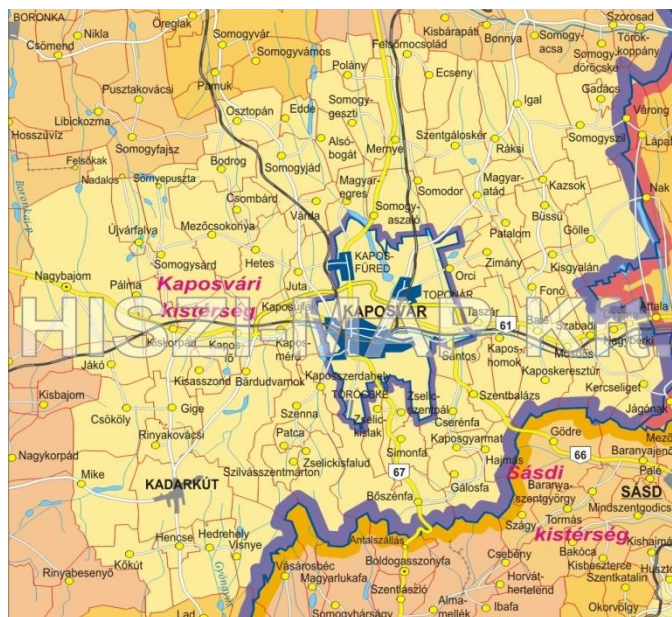
Az eredmények tárgyalásakor szem előtt kell tartani, hogy a kaposvári kistérség sok, de nagyrészt aprófalvas településekből áll, ezért a kvalitatív adatelemzés következtetései is zömmel kistelepülésekre vonatkoznak.

3.3. A terep

Magyarország települései közül összesen 2381 településnek kevesebb mint 2000 fő a lakossága, vagyis az összes település majdnem 75%-a (KSH 2009-es évi adatai alapján). Lakosságszámra ez nem jelent ugyanekkora arányt, hiszen az összlakosság 16,8%-a lakik csupán a 2000 fő alatti településeken (és nem egészen 3%-a aprófalvas, azaz 500 fő alatti településeken). Mégis a kistelepülések finanszírozási forrásszerzési esélyei esetében, a településtípus számossága miatt, az erre irányuló elemzés kiemelt jelentőséggel bír.

A 2000 fő alatti települések pályázati úton szerzett finanszírozási forrásainak nehézségeit feltérképezendő, 2010 és 2011 során terepmunkát folytattam a kaposvári kistérségben.

9. ábra: A kaposvári kistérség

Forrás: <http://www.hiszi-map.hu/catalog/displayimage.php?album=42&pos=5>

A kaposvári kistérség egy nagy többségében aprófalvakból álló kistérség, amelybe 54 település tartozik. Ez a szám először 77 volt, de a kistérségi összefogás ilyen létszám mellett szinte megvalósíthatatlan volt. Ezenkívül, Kaposvár kedvező gazdasági mutatói miatt, a kistérség nem kapta meg az LHH (leghátrányosabb helyzetű) besorolást, amely önrész- és egyéb pályázati kedvezményeket nyújthat a térségbe tartozó településeknek. Főleg ez a két ok motiválta Kadarkút és másik 22 település kiválását a kaposvári kistérségből a következő választási cikluskor. Jelenleg a megmaradt 54 település közül – Kaposvárt leszámítva – csupán 1 rendelkezik városi címmel, a gyógyfürdőjéről híres Igal, amely nemrég kapta meg városi rangját.

Az eredetileg 77 településből álló kistérségben három mikrotérség szerveződött, melyek a kadarkúti kistérség kiválása után is önszerveződő mikrotérségként működnek. Az Igali mikrotérség, mely 22 településből áll, Kaposvártól keletre helyezkedik el, a Somogyi-dombság és a Kapos-völgye között. A Kaposvár-Somogyjádi mikrotérség 24 településből áll, és Kaposvártól északra, a 67-es út két oldalán fekszik. Kaposvár is ebbe a mikrotérségbe tartozik, és a földrajzi fekvés miatt a mikrotérség egyik legnagyobb problémája, hogy a kistérség többi részét csak Kaposváron keresztül tudja elérni. A Zselici-Kadarkúti mikrotérség eredetileg 31 települést foglalt magába, azonban a kadarkúti kiválás következtében, a kaposvári kistérséghez tartozó településeket, szám szerint 10 települést, alapvetően a Surján völgye határozza meg. Kadarkút kiválása után Szentbalázs vette át a mikrotérségi központ szerepét. A Kaposvári kistérség másik két mikrotérsége által „zselicieknek” tekintenek ezekre a településekre, de önmaguk Surján-völgyi identitással rendelkeznek.

A Kaposvári kistérség ugyan nem kapta meg a leghátrányosabb helyzetű kistérségi besorolást, azonban a viszonylag nehéz helyzetben levő kistelepülések hatására még így is hátrányos helyzetűnek tekinthető (és besorolása is ez). Mivel a leghátrányosabb helyzettel járó pályázati kedvezmények igen erős motiváló erővel bírnak, bár a végén nem valósult meg, a nemrég városi rangot szerzett Igal esetében is felmerült az esetleges kiválás.

A jelenleg 54 települést tartalmazó kistérségben összesen 23 jegyzőség vagy körjegyzőség található. A terepmunka során minden jegyzőségben vagy körjegyzőségben készült egy interjú: Baté–Fonó–Kaposkeresztúr körjegyzőség, Felsőmocsolád, Gölle–Büssü–Kisgyalán körjegyzőség, Hetes–Csombárd–Várda

körjegyzőség, Igal–Kazsok–Ráksi körjegyzőség, Juta, Kaposvár, Magyaratád–Patalom–Orci–Zimány körjegyzőség, Mernye–Ecseny–Polány körjegyzőség, Mezőcsokonya, Mosdós, Nagyberki–Csoma–Kercseliget–Szabadi körjegyzőség, Osztopán–Bodrog körjegyzőség, Simonfa–Bőszénfa–Zselickislak–Zselicszentpál körjegyzőség, Szentbalázs–Cserénfa–Gálosfa–Hajmás–Kaposgyarmat körjegyzőség, Somogyaszaló–Magyaregres–Somogyeszi körjegyzőség, Somogyjád–Alsóbogát–Edde körjegyzőség, Somogysárd, Somogyszil–Gadács körjegyzőség, Szentgáloskér–Somodor körjegyzőség, Taszár–Kaposhomok–Sántos körjegyzőség, Újvárfalva. A települések rövid bemutatása az *1. sz. függelékben* található.

A kistérségi fejlesztési célokat már 2005-ben lefektette a Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás (KTKT). A hosszú távú kistérségi fejlesztési cél a javuló életminőséget szolgálja, a humánerőforrás és beruházási-, illetve infrastrukturális fejlesztések során, a környezeti és területi adottságok megóvásának figyelembevételével. A területfejlesztési stratégia általános céljai közül megemlíthendők a kistérségben élők életminőségének és életkörülményeinek javítása, a térségen belüli jelentős területi különbségek csökkenése, a térség gazdasági modernizációja, az információs társadalom követelményeinek való megfelelés, illetve a környezetfejlesztés. A közvetlen célok meghatározásában jelentős szerepet játszottak a gazdaság-, a turizmus-, az infrastruktúra-, a humánerőforrás fejlesztési programok, továbbá az agrár- és vidékfejlesztés, a környezetfejlesztés és az intézményrendszer-fejlesztés. A gazdaságfejlesztési program a munkahelyek teremtését, az ipari területek kialakítását, a feldolgozóipar fejlesztését és a szolgáltatások fejlesztését tűzte ki célul. A turizmus fejlesztésének elemei közül megemlíthendők a kistérségi kommunikáció, a falusi turizmus, a gyógy turizmus, a sport- és szabadidős turizmus, a lovas turizmus fejlesztése, továbbá a turisztikai infrastruktúra és a térségi programok szervezésének javítása. Az infrastrukturális fejlesztések a szennyvízelvezetést, az úthálózat fejlesztését, az információs és kommunikációs fejlesztéseket, illetve a meglévő infrastruktúra javítását takarják a 2005-ös kistérségi programban. Képzések szervezése, a szemléletváltás elősegítése és az oktatás tárgyi, illetve technikai színvonalának javítása szerepelt a humánerőforrás-fejlesztési programban. Lévén, hogy a térség a múltban jelentősen támaszkodott a mezőgazdaságra, a kistérségi fejlesztési program is hangsúlyozta a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és marketingjének javítását, a környezetkímélő mezőgazdasági módok alkalmazását, illetve az épített és kulturális örökségek védelmét.

Az információs társadalomra való felkészülés programja az elektronikus közigazgatás fejlesztését, illetve a közszolgáltatások fejlesztését tűzte ki célul. A környezetfejlesztési program a természeti és épített környezet fejlesztését és felújítását, illetve a hulladékgazdálkodási programokat tartalmazta. Végezetül pedig a program az intézményrendszer fejlesztésére is kitért, így a területfejlesztési intézményrendszer, illetve az önkormányzati intézményrendszer fejlesztésére (KTKT Területfejlesztési koncepciója és programja, 2005).

A kistérségi fejlesztési program sokrétősége, amely valószínűleg hazai szinten a többi kistérségre is jellemző, nem könnyíti meg annak elemzését, hogy vajon az elmúlt évek fejlesztései valós célt szolgáltak-e. Hiába a sok akadálymentesítés, útfejlesztés, könyvtárak létrehozása, falubuszok, ha a templom teteje beszakad, ha nincsenek munkahelyek. Hiába van a falunak játszótér, ha az óvodai felújításra nem került sor. Hiába illeszthető be egy pályázati kiírás a kistérségi fejlesztési program valamely pontjába, ha összességében nézve az adott pályázat nem az életminőség javítását szolgálja még.

A terepmunka során tapasztaltak alapján *pályázati diszfunkcióknak* neveztem el azokat a fejlesztéseket, amelyek nem fedezik a települések valós igényeit. Rögtön az első példa az akadálymentesítés, melynek relevanciája főleg a nagyvárosokban érvényesülhet. Az 500 fő alatti településeken, ahol a társadalmi kapcsolatok is integráltak, nem sokan látják értelmét, hiszen ezekre a településekre egyébként is a kölcsönös segítség jellemző. De még ha meg akar is felelni az akadálymentesítésnek egy település, irreális elvárás, hogy például egy óvodai fejlesztés során, egy falusi házból átalakított óvoda esetében, több millió forintos többletköltséget igénylő lifttel oldják meg az akadálymentesítést.

Egy anyagiasabb példa a közbeszerzés. A közbeszerzést éppen azért iktatták be, hogy a személyes preferenciák ne érvényesüljenek a pályázatok során, és valóban az árban legméltányosabb kivitelezőt bízzák meg adott munkával. Csakhogy a kistelepülések nem szívesen közbeszerzettek, mert ők azt is költségnek tekintik. Főleg a kisebb összegű pályázatok esetében nincs is sok értelme. Egy interjúalanyom elmondása alapján a 180 ezer forint közbeszerzéses hirdetést, akár 8 millióra, akár 80 millióra irányul a kivitelezés, ki kell fizetni. Ráadásul 300 ezer forint alatt senki sem vállalja a munkát, de inkább 2 millióért. Ami arra enged következtetni, hogy a kiskapuk

elkerülésére irányuló intézkedések sokszor a visszájára is fordulhatnak, további kiskapuknak adva teret.

További pályázati gondot jelentenek a kistelepüléseknek az olyan jellegű problémák, amikor egy település azért esik el potenciális forrástól, mert a közintézményeit egy helyen üzemelteti. Nem tudnak indulni az ingatlanfejlesztéssel kapcsolatos pályázatokon azok a kistelepülések, amelyek egy ingatlanban működtetnek több közintézményt. De hogyan és miért üzemeltetne több ingatlanban közintézményt egy pár száz fős település? A lakosság száma lehet, hogy indokolná, de a fenntartási és javítási költségeket egy kistelepülés nem bírja el.

Végző soron tehát azt, hogy miért indul egy pályázaton egy önkormányzat, több tényező is magyarázhatja.

4. Eredmények

Jelen kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy Magyarországon **miért rendelkeznek eltérő pályázati aktivitással a különböző önkormányzatok? Miért jellemzi a hasonló adottságú településeket is az eltérő pályázati aktivitás?**

A kutatási kérdés megválaszolásakor nélkülözhetetlen figyelembe venni, hogy a vizsgálati eredmények által nyújtott statikus képpel ellentétben, a hazai pályázati rendszer dinamikusan változó. A pályázatok rendkívül fontos szerepét az önkormányzati fejlesztésekben egyik interjúalanyom nagyon találóan fogalmazta meg:

„Az egész pályázati rendszer az önkormányzati fejlesztések alfája meg omegája.” (T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

A rendszerváltás után mind a pályázati kritériumok és feltételek, mind pedig a pályázati összegek jelentősen módosultak. Ez egyúttal a pályázatok előkészítését és adminisztrációját is megnehezítette. Kezdetben, a rendszerváltás utáni egy-két évben, nem is kellett pályázni, hiszen az önkormányzatok automatikusan kaptak bizonyos pénzösszegeket különböző célokra. Ezek az állami normatíva alapján kikalkulált vagy regionális támogatások voltak. Utólag ezekből maradtak vissza a TEKI, CÉDE típusú pályázatok, amelyek 2010-től meg is szűntek.

„Folyamatosan változott (megj. a pályázati rendszer), ebből azt akarom kihozni, hogy a településeknek alapvető problémájuk az volt – ahogy én is kezdtem itt 90-ben –, hogy nem volt vizünk. Nagyon az aljától kellett elindulni és kerestük azokat a támogatási – nem pályázat – formákat, amik az önkormányzati törvényből, mint feladat, rám kötelező érvényű volt. Többek között egészséges ivóvíz. Odamentünk az állam illetékes szervezetéhez, hogy mi vizet csinálunk, kérjük ehhez a megfelelő támogatást. Mondhatom alanyi jogon jött ez a pénz. Utána a következő lépés, megint az infrastruktúrában kellett gondolkoznunk, az út. Én azok közé tartoztam, hogy fölismertem, még lehet utat építeni, mert vissza tudtuk igényelni az áfát. Ez ment két évig, ez bejött. Meg tudtuk a két utcában csinálni az utat.”(T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Ezután egy olyan időszak következett, amelyben az írott sajtóban megjelent pályázati kiírásoké volt a főszerep. Ezek is általában hazai források voltak, viszont ezeket már pályázati úton lehetett elnyerni. Tehát ebben az esetben a szakmaiságnak és a pályázat színvonalának volt fontos szerepe a támogatás elnyerésekor.

A regionális-, illetve az előcsatlakozási pályázatokkal párhuzamosan, a paletta tovább színesedett. Az elektronikus sajtó megjelenésével párhuzamosan pedig, a pályázati lehetőségek is egyre bővültek, majd fokozatosan teret nyertek a csatlakozást követő finanszírozási források.

„Ez úgy 96-97 környékén, amikor a regionális pályázatok megjelentek, vagy talán 98. Akkor már kezdődött, hogy a szakmaisága színvonalasabb volt. Addig meg lehetett csinálni az apparátussal a kérelmeket, igényeket, pályázatokat. De akkor már felkészítő előadássorozatokra mentünk pályázatírás miatt, mert nem igazából bukkantak elő a pályázatíró cégek. A települések a szakapparátussal meg tudtak birkózni, mert mindenhol van pénzügyes, műszaki ügyintéző, jogász végzettségű közigazgatási, államigazgatási főiskolát végzett jogtudor. Ha a polgármester egy kicsit agilis volt, egy jó műszaki kivitelezővel alá tudta rakni, így működött. Nőttek az igények, nőttek a lehetőségek.” (T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Látható tehát, hogy a pályázati rendszerben az idődimenzió rendkívül fontos tényező. Ma már az önkormányzatokra háruló pályázati adminisztrációval a kistelepülések

nehezen birkóznak meg, főleg az európai uniós projektek esetében. Megnehezíti az önkormányzatok dolgát az is, hogy míg kezdetben az előfinanszírozás volt a jellemző, most már az utófinanszírozás dominál. Ezenkívül jelentősen megnőtt az önkormányzati anyagi hozzájárulás mértéke is (önrész) egy-egy nagyobb volumenű európai uniós pályázat esetében.

Ebben a dinamikusan fejlődő és átalakuló pályázati rendszerben nehéz az önkormányzatok pályázati aktivitását, mint fogalmat, megragadni. A finanszírozási rendszerben való részvétet maguk az önkormányzatok is sokféleképpen fogják fel, ami további értelmezéseknek nyit teret. Az interjúk tapasztalatok alapján, a pályázati aktivitás mérőszámaként a benyújtott pályázatok számának figyelembe vétele volt a legkézenfekvőbb, a pályázati jelentőség (összeg) fényében. A pályázati aktivitás mértékét maguk az interjúalanyok is eltérőképpen látták, a terepmunka segítségével a következő alfejezetben részletezett tipológiát állítottam fel.

4.1. A települések eltérő pályázati aktivitása

A kaposvári kistérség településein végzett terepmunka során azt tapasztaltam, hogy még a hasonló adottságokkal rendelkező települések (lakosságszám, földrajzi fekvés) is eltérően viszonyulnak a pályázatokhoz: voltak olyan önkormányzati képviselők, akik esélytelennek gondolták, hogy a pályázati rendszerből valamilyen mértékben részesüljenek, és voltak olyan önkormányzati képviselők, akik bátran belevágtak a lehetőségeikhez mért fejlesztésekbe. Akár ezt az utat választották az önkormányzatok, akár a másikat, úgy tűnt, hogy mindegyik elkötelezte magát valamilyen *pályázati aktivitási stratégia* mentén (Bodor-Eranus 2011). A stratégiatípusok leírásához főleg a kvalitatív adatfelvételre támaszkodom, de az Uniós Adattár adatai is alátámasztják ezt a fajta felosztást.

Anélkül, hogy figyelembe vennénk tehát az okokat, az önkormányzatok pályázati stratégiáiban a következő aktivitási típusok rajzolódnak ki.

Csak működtet, nem fejleszt. Ebben az esetben, az önkormányzat maga írja meg a pályázatokat. Csak a működtetési forrásokra irányuló pályázatokat célozza meg, jellemzően az önhibán kívüli működtetési nehézségekkel rendelkező (ÖNHIKI), vagy a

hazai normatíva jellegű (például CÉDE, TEKI) pályázati formákat preferálja. Ezek az önkormányzatok általában nem veszik fel a kapcsolatot külső pályázatíró céggel, nem kérnek külső segítséget a pályázatokhoz (például bankhitel formájában), a pályázatokról szóló információs forrásokat legtöbbször el sem olvassák, a településen pedig nem végeznek semmilyen fejlesztést.

„A Leaderre egyszer pályáztunk, az nem nyert. TÁMOP, AVOP meg egyéb EU-s pályázatokban abszolút nem. A mi energiánkat bőven meghaladja és nem kapunk segítséget. [...] Egy EU-s pályázatot hetekig kell csinálni. Írni, monitoringozni.[...] Minden szögnek úgy kell lenni. Az nem segítség, hogy belelöknek egy ilyen pályázatba és utána magunkra hagynak. Öt emberrel nem tudjuk. Az önkormányzatot kell működtetni, hatósági feladatokat kell ellátni. Rengeteg papírmunkával együtt. Ő is (a másik körjegyzőségi település, szerk. megj.) hasonlókat, TEKI, CÉDA, TEÚT és járdák, kultúrház felújítása most megy. Az TEKI volt. Ott is az evangélikus egyházban kihaltak a hívek, az egyház jelképesen 1 Ft-ért átadta a templomot. Arra is néztünk a Leaderen belül, belegondoltunk, hogy milyen követelmények vannak, nem vágtunk bele a templomfelújításba. Az apparátus nem bírja, külső segítség nélkül, hiába van kistérség és alkalmaz embereket, ide nem jutnak el.” (T44 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Ezek a főleg kistépülési önkormányzatok nem is szerepelnek az uniós adattárban, hiszen a működtetés annyira lefoglalja kapacitásaikat, hogy nem is gondolkodnak uniós pályázatokban.

Keveset fejleszt. A működtetés mellett az önkormányzatok jellemzően egy-két fejlesztést végeznek. Még ha van is kevés önrészüik, főleg a hazai pályázatokat célozzák meg (OM, FVM) a hazai normatíva mellett, így például egy falubusz üzembe állítására vagy könyvtárfejlesztésre, hídjavításra nyílik lehetőségük. De a hitelt ők sem preferálják, megpróbálnak maguk gazdálkodni. Ritkán vágnak bele nagyobb volumenű fejlesztésekbe. Az európai uniós forrásokhoz szaktudás és kapacitás hiányában sokszor kénytelenek igénybe venni tanácsadó cég szolgáltatásait. Jellemzően nemcsak egy tanácsadóval dolgoznak, mert fő szempont, hogy a pályázat pozitív elbírálása előtt ne kelljen a tanácsadónak fizetni a munkájáért.

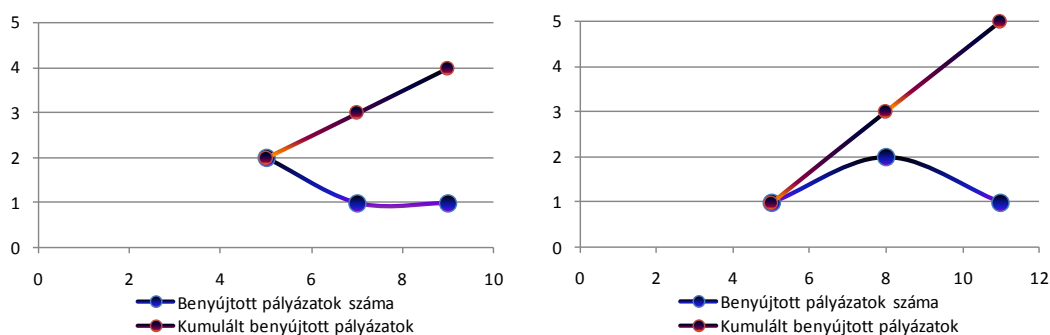
„[...] jelentkezett egy pályázatíró cég, hogy teljesen ingyenesen megírja a pályázatot, ha nyer, akkor megfelelő sikerdíj. Ennek volt a legnagyobb sikere, mert felajánlotta, ha nem nyer a pályázat, nem történt semmi. Mindegy volt, hogy karakószörcsögi vagy debreceni vagy kaposvári, de ha kaposvári jött volna így ide, nyilván őt választottuk volna. De ez a cég jött, megbízták azzal, hogy játszóteret pályázatot csináljanak.” (T15 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 26.)

Az uniós forrásokhoz való hozzáférhetőség tekintetében az látszik, hogy ezek a települések körülbelül évente nyújtanak be egy-egy pályázatot, mint például a kaposvári kistérségben Nagyberki és Mezőcsokonya.

10. ábra

Nagyberki és Mezőcsokonya uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban

(X=negyedévek 2006.december31-től, Y=benyújtott pályázatok száma)

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Sokat fejleszt. Ezt a stratégiát azok az önkormányzatok alkalmazzák, amelyeknek valamivel több önrészüket van. Úgy gondolkodnak, hogy még ha nincs is éppen aktualitása bizonyos pályázati kiírásnak, ki kell használni minden lehetőséget. Mindent ennek a szemléletnek vetnek alá, ezért általában egy már jól bevált pályázatíró vagy tanácsadó céggel dolgoznak együtt. Mivel a tapasztalataik nem túl jók, óvakodnak az olyan pályázatíróktól, akik direkt marketinggel bejelentkeznek és nincs helyismeretük. Arra törekednek, hogy személyes ismertség vagy nagyon jó referenciák révén lehetőleg állandó pályázatírókat találjanak.

„Azért erre pályázni, mert erre van lehetőség és akkor pályázzunk arra, amire lehetőségünk van, amikor a pályázatot arra kiírják. Lehet, hogy az iskola bejáratát jó lett volna 4 év múlva is megcsinálni, de ha 2009-ben van rá pályázat, akkor 2009-ben csináljuk meg, mert 800 ezer Ft-ot kellett mellé tenni, volt 800 ezer forintunk, tehát

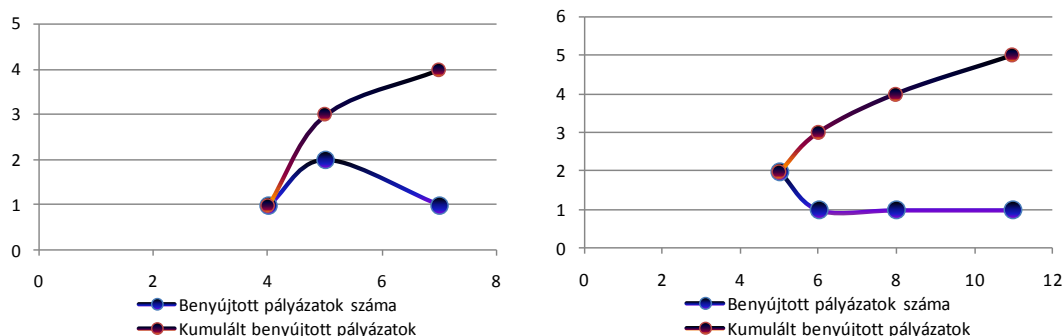
megcsináltuk az iskola bejáratát. Ezt a szemléletet kellett magamban is és a képviselőtestületben is elrendezni. Én úgy láttam, mert én meg az NFT honlapján kíváncsiskodtam, hogy kinek milyen pályázatai vannak. És azt láttam, hogy a saját kategóriánkban viszonylag sok pályázatot beadunk. Nagyon szerencsésen nyerünk is. Ebbe a szerencsében biztos benne van az is, hogy T19 a megye azon egyetlen nagytelepülése volt, mert Somogyban az 1200 fős településsel nagynak számítunk....” (T19 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 16.)

Kistelepülések esetében ebben az esetben az előző típusú stratégiához képest nem annyira a pályázatok számában, hanem – amint a fenti interjúrészletből is látszik – a szemléletben tapasztalhatunk változást.

11. ábra

Hetes és Somogyjád uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban

(X=negyedévek 2006.december31-től, Y=benyújtott pályázatok száma)

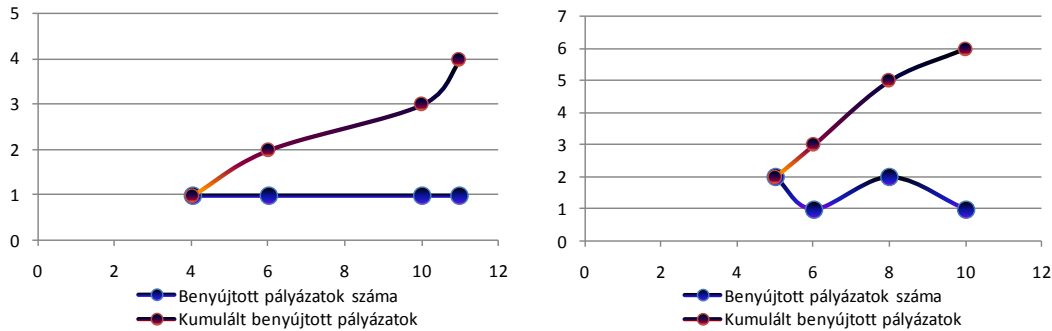
Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

A kistelepülések korlátozott mozgásterét jelképezheti, hogy bár sok fejlesztési forrásra szeretnének szert tenni, mégsem sikerül egy-két uniós támogatásnál többet megpályázni. Más a helyzet a nagyobb önerővel és nagyobb infrastruktúrával rendelkező településeknél, hiszen ők valamivel több fejlesztési forrásra nyújthatnak be igényt, mint például a kaposvári kistérség legkisebb városa, Igal.

12. ábra

Juta és Igal uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban

(X=negyedévek 2006.december31-től, Y=benyújtott pályázatok száma)

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Önkormányzati konzorciumok. A még több fejlesztés érdekében konzorciumokat hoznak létre: több önkormányzat együttműködik, és a lehető legtöbb, amúgy egyénileg valószínűleg esélytelen pályázatokra is együtt pályáznak. Havi bért fizetnek egy pályázati menedzsernek, aki figyeli a pályázatokat, megírja, felügyeli és ellenőrzi a lebonyolítást.

„[...] csak akkor működik egy pályázat, ha lefedünk egy térséget. Csak akkor működik az ivóvíz, csinálták ezt az ivóvizet nagyban is, 60-100 települést összefogtak. Ki hiszi azt el, hogy a helyi érdeket szolgálni fogja. El fog veszni a helyi információ. Most csináljuk 7-en. Ezt vesszük alapul, a 10-et, és amit lehet, azt 7-en hálóban. Az IKSZT-t is 3 csinálta meg, két szélső és középső, és hálóban. Majd áramoltatjuk a programokat és oda visszük a ... völgyét. El kell felejtetni, hogy egy településnek sikerülni fog egy 100 fős rendezvényt például összehozni egy 300 fős faluban. Jó, ha 10% részt vesz rajta. És csak akkor lehet, ha a pályázatkezelő látja, hogy ezek ezt fogják csinálni, mindenkit érint ez a fejlesztés. Ezért muszáj ez. Szerintem 10-ünk közül 6-7 úgy gondolja, hogy ezt muszáj, mert így működik, e mentén megyünk, hogy mindent együtt próbálunk megcsinálni.”(T46 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Ez a típus előtérbe helyezi a kapcsolathálózati szempontokat, az önkormányzatok közötti együttműködést. Bár kistelepüléseknél itt sem tapasztalható nagy számbeli változás az uniós forrásokat illetően – tehát ebben az esetben is csak évenként egy-két

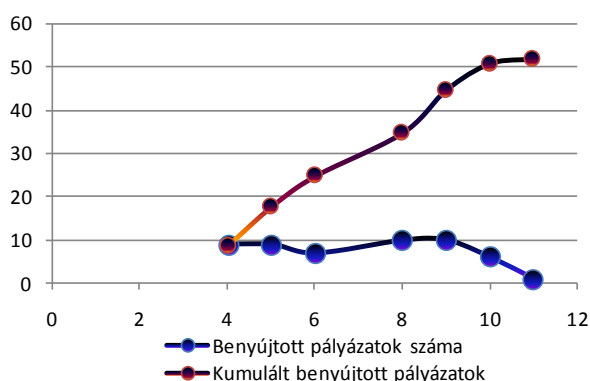
uniós finanszírozási forrást tudnak megcélozni –, jellemző az együttműködés, egymás szempontjainak figyelembe vétele.

A városok esetében is fennállhat ez a tipológia, pedig a városok pályázati intenzitása lényegesen nagyobbak mondható a kistelepülésekkel szemben. Ha megnézzük Kaposvár helyzetét, látható, hogy a kistelepüléseknél lényegesen többet pályázott az elmúlt években. Míg a kis falvak alig tudnak évenként egy-egy uniós forrásra pályázni, a városok sokszor három-négy ilyen jellegű pályázatot is megcéloznak.

13. ábra

Kaposvár uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban

(X=negyedévek 2006.december31-től, Y=benyújtott pályázatok száma)

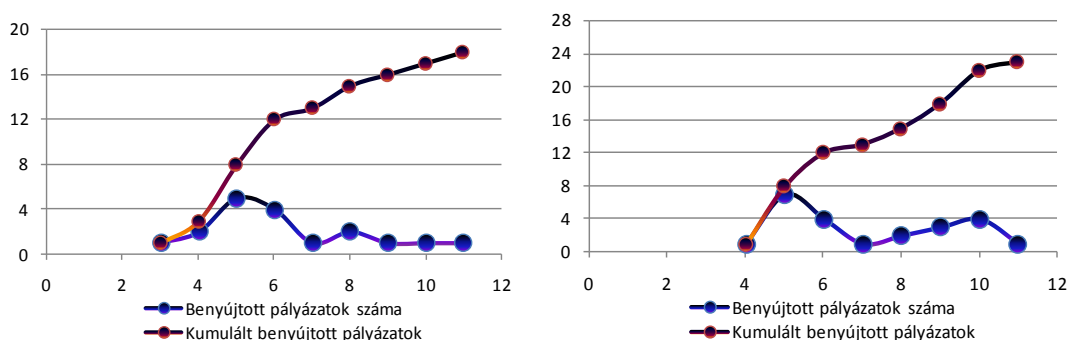
Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Természetesen a pályázati aktivitás alakulása esetében figyelembe kell venni, hogy a pályázati rendszerből adódóan, a pályázatok mind időben, mind pedig település- vagy régiótípustól függően irányítottak. Mégis érdekes, hogy ott, ahol a kaposvári kistérségben valamennyire kvantifikálható volt a pályázatok száma, mint például Kaposvár esetében, már megmutatkozott egyfajta technológiai innovációra vagy innovációdifúzióra jellemző S-görbe (Letenyei 2000). A megye másik két olyan települése esetében is, ahol jelentősebb az uniós pályázati aktivitás, a kumulált görbe felveszi az S alakot. Véleményem szerint a diffúziós görbe a települések pályázati aktivitásának időbeli változására utalhat.

14. ábra

Marcali és Siófok uniós pályázati aktivitásának alakulása negyedéves bontásban

(X=negyedévek 2006.december31-től, Y=benyújtott pályázatok száma)

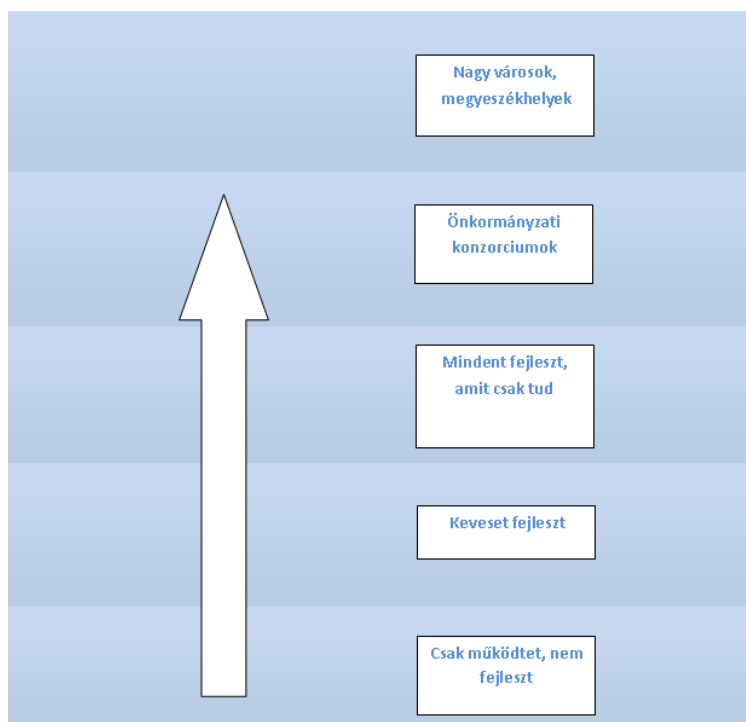

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Az, hogy egy település mely pályázati aktivitási stratégiát alkalmazza, nagymértékben függ attól, hogy milyen tapasztalatokkal rendelkezik a pályázatokat illetően. Ha valamely település kedvező tapasztalatokkal rendelkezik, akkor a továbbiakban is bátrabban fog pályázni, akár több településsel együtt. A pályázati aktivitási stratégiákat összefoglaló modellben ezt a tanulási folyamatot jelképezi a felfelé irányuló nyíl.

15. ábra

A települések pályázati aktivitási stratégiái

Forrás: Saját modell, saját adatgyűjtés alapján, Kaposvári kistérség, 2010. január-március.

A kvalitatív adatfelvétel során többen is hangsúlyozták, hogy bár eleinte pályázatíró cég segítségével írták meg és nyújtották be az önkormányzati pályázatokat, a későbbiekben már az önkormányzati apparátus töltötte be a pályázatíró funkciót. Az interjúkban az is elhangzott, hogy bár eleinte nagyon idegenkedtek az utófinanszírozás által okozott likviditási gondokat banki hitelből áthidalni, a későbbiekben kedvező tapasztalatokat szereztek ezt illetően. Tereptapasztalatom alapján, amelyik önkormányzat már nyújtott be konzorcium-szerűen pályázatokat, pozitívan értékelte az önkormányzatok közötti pályázati együttműködést. Viszont amelyik önkormányzat még nem vett részt ilyenben nem gondolta, hogy az önkormányzati együttműködés megfelelően tud működni, minden partnernek egyenlő hasznot hozva.

A pályázati aktivitási stratégiákat illetően, a terepmunka során azt tapasztaltam, hogy a kaposvári kistérségben a legtöbb település a „Keveset fejleszt”, illetve a „Mindent fejleszt, amit csak tud” kategóriába volt sorolható. Annak ellenére, hogy több partnerségi megállapodás is született a kistérség különböző települései között (például iskolaintegrációs pályázatok, vagy szociális ellátás kapcsán), ellenben „Önkormányzati konzorcium” csak egy esetben volt. És szintén ritkák voltak a „Csak működtet, nem fejleszt” típusú stratégiával rendelkező települések is. Számszerűen, a kaposvári kistérség 51 települése összesen 300 pályázatot nyújtott be a 2009-2010-es időszakban, ezek közül 199 volt a nyertes pályázatok száma. EU-s pályázaton 42 település indult, és ezek közül 37 település meg is nyerte a pályázatokat. Az interjúalanyok elmondása alapján összesen 188 EU-s pályázat került beadásra a kistérségben, ezek közül 88 a nyertes pályázatok száma. Az interjúk során tapasztalt adatok sokkal magasabbak az Unió Adattárban levő adatokhoz képest. Az NFÜ adatai alapján a kistérségben összesen 37 a támogatott pályázatok száma, ezeknek nagy része kaposvári pályázatok. Az eltérés abból adódik, hogy az interjúalanyok benyújtott pályázatokról való elképzelése és az NFÜ által összegzett pályázatok eltérőek. Csak egy példa: az iskolaintegrációs pályázat esetében, a 18 települést felölelő partnerség minden tagja megemlítette, hogy részt vesznek EU-s pályázatban. Tekintve, hogy az önkormányzatok az adminisztrációs terheket és a vállalt feladatokat nézték, akkor is megjelöltek egy pályázatot, ha nem az ő településük volt a pályázati koordinátor (gesztor). Azonban akár a kvantitatív, akár a kvalitatív adatokat nézzük látható, hogy vannak olyan települések, amelyek többet pályáznak. Az Unió Adattár alapján Kaposvár után, Somogyjád, Juta, Hetes, Taszár, Szentbalázs települések kiemelkednek a kistérség többi települései közül.

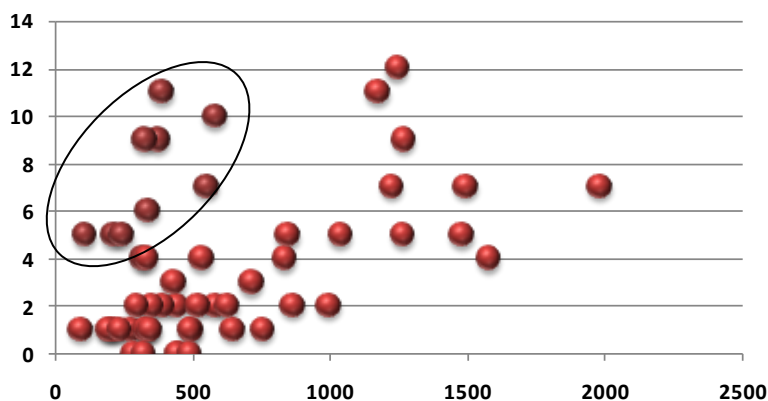
Az interjú tapasztalatok alapján is Kaposvár után, Hetes, Bószénfa, Simonfa, Juta, Taszár nyújtották be a legtöbb EU-s pályázatot. Az összesített pályázati aktivitást illetően, kimagasló eredményt értek el a „zselici” kistérségek: Szentbalázs, Bószénfa, Simonfa. Rajtuk kívül a nagyobb települések közül is Igal, Hetes, Somogyjád rendelkeztek a legtöbb benyújtott pályázattal.

Az alábbi ábra is azt mutatja, hogy vannak kiemelkedő pályázati aktivitással rendelkező települések. Az is jól látható, hogy nemcsak a nagyobb települések (például az 1200 körüli lakossággal rendelkező Juta vagy Igal) pályáznak nagyon ügyesen, hanem az 500 fő körüli vagy még kisebb települések is rendelkezhetnek nagyobb pályázati aktivitással. A körrel jelölt települések a zselici mikrotérséghez tartoznak, mikrotérségi központjuk Szentbalázs. Ezeknek a településeknek a pályázati aktivitása jóval magasabb a hasonló méretű településekhez képest, vetekszik a nagyobb településekével.

16. ábra

A benyújtott pályázatok száma (Y) a lakosságszám függvényében (X) a kaposvári kistérség településein

*Kaposvár nem szerepel az ábrán

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján, Kaposvári kistérség, 2010. január-március.

Hogyan lehetséges tehát, hogy a népességszám, a földrajzi elhelyezkedés és az erőforrások feletti rendelkezés esetében oly hasonló települések ennyire eltérő mértékben pályázzanak? Miért van az, hogy a települések eltérő pályázati aktivitással rendelkeznek?

Ahhoz, hogy a kérdésre választ kapjunk, a magyarázó változókat négy nagyobb csoportba osztályozva elemeztem. Először a finanszírozási rendszer jellemzőit

vizsgáltam, figyelembe véve a pályázati rendszer új kihívásait, a kistéleplések rendszerből fakadó korlátozott mozgásterét. Másodszor, az önkormányzatok objektíven mérhető tulajdonságait vizsgálom, hiszen a pályázati rendszerben való részvétel nem lehet független a település anyagi helyzetétől, méretétől és funkciójától. Harmadikként, a szubjektív magyarázó tényezőket is figyelembe véve, azt vizsgálom, hogy vajon a polgármester és a képviselő-testület hozzáállása a pályázatokhoz befolyásolja-e a település pályázati aktivitását. És végül a negyedikként, az önkormányzatok kapcsolathálózatát vizsgálom két megközelítés alapján. A mikro-makro megközelítésű elemzés során azt nézem, hogy a személyes kapcsolathálózatok szerkezetéhez hasonló-e az önkormányzatok kapcsolatháló-szerkezete, és ez hogyan függ össze a pályázati aktivitással. A makro-makro megközelítésű elemzés során pedig azt vizsgálom, hogy a területi kapcsolathálózat hogyan függ össze a pályázati aktivitással.

4.2. A pályázati rendszer és a pályázati aktivitás

Ha abból a közgazdasági elgondolásból indulunk ki, hogy finanszírozás ott jön létre, ahol a kereslet találkozik a kínálattal (Easterly 2008), akkor azt mondhatnánk, hogy a pályázatok ott valósulnak meg, ahol az önkormányzatok finanszírozási céljai és a pályázati lehetőségek egybeesnek. A finanszírozási rendszer tárgyalásakor azonban láttuk, hogy a pályázati kiírások éppen a tervezési időszaknak köszönhetően, nem függetlenek a települési igényektől. A tervezési időszaknak az (kellene legyen) a funkciója, hogy a későbbi finanszírozottak igényeit felmérjék. Ennek az egyeztetésnek a következtében alakul ki a pályázatok tartalma, amelyet rendszerint még egyszer egyeztetnek az érintett felekkel. Ezt az időszakot követően jelennek meg a pályázati kiírások egy pályázati disszemináció során, amikor a pályázatokat hivatalosan meghirdetik, ezzel biztosítva a pályázati információk terjedését. Az önkormányzatok csak ezután pályázhatnak, majd ezt követően történik meg a pályázatok kiválasztása, finanszírozása, a szerződéskötés, a monitoring és az értékelés.

Az egész folyamat eredménye egy szelekció: bizonyos pályázatokat csak bizonyos feltételek mellett lehet megpályázni. Ez nem jelent mást, mint azt, hogy az önkormányzatok mozgástere viszonylag szűk: egy önkormányzat csak azokon a pályázatokon tud elindulni, amelyek kvázi neki íródtak ki.

Ezt az eleve szűk mozgásteret még jobban szűkíti az önkormányzatnak mint intézménynek a felépítése. Az önkormányzat ugyanis nem úgy működik, mint egy piaci szereplő, hiszen a polgármester nem minden esetben tud a döntésének érvényt szerezni. A képviselő-testület támogathatja, vagy éppen gátolhatja a célkitűzéseit. Az önkormányzaton belüli döntési szakaszok mindegyikében eldölhet egy pályázat benyújtásának sorsa. Az első szakaszban az önkormányzat mérlegeli, hogy milyen pályázati lehetőségei vannak. Mely kiírások jöhetnek szóba és melyek nem. Milyen pályázati stratégiát kövessen (sok kisebb összegű pályázat vagy kevesebb, de nagyobb összegű pályázat). A második szakaszban a már kiválasztott és megpályázni kívánt pályázati kiírásokat a polgármesterrel és képviselő-testülettel el kell fogadtatni. A harmadik döntési szakaszban az önkormányzat azt mérlegeli, hogy a szükséges önerőt honnan, milyen forrásból fedezi. A negyedik döntési szakaszban az önkormányzat arról dönt, hogy ki készítse el a pályázatot: tanácsadó cég (ha igen, melyik), ha belső munkatárs, akkor ki és milyen segítséggel. Amennyiben a pályázat nyer, akkor az ötödik szakaszban az önkormányzat arról dönt, hogyan valósítja meg a projektet (Hutkai 2010).

Tehát ha egy pályázat finanszírozási céljainak és a pályázati feltételeknek egy önkormányzat megfelel, akkor érdemes megvizsgálni, hogy mi motiválja az intézmény pályázaton való indulását, pályázati aktivitását. Mit vesz számításba egy polgármester, amikor a pályázati lehetőségeket vizsgálja? Vajon a szomszéd falu pozitív példája sarkallja az önkormányzatot a pályázásra? Vagy bizonyos divatok (mint például a Fő tér felújítása, szökőkutak, Szent István-szobrok)? Vagy a lobbyk? Vagy azt mérlegeli, hogy könnyen hozzáférhető-e egy pályázat, esetleg egy tanácsadó cég segítségével?

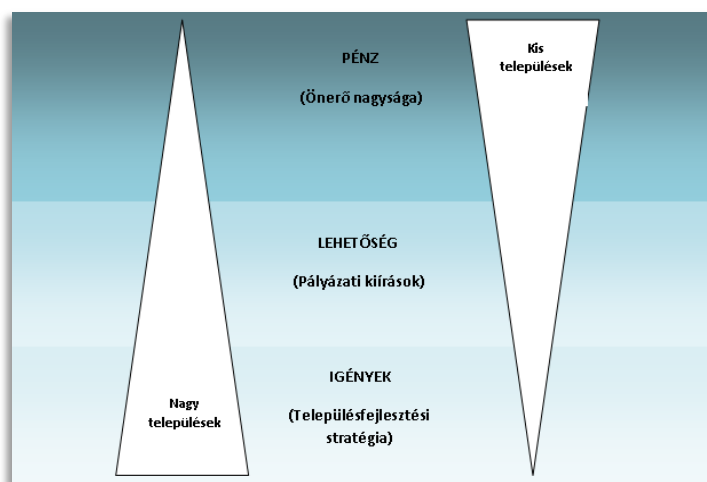
A pályázati aktivitás motivációit interjúk segítségével tártam fel, a 2010-ben és 2011-ben folytatott terepmunkám során. Az interjúalanyok befolyásolását elkerülendő, nyílt kérdést alkalmaztam: arra kértem őket, hogy vázolják az egész pályázati folyamatot, a pályázati kiírás keresésétől a pályázatok kivitelezéséig.

Az interjúk tartalomelemzésének következtében kiderült, hogy a kistelepülések esetében nemcsak a pályázati feltételeknek való megfelelés után dől el a pályázati aktivitási stratégia. Ebből a szempontból jelentős eltérés tapasztalható kis és nagy települések között (Bodor-Eranus 2012). A kistelepülések pályázati aktivitása már a pályázati lehetőségek keresésének szakaszában meghatározódik. Míg a nagyobb városok legtöbb

esetben rendelkeztek kidolgozott településfejlesztési stratégiával és – nagyobb önerő birtokában – gyakorlatilag válogathattak a kiírt pályázati lehetőségek közül, addig a kistelepülések általában először a pályázat anyagi vonzatát (bekért önerő) mérlegelték, majd a pályázatok megvalósíthatóságát figyelték, és csak azután nézték meg, hogy belefér-e településfejlesztési koncepciójukba, vagy esetleg úgy módosították a koncepciót, hogy a finanszírozást megszerezhessék (lásd 17. ábra).

17. ábra

Pályázati lehetőségek keresése kis- és nagytelepülések esetében

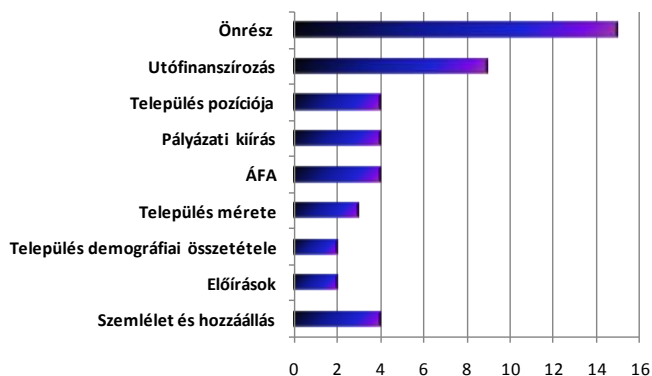

Forrás: Saját modell, saját adatgyűjtés alapján, Kaposvári kistérség, 2010. január-március.

Tekintve, hogy a kutatás célja a hasonló települések eltérő pályázati aktivitásának vizsgálata, a továbbiakban csak a kistelepülések szempontjait tárgyalom. A kistelepülések esetében az interjúalanyok négy nagyobb csoportba sorolták a pályázati lehetőségeket: uniós (Strukturális Alapból származó) támogatások, országos normatív jellegű támogatások (TEKI, CÉDE típusú pályázatok), egyedi (alapítványi, egyházi) támogatások és működtetési támogatások (ÖNHIKI). A kistelepülések számára a nagyobb volumenű fejlesztéseket lehetővé tevő finanszírozási formák a nagyobb összegű uniós támogatások tekinthetők. Ezeknek a forrásoknak a megszerzéséhez három jelentősebb akadályt kell legyőzniük: az önrész előteremtését, az utófinanszírozásból származó nehézségeket, illetve a pályázati adminisztrációhoz szükséges humán-erőforrás előállítását.

18. ábra

A pályázati aktivitás feltételei kistelepülések esetében

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján, Kaposvári kistérség, 2010. január–március.

A terepmunka során készített interjúk majdnem mindegyikénél előjött az *önrész* problémája, mint a települések eltérő pályázati aktivitását befolyásoló tényező. A kistelepülések a pályázati rendszerből fakadó hátrányként értelmezték az önrészt, az interjúalanyok szerint ennek nagysága jelentős mértékben meghatározta a település pályázati lehetőségeit.

„Ezeknél a településeknél, jellemzően somogyi településeknél, maga a pályázat nagyságát, a pályázatok számát örült módon befolyásolta az önrésznek a hiánya. Hiszen ezeknek a településeknek 80%-a önhibás település.” (T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

„Úgy nézzük a pályázatokat, hogy önerő nélküli, akkor azokban indulunk, meg a 10%-ban. 20%-nál már nagy a bizonytalanság, lehet, hogy lett volna olyan pályázat, ahol 50%-os pályázati támogatással és biztos, hogy benyújtottuk volna, ha lett volna pénz. Tehát az első mindig a pénz, hogy önerős-e a pályázat.” (T49 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Az interjúalanyok, az önrészt követően, az *utófinanszírozást* jelölték meg, mint a települések eltérő pályázati aktivitását leginkább befolyásoló tényezők egyike. Az utófinanszírozás azért okoz nehézséget, főleg a kisebb önerővel rendelkező települések esetében, mert időben nagyon elhúzódik. A hosszadalmas procedúra, az abból fakadó adminisztrációs többlet, esetleg a banki kölcsön anyagi vonzatának köszönhetően, az utófinanszírozott projektek néha elrettentő hatással voltak a kisebb önkormányzatokra.

„(...) itt vannak ezek az utófinanszírozott pályázatok, ezeknek nem is tudok nekiállni. Sajnos olyan pénzügyi szegénységben van a község, hogy nekünk nem nagy jövőnk van uniós kilátásba pályázatra. Most például megpályáztunk egy játszóteret, megnyertük, kifizettem. Kb. mire pénzt kapok fél év. Ez hatalmas idő.” (T40 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Az eltérő méretű települések, az eltérő anyagi és vagyoni háttér mellett, eltérő *humánerőforrással* is rendelkeznek. Az interjúalanyok szerint az eltérő pályázati aktivitás egy másik oka lehet az, hogy az aprófalvas és kisfalvas települési önkormányzatok nagyon kis létszámmal dolgoznak, az alkalmazottak le vannak terhelve, nincsen képzett ember, aki a pályázatokkal járó hatalmas adminisztrációt menedzselje.

„Jött a regionális pályázat, erre rá kellett harapni. Itt már fel kellett kérnem egy pályázatíró, egyre bürokratikusabbá váltak ezeknek a pályázati lehetőségeknek az igénybe vétele, meg az elszámolás. Közben az önkormányzati szakapparátusra háruló feladatok is egyre több és keményebbek lettek. Nem volt rá idő, kapacitás. Olcsóbb lett, ha pályázatíró megkérek, mintha fölveszek egy személyt, aki ezzel foglalkozik. Volt tapogatózásunk, akik főiskolát végeztek, vidékfejlesztéssel foglalkoztak, hogy fölvegyük őket. Nem igazán volt türelmünk kivárni, hogy belejöjjenek ebbe a dologba, mert maga a pályázattalási kényszer, a bizonyítási kényszer arra sarkall bennünket, hogy profikkal dolgozzunk.” (T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Az önerő, az utófinanszírozás és a humánerőforrás mellett, az interjúalanyok a *pályázati kiírást* is említették, mint az eltérő pályázati gyakorlatot befolyásoló tényezők egyikét.

„Elsősorban a pályázati kiírás dönt. Az választ bennünket, mert amire kiírják a pályázatot, elkezdünk gondolkodni, hogy mi melyikbe tudunk, melyikbe férünk bele. Hiába gondoljuk mi, hogy nekünk ezt vagy azt kellene megcsinálni, ha arra nem írnak ki pályázatot. A kiírás dönti el, még akkor is, ha nem mindig a legfontosabb.” (T15 körjegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 26.).

Az eltérő pályázati aktivitást eredményező különböző pályázati nehézségek azonban kistelepülések esetében is tartogathatnak áthidalási megoldásokat. Az önerő esetében az önkormányzatok élhetnek az EU önerő alap vagy az MFB hitel lehetőségével, viszont a tapasztalat azt mutatja, hogy éppen a hosszú távú kötöttség miatt a kistelepülések nagy része nem szívesen vesz fel kölcsönt. Ugyanakkor egy másik, az önerő csökkentésére irányuló törekvés már kipróbált módja lehet, a kistérség besorolásának megváltoztatása. A kutatási terület erre nyújtott is példát, hiszen az eredetileg 77 települést összefogó Kaposvári kistérségből emiatt vált ki a Kadarkúti kistérség. Kaposvár város olyan mértékben növelte e kistérség gazdasági mutatóit, hogy a kiválásnak köszönhetően a Kadarkúti kistérség jelentős önerőcsökkentésre tehetett szert.

Az önerőhöz hasonlóan, az utófinanszírozás is áthidalható lenne hitel segítségével, azonban a kamatterheket is nehezen tudja kifizetni egy anyagi gondokkal küszködő település.

A humánerőforrás hiányát az önkormányzatok sokszor pályázatíró cég alkalmazásával hidalják át, ami viszont újabb költséget jelent a település számára. Ma már az tapasztalható, hogy ahol csak tehetik, az önkormányzatok – a pályázatíróktól tanulva – törekednek az önállóságra. Egyes önkormányzatokban van már erre képzett munkaerő (például a jegyző, vagy a titkárnő figyeli a pályázati kiírásokat és a műszaki igazgató menedzseli a projekteket). Azonban még így is vannak olyan települések, amelyek vagy későn kapcsolódtak be a pályázati rendszerbe (és még pályázatíróval pályáznak), vagy pedig a humánerőforrás hiánya olyan mértékű, hogy az önkormányzati alkalmazottak közül egyszerűen senki nem tudja átvenni az ezzel kapcsolatos feladatokat.

Az interjúalanyok által említett pályázati kiírás elvileg nem befolyásolhatja nagymértékben az eltérő pályázati aktivitást, hiszen éppen az európai uniós pályázatok esetében a tervezési időszakban volt rá lehetőség, hogy a települések érdekeinek megfelelően alakítsák a pályázati prioritásokat. Ennek a folyamatnak köszönhetően térnek el a pályázati kiírások régióként, és ezért szólnak kifejezetten a régió prioritásainak (megoldandó feladatainak). A terepmunka eredményei alapján viszont úgy tűnik, hogy a kistelepülések önkormányzatai mégis más jellegű gondokkal küszködnek, mint amire finanszírozási forrást tudnak szerezni. A legtöbb kistelepülés a működést szeretné elsősorban megoldottnak látni (amihez eddig a normatív támogatásokból szereztek forrást), és csak azután fejlesztené. Viszont a jelenlegi

rendszerben a fejlesztés támogatható, aminek köszönhetően sokszor olyan nyakatekert szituációk alakulhattak ki, hogy még egy rossz infrastruktúrájú település is büszkélkedhetett rendkívül modern hangtechnikával. Rendszerint a kistelepülések esetében még mindig az alapvető infrastrukturális fejlesztések okozzák az igazi fejtörést (miközben a nagytelepüléseken ezek a fejlesztések már rég megtörténtek). És ez elszomorítja a kistelepülések vezetőit, hiszen míg ők az alapvető életminőség javításával vannak elfoglalva, a nagyvárosok hatalmas összegeket költenek például szökőkutakra vagy városszépítési elemekre. Ráadásul a kistelepülések, ha szeretnének mutatni valamilyen (bármilyen fejlesztést), akkor kénytelenek arra pályázni, amire éppen van kiírás.

Ebből a szempontból a Strukturális Alapok célrendszere és a pályázati célok kifejezetten torzítják a helyi fejlesztési célokat. Ma már az látszik, hogy az önkormányzatok valóban azt fejlesztették, amire pénzt kaptak, ezáltal súlyosan túlterhelve a közszektorban működtetett intézményrendszert és infrastruktúrát. A helyi gazdaság alig fejlődött (Perger 2009), és a nagy infrastrukturális beruházások esetében is inkább a biztonságra törekedtek, semmint az innovációra vagy a valódi hozzáadott értékre. Végeredményben tehát a *bottom-up* (Börzel 2002) megközelítés alig érvényesült.

„Ma úgy működnek a dolgok, hogy vannak a pályázatok és a saját fejlesztéseinket úgy gondoljuk át, hogy beilleszthető legyen ebbe a pályázati struktúrába.” (T19 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 16.).

Első látásra tehát a nagytelepülések abszolút előnyt élveznek a kistelepülésekkel szemben a pályázati aktivitást illetően, azonban a kistelepülések elé állított nehézségek is kínálhatnak áthidalási megoldásokat. Ha második nekifutásra a települések egyéni teljesítményét vizsgáljuk, a kistelepüléseknek is lehetnek jó megoldásai arra, hogy sikeres pályázati gyakorlatot mutassanak fel. A kvalitatív adatfelvétel arra világított rá, hogy ugyan összességében a kistelepülések kevesebbet pályáztak és kevesebb sikerrel, azok a kistelepülések, amelyeknek sikerült jó pályázati gyakorlatra szert tenniük, nagy sikerrel tudnak finanszírozási forrásokra szert tenni. Azt is mondhatnánk, hogy a sok „kis hal” közül vannak olyanok, amelyek valamilyen oknál fogva nagyobb „falatokat” is be tudnak kebelezni. Ezért a következő fejezet a települések azon objektív tényezőire

összpontosít, amelyek összefüggésbe hozhatók az önkormányzat anyagi helyzetével és befolyásolhatják a pályázatok eltérő aktivitását.

4.3. A település funkciója által befolyásolt pályázati aktivitás

Az előző fejezet arra világított rá, hogy az önkormányzatoknak aképpen viszonylag szűk a mozgásterük a hazai pályázati rendszerben, hogy bizonyos esetekben ezt befolyásolhatja a település (anyagi, vagyoni, funkcióbeli stb.) helyzete.

A különböző méretű települések közötti erőforrásbeli különbség, a magyarországi településstruktúra mellett, a rendszerváltás előtti településfinanszírozásnak köszönhető. Vági (1982) húsz évre visszamenőleg elemezte a megyékre jutó központi támogatásokat. Vizsgálatai arra hívták fel a figyelmet, hogy az Alföld megyéinek háttérbe szorítása mellett, Budapest kifejezetten megerősödött. Hegedüs (2008) szerint ma is tapasztalható a megyei városok lépéselőnye a kistelepülésekhez képest, hiszen aktívan befolyásolják az ágazati programokat és közigazgatási koncepciókat, ami a források megszerzésében is tükröződik. Úgy tűnik, hogy ezt a koncepciót az uniós politika policentrumosítást pártoló elképzelései is támogatja, a 2007–2013 tervezési időszakban (Somlyódyné 2006).

Részben a szakirodalomra támaszkodva (Vági 1982, Hegedüs 2008, Somlyódyné 2006, Pálné 2008, Pálné 2009), részben a mindennapi tapasztalatokra hivatkozva feltételezhető, hogy mind a település mérete, mind pedig a betöltött funkciója (megyeszékhely, körjegyzőségi központ, stb.) befolyásolhatja a települések pályázati aktivitását. A „kis halak”, azaz a kistelepülések önkormányzatai, megelégednének a „kis falatokkal”, hiszen egy kisebb település kevesebb pénzből is finanszírozható. Mégis, úgy tűnik, mintha a „nagy halaknak”, azaz a városok és nagyvárosok önkormányzatainak nagyobb kapacitásuk lenne arra, hogy a „nagy falatokkal” együtt a „kis falatokat” is megszerezzék.

Az Unió Adattár segítségével végzett leíró statisztikák alátámasztják a nagyobb települések előnyét. Esetükben nemcsak az átlagos pályázati aktivitás (benyújtott pályázatok száma), hanem az elnyert pályázatok száma és összege is jelentősen magasabb a kisebb településekhez viszonyítva. Míg a megyeszékhelyek átlagosan 54,8

pályázatot, a megyei jogú városok pedig átlagosan 24,8, addig a kisebb városok átlagosan 12,11 pályázatot nyújtottak be az NFÜ-höz a vizsgált időszakban. Még szembetűnőbb a különbség a községeknél: a nagyközségek átlagosan majdnem 6 pályázatot, a falvak viszont csupán átlagosan 1,6 pályázatot nyújtottak be.

2. táblázat

Pályázati mutatók a település típusa szerint

Helység jogállása	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	Támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Nem támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt támogatási összeg 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt támogatási összeg per fő 2009. augusztus 30.-ig	Támogatási Összeg 2009. augusztus 30.-ig	Támogatás/fő 2009. augusztus 30.-ig	N
Főváros	387	160	171	372 422 000 000	217 509	345 858 000 000	201 995	1
Község	4 396	1 300	2 091	179 124 499 714	165 991 430	64 825 770 759	53 776 960	2706
Megyei jogú város	124	55	44	51 744 324 133	902 515	46 413 427 800	802 004	5
Megyeszékhely, megyei jogú város	988	485	319	338 725 081 597	3 027 414	251 555 266 984	2 153 448	18
Nagyközség	829	292	369	46 570 387 303	11 560 101	18 018 784 597	5 154 297	140
Város	3 414	1 520	1 289	363 664 410 059	39 044 872	171 039 615 244	19 849 251	282
Összesen	10 138	3 812	4 283	1 352 250 702 807		897 710 865 384		3152

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Az elnyert pályázatok száma arányosnak mondható a benyújtott pályázatok számával. A települések számára vetített támogatási összeg a főváros esetében a legmagasabb és a községeknél a legalacsonyabb. Ezt a mutatót azonban fenntartásokkal kell kezelni (ugyanis a támogatás per fő más mutatót), mégis érdekes, hogy az igényelt összeg és a támogatási összeg közötti különbség a községek esetében a legnagyobb. Míg a főváros esetében az igényelt összeg 93%-át teszi ki a támogatási összeg, addig a községek esetében ez az arány csupán 36%, a nagyközségek esetében 39%, a városok esetében 47%, a megyei jogú városok esetében 90%, a megyeszékhelyek esetében pedig 74%.

A fentiek első látásra arra engednek következtetni, hogy a nagytelepülések nemcsak többet pályáznak, de azt nagyobb sikerrel is teszik. A lakosságszám alapján (a KSH lakosságcsoportokat alapul véve) készített összehasonlító elemzések is azt mutatják, hogy az 5000 fő alatti települések lényegesen kevesebb pályázatot nyújtanak be, és nyernek el, továbbá az igényelt összeg és a támogatási összeg közötti különbség esetükben a legnagyobb. Itt is észrevehető, hogy az igényelt összeg/fő vagy támogatási összeg/fő éppen a kistelepülések esetében a legmagasabb. Például amikor egy csatornázási beruházás vagy iskolaközpont létrehozására kap támogatást egy kis lélekszámú település.

3. táblázat

Pályázati mutatók a települések lakosság száma alapján

Települések méretei lakosság szám alapján	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	Támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Nem támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt összeg 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt összeg per fő 2009. augusztus 30.-ig	Támogatási Összeg 2009. augusztus 30.-ig	Támogatás per fő 2009. augusztus 30.-ig	N
0-499	487	134	277	14 136 047 446	55 764 270	3 867 507 677	14 834 921	1074
500-999	846	238	413	28 563 145 068	39 895 119	9 010 704 466	12 465 330	677
1000-1999	1 733	517	767	71 202 481 319	48 984 186	26 516 143 060	18 173 589	634
2000-4999	2 444	842	1 083	126 492 225 349	40 729 176	59 118 788 194	19 011 326	490
5000-9999	1 314	562	545	122 224 140 856	17 705 645	62 162 497 883	9 137 121	133
10000-19999	1 060	475	398	136 850 624 805	10 218 407	48 917 517 950	3 484 118	83
20000-49999	881	407	300	103 165 642 028	3 631 395	51 548 845 494	1 853 565	41
50000-99999	489	240	164	117 571 876 687	1 854 876	94 387 357 835	1 499 253	11
100000-399999	497	237	165	259 622 519 249	1 743 259	196 323 502 825	1 276 736	8
400000-x	387	160	171	372 422 000 000	217 509	345 858 000 000	201 995	1
Összesen	10 138	3 812	4 283	1 352 250 702 807		897 710 865 384		3152

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

A település funkcióját a KSH által besorolt körjegyzőségi státussal reprezentálom. Az előbbieket figyelembe véve, ebben az esetben már nem meglepő, hogy a legtöbb pályázatot az önálló hivatalt működtető önkormányzatok nyújtották be a vizsgált időszakban, és ők is nyerték el a legtöbb támogatást. Hasonlóan magas mutatókkal rendelkezik a körjegyzőségi központ önkormányzata is, szemben azokkal a (viszonylag magas létszámú) településekkel, amelyek körjegyzőséghez csatlakoztak, azonban a körjegyzőségi központ más településen van. Utóbbiak esetében a legkisebb a települések számához viszonyított pályázati aktivitás: átlagosan körülbelül minden második település nyújtott be egy pályázatot.

4. táblázat

Pályázati mutatók a települések körjegyzőségi státusa alapján

Körjegyzőségi kód	Összesen benyújtott pályázat 2009.	Támogatott 2009. augusztus	Nem támogatott 2009.	Igényelt összeg 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt összeg per fő 2009. augusztus 30.-ig	Támogatási Összeg 2009. augusztus 30.-ig	Támogatás per fő 2009. augusztus 30.-ig	N
önálló p.m. hivatalt működtető ök.	6 915	2 692	2 881	1 195 900 844 325	91 112 588	831 302 750 873	38 461 460	1090
önálló p.m. hivatalt működtető ök, amely más ök körjegyzői hivatalának is helyet biztosít	33	13	13	1 621 366 857	656 669	1 133 407 423	330 262	5
önálló p.m.h.-t működtető és körjegyz.sz. megyei jogú város, város, nagyközség ök., ahol városi, nagyközségi jegyző van	954	412	357	70 206 995 861	11 684 520	34 443 697 562	6 198 979	92
körjegyzőséghez csatlakozott község önkormányzata, amely egyben a körjegyzőség székhelye	1 525	504	626	59 541 652 595	55 508 360	23 974 496 305	21 584 911	670
körjegyzőség székhelye, ezenkívül más önkormányzatok körjegyzői hivatalának is helyet biztosít	5	2	1	64 608 000	75 151	32 476 966	40 445	2
körjegyzőséghez csatlakozott község önkormányzata, a körjegyzőség székhelye más helységben van	706	189	405	24 915 235 169	61 706 555	6 824 036 255	15 321 897	1293
Total	10 138	3 812	4 283	1 352 250 702 807		897 710 865 384		3 152

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

A falvakra vonatkozó adatok is követik az eddig tapasztaltakat. Per definitionem a törpefalvak 0 és 200 közötti, az aprófalvak 200 és 500 közötti, a kislefalvak 500 és 1000 közötti, a középfalvak 1000 és 5000 közötti, és végül az óriásfalvak 5000 fő fölötti lakossal rendelkeznek. A leíró statisztikák alapján elmondható, hogy annál kisebb az átlagos pályázati aktivitása egy falunak (természetesen a saját kategóriájában), minél kisebb a lakosságszáma.

5. táblázat

Pályázati mutatók a települések lakosságszáma alapján

Falvak népességszám szerinti típusai	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	Támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Nem támogatott 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt összeg 2009. augusztus 30.-ig	Igényelt összeg per fő 2009. augusztus 30.-ig	Támogatási Összeg 2009. augusztus 30.-ig	Támogatás per fő 2009. augusztus 30.-ig	N
törpefal	103	25	67	1 907 606 575	17 176 570	364 100 241	3 300 704	373
aprófal	384	109	210	12 228 440 871	38 587 701	3 503 407 436	11 534 217	701
kislefal	846	238	413	28 563 145 068	39 895 119	9 010 704 466	12 465 330	677
középfal	3 593	1 109	1 626	157 452 396 178	78 008 549	62 205 443 873	30 379 396	1 054
óriásfal	281	107	131	23 683 045 491	3 702 275	7 513 518 591	1 227 234	39
Összesen	5 207	1 588	2 447	223 834 634 183		82 597 174 607		2 844

Forrás: Uniós Adattár alapján, NFÜ, 2009. augusztus 30.

Míg az óriásfalvak átlagosan 7,21, addig az aprófalvak átlagosan 0,55, a törpefalvak pedig átlagosan 0,21 pályázatot nyújtottak be a vizsgált időszakban. Természetesen még kisebb a falvak típusain belül átlagosan támogatott pályázatok száma. De nemcsak a benyújtott és/vagy támogatott pályázatok aránya alacsony a kistépüléseken (adott falu típuson belül), hanem az igényelt pályázati összeghez képest a támogatási összeg is kevesebb a kisebb településeken százalékban. Míg az óriásfalvak esetében a támogatási összeg az igényelt összeg 31,73%-a, a középfalvak esetében majdnem 40%, a kislefalvak esetében 31,55%, az aprófalvaknál 28,65% és a törpefalvaknál 19,09% ez az arány.

Mit jelenthetnek tehát ezek a számok? Miért olyan alacsony a kistépülések pályázati aktivitása? Beigazolódni látszik, hogy a „nagy halak” a „nagy falatok” mellett a „kis falatokat” is bekebelezik? A fenti statisztikák azt bizonyítják, hogy a benyújtott és/vagy támogatott uniós pályázatok esetében, illetve az összesített támogatási összeget is figyelembe véve, a nagyobb települések valóban többet és nagyobb sikerrel pályáznak. Vagyis ezek alapján azt mondanánk, hogy minél kisebb egy település, annál nehezebben tud részt venni a pályázati rendszerből. Egy interjúból idézve:

„K: Mi kell ahhoz, hogy az érdekérvényesítő képessége nagy legyen egy településnek?

V: Intézmény meg lakosság. Valamilyen helyi erő.

K: Ebből az következik, hogy mindig a nagyobb települések lesznek a nyerők?

V: Pontosan erről van szó. Nagyszerű dolog az, hogy ezzel az integrációs ilyen-olyan dolgokkal fejlődünk, szépülnek ezek az intézmények például közoktatási intézmények, de ez itt B.-ban nem látszik meg.” (T2 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 26.)

Azonban már a 4.1., illetve a 4.2. fejezetekben is utaltam arra, hogy bár összességében nézve lehet, hogy a kistelepülések kevesebbet pályáznak, mégis vannak olyanok közülük, amelyek kirívóan jó pályázati gyakorlatra, és ennek következtében viszonylag magas összegekre tesznek szert. Ha az előbbi leíró statisztikban a támogatás/fő mutatót vesszük alapul, akkor jól látható, hogy éppen a kisebb települések szereznek lakosságarányosan nagyobb összegeket. A 2. táblázatban látható, hogy a községeknél, a 3. táblázatban pedig az 1000 és 5000 fő közötti településeken a legmagasabb a támogatás per fő összege. Ezekhez képest a törpefalvak és aprófalvak (5. táblázat) már nem rendelkeznek olyan magas támogatás per fő mutatóval. Ha pedig a település funkcióját vesszük alapul (4. táblázat), akkor az a kép rajzolódik ki, hogy az önállóság magasabb támogatás per fő összeggel társul, majd ezt követi az a települési státusz, amikor a település a körjegyzőség székhelye.

A leíró statisztikák alapján azt gondolnánk, hogy vannak olyan „kis halak” amelyek a „nagyobb falatokat” is meg tudják kaparintani. Viszont feltételezhetően a pályázati aktivitás és a pályázati sikeresség nem független a település funkciójától.

A továbbiakban többváltozós regressziós elemzésben teszteltem a pályázati aktivitást befolyásoló objektív magyarázó változókat: a körjegyzőséghez való tartozást, a település területét, a település lakosságának számát, a közműellátottságot (lakásszámra átlagolva), az önkormányzati utak hosszát, a településen élő nyugdíjszerű ellátásban levő személyek számát, a településen levő oktatási intézmények férőhelyeinek számát (összesen), a településen levő közművelődési intézmények számát, a kommunikációs infrastruktúra ellátottságot (lakásszámra arányosítva), a nyilvántartott álláskeresők számát, a kereskedelmi és vendéglátó helyek számát, a szálláslehetőségek számát (összesen), a regisztrált vállalkozók számát, illetve a regisztrált gazdasági szervezetek számát. Az elemzés során a beadott pályázatok száma a függő változó.

A fenti változókat egy többváltozós lineáris regressziós modellbe építve előbb az országos adatokon, majd a 2000 fő alatti településeken teszteltem. Mivel a modellbe épített változók a települést jellemzik, viszonylag magas autókorrelációra számítok. Például az oktatási intézmények férőhelyeinek száma egy településen erősen összefügg a település lakóinak számával. A változók közül a település funkcióját kiemelve, előzetes várakozásom (HI, 3.1.1. fejezet) az, hogy a település funkciója befolyásolja a település által benyújtott pályázatainak számát.

HI. Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás hipotézis. Azok a települések, amelyeknek jelentősebb a funkciójuk, több pályázatot nyújtanak be.

A települési funkció mérése több lehetőséget is nyújtott az országos adatok alapján. Mivel az elemzés a kistelepülések vizsgálatára fókuszál, ezért a funkció mérőszámai a KSH által meghatározott körjegyzőségi státus kategóriák. Eszerint az önkormányzatok hat kategóriába sorolhatók: önálló polgármesteri hivatalt működtető önkormányzatok; olyan önálló polgármesteri hivatalt működtető önkormányzatok, amelyek más önkormányzatok körjegyzői hivatalának is helyet biztosítanak; olyan önálló polgármesteri hivatalt működtető és körjegyzőségi székhelyű megyei jogú városok, városok, nagyközségek önkormányzatai, ahol városi, nagyközségi jegyző van; olyan körjegyzőséghez csatlakozott község önkormányzatai, amelyek egyben körjegyzőségi székhelyek is; olyan körjegyzőségi székhelyek, amelyek más önkormányzatok körjegyzői hivatalának is helyet biztosítanak; és végül, körjegyzőséghez csatlakozott községek önkormányzata, ahol a körjegyzőség székhelye más helységben van.

Az országos adatokon végzett regressziós elemzés nagyon magas magyarázó ereje ($R^2=0,91$), az F próba alacsony szignifikanciaszintje (0,000) mellett arra utalt, hogy előzetes feltevésem, miszerint a beépített változók esetében fennáll az autókorreláció, beigazolódott.

6. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet

R	R négyzet	Korrigált R négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,956	,914	,913	2,668	1,942

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 1. lépés

7. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: F-próba

	Négyzetösszeg	Szabadságfok (df)	Átlagos négyzetösszeg	F-próba	Szignifikancia
Regresszió	236 078,73	13	18 159,90	2 551,56	0,00
Reziduális	22 333,70	3 138	7,12		
Összesen	258 412,44	3 151			

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 1. lépés

Ha az összes magyarázó változó részvételét nézzük a modellben, akkor a korrelációra vonatkozó gyanú erősödik, hiszen a lakosság számát kivéve, minden változó szignifikánsan vesz részt a modellben.

8. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	Nem standardizált együtthatók		Standardizált együtthatók	t-próba	Szig.
	B	Std. Hiba	Beta		
Konstans	1,864	,140		13,307	,000
Körjegyzőség kódja	-,312	,026	-,075	-12,197	,000
A település területe (hektár)	,000	,000	,057	6,357	,000
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból)	,000	,000	-,068	-,285	,776
Átlagos közműellátottság	-,003	,000	-3,822	-11,187	,000
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,031	,005	,241	6,223	,000
Nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma	,002	,000	1,812	6,994	,000
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	-,137	-2,242	,025
Közművelődési intézmények száma (db)	,218	,043	,070	5,116	,000
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,000	1,266	5,165	,000
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,004	,000	,233	9,619	,000
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,023	,002	,795	14,451	,000
Szálláshelyek összesen	-,002	,001	-,024	-3,551	,000
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,001	,000	,512	3,545	,000

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 1. lépés

A standardizált regressziós együttható (Béta) alapján látható, hogy a körjegyzőségi kód, azaz a település funkciója ugyan magyarázza a benyújtott pályázatok számát, azonban a település infrastrukturális mutatói (például a közműellátottság [3,822] vagy kommunikációs infrastruktúra [1,266]) sokkal jobban magyarázzák a függő változót. Jól magyarázza még a település pályázati aktivitását a nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma (1,812) is, de annyira nem releváns mutató, hiszen ha azt vesszük figyelembe, hogy a nagyobb települések pályáznak többet, valószínűsíthetően ezeken a településeken lényegesen nagyobb a nyugdíjasok száma is. Viszonylag erősnek tekinthető az önkormányzat részére bevételi forrást jelentő kereskedelmi és

vendéglátóhelyek száma (0,795), illetve a regisztrált gazdasági szervezetek száma (0,512) is.

A település funkcióját illetően, a többváltozós modellben – szignifikáns magyarázó ereje mellett – nem bír akkora magyarázó erővel ($B\acute{e}ta = -0,075$). A negatív előjel arra utal, hogy minél nagyobb a település funkcióját mérő mutató, azaz minél kevésbé rendelkezik önálló funkcióval, annál inkább csökken a benyújtott pályázatok száma. Az elemzés során viszont azt is figyelembe kell venni, hogy míg a település funkcióját mérő mutató csupán 6 értékből áll, a nagyobb magyarázó erővel bíró változóknak sokkal nagyobb a szóródása. Ez a tény mindenképp gyengíti a funkció magyarázó erejét ebben a modellben. A változó „hiányosságai” a többváltozós modellben úgy is észlelhetők, ha csak ezt a változót építjük be egy egyváltozós lineáris regressziós modellbe: ekkor ugyanis, szignifikáns magyarázó erő ($R\acute{n}egyzet = 0,83$) mellett, a változó b\acute{e}tája valamivel magasabb, mint a többváltozós modell során, azaz $-0,287$.

A függelékben szereplő (*Statisztikai mellékletek, 1. lépés*) korrelációs tábla részben magyarázza a modell ilyen mértékű magyarázó erejét, ugyanis a változók nagy része erősen korrelál egymással, főleg a településmérettel. Ez a tény megint arra enged következtetni, hogy országos mintán a „nagy halak” elnyomják a „kis halakat”.

Még jobban érzékelhető a nagy halak dominanciája akkor, ha faktoranalízist alkalmazunk az adatbázison (*Statisztikai mellékletek, 2. lépés*). A KMO és Bartlett-teszt értéke 0,93 és a χ^2 -négyzet értéke is elég magas ahhoz, hogy jó magyarázó erővel ruházzuk fel a modellt.

9. táblázat

Faktoranalízis: KMO és Bartlett teszt

Kaiser-Meyer-Olkin teszt		,934
Bartlett Teszt	χ^2 -négyzet	145899,622
	df	78
	Szignifikancia	,000

*Függelék: *Statisztikai mellékletek, 2. lépés*

Főkomponens-elemzést alkalmazva azt látjuk, hogy gyakorlatilag két faktorunk van, ezek közül az egyik kifejezetten a település infrastruktúrájára vonatkozik, a másik a körjegyzőségi kódra. Ezek alapján azt is lehetne mondani, hogy a település

infrastruktúrája áll szemben a körjegyzőségi kóddal, azaz a facilitások és a függőség kétdimenziós terében helyezkednek el a települések.

10. táblázat

Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés

	Komponens	
	1	2
Körjegyzőség kódja	-,154	,843
A település területe (hektár)	,483	-,680
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,992	,095
Átlagos közműellátottság	,986	,124
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,992	-,005
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,992	,094
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,990	,100
Közművelődési intézmények száma (db)	,919	-,018
Kommunikációs infrastruktúra	,982	,142
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,928	-,149
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,995	,005
Szálláslehetőségek összesen	,240	-,273
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,982	,132

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 2. lépés

Ugyanakkor, ha az első négy komponenst megtartva nézzük a változókat (*Statisztikai mellékletek, 3. lépés*), azt láthatjuk, hogy gyakorlatilag a település infrastruktúrája és a körjegyzőségi kód mellett még a szálláslehetőségek száma is jelentős szerepet tölthet be, vagyis háromdimenziós térré növelve, a településeket így is el lehet helyezni. Viszont ez eredmény sem megnyugtató, hiszen az egyébként településmérettől függő infrastruktúra is szorosan korrelál a körjegyzőségi kóddal és a szálláslehetőségek számával. Majdnem azt lehet elmondani, hogy a település mérete (és az ezzel járó funkció, lakosságszám, közműellátottság, infrastruktúra stb.) „mindent visz”, azaz jelentősen meghatározza a településeket.

11. táblázat

Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés

	Komponens			
	1	2	3	4
Körjegyzőség kódja	-,154	,843	,156	,491
A település területe (hektár)	,483	-,680	-,170	,508
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,992	,095	-,016	-,051
Átlagos közműellátottság	,986	,124	-,003	-,066
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,992	-,005	,004	-,008
Nyugdíszertü ellátásban részesülők száma	,992	,094	-,016	-,046
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,990	,100	-,021	-,027
Közművelődési intézmények száma (db)	,919	-,018	-,022	,033
Kommunikációs infrastruktúra	,982	,142	-,001	-,080
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,928	-,149	-,080	,141
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,995	,005	,028	,012
Szálláshelyek összesen	,240	-,273	,931	,021
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,982	,132	,001	-,075

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 3. lépés

Még jobban látható ez a nagyobb magyarázó erővel bíró változókat alkalmazó regressziós modellben (*Statisztikai mellékletek, 4. lépés*). A következő lépésben a faktorok „beszédes” dimenzióit alkotó változókat építettem be egy többváltozós regressziós modellbe, melynek magyarázó ereje megint meghaladta a 80%-ot. Ami arra enged következtetni, hogy országos adatokon a nagy halak érvényesülnek igazán, elnyomva a kis halakat.

12. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	Nem standardizált együtthatók		Standardizált együtthatók	t	Szignifikancia
	B	Std. Hiba	Beta		
Konstans	5,497	,142		38,706	,000
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,000	,000	,851	107,968	,000
Körjegyzőség kódja	-,827	,032	-,199	-25,526	,000
Szálláshelyek összesen	,003	,001	,036	4,592	,000

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 4. lépés

De vajon változik-e a kép, ha a nagytelepüléseket kihagyjuk a mintából? Mi történik, ha csak a falvakat vizsgáljuk?

A vizsgálat szempontjából a kis- és nagytelepülések megkülönböztetése csak részben támaszkodhat a község-város dichotómiára. E szerint a megkülönböztetés szerint városnak számítana a megyeszékhely, a megyei jogú város, a város és a főváros,

kerületekre bontva. Ez a települések 10,3%-át teszi ki. Másik oldalról viszont nem mondható, hogy a községek mindegyike (a hazai települések majdnem 90%-a) hasonló pályázati nehézségekkel küszködik, hiszen jelentős adminisztrációs apparátusbeli különbség van a település méretétől és betöltött funkcióitól függően. A vizsgálat szempontjából relevánsabb a településosztály-tipológia (Nemes Nagy 1998), de mivel a finanszírozási forrás megszerzésekor a település lélekszáma fontos, ez az osztályozás sem meríti ki a pályázatok oldaláról megközelített településformákat. Jelen vizsgálat kifejezetten a 2000 fő alatti településekre, falvakra és aprófalvakra összpontosít, a fejlődés ütemétől függetlenül.

A többváltozós regressziós modellt a kistelepülésekre alkalmazva (*Statisztikai mellékletek, 5. lépés*) az tapasztalható, hogy a modell magyarázó ereje jelentősen csökkent az országos mintához képest ($R^2=0,493$).

13. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: R^2 négyzet

R	R^2 négyzet	Korrigált R^2 négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,702	,493	,490	1,728	1,925

*Függelék: *Statisztikai mellékletek, 5. lépés*

A változók közül indokolatlannak tűnik benntartani a modellben a település területét ($S_{\text{zig}}=0,229$), az átlagos közműellátottságot ($S_{\text{zig}}=0,325$), az önkormányzati kiépített út hosszát ($S_{\text{ig}}=0,652$), a közművelődési intézmények számát ($S_{\text{zig}}=0,365$), illetve a kereskedelmi és vendéglátóhelyek számát ($S_{\text{zig}}=0,231$). Ezeket a változókat, majd a továbbiakban a szálláshelyek számát is kiiktatva (ugyanis ennek a változónak a szignifikanciaszintje is megugrott) a modellből (*Statisztikai mellékletek, 6. lépés*), egy körülbelül 40%-os magyarázó erejű, szignifikáns modellt kaptunk ($R^2=0,483$). A kistelepülésekre vonatkozó adatok alapján az tapasztalható, hogy lakónépesség száma ($B_{\text{éta}} = -0,34$), a nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma ($B_{\text{éta}}=0,323$), az oktatási intézmények férőhelyei ($B_{\text{éta}}=0,328$), illetve az álláskeresők száma magyarázza ($B_{\text{éta}}=0,202$) a legjobban a települések által benyújtott pályázatok számát.

14. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	,609	,123		4,930	,000
Körjegyzőség kódja	-,071	,021	-,062	-3,377	,001
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból)	-,001	,000	-,340	-5,012	,000
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,002	,000	,323	5,951	,000
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,005	,000	,328	10,087	,000
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,001	,090	2,343	,019
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,006	,001	,202	8,942	,000
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,002	,000	,133	4,686	,000

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 6. lépés

Az összes változó közül a település körjegyzőségi kódja, azaz a funkciója magyarázza a legkevesebbet. Viszont ebben sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy míg a település funkcióját 6 egységben mérjük, addig a többi változónak sokkal nagyobb a szóródása. Ha csak önmagában a körjegyzőségi kódot építjük be egy lineáris regressziós modellben (*Statisztikai mellékletek, 7. lépés*), akkor egy 24%-os magyarázó erő mellett (R^2 négyzet), a változó bétája $-0,49$, ami azt is jelenti, hogy a kiszolgáltatóbb települések kevesebbet pályáznak a nagyobb funkciót ellátó településeknél.

15. táblázat

Regresszióelemzés: R^2 négyzet

R	R^2 négyzet	Korrigált R^2 négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,490	,240	,240	2,109	1,942

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 7. lépés

16. táblázat

Regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	4,071	,084		48,271	,000
Körjegyzőség kódja	-,558	,019	-,490	-30,002	,000

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 7. lépés

A főkomponens-elemzés (*Statisztikai mellékletek, 8. lépés*) a kistépülések esetében is gyakorlatilag kétdimenziós teret határozott meg: az infrastruktúra és a szállásadó helyek mentén.

17. táblázat

Faktoranalízis: Főkomponens-elemzés

	Komponens	
	1	2
Körjegyzőség kódja	-,721	,109
A település területe (hektár)	,649	-,151
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,964	-,105
Átlagos közműellátottság	,959	,055
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,706	,162
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,966	-,107
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,901	-,150
Közművelődési intézmények száma (db)	,256	,125
Kommunikációs infrastruktúra	,886	,066
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,689	-,282
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,876	,311
Szálláslehetőségek összesen	,180	,930
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,901	,017

*Függelék: Statisztikai melléletek, 8. lépés

Tehát esetükben is igaz, hogy a kicsiket jobban elnyomják a jobban kiépített infrastruktúrával, nagyobb lakosságszámmal stb. rendelkező nagyobb települések. Érdekes aspektus a kistelepülések esetében a turizmus, éppenséggel magyarázhatja a kistelepülések pályázati aktivitását, hiszen a turisztikai vonzerő jelentős motiváló erővel rendelkezik egy település esetében, főleg ha hosszú távon gondolkodik. A regressziós elemzésbe megint csupán a „legbeszédesebb” változókat beépítve (*Statisztikai melléletek, 9. lépés*), az látható, hogy a modell 40%-os és szignifikáns ($R^2=0,434$) magyarázó ereje mellett, a nagyobb és függetlenebb települések azok, amelyeknek beadott pályázatainak száma nagyobb (lakónépesség Béta = 0,508, körjegyzőségi kód Béta = -0,102).

18. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szíg.
Konstans	,959	,126		7,596	,000
Körjegyzőség kódja	-,117	,022	-,102	-5,374	,000
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,001	,000	,508	7,767	,000
Átlagos közműellátottság	-,001	,001	-,168	-2,304	,021
Kommunikációs infrastruktúra	-,002	,001	-,131	-3,404	,001
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,033	,004	,238	7,580	,000
Szálláslehetőségek összesen	-,003	,001	-,072	-3,782	,000
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,002	,000	,177	5,815	,000

*Függelék: Statisztikai melléletek, 9. lépés

Az országos minta alapján tehát elmondható, hogy a települések nagysága és fejlettsége határozza meg a beadott pályázatok számát. Azonban ugyanez jellemző a kisebb településekre is, ami azt is jelenti, hogy az adott település kell hogy rendelkezzen bizonyos életképességgel ahhoz, hogy pályázzon. Ha a településen nagy a munkanélküliség, nincs oktatási intézmény vagy gazdasági tevékenység, akkor a település eleve kiszolgáltatottabb helyzetben érezheti magát, ami elveszi a kedvét a pályázati rendszerben való részvételétől.

A pályázatok eredményességét, és ezáltal a települések pályázati sikerességét mutathatja az elnyert pályázatok száma vagy a lakosságszámra vetített pályázati összeg. A leíró statisztikák (2., 3., 4., 5. táblázatok) arra engedtek következtetni, hogy a településcsoportok esetében (településtípus, lakosságszám alapján alkotott vagy a körjegyzőségi státusz és falvak különböző csoportjaiban) a benyújtott pályázatok száma és az elnyert pályázatok száma nagyjából arányosak. Az is észrevehető, hogy a benyújtott pályázatok számával nagyjából fordítottan arányos a lakosságszámra vetített támogatási összeg. Többváltozós regresszióval tesztelve, hasonló eredményeket kapunk. Az elnyert pályázatok száma esetében egy – a beadott pályázatok számához – hasonló magyarázó erejű modellt kapunk, amelyben az autókorreláció dominál, és minden változó szignifikáns (*Statisztikai mellékletek, 12. lépés*).

19. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet

R	R négyzet	Korrigált R négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,930	,865	,864	1,838	1,995

*Függelék: *Statisztikai mellékletek, 12. lépés*

20. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	,406	,106		3,831	,000
Körjegyzőség kódja	-,051	,023	-,021	-2,255	,024
A település területe (hektár)	,000	,000	,039	2,809	,005
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,000	,000	-1,409	-3,742	,000
Átlagos közműellátottság	-,001	,000	-2,566	-4,735	,000
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,011	,004	,201	3,147	,002
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,001	,000	2,558	6,218	,000
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	-,219	-2,254	,024
Közművelődési intézmények száma (db)	,252	,031	,182	8,175	,000
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,000	1,473	3,769	,000
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,002	,000	,274	7,229	,000
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,012	,001	,965	11,085	,000
Szálláslehetőségek összesen	-,001	,000	-,023	-2,160	,031
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	-,567	-2,476	,013

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 12. lépés

Az elnyert pályázatokat illetően kistelepülések esetében is a benyújtott pályázatokhoz hasonló a kép (*Statisztikai mellékletek, 13. lépés*).

21. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Rnégyzet

R	R négyzet	Korrigált R négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,444	,197	,190	1,134	2,022

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 13. lépés

22. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	,406	,106		3,831	,000
Körjegyzőség kódja	-,051	,023	-,021	-2,255	,024
A település területe (hektár)	,000	,000	,039	2,809	,005
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,000	,000	-1,409	-3,742	,000
Átlagos közműellátottság	-,001	,000	-2,566	-4,735	,000
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,011	,004	,201	3,147	,002
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,001	,000	2,558	6,218	,000
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	-,219	-2,254	,024
Közművelődési intézmények száma (db)	,252	,031	,182	8,175	,000
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,000	1,473	3,769	,000
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,002	,000	,274	7,229	,000
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,012	,001	,965	11,085	,000
Szálláslehetőségek összesen	-,001	,000	-,023	-2,160	,031
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	-,567	-2,476	,013

*Függelék: Statisztikai mellékletek, 13. lépés

Ha azonban a lakosságszámra vetített támogatási összeget nézzük (Támogatás per fő), akkor az látható, hogy a modellnek nagyon kicsi a magyarázó ereje, és a bevont változók sem szignifikánsak (*Statisztikai mellékletek, 14. lépés*).

23. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: R négyzet

R	R négyzet	Korrigált R négyzet	Standard hiba	Durbin-Watson
,120	,014	,008	109562,668	1,956

*Függelék: *Statisztikai mellékletek, 14. lépés*

24. táblázat

Többváltozós regresszióelemzés: Együtthatók

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	30408,858	6312,787		4,817	,000
Körjegyzőség kódja	1359,137	1341,452	,025	1,013	,311
A település területe (hektár)	-,147	,968	-,006	-,152	,879
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	-1,293	2,803	-,469	-,461	,645
Átlagos közműellátottság	-15,104	9,324	-2,372	-1,620	,105
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	153,474	213,791	,124	,718	,473
Nyugdíszertü ellátásban részesülők száma	14,691	10,296	1,586	1,427	,154
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	1,468	2,285	,168	,643	,521
Közművelődési intézmények száma (db)	-667,013	1835,164	-,022	-,363	,716
Kommunikációs infrastruktúra	2,761	11,492	,254	,240	,810
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	17,841	15,266	,120	1,169	,243
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	-7,544	65,380	-,027	-,115	,908
Szálláshelyek összesen	10,899	25,297	,013	,431	,667
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	8,804	7,652	,712	1,151	,250

*Függelék: *Statisztikai mellékletek, 14. lépés*

A H1 hipotézisre visszatérve, nem mondhatjuk, hogy a település funkciója befolyásolná pályázati aktivitását. De azt sem mondhatjuk, hogy a pályázati aktivitás teljesen független a település körjegyzőségi státusától. A regresszió elemzés alapján inkább az mondható el, hogy a település funkciója, más egyéb objektív tényezők mellett, viszonylag nagy arányban (teljes országos mintán 80%, kistépülési országos mintán majdnem 50%) magyarázza a települések pályázati aktivitását.

A terepmunkám során az interjúalanyok arra hívták fel a figyelmem, hogy a funkcionális központok jelentős előnyre tehetnek szert, azokhoz a településekhez képest, amelyek ilyen szempontból perifériális helyzetben vannak. A kvalitatív adatfelvétel alapján arra is fény derült, hogy a „funkcionális központ” nem feltétlenül köthető a körjegyzőségi központ fogalmához. Tény és való, hogy azok a

(kistelepüléseken belül is rendszerint nagyobb) települések, amelyeknek központi funkciójuk még a járások idejéből örökölt, ma általában körjegyzőség keretén belül működnek együtt a körülöttük levő még kisebb településekkel. Egyébként ritka az olyan önkormányzat, amelyik elismerné a körjegyzőség előnyeit. Az interjúalanyok főleg arra panaszkodtak, hogy a körjegyzőség nagyobb felelősséggel és teherrel jár a körjegyzőségi központ számára. A kistelepülések, amelyekről „gondoskodni” szükséges, úgy tűnik, nem tudják olyan mértékben kompenzálni a nekik nyújtott segítséget, mint ahogy azt a körjegyzőségi központ elvárná. A körjegyzőségen belüli konszenzust az is rontja, hogy a körjegyzőség településeinek előjárói ugyanolyan szavazati joggal rendelkeznek egy-egy kérdésben, pedig a központ egyértelműen többet vállal magára. Így aztán, körjegyzőségi tagság ide vagy oda, a polgármesterek nagy része inkább ellenzi ezt a fajta kötöttséget. Persze vannak kivételek, hiszen ahol egyébként is jó az együttműködés, ott nem tűnik úgy, hogy a körjegyzőség befolyásolná a települési önkormányzatokat céljaik elérése érdekében. Ott a székhely-település sem bánja a körjegyzőséget, mint például a kaposvári kistérségben Szentbalázs esetében.

Tehát ha feltételezésem, miszerint a település funkciója befolyásolja a pályázati aktivitást egy önkormányzat esetében, beigazolódott volna, akkor a központi települések nagy része sokkal nagyobb pályázati aktivitással rendelkezett volna.

A kvantitatív adatok elemzésekor viszont azt látjuk, hogy bár a település funkciója is hozzájárul a pályázati aktivitáshoz, vannak más tényezők is –például a település lélekszáma, az infrastruktúra és gazdasági tevékenységek száma –, amelyek befolyásolhatják azt. Azonban minden (e modell által lehetőségként nyújtott) objektív tényező figyelembe vétele mellett is az tapasztalható, hogy a kistelepülések esetében ezek az objektív tényezők nem egészen 50%-ban magyarázzák a települések pályázati aktivitását. Mi lehet akkor a maradék valamivel több mint 50%, ami megmagyarázná a kistelepülések pályázatainak számát? Vajon szubjektív tényezők ezek, vagy valamilyen kapcsolati tőkéhez köthető információk? Vagy pusztán maga a véletlen?

4.4. Az önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás

A települések pályázati aktivitását befolyásoló szubjektív tényezők közé soroltam elsősorban az önkormányzat vezetőségét, ennek szemléletét, humánerőforrás kapacitásait. Az interjúk során viszont nyitott kérdést alkalmaztam, így arra is fény derülhetett, hogy még milyen egyéb szubjektív tényezők befolyásolhatják a pályázati aktivitást. Az elemzés során tudatosan használok az „önkormányzat vezetősége” kifejezést, ezáltal hangsúlyozva, hogy a polgármester, a jegyző vagy a képviselő-testület csak akkor magyarázhatja az intézmény pályázati aktivitását, ha összhangban vannak egymással, illetve az intézmény többi tagjával. Még egy dinamikus, határozott, jól képzett polgármester céljait is romba döntheti a képviselő-testület, és fordítva, hiába bír a képviselő-testület pályázatorientált szemlélettel, ha a polgármester nem elég bátor, vagy nem rendelkezik elég ismerettel ahhoz, hogy a település pályázati részvételét elősegítse.

H2. Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás.
Feltételezhetően az önkormányzatok vezetősége jelentős mértékben befolyásolja az önkormányzat pályázati aktivitását.

Az önkormányzati vezetőség több (szubjektív) módon is befolyásolhatja egy település pályázati dinamikáját. Leggyakrabban a polgármester *politikai párt hovatartozására* szoktunk ilyenkor gondolni, mégpedig arra, hogy jobboldali kormányzáskor a jobboldali polgármesterek, baloldali kormányzáskor a baloldali polgármesterek részesülnek jobban a „pályázati tortából”. Erre vonatkozóan a szakirodalom több példával is szolgál, ezek közül kiemelném Balogh (2009) vizsgálatát, aki azt kutatta, hogy a kiemelt (országos vagy regionális jelentőségű) pályázati projektek esetében hogyan érvényesül a politikai erőter. Eredményei szerint bár szükség van a nagypolitikára egy projektjavaslat támogatásánál (ami a projektek egyediségéből is adódik), a politikai erőforrásoknak a kiemelt projekt sikerességére gyakorolt hatása nem egységes. Vagyis volt, ahol magyarázó erejű volt a politikai hovatartozás, és volt, ahol nem.

A kaposvári kistérségben végzett kutatásaim során is tapasztaltam, hogy a politikai színek nem magyarázzák relevánsan egy település pályázati aktivitását. Volt olyan

polgármester, aki úgy gondolta, hogy az országgyűlési képviselővel ápolta a jó kapcsolatot előnyt jelenthet a pályázatok során. Hozzáteszem, az előnyt ebben az esetben nem tudták pontosan definiálni, inkább bizalmi tőkéről van szó, mégpedig az abba vetett bizalomról, hogy a jó kapcsolatok, szükség esetén, kamatoztathatók. Volt olyan interjúalany, aki konkrét példával is szolgált a párttagság támogatásban mérhető előnyéről: „Belépett az egyik polgármester egy pártba, hogy a kapcsolatrendszere jobb legyen. Meg is hozta az eredményt. 3 M Ft-ot kapott, rendkívüli támogatást, pofapénzt.”

Viszont az interjúalanyok nagy része azt hangsúlyozta, hogy a pályázati aktivitás, illetve a pályázatok sikeressége pusztán a pályázathoz való hozzáálláson (tehát, hogy szeretnék megpályázni az adott pályázatot), illetve a pályázat szakmai felkészültségén (azaz, hogy a dokumentáció precíz, a pályázat megfelelően meg van indokolva, a pályázati követelményeknek pontosan megfelel) múlik, és semmi köze sincs a politikai hovatartozáshoz. Az interjúalanyok többször említették Kaposvár városát, amely éppen az ellenzéki kormányzás alatt indult a legtöbb pályázaton, és a nyelési arány messze meghaladta a térség többi települését, de még országos szinten is kiemelkedőnek tűnt.

Mivel maga a politikai hovatartozás nem bírt akkora magyarázó erővel, az interjúalanyokat nyitott kérdés segítségével arra ösztönöztem, hogy fejtssék ki, mi befolyásolhatja egy település pályázatokban való részvételét, miért pályázik (vagy nem pályázik) egy település.

A kaposvári kistérségben készített interjúk tartalomelemzésekor azt találtam, hogy az interjúalanyok nagy része a pályázati rendszerből fakadó tényezők mellett fontosnak tartotta megemlíteni a vezetőség személyiségét és szemléletét, mint a pályázatokon való részvétel fontos befolyásoló tényezőit. (A zárójelben szereplő számok a kérdésre adott válaszok számát mutatják.)

Önrész (15)		Utófinanszírozás (9)		Település pozíciója (4)	
Pályázati kiírás (4)		Előírások (2)		Pályázatok nyelvezete (1)	
Település mérete (3)		Adóbevétel (1)		Hitel (4)	
pályázatíró (5)		Vezető beállítottsága (5)		Áfa (4)	
célok (1)		Önkormányzat vezetőségének stabilitása (1)		Település demográfiai összetétele (2)	
				Jó	
				Szemlélet és hozzáállás (4)	
				Reális	
				Adminisztrációs terhek (2)	

Forrás: Interjúk tartalomelemzése, 2010. január-március.

A vezető beállítottsága alatt az interjúalanyok azt értették, hogy a polgármester és a képviselő-testület mennyire tud a közösség érdekében együttműködni. Az interjúalanyok elmondása alapján a jó polgármester aktív, mindenhol ott van, ahol szükség van rá, segítőkész és rokonszenves személyiség. Bódi (2001) „integrátor polgármesternek” nevezi az olyan személyiségi jegyekkel bíró polgármestert, aki pozíciója és sajátos helyzete alapján képes összekötni a falu egészét. Az integrátor polgármester különösen jó arányérzéssel rendelkezik egy adott cél elérése érdekében. Az egyik interjúalanyom is nagyjából így fogalmazta meg a pozícióhoz fűződő kvalitásokat:

„Összességében, az, hogy valaki alkalmas-e egy polgármesteri tisztségre az ellátására, én inkább a személyiségi és pszichológiai oldalra téve át tartom fontosnak, amivel ezeket mint személyiségében alkalmassá teszik. Nem feltétlen az a jó polgármester, akinek öt diplomája van, de nincs semmilyen affinitása, érzéke, mert nem gyakorlati, hanem elméleti ember. Fontos a kapcsolattartás, fontos, hogy mindenkivel megtalálja az ember a faluban az összhangot a gyerektől a 99 évesig. Lássa, tudja, érzékelje a problémákat és legyen ötlete arra, hogyan lehet megoldani. Ne csak az apró, részproblémákat meg részfeladatokat lássa, hanem összességében a rendszert.” (T48 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010.március17.)

A kaposvári kistérségben végzett terepmunka alapján azonban a jó polgármester vagy integrátor polgármester nem feltétlenül volt Bódi értelemben a „rendszer-váltás gyereke”, hiszen több olyan polgármesterrel is beszéltem, aki a rendszerváltás előtt is politizált, és az időben elhúzódó polgármesterség inkább előnynek tűnt a település fejlesztése szempontjából, mintsem hátránynak.

Tapasztalataim alapján az integrátor személyi tulajdonságok nem vonták automatikusan maguk után a *képviselőtestület* megnyerését. A fejlesztési célok zökkenőmentes megvalósításához olyan vezetőségi szemlélet szükséges, amelyben a képviselő-testület és a polgármester véleménye megegyezik.

„...ha van saját pénzünk, akkor különösen pályázunk, mert van önerőnk és ha nyerünk, meg tudjuk valósítani azt, amit megpályáztunk. Ezt a szemléletet el kellett fogadtatni a képviselőtestülettel, hogy igenis pályázunk.” (T19 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 16.)

„Egyébként a képviselő-testület heterogén összetétele, a személyes atrocitások borzasztóan meg tudják nehezíteni azt, hogy adott esetben egy logikus döntés átmenjen egy testületi ülésen vagy nem.” (T48 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Vannak olyan települések, ahol azért változott meg a pályázatokhoz való hozzáállás (például Juta esetében), mert az új polgármesterrel egy ütemben megváltozott a képviselő-testület nagy része is, és az új csapat megújult lendülettel és erővel vágott bele a pályázásba. Más településeken pedig éppen a polgármester és képviselő-testület hosszú távú, és nem mellékesen sikeres együttműködése eredményezte a sikeres pályázati hozzáállást (mint például Somogyjád esetében). Az interjúalanyok közül volt, aki azt hangsúlyozta, hogy a reális célok kitűzésétől vagy az önkormányzat stabilitásától függ a település pályázati intenzitása.

„A polgármester és képviselő-testület minimális változása előre viheti a települést. Én azt gondolom, hogy az itt élő emberek többsége támogatta a testület elképzeléseit, vagy fordítva is fogalmazhatnánk, hogy a testület jól ismerte fel az itt élő emberek igényét.” (T42 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Az, hogy a megkérdezettek milyen súlyt fektetnek az önkormányzatok pályázati aktivitásának szubjektív okaira, a pályázati rendszerrel kapcsolatos vélemények alapján alkotott SWOT-elemzés során is észrevehető. Az önkormányzati képviselők a pályázati rendszer erősségei, gyengeségei, lehetőségei és veszélyei kapcsán is nyílt kérdésekre adott válaszban fontosnak tartották kiemelni a szubjektív okokat, azokon belül is a személyhez köthető szubjektív okokat, például a polgármester személyét, szemléletét, illetve a humánerőforrás támogatását. A SWOT-elemzés egyes celláiban előbb az objektív, majd a szubjektív tényezőket sorolom fel (megkülönböztetett színnel).

	A fejlesztést elősegítő szolgáló tényezők (Helpful to achieving the object)	A fejlesztést gátoló tényezők (Harmful to achieving the object)
A rendszerből fakadó jellemzők (Internal origin)	Pályázati rendszer erősségei (Strengths of competition system)	Pályázati rendszer gyengeségei (Weaknesses of competition system)
	<p>Fejlesztési stratégiák finanszírozása.</p> <p>A település szépítését, újtását szolgáló.</p> <p>Munkahelyteremtő.</p> <p>A települések nagy részén nagy infrastrukturális fejlődés tapasztalható.</p> <p>"Víz lett, út lett, járda lett, játszóterek lettek."</p> <p>Tudatformáló: az emberek gondolkodását, igényét, ízlését befolyásolni lehet általa.</p> <p>Szemléletváltó.</p> <p>A polgármestert a falumenedzseri pozícióban megerősítő.</p>	<p>Önerő, utófinanszírozás, ÁFA.</p> <p>Plusz elbírálási pontot jelentett, ha pályázatról küldte be a pályázatot.</p> <p>Túl sok fölösleges előírás. Plusz járulékok, amik az önrészt is növelik.</p> <p>Önerő előteremtése. Áfa.</p> <p>A nagyobb településre több feladat hárul.</p> <p>Hitel költségek.</p> <p>A kistérségeknek kevesebb pályázati lehetőségük van a nagytelepülésekkel szemben.</p> <p>Pályázati feltételek valóságtól elrugaszkodottak (pl. csak szilárd burkolatra lehetett pályázatot benyújtani, makadámra nem, aminek az letta következménye, hogy 10 cm aszfalt van az úton).</p> <p>Nem valós problémák megoldására írnak ki pályázatokat.</p> <p>Nincs személyi kapacitás, külön ember, aki a pályázatokkal foglalkozna. A pályázatról nincs helyismerete.</p> <p>Negatív hozzáállás a település vezetősége részéről.</p> <p>A pályázati rendszer kiszámíthatatlansága.</p> <p>A betűforma túlzott betartása. Túl sok felesleges előírás. Papírgyártás, bonyolult adminisztráció.</p> <p>Megfelelő adminisztrációs segítség hiánya.</p> <p>Nem szolgálja közvetlenül a település érdekeit (pl. iskolaintegrációs pályázat).</p>
A rendszer környezetéből fakadó tényezők (External origin)	Pályázati rendszer lehetőségei (Opportunities of competition system)	Pályázati rendszer veszélyei (Threats of competition system)
	<p>Településfejlesztési koncepció létrehozása.</p> <p>Nagy fejlesztések esetén az önkormányzatok közösen pályáznak.</p> <p>A település jó földrajzi fekvése. A település jó demográfiai összetétele.</p> <p>A gesztor szerepet betöltő településeknek jobb a helyzetük.</p> <p>Nagyobb felelősséget jelent a körjegyzőségbe tartozó kistérségek irányába.</p> <p>Polgármester és képviselőtestület szemléletváltása.</p> <p>Ha lenne pályázatról, aki 4-5 települést összefog.</p> <p>Adott települések nagyobb beleszólása a pályázati kiírásokba.</p> <p>Jó pályázatról.</p> <p>A már elkészült pályázati anyagot egy újabb kiírásnál újra benyújtják.</p> <p>A polgármester és a képviselőtestület stabilitása.</p> <p>A település vezetőségének szemléletváltása.</p> <p>"Úgy fejlesszünk, hogy természetes legyen, hogy arra szükség van, meg kell csinálni és ne verjük a mellünket, hogy melyik országgyűlési képviselő szerezte a pénzt, mert amit fejlesztünk, az mindannyiunké."</p> <p>Összefogás a települések között.</p>	<p>Nincs elég tőke a fejlesztésekhez. A legtöbb kistérség a működési feladatokat is alig tudja ellátni. "Ha napi túlélési gondokkal küzd az önkormányzat, akkor nem tud fejleszteni."</p> <p>Fejlesztési lehetőségeket gátol, hogy nincs valamilyen pályázati pénz.</p> <p>Az örökölt funkcionális szerepe egy településnek determinálja a pályázatokon való szereplését.</p> <p>A jogszabályok kényszerítik ki a pályázatokot a települések részéről.</p> <p>A túlpályázás csődsorozatokhoz vezethet.</p> <p>A települések a pályázatoknak köszönhetően eladósodnak.</p> <p>Kiszámíthatatlanság (lehet mást fejlesztett volna egy település)</p> <p>Ha nincs olyan intézmény, amelynek fenntartására pályázni tudnának, nem vehetnek részt a pályázati rendszerben.</p> <p>A nagytelepülések előnyt élveznek a pályázati rendszerben.</p> <p>A társulások pályázatok konfliktus forrása a települések között, ugyanis mindenki szeretne minél többet a saját települése számára kiszakítani.</p> <p>A pályázatról rossz értelmezése csökkenti a pályázat esélyét.</p> <p>A mamut összefogások a működés során nem biztos, hogy jól kezelhetők.</p> <p>A pályázati rendszer bonyolultsága és átláthatatlansága visszaélésekhez vezethet.</p>

Az előzőek során már előtérbe került, hogy a polgármesterek bizonyos tulajdonságokkal kell rendelkeznie ahhoz, hogy a települést megfelelően menedzselje, fejlessze. Az aktív, érdeklődő, problémamegoldó, segítőkész és rokonszenves személyi jegyek mellett, az interjúalanyok fontosnak tartották megemlíteni a *kapcsolatokat* is. A kapcsolatok kifejezés reprezentálja a polgármester településen belüli és településen kívüli kapcsolatait. Ezek a rokoni, baráti, (közvetlen vagy közvetett) ismeretségi kapcsolatok. Az interjúalanyok szerint azonban, a jó polgármester az, aki megfelelően tudja használni ezeket a kapcsolatokat ahhoz, hogy a település érdeke is érvényt szerezzen. Ilyen értelemben beszélhetünk a szakirodalomból ismerős kapcsolati tőkéről: „társadalmi tőke [...] akkor jön létre, amikor az emberek közötti viszonyok változnak meg úgy, hogy elősegítsék a cselekvést” (Coleman 1990: 104). A terepmunkám során az interjúalanyok a társadalmi tőke fogalomnál tágabb értelemben használták a „kapcsolatok” kifejezést. A polgármester kapcsolatai nemcsak olyanok, amelyek már meglévő, de valamilyen cél elérése érdekében használhatók. A polgármester ugyanis állandóan változó kapcsolatrendszerrel rendelkezik, és mivel nyitott az új kapcsolatokra, a jövőbeli segítség reményében is kovácsol magának új kapcsolatokat. Ebben az értelemben, bár az önkormányzatok képviselőinek kapcsolatait elméleti síkon a társadalmi tőke határozza meg, a gyakorlatban nem alkalmazható a kapcsolati tőke kifejezés. A továbbiakban inkább az interjúalanyok által használt „kapcsolatok” és „kapcsolatrendszer” kifejezéseket használom.

Az interjúk során a polgármesterek egy része arra hívta fel a figyelmem, hogy a kapcsolatok segíthetik az önkormányzatot a jelenlegi pályázati rendszerben. Igaz, hogy bizonyos szempontból a kormányzati ciklushoz köthető kapcsolatok nem minden esetben jelentenek előnyt, azonban az interjúalanyok szerint főleg a gyors információszerzésben nagy segítséget nyújthatnak: *„Az ismeretségek nem magyarországi jelenség, hanem általános emberi dolog, hogy a személyes kapcsolatok nagyon-nagyon sokat segítenek. Más dolog úgy odamenni akár egy intézmény, akár egy bármilyen hivatalos közigazgatás szervnek a vezetőjéhez, a rendőrségen, a földhivatalban, bárhol, ha azt mondja az ember, hogy itt-ott amott találkoztunk, vagy harminc éve ismerjük egymást, gördülékenyebben mennek a dolgok. Más a hozzáállás, ez természetes.”*(T31 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

A nagypolitikai kapcsolatok igénybe vétele azonban nem volt jellemző a kaposvári kistélepülésekre. Egyrészt a legtöbb esetben a pályázatok jellege sem olyan, hogy szükség lenne ezeket a kapcsolatokat kiaknázni (például akadálymentesítés, infrastrukturális fejlesztések), másrészt a polgármesterek falumenedzseri teendői is sokszor a kapcsolatépítéstől veszi el az időt.

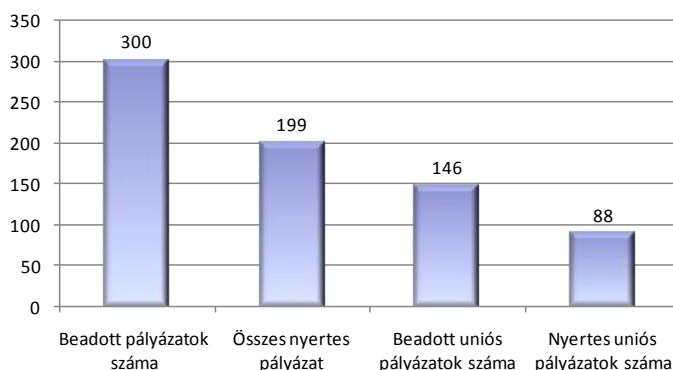
„A pályázati intenzitás személyfüggő. 5000 fő alatt a polgármester nem politikus, hanem falumenedzser. Meg kell tanulnia irányítani. Meg kell tanulnia ezt a rendszert, valahol otthon kell lennie. Valahol meg kell néznie és képeznie kell magát mindenkinek, aki ezen a pályán otthon akar maradni, mert különben baj van.” (T17 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

A kapcsolatok előnyeit igazán a funkcionális központok láthatják, hiszen a polgármesterek többszörös tisztségei hozzáférhetővé tesznek olyan kapcsolatokat is, amelyek a többi település számára nem elérhetők. Azok a települések, amelyek körjegyzőségi, mikrotérségi, kistérségi központok, és amelyeknek polgármestere a megyei tanácsnak is tagja, nyilvánvalóan több információval rendelkeznek. Azonban nem biztos, hogy ezek az információk, vagy ezek a kapcsolatok, a konkrét pályázati aktivitást befolyásolni tudják.

A terepmunkám során a legjellemzőbb az volt, hogy a kistélepülések a pályázatokkal kapcsolatban akkor tudták a legjobban kiaknázni kapcsolataikat, amikor a pályázatokkal kapcsolatos feladatokat delegálták. Így sokszor a kapcsolatok azért voltak fontosak a pályázati folyamatban, mert megbízhatósági alapon szerették volna a feladatokat delegálni. Tehát nem is annyira az volt fontos, hogy ott legyen egy ismerős, ahol a pályázatokat elbírálják, hanem inkább az, hogy az önkormányzatoknak legyen egy megbízható pályázatírója, aki a pályázati feladatokat színvonalasan el tudja látni. Persze az már előnynek számított, ha a pályázatírónak jól bejáratott pályázatai (például egy típusú pályázatra szakosodott) vagy kapcsolatai voltak. Ma már az önkormányzatok jól körülnéznek, hogy melyik pályázatírót szerződtetik, és a megbízhatóságot (illetve sok esetben a helyismeretet) is hajlandók megfizetni, amikor az adminisztrációs terhek meghaladják kapacitásukat.

19. ábra

Összes pályázatok száma a kaposvári kistérségben 2009–2010-ben

*Kaposvár pályázatai nem szerepelnek az adatok között. A pályázatok az összes pályázati formát tartalmazzák (ÚMFT, Leader, TEKI, CÉDE, Önhiki).

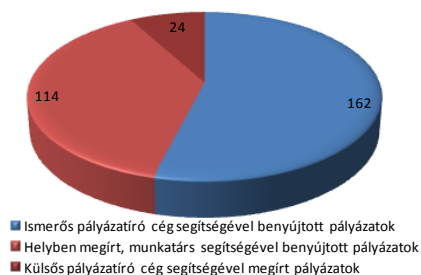
Forrás: Saját adatgyűjtés alapján, 2010. január–március.

A kaposvári kistérségben az általam összeírt 300 benyújtott pályázat közül az önkormányzatok csupán 24 esetben vették igénybe a teljesen ismeretlen pályázatíró és tanácsadó cégek szolgáltatásait. A legtöbb pályázatot ismerős pályázatíró cég segítségével nyújtották be (az interjúalanyok szerint ebbe a kategóriába tartozik a kistérségi munkaszervezet pályázati irodája is), de viszonylag magasnak mondható azoknak a pályázatoknak a száma is, amelyeket a helyi, önkormányzati adminisztráció készített. A kistérségben (Kaposvár városán kívül) 2009–2010-ben összesen benyújtott pályázat közül 54% volt azoknak az aránya, amelyeket ismerős pályázatíró segítségével írtak meg, 38% azoknak, amelyeket önkormányzati munkatárs készített, és csupán 8% esetében vették igénybe egy ismeretlen pályázatíró szolgáltatásait.

20. ábra

A kaposvári kistérségben 2009–2010-ben beadott pályázatok száma a kapcsolatok függvényében

*Kaposvár pályázatai nem szerepelnek az adatok között

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján, 2010. január–március.

Az önkormányzati vezetőség esetében, a kapcsolatokkal összefüggésbe hozható együttműködési hajlandóság is fontosnak bizonyult. A hagyományokkal rendelkező jó partnerségi viszony a szomszédos települések között növelheti a települések pályázati aktivitását. Az interjúalanyok az eredetileg 77 települést tartalmazó kaposvári kistérség egy nem egészen száz lelkes faluját említették, amely a Bányai Panoráma Egyesület segítségével rendkívüli fejlődésen ment keresztül.

„Ők már 89-ben, amikor a civil törvény megjött a rendszerváltáskor, megalakultak vidékfejlesztő egyesületként, de csak egy településre terjesztették ki a tevékenységüket, a Bánya falu megmentésére. Benne van a nevükben is, Bányai Panoráma Egyesület, arra jöttek létre és hát 90–91-ben keményen írták a pályázatokat, meg csinálták a vidékfejlesztési munkálatokat. Nagyon szerencsés összetételű volt, mert a Panoráma Egyesületnek az a 15-20 tag a magja, minden szakember benne van, tehát építész, villamosmérnök, jogász, közgazdász, gépész. Most azt mondták, akarnak egy vízművet építeni, nem volt gond megterveztetni, nem volt gond megcsináltatni, nem volt gond engedélyeztetni. Mindenhez meg volt a szakember. Egyik beruházás hozta a másikat. Vízmű, utána jött a kerékpárút, utána jött a zöld út program.[...]Az itt levő szellemi kapacitás nem volt irigy a szomszédokra, megmondta, hogy hogyan csinálják, hogyan építenek vízművet, hogyan építenek átkötő utat, hogyan építenek faluházat, s akkor a szomszéd falvak is jöttek, átvették a tapasztalatokat, meg is kérték ezt a csapatot, hogy az ő ügyeiket is menedzselje, és már úgy 94-ben, akkor már öt éves volt a Bányai Panoráma Egyesület, komolyan fölmerült az igénye, hogy akkor miért nem alakít ez a – akkoriban azt hiszem, talán 22 vagy 23 település volt ebben az összefogásban – egy vidékfejlesztési szövetséget.”(A Zselica Szövetség elnöke, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. május 9.)

A jelenlegi kistérség határain belül kimagasló együttműködésről és fejlődésről tett tanúbizonyságot a Surján völgyében található tíz település. Az aprófalvas települések közötti együttműködés, a földrajzi határoknak köszönhetően, mindig is jelen volt, de a pályázati rendszer által generált humán erőforrás-igénynek egyik település sem tudott eleget tenni. Eleinte még a helyi szinten nagyon aktív Zselica Szövetség segítségével írták meg pályázataikat, ma már a tíz település egy pályázatíró szerződött. A pályázatíró, a települések által nyújtott havidíj ellenében, ellátja a pályázati tevékenységet, a pályázati felhívások figyelésétől a pályázatok lebonyolításáig. A

pályázatíró tevékenységét a szentbalázi polgármester, aki fiatal, de a területet érintő jelentős szaktudással rendelkezik, vizsgálja felül.

Bár a fentiek azt példázzák, hogy az önkormányzat vezetőségének (szemléletének, kapcsolatainak, együttműködési készségeinek) szerepe vitathatatlanul jelentős a település pályázataiban, azt nem lehet következtetésként levonni, hogy csak ezen múlik az önkormányzati pályázati aktivitás. Egy hanyatló, a pályázati rendszerbe későn bekapcsolódó település esetében nagyobb a jelentősége az önkormányzati vezetőség pályázati támogatottságának. Ugyanakkor egy olyan település esetében, ahol a pályázásnak hagyománya van, ahol már esetleg a belső munkamegosztást is megoldották (vagy állandó külső pályázatírókat szerződtettek) a pályázati rendszernek megfelelően, nincs akkora jelentősége, hogy ezen a területen aktív, szaktudással rendelkező polgármester vagy képviselő-testület legyen. Az önkormányzati vezetőség kapcsolatait illetően is hasonló a helyzet: van, ahol minden ezen múlik, és van, ahol ez egyáltalán nem számít. Az egyik megkérdezett polgármester például a következőt válaszolta, amikor arról kérdeztem, hogy a kapcsolatok és a vezető személyisége mennyit nyom a latban a pályázatoknál:

„Maga a szakszerűség, szükségszerűség meg az ésszerűség a 80%, a kapcsolatrendszer a 20%. A vezető személyisége olyan értelemben 50%-ban domináns, hogy tisztában van vele, hogy ő mit akar. Az információ az érték.” (T2 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Ezen objektív és szubjektív tényezők mellett, felmerül a kérdés, hogy a pályázatokkal kapcsolatos együttműködés hogyan befolyásolja a pályázati aktivitást? Vannak-e és ha igen, kik az információs kulcsszereplők, és milyen szerepük van az önkormányzatok pályázati aktivitásában?

4.5. A kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás

Az előző fejezetek a rendszerjellemzőket, az objektív településjellemzőket, illetve a szubjektív okokat elemezték, mint az önkormányzati pályázati attitűd lehetséges magyarázó tényezői. Ez a fejezet az önkormányzatok közötti kapcsolatokra

összpontosít, a kapcsolathálózatok szerkezetére és területi beágyazódásra. A fő irodalmi vonatkozást ebben az esetben a szervezatközi kapcsolathálózattal-, és a helyi kormányzás kapcsolathálózati aspektusával (governance) foglalkozó kutatások képezik. (A 2.1 és 2.2. elméleti fejezetek is azt támasztják alá, hogy ez a két irodalmi irányzat nem fedi le teljesen az önkormányzatok közötti pályázatokkal kapcsolatos együttműködési hálózatokat, ezért más kutatási irányokra - például a szervezatközi kapcsolathálózati kutatásokra - is támaszkodom az elemzések során). A kérdés ebben az esetben az, hogy az előző fejezetekben tárgyalt magyarázó változók mellett, hogyan befolyásolhatják a kapcsolathálózati jellemzők az önkormányzatok eltérő pályázati aktivitását.

A kapcsolathálózat szerkezetének vizsgálata jelen kutatásban két megközelítés alapján történik: mikro-makro, illetve makro-makro szinten. Mikro-makro szinten az elemzés az egyéni kapcsolathálózat sajátosságait hasonlítja össze a szervezatközi (önkormányzatok közötti) kapcsolathálózat sajátosságaival. Makro-makro szinten a vizsgálat a területi kapcsolathálózatot hasonlítja össze a szervezatközi kapcsolathálózattal. A kutatás a kapcsolathálózatban kulcsszerepet betöltő önkormányzatok funkcióját vizsgálja és arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon a központi pozíció milyen hatással van az önkormányzatok pályázati aktivitására.

A kapcsolathálózat szerkezetéről feltételezem, hogy befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását.

H3. Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás.
Feltételezhetően a kapcsolathálózatok „lyukas” szerkezete befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását.

A befolyást két mechanizmus mentén próbálom tetten érni: mikro-makro, illetve makro-makro hatások feltárásával. Ezeknek megfelelően két alhipotézist tesztelek:

H3.1. Információs kulcsszereplők hipotézis. Ebben az esetben azt feltételezem, hogy az információs irányító és információs bróker pozíció funkcionálisan különböző az önkormányzatok együttműködési hálójában.

H3.2. Tematikus hálózat vs. területi hálózat. A pályázatokkal kapcsolatos információk alapvetően nem önkormányzatok között terjednek, viszont a jó

együttműködésben tapasztalatot szerzett önkormányzatok, a pályázatokkal kapcsolatban is szoros együttműködési hálózatot képeznek. Feltehetően a területileg kialakult kapcsolatok befolyásolják az önkormányzati pályázati együttműködést és aktivitást.

A kapcsolathálózat szerkezetének vizsgálatakor fontosnak bizonyult megkülönböztetni az önkormányzatok közötti együttműködés **típusát**, illetve az együttműködés **irányát**. Interjú tapasztalataim arra világítottak rá, hogy az önkormányzatok több területen is együttműködnek más önkormányzatokkal.

4.5.1. Az önkormányzatok pályázati együttműködésének típusai

Ahhoz, hogy a pályázatokkal kapcsolatos önkormányzatközi kapcsolatokat fel lehessen térképezni, feltételeznünk kell, hogy vannak ilyen kapcsolatok. A válasz nem egyértelmű, tapasztalatom alapján az interjúalanyokban nem él egységes kép az önkormányzatok közötti együttműködésről.

A 21 interjúalany közül csupán nyolcban mondták egyértelműen, hogy van (bármilyen jellegű) együttműködés az önkormányzatok között, és ezek közül csupán három volt azoknak száma, akik szerint létezik pályázati kooperáció. A leghatározottabb véleménye a Surján-völgyi településeknek volt, amelyek úgy gondolták, hogy egyáltalán nem rontja a pályázatok nyeresi esélyeit az, ha az önkormányzatok megtárgyalják egymással a pályázati lehetőségeket. De ez csak akkor lehetséges szerintük, ha a terep megfelelően elő van készítve (már van előzménye a települések közötti együttműködésnek), és ha a polgármesterek partnerek ebben. Hasonlóan, a kaposvári kistérségi társulás vezetője (aki egyben Somogyjád polgármestere) is arról nyilatkozott, hogy a tapasztalatok és információk megosztása nagymértékben hozzájárulhatnak a térség dinamikus pályázati aktivitásához. Egyébként Somogyjád valósította meg a térség egyik legátfogóbb iskolaintergrációját, amelyhez 18 település csatlakozott.

A pozitív példák ellenére azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy a legtöbb vélemény szerint nincs, vagy nem indokolt az együttműködés az önkormányzatok között. Az önkormányzati együttműködés e sajátosságait valószínűleg nagymértékben befolyásolta a kistérség kiterjedése is. Nemcsak a földrajzi távolság, hanem az eltérő

érdekek és elképzelések, illetve az önkormányzatok eltérő anyagi háttere is gátat szabott annak az elképzelésnek, hogy egy egész kistérségre kiterjedő együttműködési hálózat jöjjön létre. 54 település sikeres együttműködése, még egy jó és dinamikus vezetés mellett is igen nagy kihívás. Az alábbiakban az interjúalanyok leggyakoribb véleménye olvasható az önkormányzatok közötti együttműködésről.

Az együttműködésben a nagyobb befolyással bíró jobban részesedik, konfliktusok forrása (5). Pályázatírótól megkapják a szükséges információt és segítséget (2). **Mindenki a saját ügyét intézi, nem jellemző az együttműködés, de a versengés sem (10).** Érdekelletétek vannak az önkormányzatok között (2). Csak a nagyberuházásoknál van együttműködés (3). Szimpátián alapuló együttműködés van (2). Segítségen alapuló együttműködés van (megj. normatív támogatásoknál) (4). Területi együttműködés van (1).

Az interjúalanyok fele azon az elven volt, hogy az önkormányzatok semlegesek egymással szemben a pályázatok terén.

„Körjegyzőségben vagyunk, de a szomszédos település pályázatairól, munkáiról, stílusáról vajmi keveset tudunk. Mire pályáznak, hogyan pályáznak. Ha valamilyen nyilatkozatra van szükség, természetesen megadjuk, segítjük egymást, de igazából egymás pályázati munkáiba nem nagyon folyunk bele. Ez is probléma, hogy nagyon elaprózódnak a pénzek.” (T49 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március18.)

Az önkormányzati vezetők véleménye ellentmondásosnak tűnt, hiszen annak ellenére, hogy első körben nem gondolták jellemzőnek az együttműködést, a megkérdezettek pontosan ugyanekkora aránya tudott olyan – akár szimpátián, segítségen, vagy területi összetartáson alapuló – esetet említeni, ahol jellemző volt az önkormányzatok közötti együttműködés.

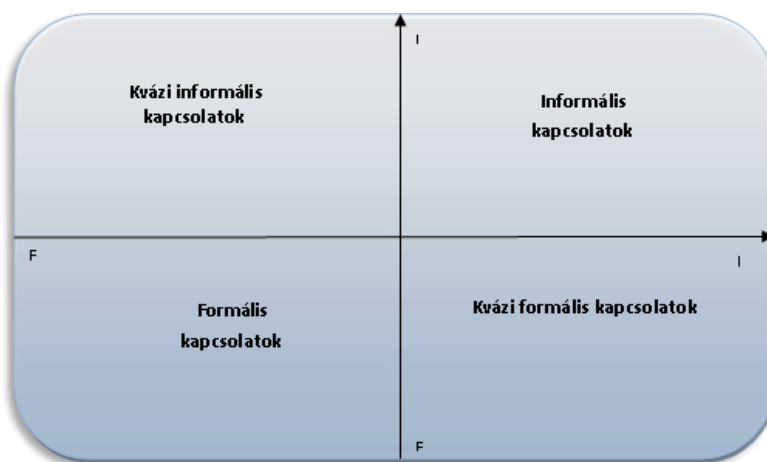
„Kapcsolatban vagyunk egymással, ha valaki tud valamit, persze, van egy kör. Ez a kistérség olyan kistérség, olyan kapcsolatban vagyunk egymással, hogy a polgármesterek szólnak. Te hallottad ezt, ebbe menjetek, vagy ha mi tudunk. Jó a

kapcsolat ilyen szempontból.” (T47 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Éppen ez az ellentmondásosság indokolja, hogy az önkormányzatok közötti kapcsolatokat is górcső alá vonjuk és rendszerezjük. Több kapcsolati **típust** is meg lehetett különböztetni a pályázati együttműködéssel kapcsolatban. Terepmunkám során legalább négy ilyen típust tudtam beazonosítani.

21. ábra

Az önkormányzatok kapcsolatainak típusai a formális-informális térben

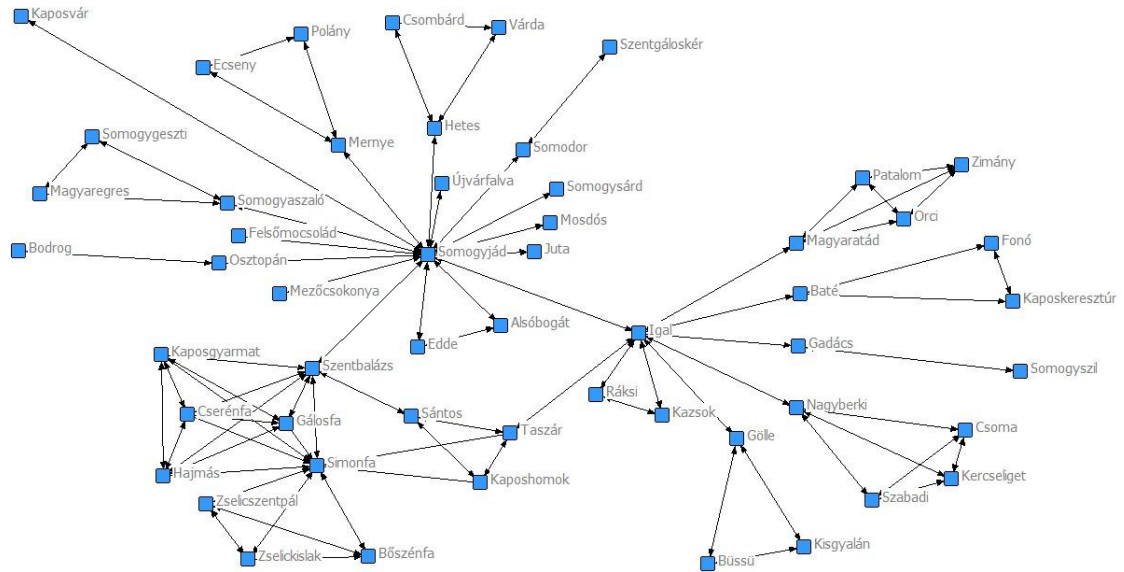

Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza

A **formális kapcsolatokat** (22. ábra) képezik az önkormányzati rendszer jogilag definiált kapcsolatait. Ilyenek például a körjegyzőségek, hiszen ezek a települések egyébként is kötelező adminisztrációs kapcsolatban állnak egymással. Szintén formális kapcsolathálózatot alkot a kistérségi társulás is (annak ellenére, hogy a normatív pénzek elosztásán kívül csupán ellenőrzési funkciója van), ugyanis a normatív jellegű pályázatokra kistérségi szinten pályáznak. A kaposvári kistérségben a kistérségi fogalom mellett megjelenik a mikrotérség is, amelyet szintén formális kapcsolathálózatnak tekinthetünk (Somogyjád, Igal és Szentbalázs székhellyel). Ezek az önkéntes kistérségi társulás szabályai alapján, de a földrajzi fekvés szerint elkülönített önkormányzatközi kapcsolatok. A formális kapcsolatokra főleg az jellemző, hogy az önkormányzatok nem - vagy nem egykönnyen - tudják megváltoztatni a tagokat és a feltételeket.

22. ábra

A kaposvári kistérség formális kapcsolathálózata: körjegyzőségek és mikrotérsegek

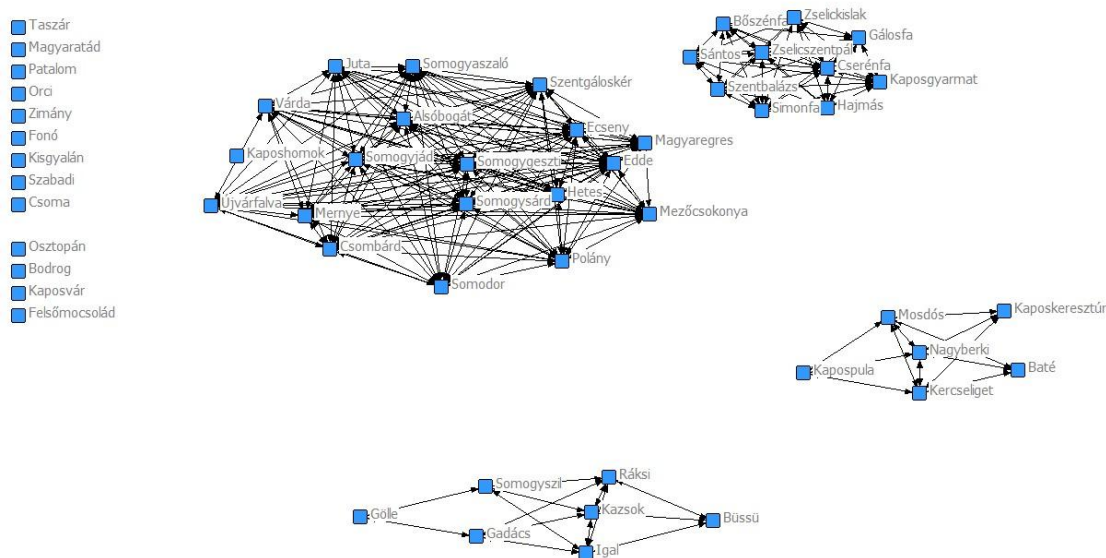
Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

A **kvázi formális kapcsolatok** (23. ábra) azok a formális kapcsolatok, amelyek nem követik szigorúan a körjegyzőségi, kistérségi vagy mikrotérsegi lehatárolást. Például az oktatási intézmények fejlesztésére (iskolaintegrációs), a családsegítésre, a szociális ellátásra, vagy a szennyvízcsatorna kiépítésére irányuló pályázatok, amikor a formális kapcsolatok mentén, de azoktól kis eltéréssel kerülnek partnerségi viszonyba a pályázatot benyújtó önkormányzatok. Ekkor, a települések, a formális kapcsolatokhoz képest, már döntési helyzetben vannak, hiszen személyes tapasztalataik alapján eldönthetik, hogy mely településekkel fognak össze a pályázat beadásakor. Az így létrejött települések közötti kapcsolatok nagyon kis mértékben (hiszen a legtöbbjük a formális kapcsolatok is kötelezik) már tükrözhetik valamilyen szinten a polgármesterek közötti rokon- vagy ellenszenvet. Például a kaposvári kistérségben beadásra került egy nagy kiterjesztésű, 18 települést átölelő, iskolaintegrációs projekt, Somogyjád központtal. Nagy összegű fejlesztésről van szó, amely igen kecsegtető minden projektben részt vevő település számára. Azonban a kistérségben voltak olyan települések, amelyek nem vettek részt a projektben, inkább egy kisebb összefogásban pályázták meg ugyanezt a típusú fejlesztést. Kérdés, hogy az összefogások nagysága, a központi (gestor) intézményt képviselő település polgármesterének a befolyását is tükrözi-e, vagy csupán a kedvező földrajzi fekvésnek köszönhető. Az említett példa esetében a gestor település polgármestere egy rendkívül dinamikus és karizmatikus

egyéniség, aki egyben a kistérségi társulás vezetője és a megyei önkormányzat tagja. Az iskolaintegrációs projekt mellett Somogyjád családsegítő projektje is viszonylag kiterjedt: összesen 15 partnertelepülés vesz részt benne.

23. ábra

Példák iskolaintegrációs együttműködésekre a kaposvári kistérségben

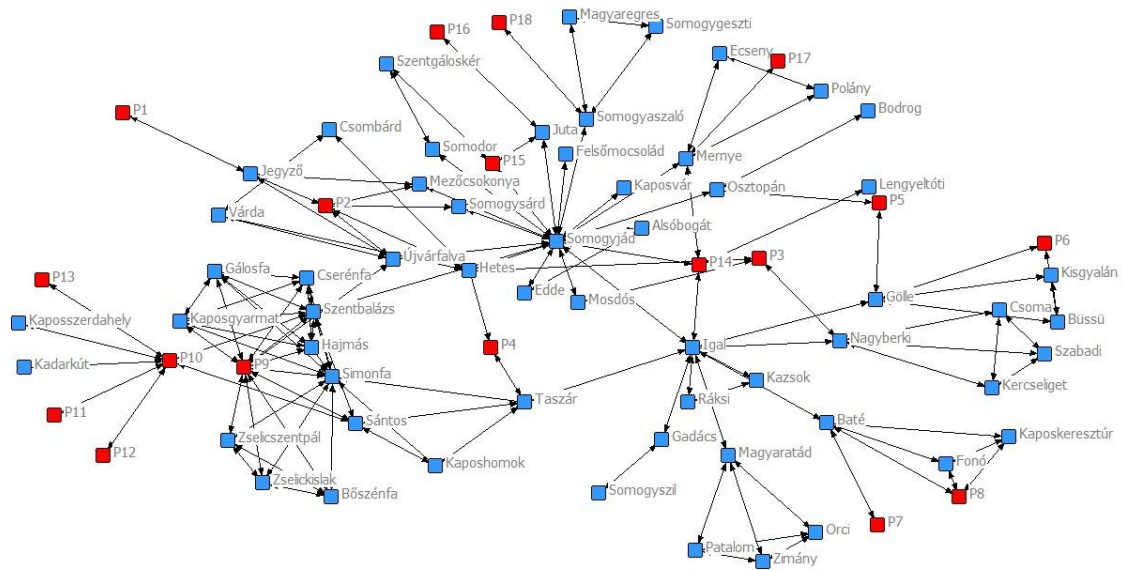
Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

Míg a formális és kvázi-formális kapcsolathálózatok esetében főleg a szervezetközi kapcsolatok kaptak nagy hangsúlyt, az informális és kvázi informális esetekben a településeket képviselő polgármesterek személyes kapcsolathálózata kerül előtérbe.

A **kvázi informális kapcsolatok** (24. ábra) olyan formális (szerződéshez kötött) kapcsolatok, amelyek alapvetően informális kapcsolatokon alapulnak, mint például az önkormányzatok és a pályázatíró vagy tanácsadó cégek közötti kapcsolatok (utóbbiak pirossal vannak jelölve az ábrán). Amikor egy önkormányzat a pályázatíró felől dönt, általában két eset lehetséges: egyrészt direkt marketinges megkeresést fogad el, vagy a saját kapcsolathálózatában keres referenciákat, és ismerőssel készítteti el a pályázatokat. A kaposvári kistérségben azt tapasztaltam, hogy a gyenge önkormányzatközi pályázati kommunikáció ellenére, egy jónak tekintett pályázatíróról elterjedtek az információk. Például a zselici mikrotérségben egy pályázatíró van. A somogyjádi kistérségben pedig más pályázatíró ír több településnek is pályázatot.

24. ábra

A kaposvári kistérség önkormányzatainak kvázi informális kapcsolathálózata

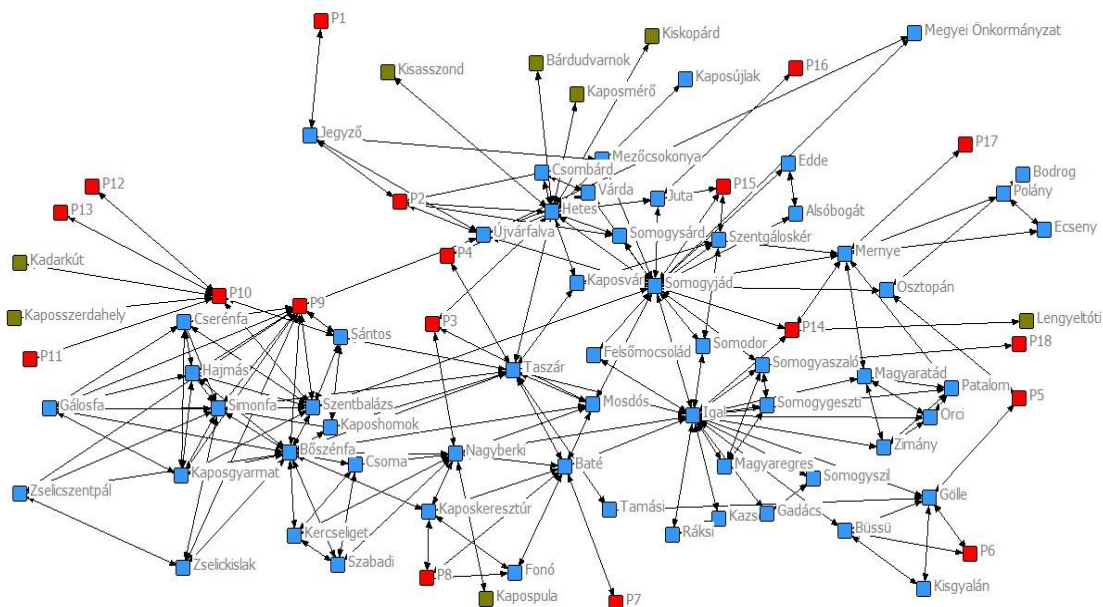
Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

Az **informális kapcsolathálózat** a pályázatokkal kapcsolatos segítségnyújtás-, a kölcsönös információcsere-, a véleménycsoportok hálózata. Ezeknek egy része is formális kapcsolatokon alapulnak, de a szimpátia, a baráti, ismeretségi kapcsolatok is előtérbe kerülnek. A kaposvári kistérségben megoszlott a vélemény a kadarkúti kiválással vagy az egész kistérségre kiterjedő iskolaintegrációval kapcsolatban. A kérdésekről alkotott vélemény már a személyes befolyást tükrözte. Ehhez hasonlóan a pályázatokkal kapcsolatban is voltak segítségkérési preferenciák: volt olyan polgármester, aki egy másik mikrotérség polgármesterétől kért tanácsot a bölcsőde létrehozásáról.

Az összes kapcsolattípus közül a legnehezebben az informális kapcsolatokat lehetett tetten érni. A polgármesterek még a látszatát is kerülték annak, hogy más települések polgármestereivel együttműködnek. Nyilván azért (is) válik valakiből polgármester, mert kiterjedt kapcsolathálózattal rendelkezik (településen belül és települések között). De az interjúalanyok jellemzően a formális kapcsolatokat említették, amikor az önkormányzatok közötti informális együttműködésről kérdeztem őket. Úgy tűnt, mintha a pályázatokkal kapcsolatban annyi impulzus éri az önkormányzatokat (hírlevelek, kistérségi ülések, belső alkalmazottak vagy más polgármesterek információi stb.), hogy a nagyon sok teendő mellett, nehézséget okozott az interjúalanyoknak olyan informális

kapcsolatokat felidézni, amelyek a pályázatokkal kapcsolatosak. Pár ritka esetben megemlítésre kerültek rokoni, baráti kapcsolatok két település polgármesterei között a kaposvári kistérségben. Ezeket a relációkat az interjúalanyok kérésére itt nem ábrázolom külön kapcsolathálózatban, de a továbbiakban, az összesített hálózatban feltüntettem őket. Mivel az önkormányzatok formális és kvázi formális kapcsolatai sok esetben egybeesnek a kvázi informális és az informális kapcsolatokkal, az adatelemzés során a teljes kapcsolathálózattal dolgoztam. Feltételezve, hogy a pályázatokkal kapcsolatban az önkormányzatok mind a négy kapcsolati típus segítségével jutnak információhoz és segítséghez, a továbbiakban az önkormányzati pályázati együttműködés tárgyalásakor a kapcsolathálózat tartalmazza a formális, kvázi formális, kvázi informális és informális kapcsolatokat. Tehát a pályázatokra vonatkozó információk terjedése során létrejött kapcsolatok, a különböző kapcsolati struktúrák (Radcliffe-Brown 1940, Szántó és Tóth 1993) összességéként tekinthető.

A kaposvári kistérség önkormányzatainak összesített kapcsolathálózata

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

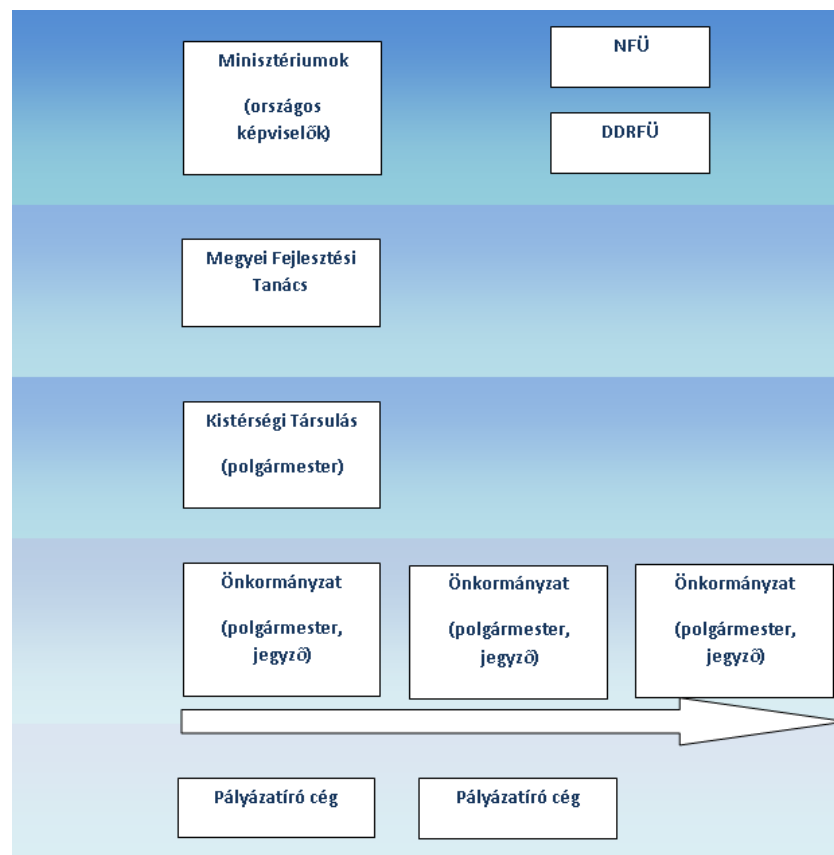
információk többnyire az összes tagot tömörítő gyűlésben látnak napvilágot, tehát csak az informális vagy a kvázi informális kapcsolatoknál lehetett szó az információk terjedésének irányáról, de ebben a két esetben sem szolgáltak elég információval az interjúk. Mivel az információk terjedésének iránya is jelentős információtartalommal szolgál az önkormányzatközi pályázati együttműködés megértéséhez, a következő fejezetben modellszerűen ábrázolom a terepmunka során tapasztaltakat.

4.5.2. Az önkormányzatok pályázati együttműködésének irányai

A pályázatokról szóló információk terjedésének iránya, a pályázati együttműködés esetében több jellegzetes modellt is mutatott. Az önkormányzatok jellemzően egyszerre vettek igénybe formális és informális információs csatornákat, amikor a pályázatokról (pályázati lehetőségekről, pályázatok kapcsán felmerülő adminisztrációról) informálódtak.

26. ábra

Önkormányzatok közötti információs csatornák

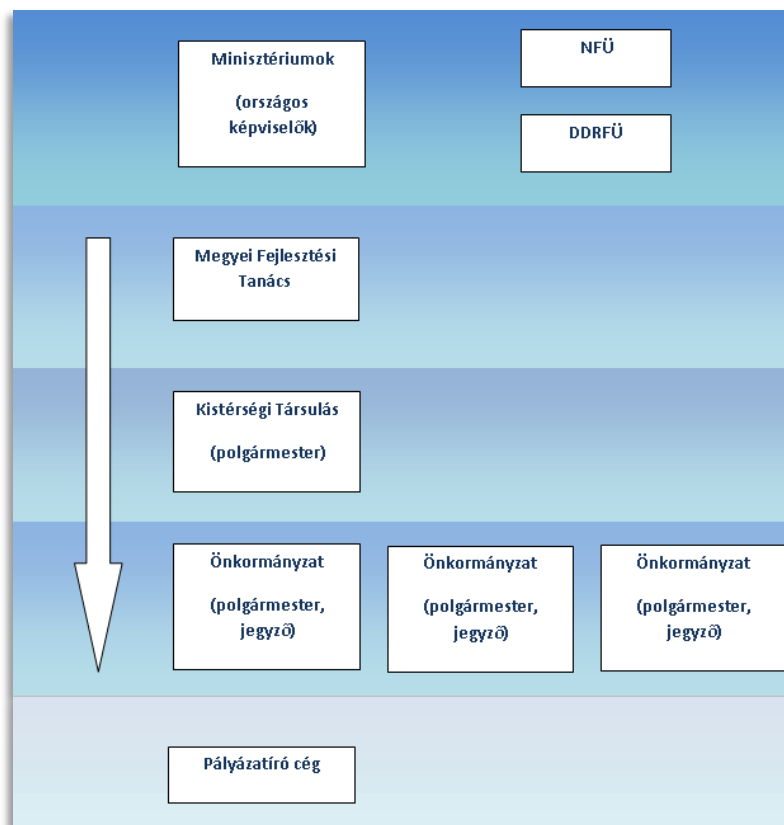
Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza

Önkormányzatok közötti információs csatornának számít az, amikor az önkormányzatok (jellemzően egy körjegyzőséghez vagy mikrotérshöz tartozók) közösen döntenek arról, hogy ki milyen finanszírozási célra adjon be pályázatot. Ezek a pályázatok általában hazai kisösszegű vagy normatív jellegű források voltak, az önkormányzatok maguk írták és menedzseltek őket.

„Voltak ezek a bizonyos TEKI, CÉDE [...]. Kisebb kötelezőinket meg tudtuk csinálni. Ezek jók voltak egy ilyen kis falunak, normatíva szerűen szétosztottuk egymás közt. Nem akartunk ezen mi vitatkozni, nem akartuk egymásnak ugrasztani a településeket. Szépen a lakossággal leosztogattuk a megyében. Mindenki 1-2 milliót nyert és 1-2 milliót hozzátett, aztán valami mindig alakult belőle.” (T2 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 26.)

27. ábra

Központi szerepük által előnyt élvező önkormányzatok

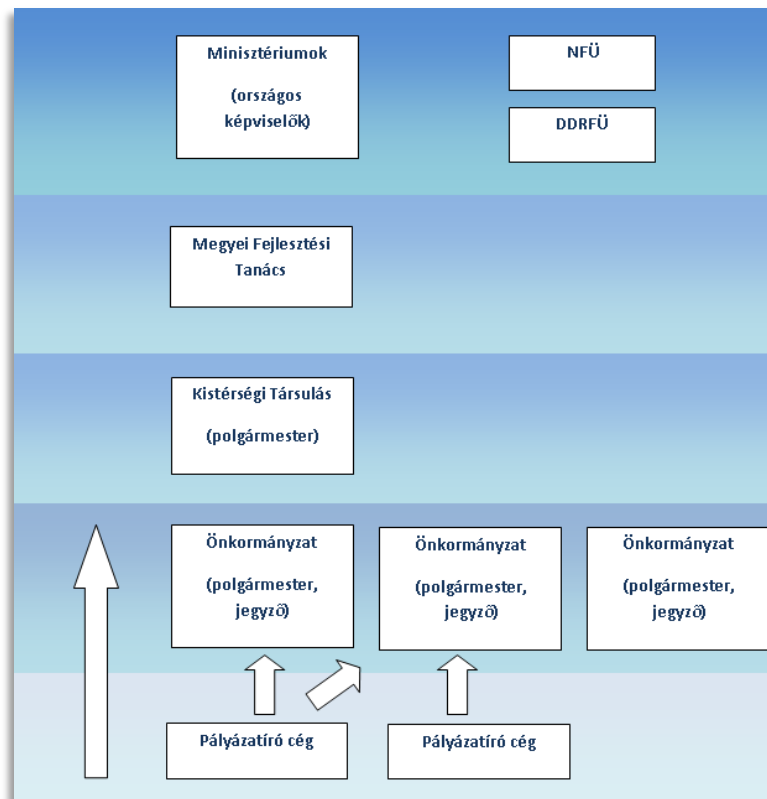
Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza

A **központi szerepük által előnyt élvező önkormányzatok** általában azok a települések, amelyek polgármesterei több formális együttműködésnek tagjai (például

mikrotérsegi központ, kistérségi központ, kistérségi társulásban vezető funkció). Ekkor a polgármester átfogóbb képpel rendelkezett a pályázati struktúráról, a tanácsadó cégekről, valamint általában jó kapcsolatait voltak „felfelé”, a minisztériumokkal is.

28. ábra

A pályázatíró vagy tanácsadó cégek információs dömpingjében lavírozók

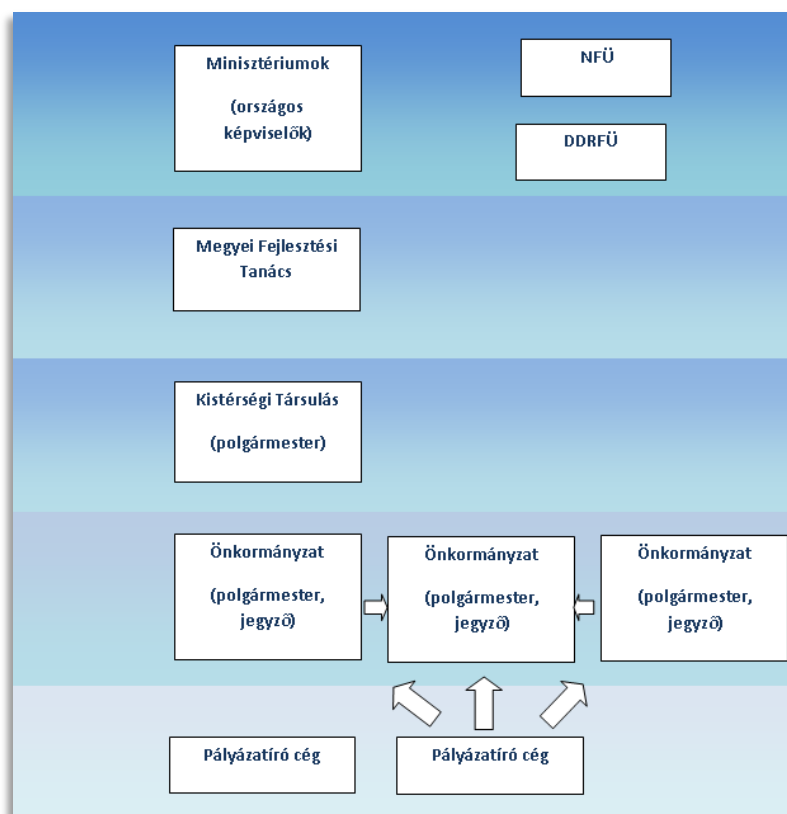

Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza

Gyakoribb a pályázatíró vagy tanácsadó cégek információs dömpingjében lavírozók száma. Ebben az esetben az információs csatorna jellege gyakorlatilag a pályázatírást végző cég stratégiájától függ. Direkt marketinges megkereséssel egy pályázatíró vagy tanácsadó cég felajánlja munkáját az önkormányzatnak (vagy azért mert egy területen – például a játszótérépítés –, már nagy a tapasztalata, vagy azért, mert helyi ismerettel bír). Ugyanakkor van, hogy egy „jól bevált” pályázatíró vagy tanácsadó cég állandó pályázatfigyelést végez egy önkormányzat részére.

29. ábra

Önkormányzati konzorcium

Forrás: Saját szerkesztés, Bodor-Eranus Eliza

Az **önkormányzati konzorcium** kategóriájába tartozik az, amikor egy önkormányzat maga mellé tud állítani más önkormányzatokat, és közösen alkalmaznak egy pályázattíró. Ebben az esetben a pályázattíró minden lehetséges pályázatról értesíti az önkormányzatokat, és polgármesteri jóváhagyással megpályázza és elszámolja a finanszírozásokat. A kaposvári kistérségben a Surján-völgyi mikrotérség jó példa az önkormányzati konzorciumra. Esetükben egy állandó pályázattíró menedzselt a feladatokat, ő foglalkozott és nyújtott segítséget a pályázatfigyeléstől a kivitelezésig. Ennélfogva, mind a beadott pályázatok számát, mind pedig a nyerési esélyeket és az elnyert támogatások összegét tekintve, ez a mikrotérség kimagasló eredményt ért el az elmúlt években.

Fontos azonban megjegyezni, hogy egy agilis polgármester ezeket az információs csatornákat, akárcsak a kapcsolatok típusait, esetenként és pályázatonként jól tudja kombinálni. Tehát pusztán a kapcsolatok nem elégségesek ahhoz, hogy egy település

magas pályázati aktivitással rendelkezzen, hanem ugyanilyen fontos megfelelően mozgatni ezeket a (pályázatírók, kistérségi, megyei, nagypolitikai) kapcsolatokat.

4.5.3. Az önkormányzatok kapcsolatainak lyukas hálózata

Az önkormányzatok közötti kapcsolatok típusainak és irányának figyelembevételével a kaposvári kistérségnek egy olyan kapcsolathálózata bontakozik ki, amelyet nem a sűrű kapcsolatok, hanem a strukturális lyukak jellemeznek. A strukturális lyukak a kapcsolatok hiányát jelentik egy hálózaton belül (Burt 1999). Burt szerint a strukturális lyukak a véleménybrókereknek kedveznek azáltal, hogy megteremtik számukra az információáramoltatás lehetőségét. A strukturális lyukak kihasználásával, illetve a csoportok közötti kapcsolatok révén, adott szereplő információtöbbletre tehet szert, amelynek következtében kedvezőbb megítélésben részesülhet. Ő lesz az harmadik fél, aki profitál, aki tárgyaló pozícióba kerülhet, és aki stratégiát alkalmazhat az információ átadásakor. Az önkormányzatok kapcsolataira visszatérve, a kérdés az, hogy az önkormányzati kapcsolathálózat lyukas szerkezete hogyan befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását?

H3. Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás.

Feltételezhetően a kapcsolathálózat „lyukas” szerkezete befolyásolja az önkormányzatok pályázati dinamikáját.

Azt már a magyarországi pályázati rendszer leírásánál is láttuk, hogy a finanszírozási források szétosztását az állam úgy szervezi meg az NFÜ-n keresztül, hogy az önkormányzatokhoz minden információ eljusson. A hatékony információáramlás egy hierarchikus szervezeti struktúra segítségével történik, ahol a hierarchia tetején vannak a minisztériumok, az NFÜ, majd az RFÜ-k, majd a minden egyes kistérségre jutó kistérségi koordinátorok. Az egyenlő hozzáférés elve alapján ugyanazok az információk több csatornán keresztül (hírlevél, NFÜ honlapja, illetve pályázati koordinátorok segítségével) jutnak el minden településre, feltételezve, hogy kis- és nagytelepülés egyformán fel tudja dolgozni az információkat. Ilyen hierarchikus struktúra mellett azt tapasztaljuk, hogy az önkormányzatközi pályázati információáramlás csekély, természetesen az olyan lehetőségeket is figyelembe véve, hogy bizonyos pályázatok esetében az önkormányzati együttműködésekéről a pályázati kiírások rendelkeznek. Az

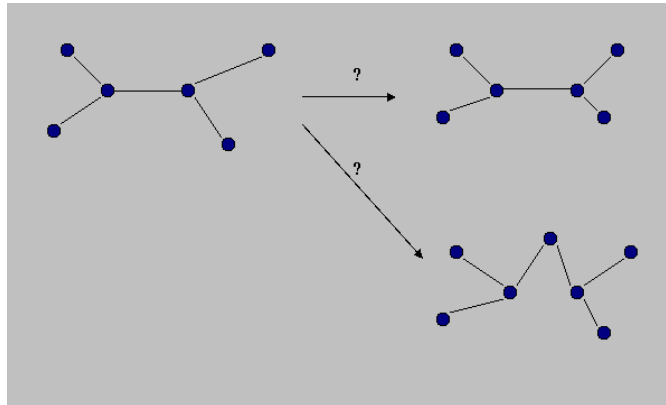
önkormányzatok közötti kommunikáció hiánya olyan kapcsolathálózatot eredményez, amelyben strukturális lyukak vannak. A strukturális lyukak többféleképpen képződhetnek: vagy a hierarchikus rendszeren belül nem működik megfelelően a pályázatokkal kapcsolatos információterjedés, -ismertetés, vagy pedig az önkormányzatok között nincs megfelelő kommunikáció a pályázatokkal kapcsolatban. De nemcsak a szervezeti struktúra modellje magyarázhatja a strukturális lyukakat, hanem az önkormányzatok rendszeréből fakadó tényezők is. Nevezetesen, hogy a települések önkormányzatai még nem kalibrálták át magukat a pályázati rendszerre, azaz, hogy a pályázati rendszernek megfelelő szervezeti funkciókat nem sikerült teljes mértékben integrálni. Kérdés az, hogy az önkormányzatok pályázati aktivitásában mekkora szerepe van a strukturális lyukakat kihasználó szervezeteknek? És melyik kapcsolathálózati szereplő tudja kiaknázni a strukturális lyukakat?

4.5.3.1. Információs kulcsszereplők

A kapcsolathálózatban két típusú szereplő érvényesülhet. Burt (1999) felvetéséből kiindulva, miszerint a véleményvezetők és a véleménybrókerek határozzák meg az információáramlás jellegét, az önkormányzatközi pályázati együttműködési hálózatban is a hasonló tulajdonságokkal felruházott szereplőket vizsgáltam. Burt-nél a véleményvezetők a csoporton belüli leaderek, míg a véleménybrókerek a csoportok közötti vezért jelképezik. Burt-nél a véleményvezetőknek brókerszerepük lehet. A véleményvezetők nem autoritással rendelkező „leaderek”, inkább olyan egyének, akiket mások utánozni akarnak. Az olyan véleményvezetők, akik egyben véleménybrókerek is, aktívak a saját csoportjukban, és erős kapcsolataik vannak más csoportokkal is. Burt a véleményvezetőket és véleménybrókereket a személyközi kapcsolathálózatokban vizsgálta (Burt 1995, 2005). Kérdés, hogy a véleményvezetők és véleménybrókerek, mint kapcsolathálózati pozíciók, hogyan érvényesülnek a szervezetközi hálózatokban, nevezetesen az önkormányzatközi pályázati együttműködésekben?

H3.1. Információs kulcsszereplők-hipotézis. Az információsirányító- (Burt-nél véleményvezető) és információsbróker- (Burt-nél véleménybróker-) pozíció funkcionálisan különböző az önkormányzatok együttműködési hálózatában.

H3.1. modellezése: A személyes kapcsolathálózatban funkcionálisan összetartozó véleményvezetők és véleménybrókerek az önkormányzati kapcsolathálózatban vajon funkcionálisan különböznek-e egymástól?

Elsőként az a kérdés merül fel, hogy az önkormányzatközi kapcsolathálózatokban kik látják el az információs kulcsszereplők szerepét?

A kaposvári kistérségben végzett terepmunka során az információs kulcsszereplőknek két típusát identifikáltam. Az egyik az *információs irányító*, a szociometriai sztárpozícióban levő véleményvezető önkormányzat. Ez feleltethető meg a szakirodalomból ismert véleményvezetőnek. A kaposvári kistérség esetében információs irányító a kistérségi társulás központi települése (Somogyjád), illetve az egyes mikrotérségek központjai. Érdekes, hogy a nagyváros, Kaposvár, ilyen szempontból nem volt annyira erősen beágyazva, kevés kapcsolattal rendelkezett a kistérségek felé.

A másik kulcsszereplő a csoportok közötti információáramlást biztosító *információs bróker*. Ez a kapcsolathálózati szereplő ebben az esetben sokkal jobban hasonlít a Sabel (1993) által említett információs brókerre, mint a Burt (1999) által bevezetett véleménybrókerre. Míg a kaposvári kistérségben az önkormányzatközi együttműködési hálózatban az információs irányító szerepét egyértelműen önkormányzat tölti be, addig az információs bróker szerepét nemcsak önkormányzat, hanem néhány esetben kisegítő vagy kiszolgáló szervezetek (például pályázatírók) töltik be.

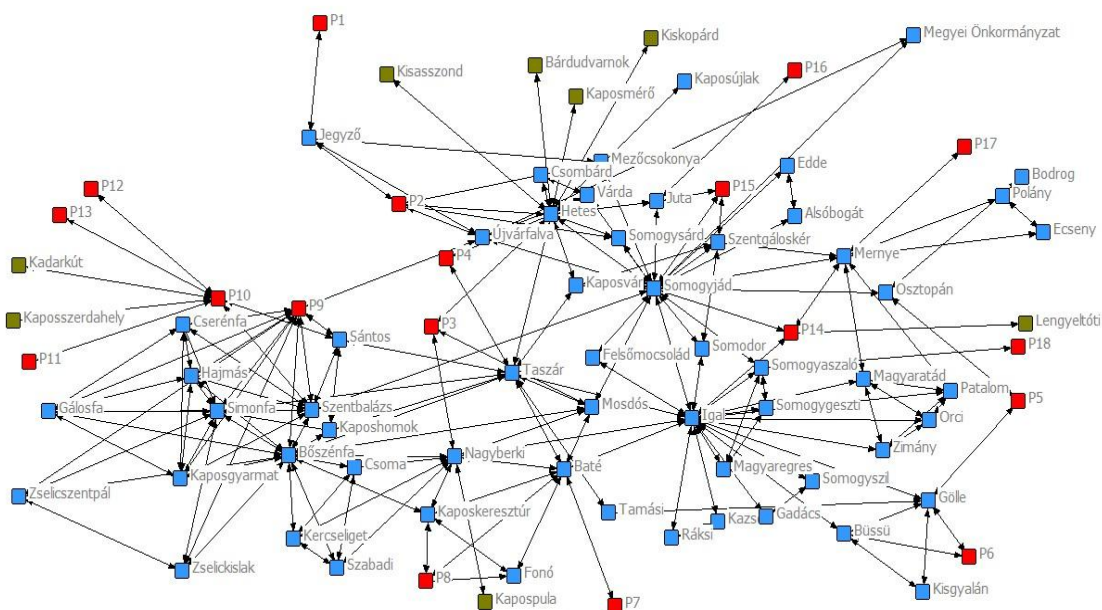
Az előző fejezetben említésre került már, hogy az önkormányzatközi kapcsolatok esetében nagyon nehéz szétválasztani a kapcsolatok típusát. A formális kapcsolatok ugyanúgy lehetőséget nyújtanak az informális kapcsolatok létesítésére, és több típusú

kapcsolatot tartalmazó relációt nagyon nehéz a hálózati térképen megjeleníteni. Ezért a továbbiakban az összesített önkormányzatközi pályázati együttműködési hálózatot elemzem, szimmetrikus kapcsolatokat feltételezve.

31. ábra

Önkormányzatközi pályázati összesített kapcsolathálózat a kaposvári kistérségben

*Az ábra a formális, kvázi formális, kvázi informális és informális kapcsolatokat tartalmazza

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

Az ábra alapján a legsűrűbb kapcsolathálózat a „zselici” mikrotérséghez tartozó települések esetében látható (a mikrotérségi központ Szentbalázs). Az interjúkból az derült ki, hogy ezek a települések nemcsak formális és kvázi formális, hanem kvázi informális és informális szempontból is összetartó települések. Jellemző rájuk a közös pályázati alkalmazása, ennek köszönhetően a P9 pályázati cég (kapcsolatainak száma 11) is fontos szerepet töltött be a mikrotérség hálózatában. A zselici mikrotérségben Szentbalázs (kapcsolatainak száma 10) és Bőszénfa rendelkezett több kapcsolattal (kapcsolatainak száma 16). Bőszénfa ugyan nem mikrotérségi központ, de az iskolaműködtetés során a nagyberki körjegyzőséggel kapcsolatban állt, illetve a polgármester több szervezetnek is tagja volt.

A kistérségi együttműködési hálózatra jellemző volt, hogy a másik két mikrotérségi központ is több kapcsolattal rendelkezett: Somogyjádnek 21, Igálnak pedig 20 volt a kapcsolatainak száma. Figyelemre méltó, hogy bár a kistérséget jelentősen befolyásolja

Kaposvár gazdasági, politikai és demográfiai helyzete, a kistérség önkormányzati együttműködési hálózatában nem játszott fontos szerepet: mintha a kooperáció a kistelepülések egymásrautaltságát jelképezné.

25. táblázat

Kapcsolatok száma a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében

Település	Lakosság száma	Beadott pályázatok száma összesen (saját adatgyűjtés)	Beadott EU-s pályázatok száma összesen (saját adatgyűjtés)	Kapcsolatok száma	Közöttiség	Közelség
Somogyjád	1578	4	3	21	1448.602	249.000
Igal	1243	12	2	20	1134.735	263.000
Bőszénfa	581	10	6	16	337.770	297.000
Hetes	1172	11	7	15	583.370	285.000
Taszár	1982	7	5	11	582.983	270.000
Simonfa	374	9	5	11	93.796	306.000
Szentbalázs	322	9	3	10	556.304	283.000
Nagyberki	1480	5	3	10	287.923	295.000
Mernye	1491	7	4	8	277.789	316.000
Baté	834	4	3	8	233.704	300.000

*Függelék: *Kapcsolati változók, 1. lépés*

A terepmunkám során készített pályázati nyilvántartást (amely az összes benyújtott pályázati formát tartalmazta) alapul véve látható, hogy jellemzően éppen a több kapcsolattal rendelkező mikrotérségi központok rendelkeztek nagyszámú benyújtott pályázattal. A 322 fős Szentbalázs a vizsgált időszakban 20 benyújtott pályázattal rendelkezett, amelyek közül 9 nyertes volt. Az 1243 lakossal rendelkező Igal 18 pályázatot nyújtott be, ezek közül 12-öt nyert el. Végül, az 1578 fős Somogyjád 8 benyújtott pályázattal rendelkezett, amelyek közül 4 volt a nyertes pályázatok száma. A relációk száma és a benyújtott pályázatok száma közötti kapcsolat két másik (nem mikrotérségi központ) település esetében is észrevehető volt: a „zselici” mikrotérségben kiemelkedő kapcsolatszámúval rendelkező Simonfa és Bőszénfa is viszonylag sok beadott pályázattal rendelkezett: Simonfa 18, Bőszénfa pedig 17 pályázatot nyújtott be a vizsgált időszakban. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a pályázati összegeket tekintve, igazából a mikrotérségi központoknak jutottak a nagyobb összegek.

A 31. ábra arról árulkodik, hogy a formális vagy kvázi formális kapcsolatok dominálnak. Vagyis a kapcsolathálózatban az önkormányzatok funkciójuknak megfelelően jelentek meg: a magasabb funkcióval rendelkező települések (körjegyzőségi központok, mikrotérségi vagy kistérségi központok) több kapcsolattal

rendelkeztek. Az alacsony elemszámú kistérségi mintán lineáris regressziót alkalmazva az látható, hogy szignifikáns kapcsolat van a települések kapcsolatainak száma és a benyújtott pályázatok száma között (26. táblázat). A 28. táblázat alapján elmondható, hogy ha eggyel nő a mintánkban a kapcsolatok száma, akkor az majdnem 0,5-el növeli a benyújtott pályázatok számát.

26. táblázat

Regresszió elemzés: R négyzet

Összesítés	R	R négyzet	Korrigált R négyzet	Standard hiba
	,666	,444	,433	2,44993

*Függelék: Kapcsolati változók, 2. lépés

27. táblázat

Regresszió elemzés: F-próba

	Négyzetösszeg	Szabadságfok (df)	Átlagos négyzetösszeg	F-próba	Szignifikancia
Regresszió	244,645	1	244,645	40,759	,000
Reziduális	306,110	51	6,002		
Összesen	550,755	52			

*Függelék: Kapcsolati változók, 2. lépés

28. táblázat

Regresszió elemzés: magyarázó változó

	B	Std. Hiba	Beta	t-próba	Szig.
Konstans	,979	,545		1,795	,079
Kapcsolatok száma	,495	,078	,666	6,384	,000

*Függelék: Kapcsolati változók, 2. lépés

Az önkormányzatokat kiszolgáló és kisegítő intézmények úgy kerültek be a kapcsolathálózatban, hogy az interjúalanyok „Az utóbbi pályázatok során ki segített Önnek? Kinek a tanácsát kérte ki a pályázattal kapcsolatban?” kérdésre adott válaszként pályázatíró és tanácsadó cégeket jelöltek meg. A kistérség települései (Kaposvár kivételével), a vizsgált időszakban összesen 269 pályázatot nyújtottak be, ebből 177 esetében vették igénybe pályázatíró segítségét. Pályázati nyilvántartásom szerint a kistérségben összesen 18 piaci alapon működő pályázatíró volt jelen a vizsgált időszakban, ez kiegészült a Leader-es pályázatokért felelős szervezetekkel (a kaposvári

kistérségben összesen 3 szervezet). A kistérségi kapcsolathálózatot tekintve úgy tűnik, hogy vannak olyan esetek, amikor a tanácsadó cégek olyan térségeket is képesek összekötni, amelyek a rendszerből fakadóan nem állnak egymással kapcsolatban (például P5, P15, P19, P3 esetében). Tehát ha az önkormányzatokon kívüli szervezeteket is bevonjuk az önkormányzatok pályázati együttműködésének elemzésébe, azt találjuk, hogy bár a központi települések információs irányítók, és bizonyos esetekben -brókerek is, a tanácsadó cégeket is tartalmazó hálózatban az információs bróker szerepét ezek a szervezetek is betölthetik.

A kaposvári kistérségben Somogyjád, Igal, Hetes, Taszár és Szentbalázs rendelkezett a legmagasabb közöttiségi értékekkel (*betweeness*). Somogyjád, Szentbalázs és Igal mikrotérségi központok, de történelmileg Taszárnak és Hetesnek is kimagasló funkcionális és infrastrukturális szerepük van. Tekintve, hogy ezeknek a településeknek kistérségi szinten is nagy a jelentőségük, erejüknel fogva befolyásolni tudják a fennhatóságuk alá eső településeket. Lojalitásuk inkább a kisebb egységhez, vagyis a mikrotérséghez, vagy a földrajzi közelséghez kötődik semmint a nagy, valamilyen szinten erőltetett kistérség egészéhez. (Az iskolaintegrációs projekt kapcsán például ezek a települések önálló, a földrajzi közelséghez jobban köthető elképzelést valósították meg.) Azonban ez a sajátosság még nem oldotta fel a nagy pályázatokkal járó adminisztrációs nehézségeket, így a nagy projektek esetében ők is külső segítségre szorultak.

29. táblázat

Közöttiség a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében

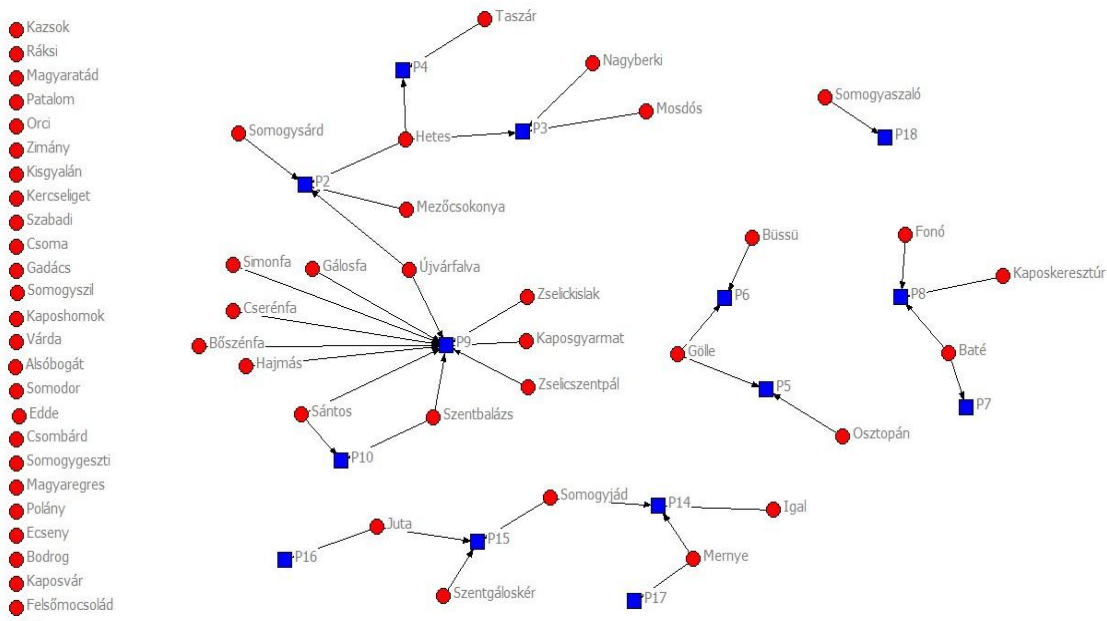
Település	Lakosság száma	Beadott pályázatok száma összesen (saját adatgyűjtés)	Beadott EU-s pályázatok száma összesen (saját adatgyűjtés)	Kapcsolatok száma	Közöttiség
Somogyjád	1578	4	3	21	1448.602
Igal	1243	12	2	20	1134.735
Hetes	1172	11	7	15	583.370
Taszár	1982	7	5	11	582.983
Szentbalázs	322	9	3	10	556.304
Bószénfa	581	10	6	16	337.770
Nagyberki	1480	5	3	10	287.923
Mernye	1491	7	4	8	277.789
Baté	834	4	3	8	233.704
Újvárfalva	333	4	2	6	150.198

*Függelék: Kapcsolati változók, 1. lépés

A következő ábrán az látható, hogy a kaposvári kistérség települései melyik pályázatíróval működtek együtt.

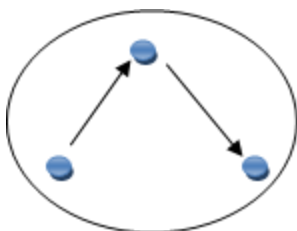
32. ábra

A kaposvári kistérség településeinek a tanácsadó cégekkel való együttműködése

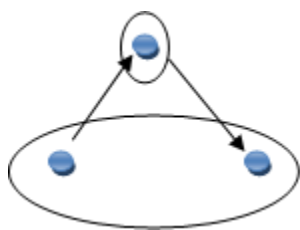
Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

A kaposvári kistérségben működő tanácsadó cégek esetében jellemzően kétféle brókerrel találkozhattunk (2.3.1.3 alfejezet). Egyfelől voltak a koordinációs típusú brókerek, akik úgy osztották meg a pályázatokkal kapcsolatos információkat az önkormányzatokkal, hogy az együttműködésben részt vevő önkormányzatok is tudtak róla.

Ezek a tanácsadó cégek a P2, P10, P9, P3. P9 például a Surján völgyi települések közös pályázatírója, amely az összes település pályázatokkal kapcsolatos teendőit ellátta.

Forrás: Fernandez és Gould (1994) alapján: coordinator

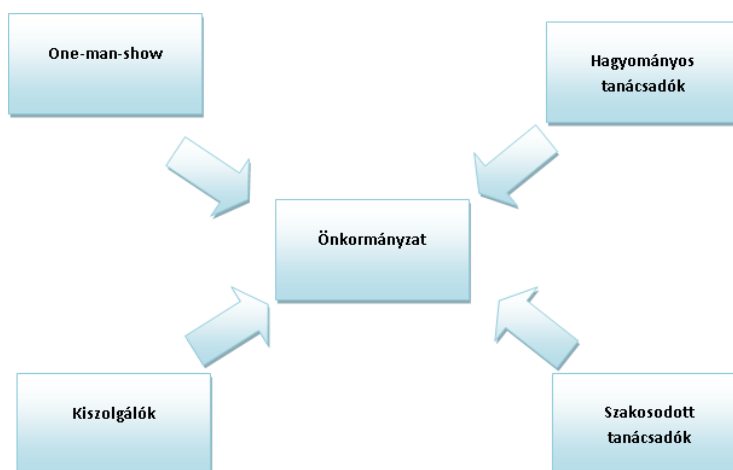
Másfelől voltak a tanácsadó szereppel bíró brókertípusok, amelyek egymással egyébként szoros kapcsolatban levő csoportoknak adtak külső segítséget. P14 például egy ilyen brókertípust képviselő pályázati iroda.

Forrás: Fernandez és Gould (1994) alapján: itinerant broker

Interjú tapasztalatim alapján a pályázatiírók legtöbbször tudatosan használják ki az önkormányzatok humánerőforrás hiányából, vagy gyenge együttműködéséből fakadó réseket. Terepmunkanaplóimból idézve, ahogy az önkormányzatoknak is kialakult már a pályázatokkal kapcsolatos aktivitási stratégiájuk, a pályázatiíró cégek is kialakítottak már valamilyen megrendelés-szerzési stratégiát.

33. ábra

A pályázatiíró és tanácsadó cégek önkormányzati szolgáltató típusai

Forrás: A HBH tanácsadó cég vezetőjével készített interjú alapján, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. április 1.

A *one-man-show* azokat a tanácsadókat takarja, akik gyakorlatilag egy személyhez köthetők. Ezek a személyes kapcsolataikon keresztül érvényesülnek, általában egy piacot céloznak meg, és ott a kapcsolataikra hivatkozva próbálják meg az egész piacot lefedni.

A *kiszolgálók* kifejezetten a pályázati piac kiszolgálására jöttek létre, ügynököket alkalmaznak, akik házalnak a pályázati lehetőségekkel. Ezek a cégek hatalmas sikerdíjjal dolgoznak, és a nagy számok törvénye alapján működnek: ha csak pár

pályázatot nyernek, akkor is fedezik költségeiket és még profitot is szereznek. Ez a tanácsadótípus igen ritka, a magyar piacon csak egy-két ilyen cég van.

A *hagyományos tanácsadókra* nem annyira a pályázatírás jellemző, nem is használják ezt a fogalmat, inkább tanácsadó cégekről van szó. Ezek megpróbálják felölelni az egész pályázati folyamatot, a projektfejlesztéstől a -menedzselésig. Ebben az esetben tehát nem egyszerűen dokumentum-összeállításról van szó, hanem elemzői készséget is igénylő pályázati adminisztrációs feladatok ellátásáról. Az ilyen cégek több százmillióس pályázatokkal dolgoznak.

A *szakosodott tanácsadók* általában valamilyen területre szakosodtak és kisebb összegű, standardizált pályázatokkal dolgoznak, mint például játszótér stb.

Jól látható, hogy a pályázatok összege, illetve a feladat bonyolultsága jelentősen meghatározza a pályázatíró és tanácsadó cégek szolgáltatási stratégiáját. Vannak kisebb összegű pályázatokra szakosodott cégek, illetve kifejezetten nagy összegekre szakosodott pályázatírók. Ugyanakkor, míg a kis összegű pályázatok esetében általában nincs nagy mennyiségű adminisztráció és papírmunka, a nagy összegű pályázatoknál nem ritkák a különböző jellegű megvalósítási tanulmányok, kutatások. Nem elhanyagolható az a tényező sem, hogy a pályázati kiírásokról szóló előzetes- vagy többletinformációk előnyhöz juttathatják a pályázatíró vagy a pályázó önkormányzatot. Vannak olyan pályázatok, amelyek a potenciális pályázók körét szelektálандó, rövid pályázati határidővel dolgoznak. Ilyen esetekben jól jön egy „füles” arról, hogy mit fognak kiírni, hogy az önkormányzat már a valós kiírás előtt elkészíthesse a megvalósíthatósági tanulmányokat, beszerezhesse a műszaki engedélyeket stb.

Visszatérve az önkormányzatközi pályázati együttműködés kapcsolathálózatára, észrevehető, hogy míg a Burt által leírt személyközi hálózatokban a véleményvezető és véleménybróker általában egybeesik, addig az önkormányzatközi kapcsolathálózatban ez a két típusú szereplő jól elkülöníthető szereppel ruházható fel. Hozzá kell azt tenni, hogyha a kutatás csak egy szervezeti formát, az önkormányzatokat, vette volna figyelembe, akkor Burthoz hasonlóan azt találta volna, hogy az információs irányító és az információs bróker funkcionálisan nem különbözik. Például az önkormányzatok formális és kvázi formális kapcsolathálózatában a mikrotérségi központok információs irányítók és egyben információs brókerek is. Azonban a kvázi informális és az

informális kapcsolathálózatokat is figyelembe véve egy a Becze (2010) által leírt jelenséghez hasonlót tapasztalunk: a mikrotérsegek „diffúziós burokként” viselkednek. Ekkor a mikrotérsegen vagy körjegyzőségen belül a szoros együttműködésének köszönhetően az információ gyorsan terjed, azonban a mikrotérsegek közötti, vagyis a diffúziós burkok közötti információáramlást egyes esetekben egy másik szervezeti forma, a tanácsadó vagy pályázatíró cégek biztosítják, akik az információs bróker szerepét látják el.

Végeredményben tehát, az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos együttműködési hálózatában fontos szerepet töltenek be az információs irányítók, akik a település méretéből, helyzetéből, földrajzi fekvéséből és funkciójából adódóan hamarabb jutnak információhoz. Ezek a települések nemcsak információs előnyben vannak, és nemcsak több kapcsolattal rendelkeznek a többi településhez képest, hanem nagyobb pályázati aktivitással is rendelkeznek. Van olyan eset, amikor az információs irányító település információs bróker szereppel is bír. Például a kistérségi központ (Somogyjád), amelyik a kistérségi társulásnak is köszönhetően összefogja a mikrotérsegeket. Azonban az interjúalanyok elmondása alapján inkább külső segítséget vesznek igénybe a pályázatírás kapcsán. Úgy tűnik, hogy a pályázatíró cégek információs brókerként lépnek be az önkormányzatközi pályázati együttműködés hálózatában, kihasználva az önkormányzatok közötti versengésből fakadó kommunikációs strukturális lyukakat.

A vizsgálati eredmény felveti a kérdést, hogyan lehetséges, hogy ekkora súllyal jelentkezik a pályázatíró az önkormányzatközi pályázati együttműködési hálózatban? Hiszen a pályázati rendszer rendelkezik olyan kiszolgáló intézményekkel, amelyek segítségével lehetnek az önkormányzatoknak a pályázatokkal kapcsolatban.

Terepmunkám során arról kérdeztem az interjúalanyokat, hogy miért vették igénybe a pályázatíró segítségét. Az egyik szempont az volt, hogy plusz pontokban részesítették azokat a pályázatokot, amelyeket pályázatíró segítségével írtak meg. Mintha a pályázati rendszer kételkedne abban, hogy saját erőből egy-egy önkormányzat meg tudja írni a pályázati anyagot.

„Sajnos megmondom őszintén, hogy az uniós pályázatoknál plusz pontot jelentett az, hogy be van írva, hogy pályázatíró cég írja. Ezt nehezményeztem is, szinte azért kellett

fogadni pályázatíró céget, hogy ne veszítsünk ott pontszámot.”(T42 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

A másik szempont a szakismeretek, illetve a humánerőforrás hiánya volt, szintén a pályázati kiírások elvárásainak fényében.

„A mai világban kell egy jó pályázatíró. Ez azt jelenti, hogy értse, tudja, mi a teendő, mert sajnos én egy kicsit bátorkodom megjegyezni, kicsit túlzottak az igények a pályázat beadásához.” (T11 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 16.)

De azt a lehetőséget sem lehet elhanyagolni, hogy nemcsak a pályázatíró szervezeteknek, hanem az önkormányzatoknak is érdekében állhat a „lyukas hálózatot” fenntartani. A nem túl sűrű hálózat ugyanis teret engedhet a különböző lobbitevékenységeknek, hiszen a pályázat sikeressége nem minden esetben vagy nem csak a pályázat minőségén múlik. Főleg a kiemelt projektek esetében fontos a lobbitevékenység, amelynek segítségével a település vagy térség szert tehet nagyobb támogatásra.

Éppen a fentiek miatt fontosnak bizonyult az önkormányzatközi együttműködés területi beágyazódásának vizsgálata. Kérdésként merült fel, hogy vajon a kapcsolathálózat szerkezete megőrzi-e az önkormányzatközi hálózat sajátosságait akkor, ha a teljes területi hálózatot (az összes pályázatírást kiszolgáló és kiszolgált szervezettel együtt) figyelembe vesszük.

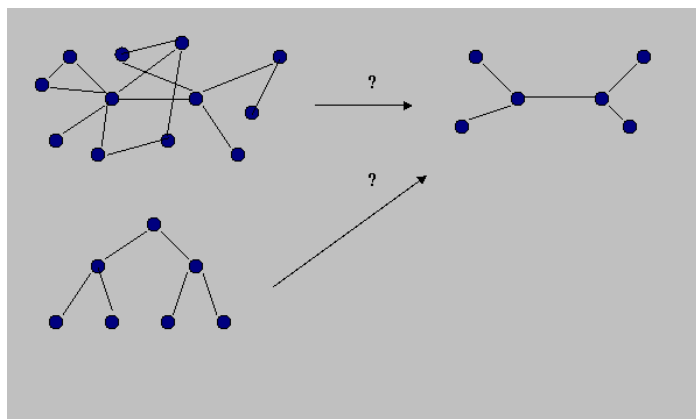
4.5.3.2. Területi hálózat

Makro-makro perspektívából azt feltételeztem, hogy a területi együttműködési hálózat befolyásolja a pályázati együttműködést és aktivitást.

H3.2. Tematikus hálózat vs. területi hálózat. A pályázatokkal kapcsolatos információk alapvetően nem az önkormányzatok között terjednek, viszont az együttműködésben jó tapasztalatot szerzett önkormányzatok pályázatok esetén is szoros partneri viszonyban vannak. Feltételezésem szerint a területileg kialakult kapcsolatok jobban befolyásolják az önkormányzati pályázati együttműködést a rendszerből fakadó települési alá- és fölérendeltségnél.

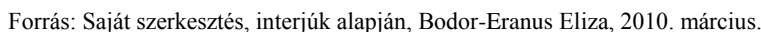
34. ábra

H3.1. modellezése: Alá- és fölérendeltséget mutató szervezeti kapcsolatok vagy pedig a területi kapcsolatok szerkezete jellemző inkább az önkormányzatok pályázati együttműködésére?

Az önkormányzatokon kívüli szervezetek közül nemcsak a tanácsadó vagy pályázatíró cégek azok, amelyek a finanszírozási rendszerből kiveszik a részüket és az önkormányzatok közötti együttműködést ösztönzik (vagy ösztönözhetik). A korábbi Phare- és Saphard-programok kapcsán a kistérségben három olyan szervezet is van, amely– az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap segítségével– főleg a Leader-program keretén belül, hozzájárul az önkormányzatok fejlesztéseihez. A Zselici Lámpások, az Észak-Kaposi Partnerek és a Koppányvölgye Helyi Akciócsoport segítik a kistérség településeit a Leader-típusú pályázatokban. Ezek tagtelepülései a kistérségi logikától eltérően szerveződtek, így nem a kistérségi határok szabják meg a tagtelepülések számát. A mikrotérségeken belüli integrációt azonban ezek a szervezetek erősíthetik, mivel ők nyújtják a kistelepülések számára is elérhető és megpályázható kisebb összegű forrásokat, amelyek segítségével a fejlesztéseket bátorítják.

A kaposvári kistérség településeinek és a pályázatokkal kapcsolatos szervezeteknek együttműködési hálózata

Kapcsolatok száma a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében

*Függelék: *Kapcsolati változók, 4. lépés*

A közöttség értéke (*betweeness*) is viszonylag magas ezeknél a szervezeteknél, bár ennél a mutatónál előtérbe kerül a brókerszerepet játszó Igal, Somogyjád, Hetes, Taszár is.

37. ábra

Közöttség a kaposvári kistérség pályázati együttműködésében

Szervezetek	Kapcsolatok száma	Közöttség	Közelség
Koppányvölgye Helyi Akciócsoport	55.000	6213.717	538.000
KTKT	55.000	4293.657	487.000
Igal	22.000	3103.574	488.000
Zselici Lámpások	48.000	2257.143	569.000
Somogyjád	24.000	1228.659	506.000
Bányai Panoráma Egyesület	29.000	762.312	583.000
Hetes	17.000	539.098	584.000
Gölle	8.000	504.131	535.000
Taszár	13.000	500.201	519.000
Nagyberki	12.000	493.820	528.000
Baté	10.000	480.391	531.000
P10	7.000	464.661	707.000
Szentbalázs	14.000	373.134	567.000

*Függelék: Kapcsolati változók, 4. lépés

Tapasztalataim alapján az együttműködés történetisége hatással van a mai partnerségi viszonyokra is. Jó példa erre a Surján-völgyi tömörülés, hiszen a kistérségtől való leválás előtt, már az 1990-es évek elejétől működött a pályázati együttműködés a ma már kadarkúti kistérséghez tartozó településekkel együtt. A pályázati lendülethez a pozitív példát a Bányai Panoráma Egyesület adta.

„Egyik beruházás hozta a másikat. Vízmű, utána jött a kerékpárút, utána jött a zöld út-program. Akkor a szomszéd faluk is fölfigyeltek rá, hogy – nem tudom mennyire ismert az a hangulat, hogy a rendszerváltás olyan, á, érdemes valamit is csinálni, nem csinálunk? Gyakorlatilag az Antall alatt nagyon jó pályázatok voltak a mai elbonyolított világhoz képest tényleg egy sajtópapíron lehetett komoly összegeket nyerni, hogy csak egy példát mondjak: annak idején a kadarkúti telefonhálózatnak a támogatása mellékletekkel és kiegészítőkkel együtt volt 18 gépelt oldal. Manapság a pályázati űrlap hossza 18 oldal, a nyomtatvány. Akkoriban egész kevés kis ráfordítással lehetett. És ez a csapat jókor indult.”(Interjúrészlet a Zselica Szövetség elnökével, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2011. május 12.)

A Bányai Panoráma Egyesület tevékenységének, illetve a tagok segítőkészségének köszönhetően egy olyan együttműködési hálózat alakult ki, amelynek hatására a környező települések is elkezdtek pályázni.

„A szomszéd falvak is mikor elkezdtek, először csak a Bárdudvarnoknak csak a szűkebb szomszédjai, Kadarkút, Szenna, Szilvásszentmárton, később lejjebb is Csököly, Gige, Hencse, azok a részek is. Az itt levő szellemi kapacitás nem volt irigy a szomszédokra, megmondta, hogy hogyan csinálják, hogyan építenek vízművet, hogyan építenek átkötő utat, hogyan építenek faluházat, s akkor a szomszéd falvak is jöttek, átvették a tapasztalatokat, meg is kérték ezt a csapatot, hogy az ő ügyeiket is menedzselje, és már úgy 94-ben, akkor már ötéves volt a Bányai Panoráma Egyesület, komolyan fölmerült az igénye, hogy akkor miért nem alakít ez a – akkoriban azt hiszem talán 22 vagy 23 település volt ebben az összefogásban – egy vidékfejlesztési szövetséget. Ez az összefogási igény egyrészt alulról szerveződött, másrészt messze megelőzte a 96-os vidékfejlesztési törvényt. A kistérségnek akkor még híre-hamva nem volt, hogy kötelező lesz kistérségbe számítani a településeket és ott lesz statisztikai lista. Ez megalakult 96-ban, 94-től két év szervező munka volt, jogászok, mindenféle alapító okirat, összes elnökségi tagnak nyilatkozat, hogy elvállalja. Szóval sok adminisztratív munka volt. 96-ban bejegyezték és nagyon jól, jó lendülettel indult, mert 96-ban indította az amerikai gyors reagálásút: az amerikai Munkaügyi Minisztériumnak volt a létszámleépítésekre, nagyobb vállalatoknál tömeges elbocsátásokra, ugye a neve is erre utal, hogy gyors reagálású projekt. Ez volt az egyik irányunk, a másik irányunk pedig a vidékfejlesztés. Akkor azért már volt nekünk 4-5 éves múltunk, volt jogi személy, szervezetünk, akivel ebbe bele tudtunk csöppenni és akkor már 93-ban átadtuk a faluházunkat. [...]Elég jó lendületet vett, és azok is elkezdtek hinni, akik korábban azt mondták, hogy á, ők nem csinálnak semmit, meg hát ők még úgyse nyertek sose pályázatot. Elég sok hitetlenség volt. Az a négy műhelymunka megalapozta 96-97-ben. 98 vagy 99-ben megjelent az akkor még Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium felhívása kistérségi fejlesztési programok készítésére. Itt a négy műhelymunkán annyi tartalmi rész elhangzott, hogy igazán nem volt nagy fáradtság azokat szerkezetbe foglalni – jó, ki kellett egészíteni helyzetelemzéssel, ki kellett dolgozni az ott felmerült ötleteket –, de gyakorlatilag a Zselici Szövetség létezésének harmadik évét követően 99-ben, majd 1000 oldalas írásos térségfejlesztési programja volt, megtartva azt, hogy 96-tól létrejöttek a kistérségek.”

(Interjúrészlet a Zselica Szövetség elnökével, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2011. május 12.)

A Surján-völgyi és zselici települések úgy döntöttek, nem működtetnek külön jogi szervezetet, hanem belépnek a Zselica Szövetségbe, így lett 32 önkormányzati és 3 civil szervezete. Ez tulajdonképpen az európai Leader logikának felel meg, tehát egy alulról szerveződő, a települések minden közigazgatási kötelezettségétől mentes önkéntes összefogással, amelyben mindenki saját maga dolgozza ki a programját. A Zselica Szövetség, a Kadarkúti kistérség kiválásával, valamilyen szinten a két kistérség, a Kaposvári és a Kadarkúti kistérség közötti közvetítő kapocs lett. A történetiséghez hozzátartozik az, hogy a Bányai Panoráma Egyesületnek és Zselica Szövetség mellett a Zselici Lámpások (a Leader-típusú pályázatokért felelős szervezet) is ösztönözték az együttműködést. A települések többéves tapasztalatának köszönhetően, ma már kiválások jellemzik a Zselica Szövetség egyes tagjait. A Surján-völgyi települések (a Szentbalázsi mikrotérség) például ma már csak a saját pályázatírójukra hagyatkoznak, aki kiszorította a Zselica Szövetséget a települések kapcsolatai közül. A Zselici Lámpásoknak ma már nem is annyira a mikrotérségi központ (Szentbalázs), hanem inkább Bőszénfa az aktív tagja.

A Zselici Lámpásokhoz hasonló szervezetek az Észak-Kaposi Partnerek, illetve a Koppányvölgye Helyi Akciócsoport is. A kistérségek közötti bróker szerep nem jellemző az Észak-Kaposi Partnerekre is.

A területi kapcsolathálózatban egy szervezet tölt be központi szerepet: a Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás (KTKT). Gyakorlatilag ez köti össze a kistérségi településeket. A társulás által meghatározott vidékfejlesztési célokhoz igazodik a települések fejlesztési iránya is. A KTKT-ről, illetve magáról a kistérségi rendszerről viszonylag ellentmondásos vélemények hangzottak el az interjúkban. A legtöbbször azt hangsúlyozták az interjúalanyok, hogy a kistérség mérete és az érdekkülönbségek miatt az egyébként együttműködésre hajlamos települések is eltávolodnak egymástól.

„Erre szoktam mondani, olyan mint a pontyhorgászat. Ki kell ülni, akkor valamilyen szinten megoldható. A másik, még egyszer kihangsúlyozva, a hátránya: ha nem tud velem fejlődni a környék, kőkeményen visszahúz. El kell érni, hogy a lehetőségekhez képest együtt fejlődjön. Én komoly árat fizettem ezért, és fizetek. Nem jó. Még maga a

kistérségi rendszer valamilyen módon szétverte.” (T17 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

A KTKT mint intézmény nem végez konkrét pályázatírást, viszont működtet egy olyan részleget, a Paktum Irodát, amely a pályázatírásban segít a településeknek, jelképes összegért. A KTKT-nak az interjúzás idején Somogyjád polgármestere volt az elnöke (az országos, illetve az önkormányzati választások után már nem tölti be ezt a funkciót), aki az együttműködést teljes mértékben pártolta. A KTKT-nak van egy megkezdett közös pályázata a Kaposvári Egyetemmel, így kerül be az egyetem is, mint szervezeti forma a pályázati kapcsolathálózatba. Érdekes, hogy az interjúk során a Paktum Iroda és a KTKT összemosódik, így, aki pályázati ügyben a „kistérséghez” fordult, az valószínűleg a Paktum Iroda munkatársainak segítségét vette igénybe.

„Ezeket ismerjük. Kistérségen belül vannak, ez a Paktum Iroda. Ismerősök, 100%-ban. Munkatársaknak számítanak. Elfogadható áron. A falunapi pályázatot 15.000 Ft-ért csinálta, ez nem egy olyan nagy összeg. Azt is beadtuk 1,2 M-ba, decemberben. Le van írva az anyag, kit akarunk például fellépőnek. De ha nem nyerem meg márciusig, hogyan fogadjam azt az együttest meg? Mikor eldöntöttük, hogy június 2-án van a falunap, eldöntöttük, kit akarunk meghívni. Ez is érdekes. Beadni decemberben, itt van március, semmit sem tudunk. Negyedévre kérnek hiánypótlást? Megpróbálok a mai nap folyamán személyesen a hivatalban még 15 napot kérni.” (T47 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

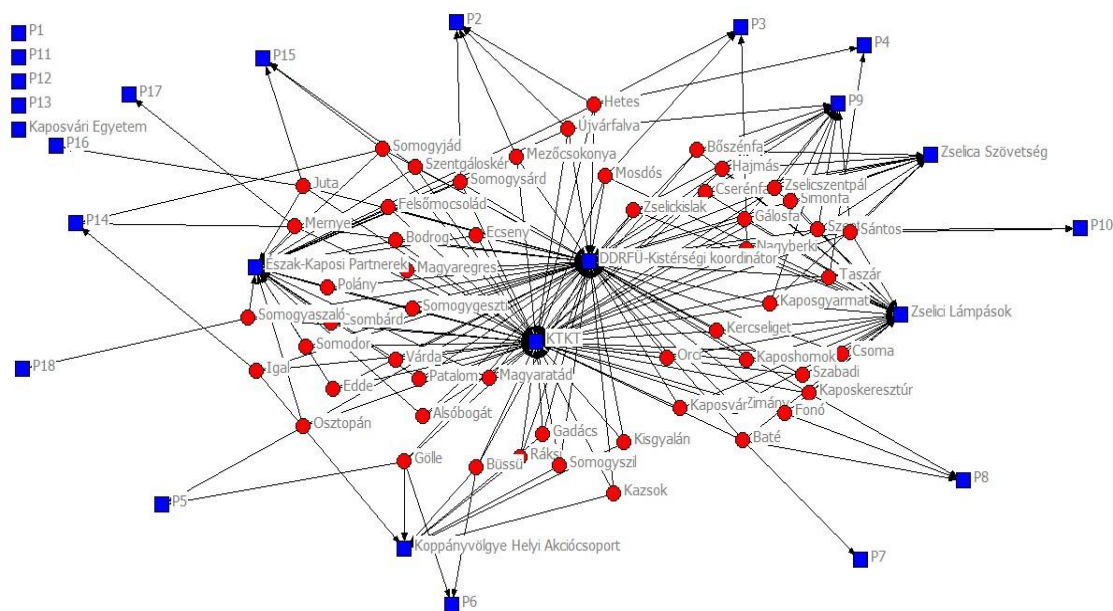
Pozíciójából fakadóan nem meglepő, hogy a KTKT rendelkezik a legmagasabb brókeri mutatóval: ez az a szervezet, amely minden települést minden településsel összeköt.

A kapcsolatok számából adódóan ugyanilyen központi szerepet tölt be a DDRFÜ kistérségi koordinátora is, azzal a különbséggel, hogy ő nem nyújt konkrét segítséget a pályázatok benyújtásában. Ő a disszemináció miatt áll kapcsolatban a kistérség településeivel: tájékoztatja a települések vezetőit a pályázati lehetőségekről. Az interjúalanyok elismerték a kistérségi koordinátor információs jelentőségét, azonban hangsúlyozták, hogy a problémát nem a tájékoztatatlanság okozza, hanem inkább az, hogy nincs elég kapacitásuk, humánerőforrásuk a pályázatok összeállításához, megírásához.

A mikrotérségeket jellemzően a kistérségi társulás, illetve a vidékfejlesztési szervezetek fogják össze. A következő ábrán az látható, hogy a kaposvári kistérség települései melyik szervezettel lépnek kapcsolatba a pályázatok során.

38. ábra

A kaposvári kistérség településeinek és szervezeteinek pályázatokkal kapcsolatos közvetlen együttműködése

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

A vidékfejlesztési szervezetek hozzájárulása a települések valódi fejlesztéséhez veszt a jelentőségéből, hiszen a pályázatok átfutási ideje a tapasztalat alapján egyre hosszabb (16 hónapról számoltak be az interjúalanyok). Egy több évig elhúzódó pályázati és finanszírozási forrásszerzési procedúra főleg akkor veszt nagyon sokat a népszerűségéből, ha közben önkormányzati választások vannak. Éppen ez az oka, hogy bár – amint az ábrán látható – ezek a szervezetek rendelkeznek a legnagyobb kapcsolati mutatóval (*degree*), az interjúk során a polgármestereknek egy része inkább negatív értelemben hangsúlyozták szervezeti jelentőségüket.

„Különböző pályázatok vannak. A leader neveltséges. Összefonódások akármije.” (T43 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette 2010. március 19.)

„Egy volt a Leader, az nagy kudarc volt. Leader tagok lettünk, kiválasztottuk a polgármesterrel a legegyszerűbb pályázatot, mert tudjuk, hogy utófinanszírozású. Virágos ládák kihelyezés a faluban, aminek az lett volna az elképzelés lényege, hogy mi

kihelyezzük a ládákat a házak elé és a lakosság megtölti virágokkal. Ez 5 M Ft-os. Ezt lepontozták, nem is mentünk utána. Miért, miért nem? De a leader körül nagy homályok vannak, megint a korrupciónak és a pénzek ide-oda rakosgatás melegágya. Miért pontoznak le-föl? A leaderben olyan célok vannak. Mondták miért nem csinálunk egy 20 M-os játszóteret. Minek? Ilyenekre van pénz. A Leaderre egyszer pályáztunk, az nem nyert.”(T44 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 18.)

Pozitív tapasztalatokon alapul azonban az Észak-Kaposi Partnerek szerveződése.

„[...] a Leader közösség például a mikrotérségből szerveződött. A Somogyjádi mikrotérség alakult vidékfejlesztő csoporttá. Azt hiszem, hogy a pályázatok sikerességét, egyáltalán a pályázati hajlandóságot elsősorban egy települési szemlélet, illetve vezetői szemlélet, ami jobban befolyásolja.”(T19 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 16.)

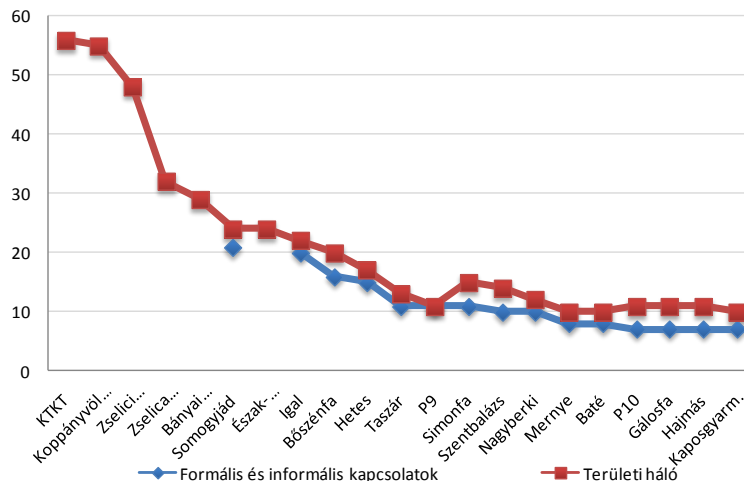
A fentiek alapján látható, hogy az intézményi háttér meglenne ahhoz, hogy az önkormányzatok megfelelő segítséghez jussanak a pályázati folyamatban. Azonban azt vizsgálva, hogy a pályázatok során kitől kapnak gyakorlati segítséget, ezeknek a szervezeteknek a jelentőségét nem emelték ki az interjúkban. A KTKT az egyetlen szervezet, amelynek a pályázatok során nyújtott segítségét az interjúalanyok is elismerték. Azonban a gyakorlati segítséget illetően, inkább a pályázatírók jelentőségét hangsúlyozták a megkérdezettek.

„Vannak a kistérségtől jövő információk is, amik az ilyen minisztériumi pályázatok, az uniós kívüli pályázatok, esetleg a kormány által kiírt pályázatok, azt a kistérségen keresztül kapunk belőle információt. Aztán a pályázatírók nagy része keresi az önkormányzatokat interneten keresztül, személyes megkereséssel tájékoztatást adnak egy-egy várható – kicsit előrébb vannak esetleg, mint mi – információ terén. Az adott évben milyen pályázatok fognak megjelenni, nem biztos, hogy konkrét, de tervezetekkel is. És mikor már meg is jelenik, a kistérségen keresztül, volt, hogy a megyén keresztül is kaptunk tájékoztatást, de nagyobb részt a pályázatírók, akik jönnek és elmondják részleteiben a pályázatok. Interneten keresztül is levesszük, átnézzük, de ennek a mélyebb részét a pályázatírók jobban ismerik, jobban benne vannak.” (T30 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

típusú és összetételű együttműködési hálózatnak, mégis jellemzően ugyanazzal (vagy ugyanazokkal) a pályázatíróval dolgoznak.

40. ábra

Információs irányítók a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a kapcsolatok száma alapján)

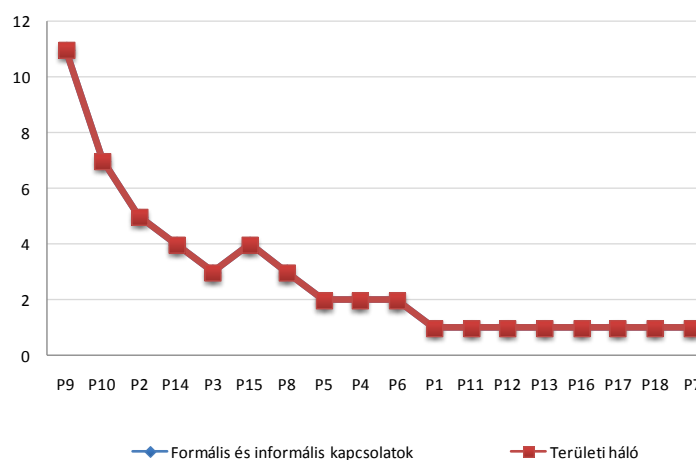

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

Ezt az eredményt a pályázatíró cégeket vizsgáló elemzés is alátámasztja: a pályázatíró cégek, az önkormányzati és területi pályázatokkal összefüggésbe hozható szervezetek megnevezései alapján, nem módosították kapcsolathálózati pozíciójukat.

41. ábra

Pályázatíró cégek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a kapcsolatok száma alapján)

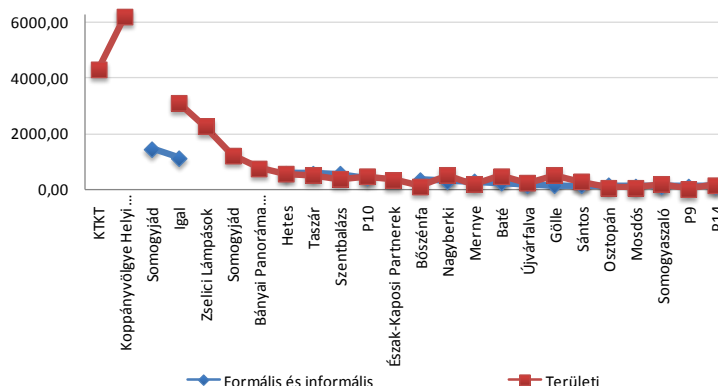

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

A csoportok közötti átjárhatóságot figyelembe véve az tapasztalható, hogy a területi hálózat kapcsolatainak köszönhetően egyes pályázatíró cégek pozíciója is megváltozik a két hálózatban.

42. ábra

Információs brókerek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a közöttség mutató alapján)

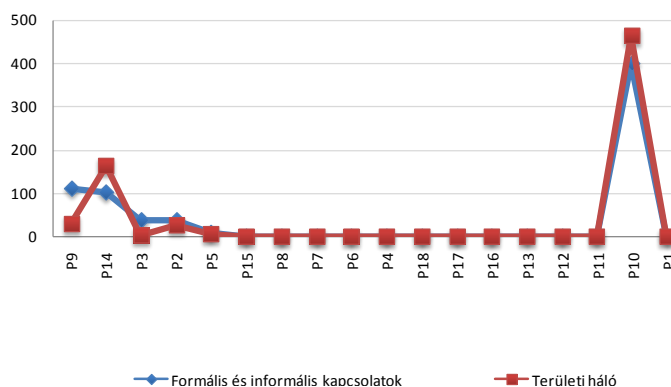

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

A P3 és a P9 például veszített a csoportok közötti összekötő vagy brókeri pozíciójából a területi kapcsolatok hatására, viszont a P14 és a P10 brókeri pozíciója erősödött a területi hálózat hatására.

43. ábra

Pályázatíró cégek a kaposvári kistérségben található formális-informális és területi együttműködési hálózatokban (a közöttség mutató alapján)

Forrás: Saját szerkesztés, interjúk alapján, Bodor-Eranus Eliza, 2010. március.

Az eredményeket értékelve azt tapasztaljuk, hogy bár a településközi kapcsolatokban is megtalálhatók az információs irányítók és információs brókerek, mégis a pályázatírási és adminisztrációs segítséget nem egymástól kapták az önkormányzatok: vagy

megoldották belső munkaerővel, vagy pályázatíró cégtől kértek segítséget. Az együttműködésre irányuló kérdésekre adott válaszok is alátámasztják ezt.

„Mert nem működik ez a fogjunk össze három-négyen és csináljuk közösen a pályázatokat, ez nemigen működik. Mondjuk egy nagy beruházás, mint mondjuk a szennyvíz-rendszer vagy gáz, ami egyvonalas építmény, amihez több önkormányzat kell, igen. De máshol nem. [...] Mindenki jobban szereti a saját maga ügyét intézni. Mindenki úgy gondolja, hogy akkor jár a legjobban, ha ő a sajátját, mert hátha abból nem annyira részesül, vagy nem részesül. Nem igazán jellemző, hogy az önkormányzatok annyira összefogjanak. Féltik egymástól a nyerési esélyeket is, vagy a koncot is – nem tudom, micsodát.” (T15 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 26.)

Az önkormányzatok közötti együttműködés hiányát a szűkös erőforrásokért folytatott versengésnek tulajdonították az interjúalanyok.

„Tehát itt kitalálni azt, hogy mi meg fogunk egyezni a forráselosztásban, ez egy olyan jellegű naivitás, mint amikor tíz éhes kutya közé bedobnak fél kiló apróhúst. Nem működik. Ezt valahol mindenkinek látni kellett volna. Váltig nem értem, mit csináltak. A húst most úgy hívják, pályázatok. Ezek össze vannak valahol rakva. Valahol oda vannak dobva és elindul egy rész, mindenki befogja a száját, mert hozzá akar jutni.” (T17 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

A kismértékű együttműködés egy másik oka a humánerőforrás hiánya volt:

„Én megmondom őszintén, hogy nem (azaz nincs együttműködés, szerk. megj.). Mert én teljességgel bele vagyok feledkezve a saját négy falumba.” (T31 jegyzője, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

Ugyanakkor, az is tapasztalható volt, hogy a pályázatíráskor sikeres együttműködés, az elnyert forrást és a megvalósítást követően, sok konfliktust generált.

„A pályázatbeadás időszakában úgy tűnik, mindenki egy célt szeretne megvalósítani, pályázati forráshoz szeretne jutni. Esetlegesen a beruházás és a látványos időszak érdekli a polgármesterek, testületek többségét és utána jön a fenntartási időszak. A fenntartási időszakban elég sok konfliktus van. Ez az időszak általában önerőből valósul meg. Ez a szakmai együttműködés. Tehát, ha együtt építettünk meg egy közös

beruházással egy közös intézményi struktúrát, akkor utána a működtetés nehezkesebben halad.” (T42 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

Visszaulva a *H3* hipotézisre, mely szerint az önkormányzatközi pályázati együttműködés kapcsolathálózatában a strukturális lyukak befolyásolják a pályázati aktivitást: az információs kulcsszereplőket, illetve a területi hálózatot vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy bár a lyukas szerkezet elősegíti a pályázati aktivitást, nem kedvez az önkormányzatok közötti együttműködésnek. Hiába tagja több formális kapcsolatnak is egy önkormányzat, amikor a pályázati segítséget kér, inkább teszi ezt a kiszolgáló szervezetektől, mint egy másik önkormányzattól. Hiába volt tagja egy település a körjegyzőségnek, a mikrotérségnek, a Leader-projektnek, vagy valamilyen szövetségnek, mindez a pályázatok szempontjából nem jelentett feltétlenül számottevő előnyt. Úgy tűnik, mintha a sokrétű formális együttműködési kapcsolatokat az önkormányzatok inkább a potenciálisan később felhasználható kapcsolati tőke érdekében tartanák fent, ellenben a pályázati folyamatban ezeket nehezen tudja hasznosítani. Sokkal valószínűbb, hogy ezeket a kapcsolatokat a pályázati feltételekről szerzett információk beszerzésére, vagy a pályázat pozitív elbírálásában, a pályázati kiírás irányultságában szerepet játszó lobbierészes esetében használják. Azonban a benyújtásra kerülő pályázatokat illető gyakorlati segítséget vagy belső munkatársaktól, vagy pedig a pályázattíróktól remélik.

A kapcsolathálózat szerkezetének vizsgálatakor látható, hogy bár az információs irányítók, éppen a formális kapcsolatok halmozásának köszönhetően, egyértelműen önkormányzati szervek, az információs bróker szerepét sok esetben a pályázattírók töltik be (4.5.3.1. fejezet). A területi hálózatot vizsgálva, látható, hogy bár az információs irányító és bróker a KTKT, a pályázattírás során igénybe vett segítség esetében, az önkormányzatok inkább fordulnak a pályázattírókhoz (4.5.3.2. fejezet).

A pályázattírók pedig nemcsak amiatt kerülnek be a hálózatba, mert az önkormányzatok közötti együttműködési hálózat lyukas, hanem azért is, mert a kistépüléseknek nincs rá fizikai kapacitásuk, hogy a pályázati adminisztrációval megbirkózzanak. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kapcsolathálózatban a

szereplők és a relációk folyamatosan változnak. Sem az együttműködési partnerek, sem pedig a pályázati irodákkal fennálló együttműködések nem állandók. Az sejthető, hogy az informális kapcsolatoknak (akár önkormányzatközi, akár a pályázatírókkal kapcsolatban) jelentős szerepük van, azonban az interjúk során ez csak a pályázatírók esetében derült ki egyértelműen: az önkormányzatok előnyben részesítik azokat a pályázatíró cégeket, amelyekhez valamilyen szállal kötődnek.

5. Összefoglalás és továbblépés irányai

5.1. Az eredmények összefoglalása és következtetések

Kutatásom középpontjában az a kérdés állt, hogy miért tér el a hasonló tulajdonságokkal rendelkező önkormányzatok pályázati aktivitása. A lehetséges okokat négy nagyobb csoportba soroltam: rendszerjellemzők, objektív települési tényezők, szubjektív önkormányzati tényezők, illetve kapcsolathálózati sajátosságok. A kutatási eredményeket tömören összefoglalva azt lehet mondani, hogy egy önkormányzat akkor igazán sikeres a pályázati rendszerben, amikor mind a négy tárgyalt területen megfelelően kedvező helyzetben van. Tehát, ha egy önkormányzat számára a pályázati rendszer megteremti a kedvező feltételeket, ha a település megfelelő lehetőségekkel rendelkezik (nem feltétlenül anyagi értelemben, nagyon fontos a település életképessége, jövőbeli lehetőségei), ha ehhez a pályázatokhoz kedvezően viszonyuló polgármesteri és képviselő-testületi szemlélet társul, illetve ha a polgármesternek jó formális és informális kapcsolatai vannak, akkor a benyújtott pályázatok száma biztosan magas lesz. Abban a kérdésben viszont, hogy ezek a tényezők milyen arányban befolyásolják a pályázati aktivitást, nagyon nehéz állást foglalni.

30. táblázat

A hipotéziseket és fontosabb eredményeket összefoglaló táblázat

Jelölés	Hipotézis	Magyarázó változók	Függő változó	Eredmény
KK	Rendszerjellemzők	Önrész, utófinanszírozás, pályázati célok	Benyújtott pályázatok száma	A hazai intézmény- és finanszírozási rendszer alakítja az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos mozgásterét.
H1	Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás	1. Település területe 2. Lakosság száma 3. Körjegyzőségi státusz (funkció) 4. Település általános közműellátottsága 5. Önkormányzati kiépített út hossza 6. Nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 7. Oktatási intézmények száma 8. Közművelődési intézmények száma 9. Kommunális infrastruktúra 10. Álláskeresők száma 11. Kereskedelmi és vendéglátó egységek 12. Szállások száma 13. Regionális gazdasági szervezetek	Benyújtott pályázatok száma	A változók esetében magas korreláció állapítható meg. A települések összetétele és adottságai erős kapcsolatban állnak a benyújtott pályázatok számával, azonban a település funkciója nem bír akkora magyarázó erővel, mint például a lakosság száma.
H2.	Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás	1. Polgármester és képviselő-testület személete 2. Kapcsolati tőke	Benyújtott pályázatok száma	Egy kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező település is rendelkezhet kedvező pályázati aktivitással, ha a polgármester és képviselő-testület ebben érdekelt.
H3.	Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás	Kapcsolathálózat „lyukas” szerkezete	Benyújtott pályázatok száma	A lyukas szerkezet ugyan elősegíti az önkormányzatok pályázati aktivitását, azáltal, hogy piaci érdekek és állami nyomás alapján pályáznak, de ez egyáltalán nem kedvez az egyébként is rossz önkormányzat-közötti kommunikációnak.
H3.1.	Információs kulcsszereplők hipotézis	Személyi kapcsolathálózatok információs kulcsszereplői	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok információs kulcsszereplői	A kapcsolathálózat-szerkezetben funkcionálisan elkülönül az információs irányító az információs brókertől.
H3.2.	Tematikus háló vs. területi háló.	Területi kapcsolathálózatok	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok	A területi hálózatban nagyon erősen jelennek meg az alá- és fölérendeltség által befolyásolt formális kapcsolatok, számuk jóval magasabb a piaci kapcsolatok számánál..

A 4.2. fejezet alapján elmondható, hogy a hazai intézmény- és finanszírozási rendszer jelentősen meghatározza az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos mozgásterét. A pályázati kiírásokban szereplő pályázati célok elvileg nem okozhatnak nagy meglepetést

az önkormányzatoknak, hiszen éppen a Strukturális Alapokból származó finanszírozások sajátossága az alulról jövő igények feltérképezése. Viszont a kistelepülések esetében úgy tűnik, mintha a pályázati célok nem az ő érdekeiket képviselnék, ami arra enged következtetni, hogy a pályázati célok (operatív programok) megfogalmazásakor éppen ők nem rendelkeztek kellő érdekérvényesítő képességgel. Tapasztalataim alapján a pályázati kiírások és a pályázati célok a kistelepülések pályázati aktivitását jelentős mértékben befolyásolják. Emellett az önrész, illetve a bürokratikus rendszerből fakadó hosszadalmas utófinanszírozási procedúra is megnehezíti a kistelepülések részvételét a pályázati rendszerben.

A 4.3. fejezet azt tárgyalja, hogy a település jellemzői közül (a magas autókorrelációt figyelembe véve), a település funkciója nem bír akkora magyarázó erővel, mint például a lakosság száma. Az elemzések arra engednek következtetni, hogy a település anyagi és vagyoni helyzete mellett rendkívül fontos az életképessége: a demográfiai összetétele, a közintézmények száma, az infrastruktúra, a turizmus-potenciál. Az életképesség szempontjából kedvezőbb helyzetben levő települések sokkal hamarabb és jellemzően nagyobb eredményességgel tudnak részt venni a pályázati rendszerben.

A 4.4. fejezetből kiderül, hogy egy kedvezőtlenebb adottságokkal jellemezhető település is rendelkezhet jó pályázati aktivitással, ha a polgármester és a képviselő-testület ebben érdekelt. Tehát nemcsak a település objektív tényezői, hanem a település vezetőségének pályázati affinitása is jelentősen befolyásolhatja a pályázati részvételt. Az igazán sikeresen pályázó kistelepülések polgármesterei pályázatorientáltak, menedzserszemléletűek, a képviselő-testülettel összhangban dolgoznak, és számos kapcsolattal rendelkeznek a település határain kívül is.

A 4.5.3. fejezet azt szemlélteti, hogy az önkormányzatok együttműködési hálózatának lyukas szerkezete éppen a pályázati kooperáció hiányából fakad. Az ilyen jellegű kapcsolathálózatokban nagyon könnyű a brókertípusú szereplő dolga, ugyanis két fél között úgy tud kapcsolatot fenntartani, hogy ezek ne szerezzenek egymásról tudomást: vagyis egy csoportok közötti gyér kapcsolatokból álló hálózatban a bróker képes leginkább a kapcsolatok jellegéből előnyt kovácsolni.

A kaposvári kistérségben, a 4.5.3.1.-es fejezet alapján, a fent leírt kapcsolathálózati szerkezetnek köszönhetően az volt tapasztalható, hogy nemcsak funkcionálisan különül

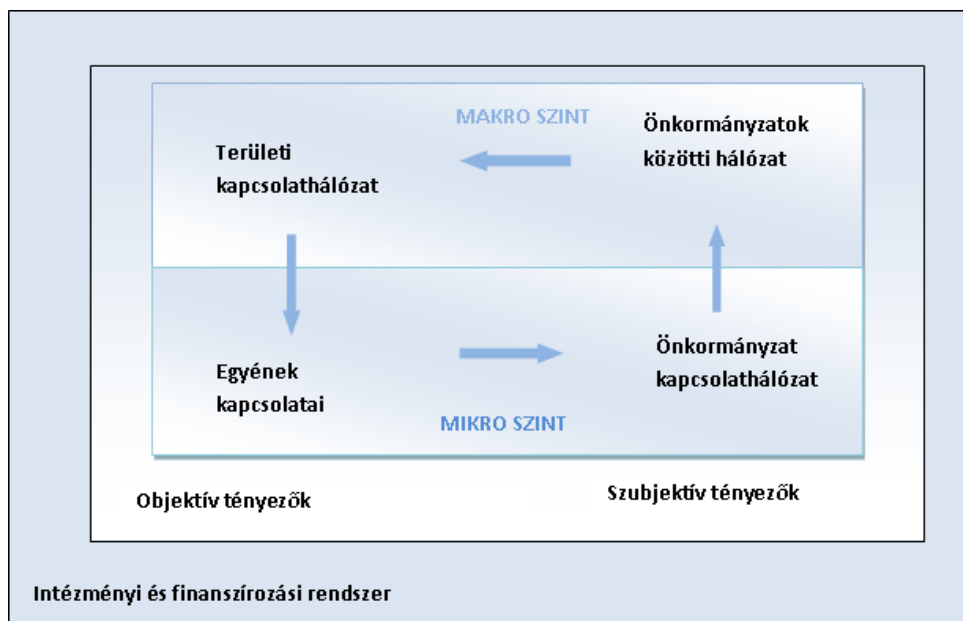
el az információs irányító az információs brókertől, hanem sok esetben más szervezeti forma tölti be a brókerszerepet. Míg az információs irányító a csoporton (mikrotérsegen) belüli központi önkormányzat, addig a csoportok közötti hídszerepet játszó információs bróker sok esetben az a pályázatíró cég, amelyik több csoportnak is dolgozik. Az információs irányító a több formális kapcsolat jellemző, úgymint kistérségi, mikrotérsegi tagság, iskolaintegrációs együttműködési megállapodások, családsegítő és szociális ellátásra kötött megállapodások. Jellemzően, az információs irányító rendelkezik a mikrotérsegi központi-funkcióval, és rendszerint szintén ő befolyásolja a környező településeket a pályázatíró kiválasztásában. A formális kapcsolatokon belül is létezik információs bróker, de neki ritkán van igazán a pályázati aktivitást befolyásoló képessége: inkább információcserére irányuló szerepe tapasztalható a pályázatokkal kapcsolatban. Információs brókerként főleg a pályázatírók viselkednek. A kutatás során meg lehetett különböztetni a koordinációs brókert, aki több települést összehoz, a tanácsadó brókertől, aki két, gyakorlatilag egy csoporthoz tartozó önkormányzatnak segít a pályázatírásban.

A 4.5.3.2. fejezet alapján a területi hálózatban több, pályázattal kapcsolatos szervezet is képviselteti magát. A hálózatban jellemzőbbek az alá- és fölérendeltségi kapcsolatok, megerősítve azokat az önkormányzatokat, amelyek több funkciót látnak el, illetve azokat a szervezeteket, amelyek több önkormányzattal állnak kapcsolatban. Viszont, ha a különböző szervezetek súlyát tekintjük – azaz mit gondolnak az önkormányzatok, ki segítette őket leginkább a pályázatokkal kapcsolatban –, láthatjuk, hogy megint a pályázatírók, tehát a piaci kapcsolatok dominálnak.

Az elméleti háttérnek, illetve a vizsgált kérdéseknek megfelelően, egy olyan modell rajzolódik ki, amely a kapcsolathálózati elemeket a finanszírozási források mechanizmusában, annak objektív és szubjektív jellemzői köré csoportosítja. A kapcsolathálózati elemek az önkormányzatok esetében – az „interlock”-szerű (például Scott 1997) átfedéseknek köszönhetően – az alábbi kapcsolathálózati kölcsönhatást mutatják.

44. ábra

Az elméleti irányzatok alkalmazása a kutatás mikro- és makroszintjén a többi vizsgált kérdés fényében

Mikro-mikro szinten az egyének kapcsolatai hatnak az önkormányzat, mint szervezet, kapcsolataira. Mikro-makro szinten az önkormányzat kapcsolatai hatnak az önkormányzatok közötti együttműködésre. Makro-makro szinten az önkormányzatközi és a területi (tehát tágabb értelemben vett földrajzi, azaz kistérségi vagy régió) kapcsolatok hatnak egymásra. Végül, makro-mikro szinten, a területi kapcsolathálózat is hatással van a személyes kapcsolatokra.

A modellbe jól illeszkedik az a kutatási eredmény, miszerint a magyar önkormányzati rendszer pályázati aktivitását jelentősen befolyásolja a kiszolgáló intézményrendszer (pályázatírók), amely a társulás intézményének és az önkormányzati vezetők gyengeségei mellett jelentős teret nyerhetett. A pályázatírók jelentőségét több elméleti oldalról is magyarázni lehet.

A *közgazdasági* megközelítés alapján az önkormányzatok abban érdekeltek, hogy az információszerzéssel és a bonyolult adminisztráció elsajátításával járó tranzakciós költségeiket csökkentsék, ezért bizalmi alapon más cégeket bíznak meg a feladatok ellátásával. Kovach (2007) projektelésnek nevezte azt a folyamatot, amelynek során a kormányok nem képesek partnerek nélkül a vállalt feladatokat ellátni, ezért arra kényszerülnek, hogy bizonyos feladatokat projektek formájában kiszervezzék. Ennek köszönhetően a tervezők, szakértők, tanácsadók, menedzserek, szervezők,

köztisztviselők és kutatók egyre nagyobb térre és befolyásra tesznek szert a nemzeti és uniós fejlesztési programok előkészítésében és lebonyolításában. Azt is mondhatnánk, hogy az önkormányzatok a tranzakciós költségek miatt kénytelenek kiszervezni a pályázatokkal kapcsolatos feladatokat. Részben kistérségi társulás volt hivatott a humánerőforrás hiányából fakadó tranzakciós költségek áthidalását megoldani, szerepe a kutatási eredményeim alapján is számottevő, főleg annak köszönhetően, hogy pályázati irodával rendelkezik.

A pályázati rendszerből való kimaradás szempontjából nézve (Bruszt és Vedres 2010) az előcsatlakozás során aktív szervezetek, a csatlakozást követően is aktívak maradtak. Ennek következtében, azok a települések, amelyek nem vettek részt az alulról érkező kezdeményezések megfogalmazásában, információvesztést szenvedtek, amelyet a pályázati irodák segítségével remélnék pótolni.

„Az a helyzet, hogy a gyakorlat az, hogy lentről fölfelé, úgy stratégiaileg nem nagyon jönnek a gondolatok. Lentől fölfelé azok jönnek, hogy nekünk már van egy konkrét elképzelésünk, tehát én azt vettem észre, hogy úgy stratégiában gondolkodni, nem lehet elvárni, pláne a kistérségektől, viszont tudják, hogy a ravatalozójuk teljesen ramaty és fel kell újítani. Na most, ezzel a szemlélettel az a baj, hogy azt gondolják az emberek, hogy ez az európai uniós forrás, a kimaradt költségvetési források pótlására való. De ennek a nevében benne van, hogy fejlesztési forrás.” (Interjúrészlet a DDRFÜ képviselőjével. Az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2009. december.)

A modellbe legjobban illeszkedő megközelítés *kapcsolathálózati* szemléletű. Eszerint a tanácsadó cégek az önkormányzatok közötti vertikális kommunikáció hiányától keletkező strukturális lyukakat használják ki, hogy információ birtokában profitra tegyenek szert. Ezért olyan kapcsolathálózati sajátosság alakulhatott ki az önkormányzatok pályázati együttműködésében, hogy míg a jól beágyazott és formális hierarchia által bátorított körjegyzőségi, mikrotérségi vagy kistérségi központi szereplők (információs irányítók) önkormányzatok, addig a hálózati sajátosságokat kihasználó szereplők (információs brókerek) sok esetben nem önkormányzatok, hanem a pályázati iroda vagy tanácsadó cégek.

„...a pályázati irodák nagy része keresi az önkormányzatokat az interneten, személyes megkeresésen tájékoztatást adnak egy-egy várható – kicsit előrébb vannak esetleg, mint

mi – információ terén.”(T30 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

Az eredményeket figyelembe véve úgy tűnik, hogy a Strukturális Alapok célrendszere, illetve a pályázati célok torzítják a helyi fejlesztési célokat. Amint a kutatás is rámutat, az önkormányzatok azt fejlesztették, amire pénzt kaptak, túlterhelve a közszektorban működtetett intézményrendszert és infrastruktúrát. A helyi gazdaság sem fejlődött megfelelően, és a kiemelt jelentőségű infrastruktúráis projektekre is inkább a biztonság volt jellemző, semmint az innovativitás. Ezek fényében azt lehet elmondani, hogy a governance által hangsúlyozott bottom-up megközelítés alig érvényesült.

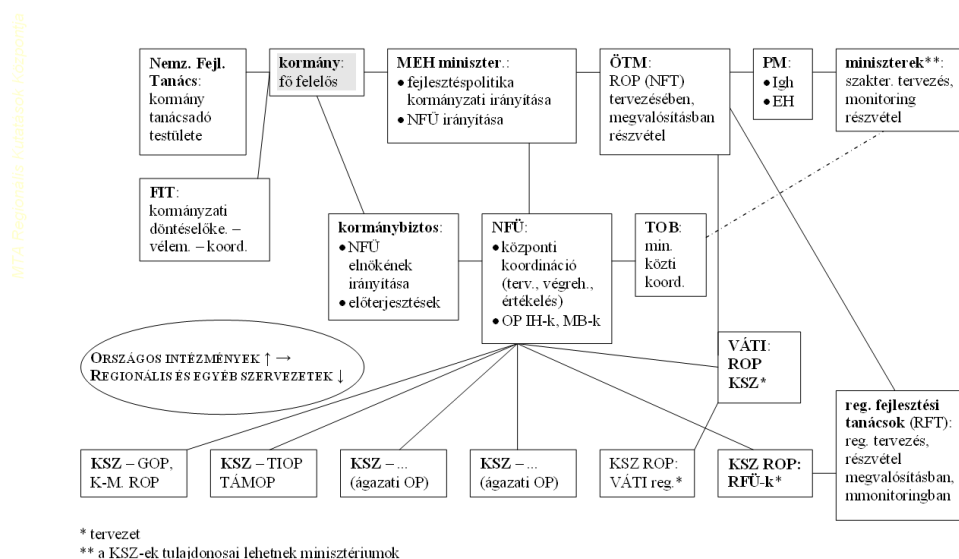
„Ha nekünk morálisan kellene megváltozni, de nem változunk meg, mert úgy hozzuk a törvényeket, hogy automatikusan azon gondolkozunk, hol a kiskapu. Odáig kell elmenni, hogy ne hallja azt a Mariska néni, János bácsi, hogy uniós támogatás, ne árátsák vele az országot. Úgy fejlesszünk, hogy természetes legyen, hogy arra szükség van, meg kell csinálni és ne verjük a mellünket, hogy melyik országgyűlési képviselő szerezte a pénzt, mert amit fejlesztünk, az mindannyiunké.” (T13 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. január 27.)

Ebben a rendszerben a kistelepüléseknek különösen szűk a mozgásterük. Az országos mintával egyhangúan, a funkcionális központok előnyt élveznek: ők azok, amelyek a pályázati kiírásoknak a legtöbbször meg tudnak felelni. Viszont a funkcionális központok sem aknázzák ki minden esetben a lehetőségeket, amiért más egyéb tényezők okolhatók: a település anyagi helyzete, a polgármester agilitása és a kapcsolathálózat jellege, illetve e tényezők kombinációja. Bár az anyagi helyzet igen kézenfekvő magyarázó tényező, a hasonló anyagi helyzetű települések közül (például önhikis) is vannak olyanok, amelyek be tudnak csatornázni nagyobb pályázati összegeket. Ehhez azonban egy dinamikus polgármesteri szemlélet szükséges, a polgármestert a döntésekben támogató képviselő-testület, továbbá a polgármesternek azon képessége, hogy hosszú távon átlássa és a feladathoz csoportosítani tudja az anyagi és kapcsolati tőkét. Végeredményben az látszik, hogy a hasonló települések azért pályázhatnak eltérő mértékben, mert sok önkormányzat nem tudja megfelelőképpen kiaknázni a rendszerből fakadó lehetőségeket és a saját erőforrásait.

5.2. További kutatási dimenziók és a továbblépés irányai

Jelen kutatás egy átfogó elemzésre törekedett, amely az önkormányzatok pályázati aktivitására ható lehető legtöbb tényezőt figyelembe vette. Azonban minden igyekezet ellenére a kép akkor lenne teljes, ha a pályázatok során felmerülő összes szereplőről szó esett volna. Az EU támogatások intézményrendszerének bemutatásakor Pálné (2011) összefoglalja ezeket a szervezeteket, és az egymásra gyakorolt hatásokat. Bár jelen kutatás megpróbálta érinteni a kormányzati szerveket és a civil szervezeteket is, ezek mélyebb elemzése és szerepe a finanszírozási rendszerben egy hosszabb távú kutatás részei lehetnek.

Az EU támogatások intézményrendszere, 2007-13

Forrás: Pálné 2011

Továbbá, a jelenlegi kutatás nem vizsgálta, hogy a végső fejlesztések mennyire szolgálják az adott közösség érdekeit. A pályázati célok nem biztos, hogy minden esetben valós igényeket elégítenek ki.

Egy újabb dimenzió lehetne annak vizsgálata, hogy vajon a finanszírozás ott valósul meg, ahol a legnagyobb szükség van rá? Vajon ugyanazokon a pályázatokon milyen települések indultak? És melyek nyerték meg végül? Vajon a legjobb helyekre mennek

a pályázati pénzek? Ez a kutatási dimenzió további mutatók elemzését tenné szükségessé, mint például a *pályázati sikeresség mutatói* (az Uniós Adattár a pályázati sikeresség mérésének négy dimenzióját teszi lehetővé), *pályázatok támogatottsága* (a beadott pályázatok hány százalékát támogatták településenként), *pályázatok támogatása* (a beadott pályázatok összesen mekkora támogatást nyertek el), a *pályázatok támogatásának relevanciája* (a beadott pályázatok mekkora támogatást jelentenek a lakosságszámot figyelembe véve), a *pályázatok beadásának intenzitása településenként* (ez a mutató az időtényezőt is figyelembe veszi, azaz a beadott pályázatok negyedéves kumulált mutatója). A további elemzések során azonban célszerű szem előtt tartani, hogy az elemzett időintervallumon belül a folyamatban levő pályázatokat nem veszik figyelembe. Tehát a kvantitatív adatok nem minden esetben mutatnak valós képet az önkormányzatok pályázati aktivitásáról, ezért kiegészítő adatgyűjtés szükséges.

6. Irodalom

- Ágh Attila. „Az IDEA program a közigazgatási reform szolgálatában.” In *IDEA és valóság. Az IDEA közigazgatás-korszerűsítési program négy éve*. Budapest: Közigazgatás-fejlesztési Társaság, 2008.
- Angelusz Róbert. „A közönség elérhetősége, avagy a közvélemény-kutatások reprezentativitásának akadályai.” *JEL-KÉP*. 11: 4., 2005: 5–13.
- Angelusz Róbert, Fábíán Zoltán és Tardos Róbert. „Digitális egyenlőtlenségek és az infokommunikációs eszközhasználat válfajai.” In *Társadalmi riport*, szerző: Kolosi T., Tóth I. Gy. és Vukovich Gy. (szerk.), 309–331. Budapest: TÁRKI, 2004.
- Balogh Péter. „Kontraproduktivitás a fejlesztéspolitikában? A kiemelt projektek empirikus vizsgálata.” *Szociológiai Szemle*. 2., 2009: 79–102.
- Barabási Albert-László. *Linked. The New Science of Networks*. Cambridge MA: Perseus Publishing, 2002.
- Becze Orsolya. „*Lépésről lépésre*” egy pedagógiai innováció nyomában. Doktori disszertáció, Budapest: BCE, 2010.
- Bódi Ferenc. *A települési önkormányzatok érdekvérvényesítése a területpolitikában*. Doktori disszertáció, Budapest: BCE, 2001.
- Bodor-Eranus Eliza. Az önkormányzatok pályázati dinamikája két magyarországi régióban. *Pro Publico Bono Online*. TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005. 2011.
- Bodor-Eranus Eliza. Kis halak – nagy falatok? A települések eltérő pályázati gyakorlatai Magyarországon. *Belvedere Meridionale*. XXIV/1, 2012.
- Börzel, Tanja A. „Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting: Member State Responses to Europeanization.” *JCMS*. Vol. 40. Nr. 2., 2002: 193–214.
- Bruszt László – Vedres Balázs. „Local Development Agency from Without.” *Kézirat a Tehory and Society számára*, 2010.
- Burson-Masteller. *The e-fluentials*. Marketing-beszámoló, New York: Burson-Marsteller, 2001.
- Burt, Ronald. *Brokerage and Closure. An Introduction to Social Capital*. Oxford: University Press, 2005.
- Burt, Ronald. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1992.
- Burt, Ronald. „The Social Capital of Opinion Leaders.” *American Academy of Political and Social Science. Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 566. *The Social Diffusion of Ideas and Things*, 1999: 37–54.
- Childers, Terry L. „Assessment of the Psychometric Properties of an Opinion Leadership Scale.” *Journal of Marketing Research*. 23: 2., 1986: 184–188.
- Coleman, James. *Foundation of Social Theory*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1990.

- Coleman, James. „Social Capital in the Creation of Human Capital.” *The American Journal of Sociology*. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure., 1988: 95–120.
- Cosmas, Stephen C. - Jaquish N. Seth. „Identification of Opinion Leaders across Cultures: An Assessment for Use in the Diffusion of Innovations and Ideas.” *Journal of International Business Studies*. 11: 1., 1980: 66–73.
- Crozier, Michel. *The Bureaucratic Phenomenon*. Chicago: University of Chicago, 1964.
- Csizmadia Zoltán. *Együttműködés és újtóképeség. Kapcsolati hálózatok és innovációs rendszerek regionális sajátosságai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2009.
- Csurgó Bernadett - Kovách Imre - Megyesi Boldizsár. „Helyi hálózatok Európában és Magyarországon.” *Politikatudományi Szemle*. XVIII/2, 2009: 120–141.
- Dahl, Robert A. „A Critique of the Ruling Elite Model.” *American Political Science Review*. 52., 1958: 463–469.
- Davis, Gerald F. „Agents without Principles? The Spread of the Poison Pill through the Incorporate Network.” *Administrative Science Quarterly*. 36., 1991: 583–613.
- Easterly, William (szerk.). *Reinventing Foreign Aid*. Cambridge, London: The MIT Press, 2008.
- Ebers, Mark. „Explaining Inter-Organizational Network.” In *The Formation of Inter-Organizational Networks*, szerző: Mark Ebers. Oxford University Press, 2002 (1997).
- Enyedi György. „Településformáló folyamatok.” *Educatio*. IV. szám., 2001: 663–669.
- Evans, Peter. „Fighting Marginalization with Transnational Networks: Counter-hegemonic Mobilization.” *Contemporary Sociology*. 29:1., 2000: 230–241.
- Faragó László. „A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója.” *Falu Város Régió*. 3., 2008: 30.
- Fernandez, Roberto M. - Roger V. Gould. „A Dilemma of State Power: Brokerage and Influence in the National Health Policy Domain.” *American Journal of Sociology*. 99: 6., 1994: 1455–1491.
- Fligstein, Neil. *The Transformation of Corporate Control*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
- Fung, Archon - Eric Wright (szerk.). *Deeping Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. London: Verso, 2003.
- Gajduschek György. „Governance, policy networks – informális politikai szereplők a döntéshozatalban.” *Politikatudományi Szemle*. XVIII. 2., 2009: 58–80.
- Galaskiewicz, Joseph - Ronald S. Burt. „Interorganization contagion in corporate philanthropy.” *Administrative Science Quarterly*. 36., 1991: 88–105.
- Geletkanycz, Marta - Donald Hambrick. „The External Ties of Top Executives: Implications for Strategic Choice and Performance.” *Administrative Science Quarterly*. 42: 4., 1997: 654–681.

- Ghoshal, Sumatra - Christopher Bartlett. „The Multinational Corporation as an Interorganizational Network.” *Academy of Management Review*. 15., 1990: 603–625.
- Grabher, Genot. „The Weakness of Strong Ties: The Lock-in of Regional Development in the Ruhr Area.” In *The Embedded Firm*, szerző: Genot Grabher (szerk.), London: Routledge, 1993: 255–277.
- Granovetter, Mark. „The Impact of Social Structure on Economic Outcomes.” *The Journal of Economic Perspectives*. 19: 1., 2005: 33–50.
- Granovetter, Mark. „The Strength of Weak Ties.” *American Journal of Sociology*. 78: 6., 1973: 1360–1380.
- Gray, Virginia. „Innovation in the States: A Diffusion Study.” *The American Political Science Review*. 67: 4., 1973: 1174–1185.
- Gulati, Rajnai - Nitin Nohria - Akbar Zaheer. „Strategic Networks.” *Strategic Management Journal* 21:3, 2000: 203–215.
- Gulati, Rajnai. „Social Structure and Alliance Formation Patterns: A Longitudinal Analysis.” *Administrative Science Quarterly*. 40., 1995: 619–652.
- Gulati, Rajnai - Martin Gargiulo. „Where Do Interorganizational Networks Come From? ” *The American Journal of Sociology*. 104: 5., 1999: 1439–1493.
- Hamilton, Herbert. „Dimensions of Self-designated Opinion Leadership and their Correlates.” *Public Opinion Quarterly*. 35., 1971: 266–274.
- Hegedüs József. „A nagyvárosi önkormányzatok és önkormányzati rendszer.” *Tér és Társadalom*. XXII., 2008: 59–75.
- Hutkai Zsuzsanna. „Az önkormányzatok pályázati eredményeinek értékelése regionális dimenzióban.” *Területi Statisztika*. 6. , 2009: 628–646.
- Jessop, Robert. *Governance, Governance-failure, and Meta-governance*. ceses.cuni.cz/CESES-136-version1-3B_Governance_requisite_variety_Jessop_2002.pdf, London: Policies, Governance and Innovation for Rural Areas. International Seminar 2003. November 21–23., 2003.
- Juhász Gábor. „A társadalmi kohézió előmozdítására irányuló közösségi politikák.” In *Stratégiai Kutatások – Magyarország 2015. A társadalmi kohézió erősítése*, szerző: Tausz Katalin (szerk.), Budapest: ÚMK, 2006: 10–28.
- Juhász Lilla Mária. „Három irányzat a közigazgatás-tudomány fogalomtárából avagy a New Public management, a New Governance és az újvéberianus szemlélet vizsgálata.” *Jogelméleti szemle*. 3., 2011.
- Kaiser Tamás. „A horizontális európaizáció és a határ menti együttműködések.” In *Hidak vagy sorompók? Stratégiai Kutatások – Magyarország 2015*, szerző: ÁghAttila - Tamás Pál - VértessAndrás (szerk.), Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2006: 7–41.
- Katz, Elihu. „The Two-Step Flow of Communication: An Up-to-date Report on an Hypothesis.” *Public Opinion Quarterly*. 21., 1957: 61–78.
- Katz, Elihu. „Traditions of Research on the Diffusion of Innovation.” *American Sociological Review*. 28., 1963: 237–253.
- Katz, Elihu - Paul F. Lazarsfeld. *Personal Influence*. New York: Free Press, 1955.

- Keller, Judit. „Patterns and Dynamics of European Subnational Governance: Institutional Transformations in Hungarian Micro-regional Associations 1990–2006. Ph.D. disszertáció.”
<http://www.eui.eu/DepartmentsAndCentres/PoliticalAndSocialSciences/ResearchAndTeaching/Theses/2010.aspx>. 2010.
- Kilduff, Martin. „The interpersonal structure of decision-making resource: Dispositional moderators of social influences on organizational choice.” *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 47., 1990: 270–288.
- Kilduff, Martin - Wempin Tsai. *Social Networks and Organizations*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE, 2003.
- Kooiman, Jan. „Societal Governance: Levels, Models, and Orders of Social-Political Interaction.” In *Debating Governance: Authority, Steering and Democracy*, szerző: J. Pierre, Oxford: Oxford University Press, 2000: 138–164.
- Kovács Imre. „A fejlesztéspolitika projektessítése és a projektosztály.” *Szociológiai Szemle*. 3–4., 2007: 214–222.
- Kovács Imre. „Lobbizás és érdekképviselés a vidék és agrárfejlesztés területén.” In *Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban*, szerző: Bayer József - Kéglér Ádám (szerk.), Budapest: MTAPTI, 2009: 231–265.
- Kovács Katalin. „Kényszer szülte és önkéntes együttműködések a kistérségi önkormányzatok körében.” In *Függőben. Köszolgáltatás szervezés a kistérségi világban*, szerző: Kovács Katalin - Somlyódy Edit (szerk.), Budapest: KSZK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, 2008: 211–234.
- Kovács Katalin. „Osztályosodás a magyar településhálózatban.” *Kultúra és közösség*. 3–4., 2005: 21–26.
- Krackhardt, David. „Assessing the political landscape: Structure, cognition and power in organizations.” *Administrative Science Quarterly*. 35., 1990: 342–369.
- Lazarsfeld, Paul - Bernard Berelson - Hazel Gaudet. *The People's Choice*. New York: Columbia University Press, 1944.
- Letenyi László. „Innovációs láncok falun. Két falusi esettanulmány a gazdasági újítások terjedéséről.” *Szociológiai szemle*. 4., 2000.
- Lin, Nan. „Building a Network Theory of Social Capital.” In *Social Capital – Theory and Research*, szerzők: Nan Lin - Karen Cook - Ronald S. (szerk.). New York: Aldine de Gruyter, 2001: 3–31.
- Lowery, Seaton A. - Melvin L. DeFleur. *Milestones in Mass Communication Research: Media Effects*, 3. kiadás. New York: Longman, 1995.
- Lőrincz Lajos - Nagy Endre – Szamel Lajos. *A közigazgatás kutatásának tudományos irányzatai*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976.
- Marcus, Alan S. - Raymond A. Bauer. „Yes: There Are Generalized Opinion Leaders.” *The Public Opinion Quarterly*. 28: 4., 1964: 628–632.
- Marsden, Peter V. „Brokerage behavior in restricted exchange networks.” In *Social Structure and Network Analysis*, szerzők: Peter V. - Lin, Nan (szerk.) Marsden, Beverly Hills, CA: Sage, 1982: 201–218.

- Marshall, Alfred. *Principles of Economics*. 8. kiadás. London: Macmillan and Co., Ltd., 1920 (1890).
- Mérei Ferenc. *Közösségek rejtett hálózata. Szociometriai értelmezés*. Budapest: Osiris, 1996.
- Merton, Robert K. „Patterns of influence: local and cosmopolitan influentials.” In *Social Theory and Social Structure*, szerző: Robert K. Merton, New York: Free Press, 1968 (1949): 441–474.
- Moreno, Jakob Lévy. „Sociometry in Relation to Other Social Sciences.” *Sociometry*. 1:1/2., 1937: 206–219.
- Nemes Nagy József. *A tér a társadalomkutatásban*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Ember-Település-Régió sorozat, 1998.
- Némedi Dénes. *Modern szociológiai paradigmák*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2008.
- NFÜ. *Kohéziós Politika. Az EU kohéziós politikájának jövője*. . http://www.nfu.hu/kohezios_politika, 2011.
- Noelle-Neumann, Elisabeth. *Identifying Opinion Leaders*. Konferencia-előadás, Wiesbaden: 38th ESOMAR Conference, 1985.
- Nohria, Nitin - Sumatra Ghoshal. *The Differentiated Network: Multinational Corporation for Value Creation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1997.
- North, Douglas. *Institutions, institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: CUP, 1991.
- Obstfeld, David. *Social Networks, the Tertius Iungens Orientation, and Involvement in Innovation*. *Administrative Science Quarterly*. 50: 1., 2005: 100–130.
- Oliver, Christine. „Determinants of Interorganizational Relationships: Integration and Future Directions.” *The Academy of Management Review*. 15: 2., 1990: 241–265.
- Orenstein, Mitchell A. - Peter Hans Schmitz. „The New transnationalism and Comparative Politics.” *Comparative Politics*. 38:4., 2006: 479–500.
- Padget, John F. - Christopher K. Ansell. „Robust Action and the Rise of the Medici, 1400–1434.” *The American Journal of Sociology*. 98: 6. , 1993: 1259–1319.
- Pálné Kovács Ilona. *Helyi kormányzás magyarországon*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2008.
- . „Régiók és fejlesztési koalíciók.” *Politikatudományi Szemle*. 4., 2009a: 60.
- . „Regionális hálózatok a Dél-Dunántúlon.” In *A politika új színtere a régió*, szerző: Pálné Kovács Ilona. Pécs–Budapest: PTE–Századvég, 2009b.
- . *A regionális politika európai és hazai sajátosságai*. TÁMOP-PTE. 2011.
- Perger Éva. „Uniós támogatások felhasználása Magyarországon.” *Polgári Szemle*. 5 évfolyam. 5. szám. , 2009: http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=352&page=0.
- Polsby, Nelson. „Community Power: Some Reflections on the Recent Literature.” *American Sociological Review*. 27:6., 1962: 838–841.

- Polsby, Nelson W. „Three Problems in the Analysis of Community Power.” *American Sociological Review*. 24:6., 1959: 796–803.
- Powell, Walter W. „Neither Market nor Hierarchy: Network Forms of Organizations.” *Research in Organizational Behavior*. 12., 1990: 295–336.
- Powell, Walter W. - Kenneth W. Koput - Laurel Smith-Doerr. „Interorganizational Collaboration and the Locus of Innovation: Networks of Learning in Biotechnology.” *Administrative Science Quarterly*. 41: 1., 1996: 116–145.
- Puskás Ildikó. „Mit jelent az „ÖNHIKI”?” *Pénzügyi Szemle*. 2., 2000: 117–135.
- Putnam, Robert D. „Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America.” *Political Science and Politics*. 28: 4., 1995: 664–683.
- . *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, etc.: Simon & Schuster, 2000.
- Putnam, Robert D. - Robert Leonardi - Raffaella Y. Nanetti. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 1993.
- Radcliffe-Brown, Alfred. „On Social Structure.” *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 70., 1940: 188–204.
- Rand, Paul M. „Identifying and Reaching Influencers.” Marketing-beszámoló, <http://www.marketingpower.com/content20476.php>., 2004.
- Rhodes, Rod A. W. „Governance and Public Administration.” In *Debating Governance. Authority, Steering, and Democracy*, szerző: Jon Pierre, 54–91. New York: Oxford University Press, 2000.
- Rogers, Everett M. „A Note on Innovators.” *Journal of Farm Economics*. 41: 1. , 1959: 132–134.
- . *Diffusion of Innovation*. Glencoe: Free Press, 2003 (1962).
- Rogers, Everett M. - George M. Beal. „The Importance of Personal Influence in the Adoption of Technological Changes.” *Social Forces*. 36: 4., 1958: 329–335.
- Sabel, Charles F. „Flexible Specialization and the Re-emergence of Regional Economies.” In *Reversing Industrial Decline?* , szerző: Paul Zeitlin, Jonathan (szerk.) Hirst, 17–71. Oxford: Berg., 1989.
- Sabel, Charles F. „Studied Trust: Building New Forms of Cooperation in Volatile Economy.” *Human Relations*. 46:9., 1993: 1133–1170.
- Saxenian, Anna Lee. *Regional Advantage*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994.
- Saxenian, Anna Lee - Charles Sabel. „Roepke Lecture in Economic Geography Venture Capital in the »Periphery«: The New Argonauts, Global Search, and Local Institution Building.” *Economic Geography*. 84:4., 2008: 379–394.
- Schultz, Theodore. „Investment in Human Capital.” *The American Economic Review*. 51: 1., 1961: 1–17.
- Scott, John. *Corporate Business and Capitalist Classes*. Oxford: Oxford University Press. 1977.
- Simmel, Georg. *Conflict and the Web of Group Affiliations, fordította és kiadta Kurt Wolff*. Glencoe, IL: Free Press, 1955 (1922).

- Somlyódyne Pfeil Edit. „Nemzetállami várospolitikák és az európai unió policentrizmus koncepciója.” *Tér és Társadalom*. XX/4., 2006: 33.
- . *Önkormányzati integráció és helyi közigazgatás*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2003.
- Stoker, Gerry. „Theories of Urban Policies.” In *Theories of Urban Policies*, szerzők: David Judge - Gerry Stoker - Harold Wolman. London: SAGE, 1998 (1995).
- Stone, Clarence. „Political Leadership in Urban Politics.” In *Theories of Urban Politics*, szerzők: David Judge - Gerry Stoker - Harold Wolman. London: SAGE, 1998 (1995).
- Szántó Zoltán - TóthIstván György. *A társadalmi hálózatok elemzése*. Budapest: AULA. 0139–4045. 15:1., 1993.
- Thompson, James D. *Organizations in Action*. New York: McGraw-Hill, 1967.
- Trigilia, Carlo. „Social Capital and Local Development.” *European Journal of Social Theory*. 4:4., 1991: 427–442.
- Tsai, Wenpin. „Knowledge Transfer in Intra-organizational Networks: Effect of Network Position and Absorptive Capacity on Business Unit Innovation and Performance.” *Academy of Management Journal*. 44., 2001: 996–1004.
- . „Social Capital, Strategic Relatedness, and the Formation of Interorganizational Linkages.” *Strategic Management Journal*. 21., 2000: 925–936.
- Uzzi, Brian. „The Sources and Consequences of Embeddedness for the Economic Performance of Organizations: The Network Effect Author.” *American Sociological Review*. 61: 4. , 1996: 674–698.
- Vági Gábor. *Versengés a fejlesztési forrásokért*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.
- Valente, Thomas W. - Rebecca L. Davis. „Accelerating the Diffusion of Innovations Using Opinion Leaders.” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 566., 1999: 55–67.
- Vedres, Balázs - David Stark. „Structural Folds: Generative Disruption in Overlapping Groups.” *American Journal of Sociology*. 115: 4., 2010: 1150–1190.
- Vigyári András. „Az önkormányzati finanszírozás és gazdálkodás.” In *IDEA és valóság. Az IDEA közigazgatás-korszerűsítési program négy éve*. Budapest: Közigazgatásfejlesztési Társaság, 2008.
- Voszka Éva. „Uniós támogatások – a redisztribúció új szakasza.” *Külgazdaság. Június.*, 2006: 8–30.
- Walker, Jack. „The Diffusion of Innovations among the American States.” *The American Political Science Review*. 63: 3. , 1969: 880–899.
- Weber, Max. *Állam, politika, tudomány*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970.
- Weimann, Gabriel. „On the Importance of Marginality: One More Step into the Two-step Flow of Communication.” *American Sociological Review*. 47., 1982: 764–773.

- . *The Influentials. People Who Influence People*. New York: State University of New York Press, 1994.
- . „The Influentials: Back to the Concept of Opinion Leaders?” *The Public Opinion Quarterly*. 55: 2., 1991: 267–279.
- Zongor Gábor. „Adalékok a megyei közgyűlések kialakításáról és összetételéről.” *Comitatus*. 2–3., 1991: 56–64.

7. Függelék

7.1. A kaposvári kistérség településeinek rövid bemutatása

A Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás honlapján (<http://www.ktkkt.hu>) a kistérség településeinek leírása olvasható. Ebben a rövid összefoglalóban a terepmunkát képező egységek (körjegyzőségek) alapján emelem ki a települések legfontosabb jellemzőit, a KTKKT információit kiegészítve a KSH adataival.

Baté–Fonó–Kaposkeresztúr körjegyzőség

Baté a 61-es főúton, Kaposvártól 15 kilométerre keletre fekszik. Jó közlekedési lehetőségei vannak, busz és vasúti megállóval is rendelkezik. A lakosok száma 834, majdnem fele-fele arányban férfiak és nők. A lakosok 32%-a rendelkezik nyugdíjszerű ellátással, míg 7% körül van a regisztrált álláskeresők száma. A településen majdnem 300 lakás található. Ivóvíz, gáz és

szemétszállítás van a településen, és több az önkormányzati kiépített út hossza az állami utakhoz képest.

Szomszédságában helyezkedik el Fonó, amely Batétól 4 kilométerre fekszik, a Batét Igallal összekötő út mentén. Fonónak 325 lakosa van, 155 háztartásban. A lakosok közül a legtöbben a szomszédos településeken találnak munkát. A nyugdíjjal rendelkezők aránya 35%, a regisztrált álláskeresőké pedig 8% körül van. Csatorna kivételével ezen a településen is minden közmű megtalálható. Az önkormányzati és főutak száma majdnem egyenlő.

A körjegyzőséghez tartozó harmadik település, Kaposkeresztúr, zsáktelepülés. A közeli nagyobb városok, Kaposvár és Dombóvár egyenlő távolságra vannak, 25 kilométerre. A községhez tartozik külterület is, Rákópuszta, ahol 20 fő él. Kaposkeresztúron 341 fő él, és a nők felülreprezentáltak (198 nő, és 143 férfi). 88 fő rendelkezik nyugdíjszerű ellátással, és az álláskeresők száma 62 fő.

Felsőmocsolád

Felsőmocsolád nem tartozik körjegyzőséghez. A 67-es főútról közelíthető meg, Mernye és Ecseny településekhez van viszonylag közel. 439 lakossal rendelkezik, és a

nyugdíjasok viszonylag magas számából ítélve (43%), előregedő faluról van szó. A regisztrált álláskeresők száma meghaladja a 8%-ot. A terepmunka időpontjában önkormányzata, egyedülként a kistérségben, csődeljárás alatt volt.

Gölle–Büssü–Kisgyalán körjegyzőség

Gölle Somogy és Tolna megyék határán helyezkedik el. Közúton Igalból Büssün, és Kisgyalánon keresztül lehet elérni, a legközelebbi vasútállomás pedig Batéban van. Lakosainak száma 5 híján eléri az 1000 főt, ami 436 lakóházat jelent. A regisztrált álláskeresők száma a teljes lakosságon belül 9,5%, és 38,5% a nyugdíjban részesülők száma. Az önkormányzati kiépített utak több mint 5 kilométert tesznek ki, az államiak valamivel több, mint 3 kilométert.

Szomszédja Büssü, melynek fokozatosan csökkenő lakossága van, jelenleg 336 fő. Ez 160 háztartás. 32% körül alakul a nyugdíjban részesülők aránya, és majdnem 10% a regisztrált álláskeresőké. Az önkormányzati utak itt is meghaladják az állami fejlesztési utak arányát.

Kisgyalán lakossága is jelentősen csökkent az elmúlt évtizedekben. Míg az ötvenes években 500 fő volt, mára ez 188 főre csökkent. A lakosság mezőgazdaságból, azon belül állattenyésztésből tartja fenn magát. A nyugdíjban részesülők aránya meghaladja a 45%-ot, és a regisztrált álláskeresőké a 10%-ot.

Hetes–Csombárd–Várda körjegyzőség

Hetes hagyományosan fontos szerepet töltött be a kistérségben. Kaposvártól északnyugatra, 11 kilométerre fekszik. Közúton Kaposvár, Marcali és Somogysárd felől közelíthető meg. Jó közúti közlekedéssel rendelkezik, a kaposfüredi és kaposmérői állomás egyaránt 7 kilométernyire található. Hetes belterülete 163 hektár, külterülete 2500 hektár. Lakóinak száma 1159, a nők kicsit felülreprezentáltak, a lakásállomány majdnem 400 lakást tesz ki. A nyugdíjjal rendelkezők aránya 30%, a regisztrált álláskeresőké pedig 5%. Hetesen a kistérségben egyedülálló projekt indult

2008-ban, egy lakópark került kialakításra, melynek célcsoportja a Kaposváron dolgozó, de jó levegőn élni/gyereket nevelni szerető fiatal házaspárok.

Csombárd Kaposvártól 16 kilométerre található, Hetes és Osztopán felől közelíthető meg a közúton. A legközelebbi vasútállomás 7 kilométerre van, Osztopánban. A település észak–déli irányban nyúlik el, három utcáján 115 ház áll. Az utak 90 százaléka burkolt, a közintézmények állapota jó. A népesség egyharmada idős, a 18 év alattiak aránya 23%.

Az alig félezres lakosú Várda a Kaposvárt Fonyóddal összekötő úton érhető el. Zsáktelepülésről van szó, mely két részre oszlik: az újtelep a főút mentén található, a régi településrész innen körülbelül egy kilométernyire. Várda lakásainak száma nem éri el a 200-at, nagy részük az összes közművel rendelkezik, így a csatornahálózatba is be van kötve. A nyugdíjjal rendelkezők száma valamivel több, mint 35%, a regisztrált álláskeresők száma 5% körül van.

Igal–Kazsok–Ráksi körjegyzőség

A kistérségben, Kaposváron kívül, az egyetlen városi címmel rendelkező település Igal. A település híres gyógyfürdőjéről, amely köré viszonylag nagy üdülőövezet épült. Nyáron a vendégek száma eléri a 100 ezer főt. Igal nagyrészt közművesített, házaiban víz, gáz, telefon, kábeltelevízió is van, a telkek egy része a csatornahálózathoz is csatlakozott. 2002-ben új iskola nyitotta meg kapuit, ahol a diákok modern körülmények között tanulhatnak. Igal legnagyobb foglalkoztatója a Pannon Fornetti Kft., ahol több mint százan dolgoznak. Alig kevesebb az önkormányzat alkalmazottainak száma, a településen több vállalkozó is működik. A jó közlekedés a megyeszékhelyen való munkát is lehetővé teszi. Lakossága majdnem eléri az 1300 főt. Az önkormányzati utak száma meghaladja a 12 kilométert, szemben az állami utak arányával, amelyek csupán 3,4 kilométert tesznek ki. A nyugdíjas állomány 35% alatt van, míg a regisztrált álláskeresőké nem éri el az 5%-ot.

Kazsok Igal, illetve Büssü felől közelíthető meg. A településen 321 fő él, 123 háztartásban. A közművek közül csatornahálózat nincs. A település úthossza nem éri el a 3 kilométert. A nyugdíjjal rendelkezők aránya a teljes lakosságon belül eléri a 25%-ot, míg a regisztrált álláskeresőké alig haladja meg a 13%-ot.

Igal, Szentgáloskér és Magyaratád között található a körjegyzőséghez tartozó harmadik település, Ráksi. Faluképe rendezett, folyamatosan új házakkal gyarapodik. A gyógyvíz közelsége és a pihenést jól szolgáló háborítatlan környezet miatt egyre több külföldi vásárol magának házat a településen. Lakosainak száma 489, a lakásállomány 187.

Juta

A településre nézve meghatározó a megyeszékhely, Kaposvár közelsége. Kaposvár csupán 6 kilométernyire van Jutától, ez is magyarázza a betelepülők magas arányát. Juta lakosainak száma meghaladja az 1200 főt, a lakásállomány a 400 lakást. A lakások közül 56 már csatlakozott a csatornahálózathoz. A nyugdíjasok aránya a teljes lakosságon belül majdnem 28%, a regisztrált álláskeresők száma meghaladja az 5%-ot. A közhivatalt a falutól egy viszonylag forgalmas, záróvonallal ellátott főút választja el. Az 1990-es választásokig Hetes társközsége volt, és ez a kapcsolat (vagy inkább rivalizáció) mai napig tapasztalható a lakosok szerint.

Kaposvár

A megyeszékhely, Kaposvár, rendkívül dinamikusan fejlődő város. Majdnem 68 ezer lakossal rendelkezik, lakásállománya majdnem eléri a 28 ezret. Munka- és iskolai felszívó képessége még ennél is jelentősebb, hiszen a környező településekről sokan ingáznak naponta munkába és iskolába. A dinamikus fejlődés nem mindig volt népszerű. A kistérségek kialakulásakor a kaposvári eredetileg 77 településből állt. A kedvezőbb támogatások reményében 23 település kivált, és megalakította a Kadarkúti kistérséget. Így alacsonyabb minősítést érhettek el kistérségi szinten (LHH), ami jelentős támogatási kedvezményt biztosított számukra. A megmaradt 54 település véleménye is megoszlik a kistérség összetételét illetően. Egyes települések előjárói úgy vélekednek, hogy Kaposvár mutatói olyan mértékben javítják a kistérség aggregált mutatóit, hogy emiatt a települések egy része támogatási kedvezményektől esik el.

Magyaratád–Patalom–Orci–Zimány körjegyzőség

Magyaratád Ráksi vagy Dénesmajor felől közelíthető meg. Lakosainak száma folyamatosan csökkent az elmúlt években, jelenleg 862 fő. A 60 éves és annál idősebb lakosok száma 250

fő körüli. Annak ellenére, hogy a foglalkoztatottsági mutatók a környező településekhez képest megfelelőnek mondhatók, az aktív dolgozók 85%-a Kaposváron, illetve a szomszédos Patalom településen található szociális otthonban dolgozik. A regisztrált munkanélküliek száma 35-40 fő körüli, elhelyezkedésüket alacsony iskolai végzettségük gátolja. A település egyébként jó adottságokkal és közmű-ellátottsággal (köztük csatornarendszerrel) rendelkezik.

Patalom Kaposvártól 22 kilométerre fekszik. Meghatározó intézménye a szociális otthon, amely mind munkahelyeket, mind látogatókat generál. 361 fő él a településen, 93 háztartásban. Közműellátottsága megfelel a mai kor igényeinek, a csatornahálózat is részben ki van építve. A nyugdíjas rendszerbe bevont egyének aránya a teljes lakosságon belül a környező településekhez képest magas: 45%.

Zimány Patalom és Orci között helyezkedik el. 626 fős lakossággal és majdnem 200 háztartással rendelkezik. A közműellátottság ezen a településen is jó, a településhez tartozó úthálózat azonban csupán 1,6 kilométert tesz ki. A nyugdíjas támogatásban részesülők és a regisztrált álláskeresők száma átlagos.

A körjegyzőség negyedik települése, Orci, fekszik a legközelebb a megyeszékhelyhez. A Kaposvártól csupán 8 kilométernyire fekvő település alig több mint 500 lakossal rendelkezik.

Mernye–Ecseny–Polány körjegyzőség

Mernye Somogy megye közepén található, Kaposvártól 19 kilométerre, Balatonlellétől 33 kilométerre, a 67-es főúton. A térségben jelentős központi szerepet tölt be, hisz minden irányból megközelíthető. A kistérségben viszonylag magas lélekszámmal rendelkezik, 1491 fő, a lakások száma is majdnem eléri a 600-at. A falut a Kaposvár–Siófok vasútvonal keresztezi, ennek köszönhetően nemcsak közúti közlekedése kiváló, hanem a vasúti megközelíthetősége is jónak mondható. A lakosság egy része mezőgazdasággal foglalkozik, sokan a közeli Kaposvárra járnak dolgozni, de jelentős iparos és kereskedőréteg is kialakult a faluban. A közművek szempontjából is kiemelkedő a térségben.

Ecseny a 67-es főúttól 8 kilométernyire fekszik. A kis lélekszám ellenére (214 fő) nagy kiterjedéssel bír, 13 kilométeres úthálózattal rendelkezik, amelynek kb. 50%-a földút. Lakásállománya 178, a közművek közül a csatornarendszerhez nem csatlakoztak a lakások. A nyugdíjtámogatások aránya (42%) és a regisztrált álláskeresők száma (14%) is viszonylag magas a környéki településekhez képest.

Polány a 67-es útról Mernyeszentmiklósról közelíthető meg. A zsáktelepülésnek alig 232 fős lakossága és 152 lakóháza van.

Mezőcsokonya

Mezőcsokonya Kaposvártól 15 kilométerre, északnyugatra fekszik, és a 61-es főúton közelíthető meg. A legközelebbi vasútállomás a 10 kilométerre fekvő Kiskopárdon, vagy a 16 kilométerre fekvő Osztopánban található. A község főleg homokvidéken terül el, ezért mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas. A nem messze levő Nagyerdő környéke 1990-től természetvédelmi terület. A lakott helytől északra egy 80 fokos vizet rejtő fűrt kút található, amely jelenleg nem működik. Ezzel szemben a hatvanas években feltárt kőolaj- és földgázlelőhelyeken a kitermelés azóta is folyamatos. Mezőcsokonya 1264 lakossal rendelkezik, a lakások száma 455. Ez utóbbiak a csatornahálózatba nincsenek bekötve, az úthálózat megfelelő.

Mosdós

Kaposvártól keletre, a 61-es közlekedési főút mellett fekszik. 330 lakóépülete kilenc utcában települt. Az összlakosság száma valamivel több, mint 1000 fő, a háztartások száma 330. A község valamennyi útja szilárd burkolatú, 1993-ban kerékpárutat is építettek Nagyberkiig. Fontos szerepet tölt be a település életében, így a foglalkoztatásban is, a településen működő Somogy megyei

Tüdő- és Szívkórház, amely a Pallavicini-kastélyegyüttesben található.

Nagyberki–Csoma–Kercseliget–Szabadi körjegyzőség

Nagyberki Kaposvártól 20 kilométerre, Dombóvártól 15 kilométerre fekszik, a 61-es főút mellett. 512 lakóépülete 12

utcában települt. Összlakosságának száma meghaladja az 1500 főt. A településnek széles körű intézményhálózata van, és valamennyi útja szilárd burkolattal rendelkezik. A településen jellemző a magángazdálkodás, de az ingázók száma (a többi településhez hasonlóan) viszonylag magas.

A 440 fős Csoma is a 61-es főút mentén helyezkedik el. Lakóházainak száma 184, melyek 6 utcában helyezkednek el. A nyugdíjban részesülők száma a lakosság körében eléri a 40%-ot, a regisztrált álláskeresők száma meghaladja a 8%-ot.

Kercseliget három megye határán fekszik (Somogy–Tolna–Baranya). Ma már nem számít zsáktelepülésnek, ugyanis a falu és Jágóna között megépült az összekötő út. A település lélekszáma 388, lakásainak száma 182. A nyugdíjban részesülők száma a kistérségi adatokhoz képest átlagos, azonban a regisztrált álláskeresők számának aránya jóval meghaladja a térségi átlagot: több mint 22%.

Szabadi még Kercseligetnél is kisebb: lakosainak száma nem éri el a 300-at, lakásállománya alig haladja meg a 120-at. A nyugdíjban részesülők aránya a körjegyzőségben itt a legmagasabb, több mint 30%, viszont a regisztrált álláskeresők száma a környező településekhez képest átlagos.

Osztopán–Bodrog körjegyzőség

Osztopán a Kaposvári kistérség legészakibb részén helyezkedik el, félúton a Balaton és a megyeszékhely között. Lakosainak száma 846, ami a kilencvenes évek 1200 lakosához képest jelentős csökkenést mutat. Osztopánt jelentősen befolyásolja a kistérségi központi funkciót ellátó Somogyjád településhez való közelsége.

Bodrog körülbelül feleannyi lakossal rendelkezik, mint Osztopán. Bár Somogyjádra Osztopánon keresztül lehet elérni, Bodrog életében is jelentős szerepet tölt be a kistérségi központ.

Lakásállománya alig haladja meg a 170-et.

Simonfa–Bószénfa–Zselickislak–Zselicszentpál körjegyzőség

Mind a négy település a 67-es főútról közelíthető meg. A zselici mikrotérséghez tartoznak, ami jelentősen meghatározza egymástól való függőségüket, illetve egymással való kooperációjukat.

Simonfa a körjegyzőségi központ, 374-es lélekszámmal rendelkezik, lakásállománya 141. A majdnem teljes úthálózat önkormányzati, és a közművek közül a szennyvíz kivételével, minden közművel rendelkezik. A többi mutatója a térségi átlagnak megfelelő.

A négy település közül Bószénfa fekszik a legtávolabb Kaposvártól, de még így is csak 15 kilométerre van a székhelytől. 581 lakosa nem egészen 200 lakóházban él. Bószénfán a vadaspark, illetve a turisztikai látványosságok látogathatóságára nagy hangsúlyt fektetnek.

Zselickislak 6 kilométernyire fekszik Kaposvártól. Lakosainak száma 335, lakásainak száma 115.

Zselicszentpál picivel nagyobb, 385 lakossal rendelkező település, melyben a lakások száma 150.

Szentbalázs–Cserénfa–Gálosfa–Hajmás–Kaposgyarmat körjegyzőség

Szentbalázs az ország délnyugati részén, Külső- és Belső-Somogy között, Kaposvártól délkeletre, a zselici dombok között fekszik. Kaposvárról Sántoson keresztül lehet megközelíteni. Lakosainak száma 322, lakásainak száma 118. Szentbalázs látja el a mikrotérség központjának funkcióját, így formális és informális központi feladatait is.

Csatornahálózat ugyan nincs még kiépítve a környéken, viszont Szentbalázs éppen egy több települést magába foglaló csatornarendszer megtervezésén dolgozik.

Cserénfa Szentbalázs szomszédja, alig több mint 200 lakossal és gyakorlatilag két utcányi, 80 házból álló lakóházzal. A nyugdíjas támogatásban részesülők aránya viszonylag magas, több mint 37%.

Gálosfa lakosainak száma 315, lakásállománya 118. Kaposvártól 22 kilométerre fekszik, a teljes infrastruktúrához a gáz- és szennyvízcsatorna hiányzik.

Hajmás nem egészen 250 lakossal rendelkezik, 20 kilométerre fekszik Kaposvártól. A mindösszesen 85 lakással rendelkező kistelepülésen viszonylag magas a regisztrált munkanélküliek aránya a teljes lakossághoz képest: majdnem 18%.

Bár Kaposvártól csupán 17 kilométerre fekszik, Kaposgyarmat lakosainak száma alig haladja meg a 100 főt, ami összesen 35 lakást jelent.

Somogyaszaló–Magyaregres–Somogygeszti körjegyzőség

Somogyaszaló Kaposvártól 15 kilométerre északra található, a 67-es főútvonal mellett. A település vasútvonal melletti fekvése a közlekedést is megkönnyíti. Lakosainak száma 712, 285 háza 6 utcában helyezkedik el. A házak 70%-a gázzal és telefonnal ellátva. A településen a csatornahálózat is ki van építve. A településen korszerű, energiatakarékos közvilágítást használnak.

Magyaregres Kaposvártól 10 kilométerre fekszik, Kaposfüred mellett egy völgyben. A település közelében található a desedai arborétum, mely nevét a szomszédságában található tóról kapta. Lakosainak száma 643, lakásállománya 210.

Somogygeszti 24 kilométerre van Kaposvártól, és 67-es főútról közelíthető meg, zsáktelepülés. Alsóbogáton véget ér véget a szilárd burkolatú út, amely összeköttetést jelentene Kaposvár–Fonyód útvonallal. A legközelebbi vasútállomás 5 kilométerre van, Mernyén. Nevezetessége a tölgyekkel, fenyőkkel és tulipánfákkal teleültetett egykori Jankovich-kastély parkja, amely természetvédelmi terület. Lakosainak száma nem éri el az 500 főt.

Somogyjád–Alsóbogát–Edde körjegyzőség

Somogyjád jelentős szerepet tölt be a kistérség életében. 17 kilométernyire fekszik Kaposvártól, a közúti közlekedés mellett vasútállomással is rendelkezik. Lakosainak száma meghaladja az 1500 főt, lakásainak száma az 550-et. A falu teljes

infrastruktúrája megvalósult, a település 12,5 kilométeres belterületi útja is majdnem teljesen aszfaltozott.

Alsóbogát kicsit távolabb, Kaposvártól 23 kilométerre fekvő zsáktelepülés. Somogyjádról közelíthető meg. Somogygesztivel csak egy 2,8 kilométeres földút köti össze, ha ez burkolatot kapna, a 67-es főútról is elérhető lenne Mernyén keresztül. Alsóbogát lakosainak száma nem éri el a 300-at, lakásállománya 96 házból áll. A csatorna kivételével minden közművel rendelkezik.

Edde a Somogyjád és Osztopán közötti úttól néhány kilométerre, egy völgyben fekszik. Zsákfalu, a házak az egy utca két oldalán állnak. Lakosainak száma alig haladja meg a 200-at, ami nem egészen 100 lakóházat tesz ki. A csatorna itt is még hiányzik a közművek közül.

Somogysárd

Somogysárd a megye középső részén található, Juta, Hetes felől, vagy Kiskorpádról közelíthető meg. 1270-es lélekszámával a kistérségben viszonylag nagy létszámú településnek számít, lakásállománya valamivel több mint 500 lakóház. A csatornán kívül rendelkezik az összes közművel. A nyugdíjasok aránya a teljes lakosságon belül 35%, míg a regisztrált álláskeresők aránya nem éri el a 9%-ot.

Somogyszil–Gadács körjegyzőség

Mindkét település viszonylag perifériálisan helyezkedik el a kistérségben.

Somogy és Tolna megye határánál található a 754 lakosú Somogyszil. Lakásainak száma 369. Csökkenő lakosságszámára egyértelműen hatása van a megyeszékhelytől való jelentős távolsága (30 km).

Gadács Somogyszil felől megközelíthető zsákfalu. Lakosainak száma 91, lakásállománya 63. A lakosok jelentős része nyugdíjas, arányuk meghaladja a 35%-ot.

Szentgáloskér–Somodor körjegyzőség

Szentgáloskér Mernye, illetve Igal felől közelíthető meg. Lakosainak száma meghaladja az 500-at, lakásállomány körülbelül 250 házból áll. A csatornázáson kívül minden közmű megtalálható a településen. A település majdnem 10 kilométeres burkolt úttal rendelkezik. Nyugdíjasainak aránya 30% körül van, és a regisztrált álláskereső aránya majdnem eléri a 15%-ot.

Somodor is hasonló lakosságszámmal rendelkezik, viszont lakásállománya kisebb, mint szomszédos településeknek (177 ház).

Taszár–Kaposhomok–Sántos körjegyzőség

Taszár Kaposvártól 8kilométerre keletre fekszik, a 61-es főút mentén. A főútvonalon könnyen megközelíthető, naponta 21 autóbuszjárat érinti, vasútállomása 3 kilométerre fekszik a község központjától. Viszonylag nagytelepülésnek számít a kistérségben, lakosságszáma majdnem eléri a 2000 főt. Lakásainak száma is magas, 800. A település infrastruktúrája jól kiépített, a többi közmű mellett a szennyvízelvezetés is

megoldott. Taszár a település mérete és infrastruktúrája miatt is vonzó település a környező falvak számára. Funkcionális jelentősége még nagyobb volt az elmúlt években, amikor katonai repülőtér működött a településen.

Ha Taszár lehetőségekkel teli településnek számít, akkor Kaposhomok éppen az ellenkezője. Nem egészen 500 fős lakossága előregedő, a munkanélküliség is viszonylag magas. A megyeszékhelyhez közeli elhelyezkedése miatt zártkerti ingatlanjait a városban önmagukat fenntartani nem bíró emberek kedvelik.

Sántos Kaposvár szomszédságában, a 66-os főúton helyezkedik el. Fekvése miatt a Zselic kapujaként tartják számon. Sok szállal inkább a zselici településekhez kötődik. A valamikor egyutcás településnek ma három utcája van. Lélekszáma majdnem eléri az 550 főt, lakóházainak száma 186. A településen csatorna még nincs, de Szentbalázssal közösen dolgoznak egy csatornahálózat bevezetésén.

Újvárfalva

településen.

Újvárfalva a megyeszékhelytől 25 kilométerre fekvő zsákfalv, amely Somogysárd felől közelíthető meg. Közlekedés szempontjából a lakók csak a közutat vehetik igénybe, a legközelebbi vasútállomás viszonylag távol van. A település két része kicsit távolabb fekszik egymástól, így a beruházások nehezebben valósíthatók meg. Lakosainak száma 333 fő, lakásainak száma 137. Gáz- és csatornahálózat nincs a

7.2. Interjúvázlat

Az interjú időtartama kb. 40-60 perc.

Az interjúkat készítette: Bodor-Eranus Eliza

1. Hogyan működik a pályázati folyamat a településen (a pályázati kiírástól a kivitelezésig)?
2. Általában hogyan szereznek tudomást egy pályázati kiírásról?
3. Milyen információs csatornát vesznek igénybe a pályázati lehetőségek keresésekor?
4. Milyen szempontokat vesznek figyelembe, amikor megpályáznak egy finanszírozási forrást?
5. Milyen jellegű pályázatokat nyújt be a település?
6. Összesen hány folyó pályázata van a településnek? (2009–2010-ben benyújtott összes pályázat)
7. Ebből mennyi az, amit az Európai Unió támogat?
8. A település összes pályázata közül hányat írt meg külső (pályázatíró) személy vagy cég? A külsős cégekről hogyan szerzett tudomást?
9. Mi a véleménye a pályázati rendszerről?
10. Mik az előnyei, hátrányai, lehetőségei, veszélyei a pályázati rendszernek?
11. Mitől függ egy település pályázati aktivitása, intenzitása?
12. Befolyásolja-e egy település pályázati intenzitását a funkciója vagy a földrajzi fekvése?
13. Hátrány-e, hogy ez egy kistelepülés, nem pedig nagyváros?
14. Hogyan látja, az önkormányzatok kooperálnak a pályázatírás során?
15. Jellemzően milyen jellegű pályázatok során van együttműködés az önkormányzatok között?
16. Hogyan látja, mi egy pályázatíró szerepe a pályázati rendszerben?
17. Segíti-e a település pályázatait valamilyen módon a pályázatíró személyes ismertsége, referenciái?
18. A polgármester kapcsolatai mennyire befolyásolják a pályázatok sikerességét?
19. Mi a véleménye, a pályázatok esetében a szakszerűség vagy a személyes kapcsolatok döntőek?
20. Az utóbbi pályázatok során ki segített Önnek?

7.3. Statisztikai mellékletek

1. lépés

DATASET ACTIVATE DataSet1.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT OsszP

/METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint
kozmuvent

komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN.

Leíró statisztika

	Mean	Std. Deviation	N
Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	3,22	9,056	3152
Körjegyzőség kódja	3,75	2,175	3152
A település területe (hektár)	2951,38	3676,751	3152
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	3182,42	31829,391	3152
Átlagos közműellátottság	1062,91	13760,546	3152
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	13,96	71,069	3152
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	954,16	9467,371	3152
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	762,75	10048,533	3152
Közművelődési intézmények száma (db)	1,10	2,899	3152
Kommunikációs infrastruktúra	532,51	8048,043	3152
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	151,44	594,281	3152
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	44,29	316,038	3152
Szálláslehetőségek összesen	15,80	102,975	3152
Regisztrált vállalkozások száma (db)	494,49	6715,494	3152
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	523,93	7090,038	3152

Korrelációk

		Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	Körjegyzőség kódja	A település területe (hektár)	Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	Átlagos közműellátottság	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	Közművelődési intézmények száma (db)	Kommunikációs infrastruktúra	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	Szálláshelyek száma összesen	Regisztrált vállalkozások száma (db)	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)
Pearson Correlation	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	1,000	-.287	,610	,878	,861	,912	,880	,881	,869	,852	,921	,919	,226	,853	,853
	Körjegyzőség kódja	-.287	1,000	-.425	-.099	-.080	-.160	-.099	-.085	-.144	-.071	-.212	-.139	-.112	-.076	-.076
	A település területe (hektár)	,610	-.425	1,000	,398	,369	,478	,401	,400	,451	,349	,599	,475	,154	,359	,359
	Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,878	-.099	,398	1,000	,999	,983	1,000	,994	,890	,997	,890	,985	,197	,996	,997
	Átlagos közműellátottság	,861	-.080	,369	,999	1,000	,977	,999	,992	,880	,999	,873	,978	,199	,999	,999
	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,912	-.160	,478	,983	,977	1,000	,983	,980	,901	,973	,916	,987	,242	,973	,974
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	,880	-.099	,401	1,000	,999	,983	1,000	,994	,891	,997	,892	,985	,198	,996	,996
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,881	-.085	,400	,994	,992	,980	,994	1,000	,895	,988	,906	,985	,191	,987	,987
	Közművelődési intézmények száma (db)	,869	-.144	,451	,890	,880	,901	,891	,895	1,000	,875	,864	,910	,205	,872	,873
	Kommunikációs infrastruktúra	,852	-.071	,349	,997	,999	,973	,997	,988	,875	1,000	,859	,973	,195	,999	,999
	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,921	-.212	,599	,890	,873	,916	,892	,906	,864	,859	1,000	,926	,194	,857	,857
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,919	-.139	,475	,985	,978	,987	,985	,985	,910	,973	,926	1,000	,263	,974	,974
	Szálláshelyek összesen	,226	-.112	,154	,197	,199	,242	,198	,191	,205	,195	,194	,263	1,000	,200	,200
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	,853	-.076	,359	,996	,999	,973	,996	,987	,872	,999	,857	,974	,200	1,000	1,000
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,853	-.076	,359	,997	,999	,974	,996	,987	,873	,999	,857	,974	,200	1,000	1,000
Sig. (1-tailed)	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Körjegyzőség kódja	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	A település területe (hektár)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Átlagos közműellátottság	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Közművelődési intézmények száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Kommunikációs infrastruktúra	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
	Szálláshelyek összesen	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
N	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Körjegyzőség kódja	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	A település területe (hektár)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Átlagos közműellátottság	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Közművelődési intézmények száma (db)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Kommunikációs infrastruktúra	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Szálláshelyek összesen	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152	3152

Model összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,956	,914	,913	2,668	1,942

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	236078,730	13	18159,902	2551,559	,000
Residual	22333,705	3138	7,117		
Total	258412,435	3151			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	1,864	,140		13,307	,000			
Körjegyzőség kódja	-,312	,026	-,075	-12,197	,000	-,287	-,213	-,064
A település területe (hektár)	,000	,000	,057	6,357	,000	,610	,113	,033
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,000	,000	-,068	-,285	,776	,878	-,005	-,001
Átlagos közműellátottság	-,003	,000	-3,822	-11,187	,000	,861	-,196	-,059
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,031	,005	,241	6,223	,000	,912	,110	,033
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,002	,000	1,812	6,994	,000	,880	,124	,037
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	-,137	-2,242	,025	,881	-,040	-,012
Közművelődési intézmények száma (db)	,218	,043	,070	5,116	,000	,869	,091	,027
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,000	1,266	5,165	,000	,852	,092	,027
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,004	,000	,233	9,619	,000	,921	,169	,050
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,023	,002	,795	14,451	,000	,919	,250	,076
Szálláslehetőségek összesen	-,002	,001	-,024	-3,551	,000	,226	-,063	-,019
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,001	,000	,512	3,545	,000	,853	,063	,019

Kizárt változók

Model	Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
					Tolerance
Regisztrált vállalkozások száma (db)	-,33,923	-10,466	,000	-,184	,000

Reziduális statisztika

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,08	387,64	3,22	8,656	3152
Residual	-21,326	35,611	,000	2,662	3152
Std. Predicted Value	-,381	44,412	,000	1,000	3152
Std. Residual	-7,994	13,348	,000	,998	3152

2. lépés

FACTOR

/VARIABLES korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas
gazdszervezetek

/MISSING LISTWISE

/ANALYSIS korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas
gazdszervezetek

/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION

/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)

/EXTRACTION PC

/ROTATION NOROTATE

/METHOD=CORRELATION.

Korrelációs mátrix

Correlation	Körjegyzőség kódja	A település területe (hektár)	Lakónépesség száma az év végén (fő)	Átlagos közmű ellátottság	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	Közművelődési intézmények száma (db)	Kommunikációs infrastruktúra	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	Szállás lehetőségek összesen	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)
Körjegyzőség kódja	1,000	-,425	-,099	-,080	-,160	-,099	-,085	-,144	-,071	-,212	-,139	-,112	-,076
A település területe (hektár)	-,425	1,000	,398	,369	,478	,401	,400	,451	,349	,599	,475	,154	,359
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett)	-,099	,398	1,000	,999	,983	1,000	,994	,890	,997	,890	,985	,197	,997
Átlagos közműellátottság	-,080	,369	,999	1,000	,977	,999	,992	,880	,999	,873	,978	,199	,999
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	-,160	,478	,983	,977	1,000	,983	,980	,901	,973	,916	,987	,242	,974
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	-,099	,401	1,000	,999	,983	1,000	,994	,891	,997	,892	,985	,198	,996
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	-,085	,400	,994	,992	,980	,994	1,000	,895	,988	,906	,985	,191	,987
Közművelődési intézmények száma (db)	-,144	,451	,890	,880	,901	,891	,895	1,000	,875	,864	,910	,205	,873
Kommunikációs infrastruktúra	-,071	,349	,997	,999	,973	,997	,988	,875	1,000	,859	,973	,195	,999
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	-,212	,599	,890	,873	,916	,892	,906	,864	,859	1,000	,926	,194	,857
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	-,139	,475	,985	,978	,987	,985	,985	,910	,973	,926	1,000	,263	,974
Szálláslehetőségek összesen	-,112	,154	,197	,199	,242	,198	,191	,205	,195	,194	,263	1,000	,200
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	-,076	,359	,997	,999	,974	,996	,987	,873	,999	,857	,974	,200	1,000

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,934
Bartlett's	Approx. Chi-Square	145899,622
Test of	df	78
Sphericity	Sig.	,000

Kommunalitás

	Initial	Extraction
Körjegyzőség kódja	1,000	,735
A település területe (hektár)	1,000	,696
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	1,000	,993
Átlagos közműellátottság	1,000	,988
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	1,000	,983
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	1,000	,994
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	1,000	,991
Közművelődési intézmények száma (db)	1,000	,845
Kommunikációs infrastruktúra	1,000	,984
Nyilvántartott állás keresők száma összesen (fő)	1,000	,883
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	1,000	,989
Szálláslehetőségek összesen	1,000	,132
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	1,000	,982

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	9,844	75,720	75,720	9,844	75,720	75,720
2	1,352	10,397	86,117	1,352	10,397	86,117
3	,929	7,147	93,263			
4	,542	4,172	97,435			
5	,183	1,409	98,844			
6	,111	,855	99,700			
7	,019	,144	99,844			
8	,011	,082	99,926			
9	,007	,056	99,983			
10	,001	,009	99,992			
11	,001	,005	99,996			
12	,000	,002	99,999			
13	,000	,001	100,000			

Komponens mátrix

	Component	
	1	2
Körjegyzőség kódja	-,154	,843
A település területe (hektár)	,483	-,680
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,992	,095
Átlagos közműellátottság	,986	,124
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,992	-,005
Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	,992	,094
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,990	,100
Közművelődési intézmények száma (db)	,919	-,018
Kommunikációs infrastruktúra	,982	,142
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,928	-,149
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,995	,005
Szálláslehetőségek összesen	,240	-,273
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,982	,132

3. lépés

FACTOR

/VARIABLES korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint
komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas gazdszervezetek

/MISSING LISTWISE

/ANALYSIS korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint
komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas gazdszervezetek

/PRINT INITIAL KMO EXTRACTION

/PLOT EIGEN

/CRITERIA FACTORS(4) ITERATE(200)

/EXTRACTION PC

/ROTATION NOROTATE

/METHOD=CORRELATION.

KMO and Bartlett's Test

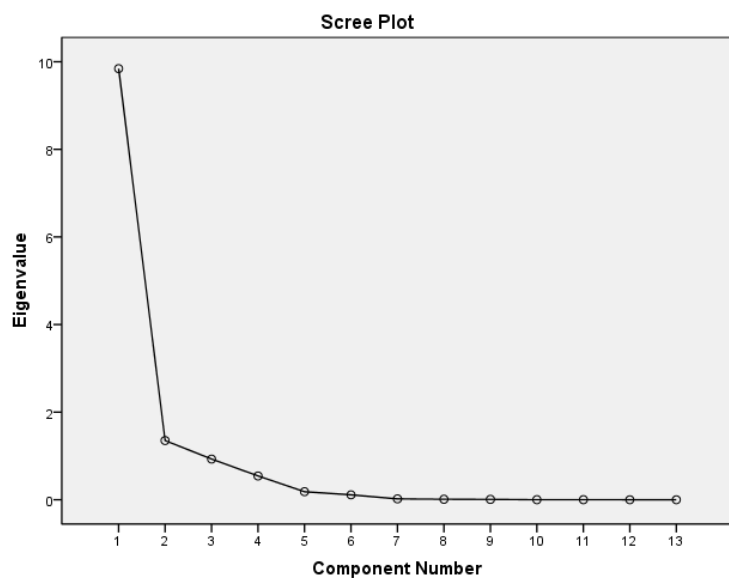
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,934
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	145899,622
	df	78
	Sig.	,000

Kommunalitás

	Initial	Extraction
Körjegyzőség kódja	1,000	1,000
A település területe (hektár)	1,000	,982
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	1,000	,996
Átlagos közműellátottság	1,000	,993
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	1,000	,984
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	1,000	,996
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	1,000	,992
Közművelődési intézmények száma (db)	1,000	,847
Kommunikációs infrastruktúra	1,000	,991
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	1,000	,909
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	1,000	,990
Szálláslehetőségek összesen	1,000	1,000
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	1,000	,988

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	9,844	75,720	75,720	9,844	75,720	75,720
2	1,352	10,397	86,117	1,352	10,397	86,117
3	,929	7,147	93,263	,929	7,147	93,263
4	,542	4,172	97,435	,542	4,172	97,435
5	,183	1,409	98,844			
6	,111	,855	99,700			
7	,019	,144	99,844			
8	,011	,082	99,926			
9	,007	,056	99,983			
10	,001	,009	99,992			
11	,001	,005	99,996			
12	,000	,002	99,999			
13	,000	,001	100,000			

Komponens mátrix

	Component			
	1	2	3	4
Körjegyzőség kódja	-,154	,843	,156	,491
A település területe (hektár)	,483	-,680	-,170	,508
Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	,992	,095	-,016	-,051
Átlagos közműellátottság	,986	,124	-,003	-,066
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,992	-,005	,004	-,008
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,992	,094	-,016	-,046
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,990	,100	-,021	-,027
Közművelődési intézmények száma (db)	,919	-,018	-,022	,033
Kommunikációs infrastruktúra	,982	,142	-,001	-,080
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,928	-,149	-,080	,141
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,995	,005	,028	,012
Szálláslehetőségek összesen	,240	-,273	,931	,021
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,982	,132	,001	-,075

4. lépés

REGRESSION

/MISSING LISTWISE
 /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
 /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
 /NOORIGIN
 /DEPENDENT OsszP
 /METHOD=ENTER lakosság korjegyzkod szallas
 /RESIDUALS DURBIN.

Bevont változók

Variables Entered	Variables Removed	Method
Szálláslehetőségek összesen, Körjegyzőség kódja, Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)a	.	Enter

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,902	,813	,813	3,918	1,919

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	210094,493	3	70031,498	4562,677	,000
Residual	48317,942	3148	15,349		
Total	258412,435	3151			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	5,497	,142		38,706	,000
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,000	,000	,851	107,968	,000
Körjegyzőség kódja	-,827	,032	-,199	-25,526	,000
Szálláslehetőségek összesen	,003	,001	,036	4,592	,000

Reziduális statisztika

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	,54	422,66	3,22	8,166	3152
Residual	-35,657	42,474	,000	3,916	3152
Std. Predicted Value	-,328	51,367	,000	1,000	3152
Std. Residual	-9,101	10,841	,000	1,000	3152

5. lépés

TEMPORARY.

sel if falu_varos=2.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) BCOV R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT OsszP

/METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint
komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/CASEWISE PLOT(ZRESID) OUTLIERS(3).

Bevont változók

Variables Entered	Variables Removed	Method
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db), Körjegyzőség kódja, Nyilvántartott állás keresők száma összesen (fő), Oktatási intézmények összesített férőhelyei, Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma, Kommunikációs infrastruktúra, Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	.	Enter

Korrelációk

		Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30. ig	Körjegyzőség kódja	A település területe (hektár)	Lakónépessé g száma az év végén (fő)	Átlagos közmű ellátottság	Önkormányzati kiepített út és közter hossza (km)	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	Közművelődési intézmények száma (db)	Kommunikációs infrastruktúra	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	Szállás lehetőségek összesen	Regisztrált vállalkozások száma (db)	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)
Pearson Correlation	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	1,000	-,490	,446	,633	,608	,434	,650	,654	,132	,546	,566	,562	,047	,592	,598
	Körjegyzőség kódja	-,490	1,000	-,472	-,661	-,633	-,473	-,659	-,627	-,170	-,566	-,518	-,565	-,084	-,585	-,591
	A település területe (hektár)	,446	-,472	1,000	,552	,530	,443	,619	,530	,164	,431	,522	,539	,055	,546	,549
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	,633	-,661	,552	1,000	,965	,619	,963	,898	,214	,908	,637	,794	,059	,863	,870
	Átlagos közműellátottság	,608	-,633	,530	,965	1,000	,642	,943	,843	,224	,927	,560	,845	,189	,871	,878
	Önkormányzati kiepített út és közter hossza (km)	,434	-,473	,443	,619	,642	1,000	,631	,562	,132	,588	,435	,615	,210	,592	,597
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	,650	-,659	,619	,963	,943	,631	1,000	,867	,235	,874	,663	,813	,063	,866	,872
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,654	-,627	,530	,898	,843	,562	,867	1,000	,195	,786	,680	,746	,047	,772	,781
	Közművelődési intézmények száma (db)	,132	-,170	,164	,214	,224	,132	,235	,195	1,000	,231	,101	,209	,057	,183	,187
	Kommunikációs infrastruktúra	,546	-,566	,431	,908	,927	,588	,874	,786	,231	1,000	,406	,764	,144	,798	,807
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,566	-,518	,522	,637	,560	,435	,663	,680	,101	,406	1,000	,556	,006	,559	,561
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,562	-,565	,539	,794	,845	,615	,813	,746	,209	,764	,556	1,000	,431	,765	,771
	Szálláslehetőségek összesen	,047	-,084	,055	,059	,189	,210	,063	,047	,057	,144	,006	,431	1,000	,161	,162
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	,592	-,585	,546	,863	,871	,592	,866	,772	,183	,798	,559	,765	,161	1,000	1,000
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,598	-,591	,549	,870	,878	,597	,872	,781	,187	,807	,561	,771	,162	1,000	1,000
Sig. (1- tailed)	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,006	,000	,000
	Körjegyzőség kódja	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	A település területe (hektár)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000
	Átlagos közműellátottság	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Önkormányzati kiepített út és közter hossza (km)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,006	,000	,000
	Közművelődési intézmények száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000
	Kommunikációs infrastruktúra	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,375	,000	,000
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Szálláslehetőségek összesen	,006	,000	,002	,001	,000	,000	,000	,006	,001	,000	,375	,000	,000	,000	,000
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
N	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Körjegyzőség kódja	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	A település területe (hektár)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Átlagos közműellátottság	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Önkormányzati kiepített út és közter hossza (km)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Nyugdiszerű ellátásban részesülők száma	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Közművelődési intézmények száma (db)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Kommunikációs infrastruktúra	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Szálláslehetőségek összesen	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Regisztrált vállalkozások száma (db)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,702	,493	,490	1,728	,493	196,505	14	2831	,000	1,925

ANOVA

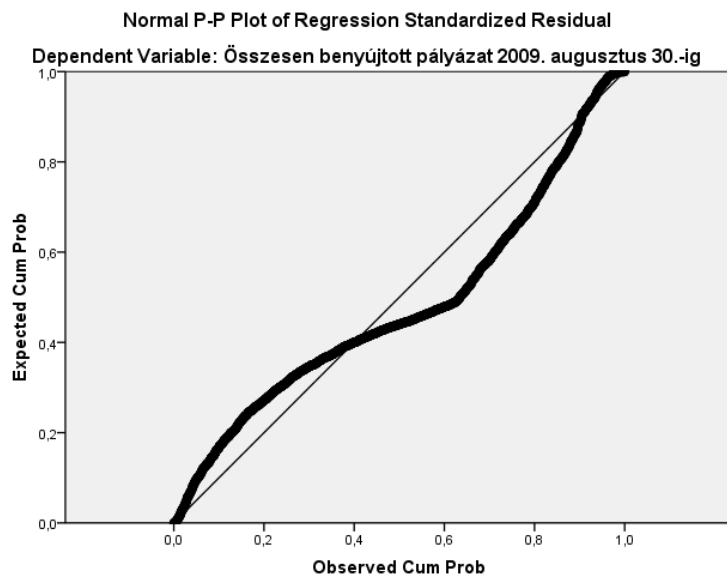
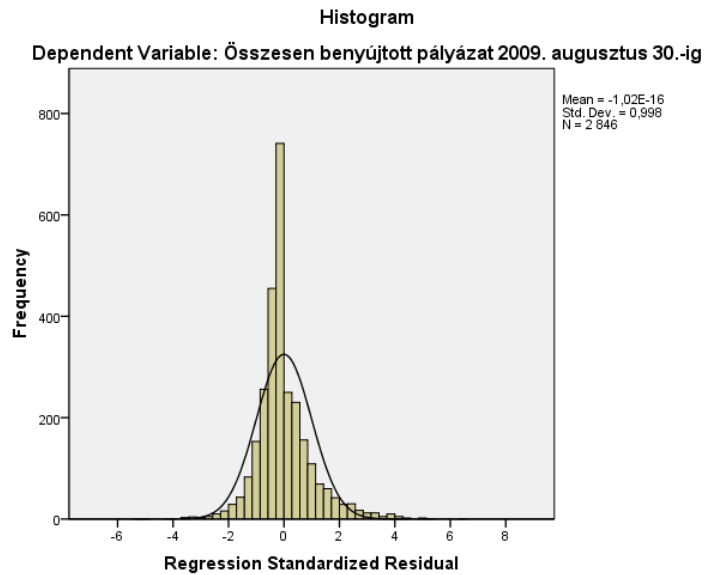
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	8209,927	14	586,423	196,505	,000
Residual	8448,443	2831	2,984		
Total	16658,370	2845			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	,354	,140		2,533	,011	,080	,628					
Körjegyzőség kódja	-,055	,021	-,048	-2,610	,009	-,096	-,014	-,490	-,049	-,035	,525	1,906
A település területe (hektár)	,000	,000	,007	,391	,696	,000	,000	,446	,007	,005	,526	1,900
Lakónépesség száma az év végén (fő)	-,001	,000	-,368	-4,362	,000	-,001	,000	,633	-,082	-,058	,025	39,640
Átlagos közműellátottság	,000	,001	,022	,308	,758	-,001	,001	,608	,006	,004	,034	29,730
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,000	,005	,000	-,017	,986	-,010	,010	,434	,000	,000	,546	1,832
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,002	,000	,319	5,273	,000	,001	,003	,650	,099	,071	,049	20,469
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,004	,001	,248	7,046	,000	,003	,005	,654	,131	,094	,145	6,899
Közművelődési intézmények száma (db)	-,086	,055	-,022	-1,569	,117	-,193	,021	,132	-,029	-,021	,919	1,088
Kommunikációs infrastruktúra	,000	,001	,019	,443	,658	-,001	,002	,546	,008	,006	,097	10,266
Nyilvántartott állás keresők száma összesen (fő)	,006	,001	,206	8,992	,000	,005	,007	,566	,167	,120	,342	2,925
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,003	,005	,022	,670	,503	-,006	,012	,562	,013	,009	,167	5,997
Szálláslehetőségek összesen	-,001	,001	-,031	-1,675	,094	-,003	,000	,047	-,031	-,022	,509	1,964
Regisztrált vállalkozások száma (db)	-,064	,009	-4,853	-7,021	,000	-,082	-,046	,592	-,131	-,094	,000	2666,821
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,065	,009	5,106	7,189	,000	,047	,083	,598	,134	,096	,000	2815,943

Reziduális statisztika

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,75	15,32	1,84	1,699	2846
Residual	-9,367	11,071	,000	1,723	2846
Std. Predicted Value	-1,524	7,940	,000	1,000	2846
Std. Residual	-5,422	6,409	,000	,998	2846

6. lépés

temporary.

sel if falu_varos=2.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) BCOV R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT OsszP

/METHOD=ENTER korjegyzkod lakosság nyugdíjasok oktint

komminfrastr regallaskereso gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/CASEWISE PLOT(ZRESID) OUTLIERS(3).

Leíró statisztika

	Mean	Std. Deviation	N
Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	1,84	2,420	2846
Körjegyzőség kódja	4,0028	2,12525	2846
Lakónépesség száma az év végén (fő)	1114,48	1172,261	2846
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	337,9174	338,13785	2846
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	129,5987	165,47290	2846
Kommunikációs infrastruktúra	127,4562	157,24080	2846
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	76,14	84,159	2846
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	159,64	190,531	2846

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,695	,483	,482	1,742	,483	378,432	7	2838	,000	1,918

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	8042,319	7	1148,903	378,432	,000
Residual	8616,051	2838	3,036		
Total	16658,370	2845			

Együtthatók

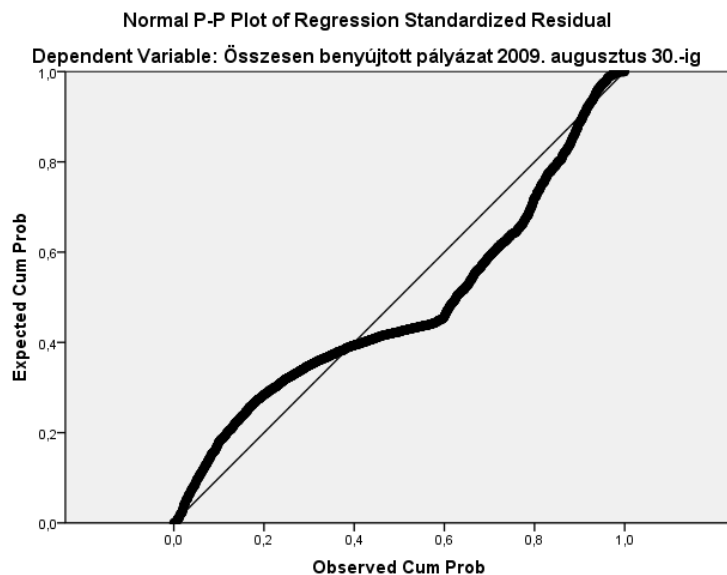
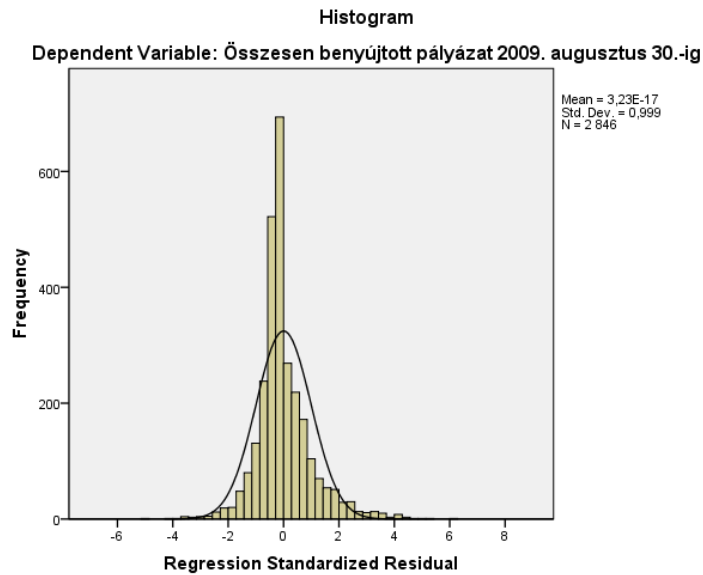
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
Konstans	,609	,123		4,930	,000	,367	,851					
Körjegyzőség kódja	-,071	,021	-,062	-3,377	,001	-,111	-,030	-,490	-,063	-,046	,542	1,846
Lakónépesség száma az év végén (fő)	-,001	,000	-,340	-5,012	,000	-,001	,000	,633	-,094	-,068	,040	25,248
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,002	,000	,323	5,951	,000	,002	,003	,650	,111	,080	,062	16,140
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,005	,000	,328	10,087	,000	,004	,006	,654	,186	,136	,172	5,799
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,001	,090	2,343	,019	,000	,003	,546	,044	,032	,122	8,175
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,006	,001	,202	8,942	,000	,005	,007	,566	,166	,121	,357	2,804
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,002	,000	,133	4,686	,000	,001	,002	,598	,088	,063	,226	4,433

Reziduális statisztika

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,64	14,41	1,84	1,681	2846
Residual	-8,952	10,678	,000	1,740	2846
Std. Predicted Value	-1,471	7,476	,000	1,000	2846
Std. Residual	-5,138	6,128	,000	,999	2846

Korrelációk

		Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	Körjegyzőség kódja	Lakónépesség száma az év végén (fő)	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	Kommunikációs infrastruktúra	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)
Pearson Correlation	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	1,000	-,490	,633	,650	,654	,546	,566	,598
	Körjegyzőség kódja	-,490	1,000	-,661	-,659	-,627	-,566	-,518	-,591
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	,633	-,661	1,000	,963	,898	,908	,637	,870
	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,650	-,659	,963	1,000	,867	,874	,663	,872
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,654	-,627	,898	,867	1,000	,786	,680	,781
	Kommunikációs infrastruktúra	,546	-,566	,908	,874	,786	1,000	,406	,807
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,566	-,518	,637	,663	,680	,406	1,000	,561
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,598	-,591	,870	,872	,781	,807	,561	1,000
Sig. (1- tailed)	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Körjegyzőség kódja	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
	Kommunikációs infrastruktúra	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
N	Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Körjegyzőség kódja	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Lakónépesség száma az év végén (fő)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Kommunikációs infrastruktúra	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846
	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846	2846

7. lépés

temporary.

sel if falu_varos=2.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) BCOV R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT OsszP

/METHOD=ENTER korjegyzkod

/RESIDUALS DURBIN HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/CASEWISE PLOT(ZRESID) OUTLIERS(3).

Modell összesítés

Modell	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,490	,240	,240	2,109	1,942

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	4004,816	1	4004,816	900,118	,000
Residual	12653,554	2844	4,449		
Total	16658,370	2845			

Együtthatók

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
Konstans	4,071	,084		48,271	,000	3,905	4,236					
Körjegyzőség kódja	-,558	,019	-,490	-30,002	,000	-,595	-,522	-,490	-,490	-,490	1,000	1,000

8. lépés

```

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(falu_varos=2).
VARIABLE LABEL filter_$ 'falu_varos=2 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMAT filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
FACTOR
  /VARIABLES korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint
  komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas gazdszervezetek
  /MISSING LISTWISE
  /ANALYSIS korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint
  komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas gazdszervezetek
  /PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION
  /CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
  /EXTRACTION PC
  /ROTATION NOROTATE
  /METHOD=CORRELATION.

```

Korrelációs mátrix

	Körjegyzőség kódja	A település területe (hektár)	Lakónépesség száma az év végén (fő)	Átlagos közmű ellátottság	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	Oktatási intézmények összesített férőhelyei	Közművelődési intézmények száma (db)	Kommunikációs infrastruktúra	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	Szállás lehetőségek összesen	Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)
Körjegyzőség kódja	1,000	-,472	-,661	-,633	-,473	-,659	-,627	-,170	-,566	-,518	-,565	-,084	-,591
A település területe (hektár)	-,472	1,000	,552	,530	,443	,619	,530	,164	,431	,522	,539	,055	,549
Lakónépesség száma az év végén (fő)	-,661	,552	1,000	,965	,619	,963	,898	,214	,908	,637	,794	,059	,870
Átlagos közműellátottság	-,633	,530	,965	1,000	,642	,943	,843	,224	,927	,560	,845	,189	,878
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	-,473	,443	,619	,642	1,000	,631	,562	,132	,588	,435	,615	,210	,597
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	-,659	,619	,963	,943	,631	1,000	,867	,235	,874	,663	,813	,063	,872
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	-,627	,530	,898	,843	,562	,867	1,000	,195	,786	,680	,746	,047	,781
Közművelődési intézmények száma (db)	-,170	,164	,214	,224	,132	,235	,195	1,000	,231	,101	,209	,057	,187
Kommunikációs infrastruktúra	-,566	,431	,908	,927	,588	,874	,786	,231	1,000	,406	,764	,144	,807
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	-,518	,522	,637	,560	,435	,663	,680	,101	,406	1,000	,556	,006	,561
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	-,565	,539	,794	,845	,615	,813	,746	,209	,764	,556	1,000	,431	,771
Szálláslehetőségek összesen	-,084	,055	,059	,189	,210	,063	,047	,057	,144	,006	,431	1,000	,162
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	-,591	,549	,870	,878	,597	,872	,781	,187	,807	,561	,771	,162	1,000

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,927
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	44405,371
	df	78
	Sig.	,000

Kommunalitás

	Initial	Extraction
Körjegyzőség kódja	1,000	,532
A település területe (hektár)	1,000	,445
Lakónépesség száma az év végén (fő)	1,000	,941
Átlagos közműellátottság	1,000	,922
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	1,000	,525
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	1,000	,945
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	1,000	,835
Közművelődési intézmények száma (db)	1,000	,081
Kommunikációs infrastruktúra	1,000	,790
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	1,000	,554
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	1,000	,864
Szálláslehetőségek összesen	1,000	,897
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	1,000	,813

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7,974	61,342	61,342	7,974	61,342	61,342
2	1,170	9,001	70,343	1,170	9,001	70,343
3	,953	7,330	77,672			
4	,782	6,019	83,691			
5	,533	4,096	87,787			
6	,501	3,857	91,644			
7	,470	3,614	95,259			
8	,200	1,541	96,800			
9	,155	1,192	97,992			
10	,141	1,085	99,077			
11	,065	,502	99,579			
12	,037	,288	99,867			
13	,017	,133	100,000			

Komponens mátrix

	Komponens	
	1	2
Körjegyzőség kódja	-,721	,109
A település területe (hektár)	,649	-,151
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,964	-,105
Átlagos közműellátottság	,959	,055
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,706	,162
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,966	-,107
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,901	-,150
Közművelődési intézmények száma (db)	,256	,125
Kommunikációs infrastruktúra	,886	,066
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,689	-,282
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,876	,311
Szálláslehetőségek összesen	,180	,930
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,901	,017

9. lépés

temporary.

sel if falu_varos=2.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) BCOV R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT OsszP

/METHOD=ENTER korjegyzkod lakosság kozmu komminfrastr vendeglato szallas
gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/CASEWISE PLOT(ZRESID) OUTLIERS(3).

Leíró statisztika

	Mean	Std. Deviation	N
Összesen benyújtott pályázat 2009. augusztus 30.-ig	1,84	2,420	2846
Körjegyzőség kódja	4,0028	2,12525	2846
Lakónépesség száma az év végén (fő)	1114,48	1172,261	2846
Átlagos közműellátottság	304,5226	332,35791	2846
Kommunikációs infrastruktúra	127,4562	157,24080	2846
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	14,2902	17,33009	2846
Szálláslehetőségek összesen	8,7101	53,77464	2846
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	159,64	190,531	2846

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,659	,434	,433	1,823	,434	310,993	7	2838	,000	1,912

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	7231,267	7	1033,038	310,993	,000
Residual	9427,103	2838	3,322		
Total	16658,370	2845			

Együtthatók

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
Konstans	,959	,126		7,596	,000	,711	1,206					
Körjegyzőség kódja	-,117	,022	-,102	-5,374	,000	-,159	-,074	-,490	-,100	-,076	,549	1,821
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,001	,000	,508	7,767	,000	,001	,001	,633	,144	,110	,047	21,414
Átlagos közműellátottság	-,001	,001	-,168	-2,304	,021	-,002	,000	,608	-,043	-,033	,037	26,669
Kommunikációs infrastruktúra	-,002	,001	-,131	-3,404	,001	-,003	-,001	,546	-,064	-,048	,135	7,409
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,033	,004	,238	7,580	,000	,025	,042	,562	,141	,107	,201	4,964
Szálláslehetőségek összesen	-,003	,001	-,072	-3,782	,000	-,005	-,002	,047	-,071	-,053	,551	1,816
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,002	,000	,177	5,815	,000	,001	,003	,598	,109	,082	,216	4,624

10. lépés

FACTOR

```

/VARIABLES korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut
nyugdijasok oktint kozmuvintr komminfrastr regallaskereso
vendeglato szallas gazdszervezetek
/MISSING LISTWISE

```

```

/ANALYSIS korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut
nyugdijasok oktint kozmuvint komminfrastr regallaskereso
vendeglato szallas gazdszervezetek
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION
/CRITERIA MINEIGEN(0.5) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/METHOD=CORRELATION.

```

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,927
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	44405,371
	df	78
	Sig.	,000

Kommunalitás

	Initial	Extraction
Körjegyzőség kódja	1,000	,894
A település területe (hektár)	1,000	,893
Lakónépesség száma az év végén (fő)	1,000	,974
Átlagos közműellátottság	1,000	,965
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	1,000	,912
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	1,000	,956
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	1,000	,860
Közművelődési intézmények száma (db)	1,000	,993
Kommunikációs infrastruktúra	1,000	,932
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	1,000	,834
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	1,000	,884
Szálláslehetőségek összesen	1,000	,981
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	1,000	,837

Komponens mátrix

	Component					
	1	2	3	4	5	6
Körjegyzőség kódja	-,721	,109	,010	-,166	,209	,539
A település területe (hektár)	,649	-,151	-,021	,538	,296	,266
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,964	-,105	,005	-,171	-,042	,044
Átlagos közműellátottság	,959	,055	,004	-,200	-,006	,055
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,706	,162	-,110	,061	,517	-,322
Nyugdíszerű ellátásban részesülők száma	,966	-,107	,015	-,076	-,001	,071
Oktatási intézmények összesített férőhelyei	,901	-,150	-,017	-,058	-,138	,042
Közművelődési intézmények száma (db)	,256	,125	,945	,136	-,010	-,022
Kommunikációs infrastruktúra	,886	,066	,061	-,366	,043	,045
Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	,689	-,282	-,140	,423	-,285	,034
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,876	,311	-,060	,041	-,065	,100
Szálláslehetőségek összesen	228,180	,930	-,139	,194	-,160	,027
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,901	,017	-,033	-,113	,013	,102

11. lépés

```

REGRESSION
  /MISSING LISTWISE
  /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
  /NOORIGIN
  /DEPENDENT OsszP
  /METHOD=ENTER lakosság korjegyzkod szallas kozmuvint
  /RESIDUALS DURBIN.

```

Bevont változók

Variables Entered	Variables Removed	Method
Közművelődési intézmények száma (db), Szálláslehetőségek összesen, Körjegyzőség kódja, Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)a	.	Enter

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,640	,410	,409	1,860	1,918

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	6829,082	4	1707,270	493,459	,000
Residual	9829,288	2841	3,460		
Total	16658,370	2845			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1,177	,134		8,784	,000
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,001	,000	,550	28,363	,000
Körjegyzőség kódja	-,146	,022	-,128	-6,655	,000
Szálláslehetőségek összesen	,000	,001	,005	,311	,755
Közművelődési intézmények száma (db)	-,029	,058	-,007	-,507	,612

Reziduális statisztika

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted	,29	12,69	1,84	1,549	2846
Residual	-7,774	10,192	,000	1,859	2846
Std.	-,996	7,006	,000	1,000	2846
Std. Residual	-4,179	5,480	,000	,999	2846

12. lépés

DATASET ACTIVATE DataSet1.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT TamP

/METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint

komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN.

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,930	,865	,864	1,838	1,995

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	42894,705	13	3299,593	976,264	,000
Residual	6695,413	1981	3,380		
Total	49590,118	1994			

Együtthatók

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
Konstans	,406	,106		3,831	,000			
Körjegyzőség kódja	-,051	,023	-,021	-2,255	,024	-,201	-,051	-,019
A település területe (hektár)	,000	,000	,039	2,809	,005	,586	,063	,023
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,000	,000	-1,409	-3,742	,000	,840	-,084	-,031
Átlagos közműellátottság	-,001	,000	-2,566	-4,735	,000	,824	-,106	-,039
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	,011	,004	,201	3,147	,002	,873	,071	,026
Nyugdiszerű ellátásban	,001	,000	2,558	6,218	,000	,843	,138	,051
Oktatási intézmények összesített	,000	,000	-,219	-2,254	,024	,849	-,051	-,019
Közművelődési intézmények száma (db)	,252	,031	,182	8,175	,000	,864	,181	,067
Kommunikációs infrastruktúra	,001	,000	1,473	3,769	,000	,814	,084	,031
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,002	,000	,274	7,229	,000	,901	,160	,060
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,012	,001	,965	11,085	,000	,885	,242	,092
Szálláslehetőségek összesen	-,001	,000	-,023	-2,160	,031	,219	-,048	-,018
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,000	,000	-,567	-2,476	,013	,813	-,056	-,020

13. lépés

DATASET ACTIVATE DataSet1.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(falu_varos = 2).

VARIABLE LABEL filter_\$ 'falu_varos = 2 (FILTER)'.
 VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMAT filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

DATASET ACTIVATE DataSet1.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT TamP

/METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint

komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek
/RESIDUALS DURBIN.

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,444	,197	,190	1,134	2,022

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	528,313	14	37,737	29,339	,000
Residual	2153,117	1674	1,286		
Total	2681,429	1688			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	-,035	,107		-,327	,744			
Körjegyzőség kódja	,041	,017	,067	2,406	,016	-,207	,059	,053
A település területe (hektár)	,000	,000	,048	1,643	,101	,284	,040	,036
Lakónépesség száma az év végén (fő)	,000	,000	-,284	-2,262	,024	,375	-,055	-,050
Átlagos közműellátottság	,000	,000	,083	,753	,452	,365	,018	,016
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	-,002	,004	-,015	-,519	,604	,243	-,013	-,011
Nyugdíszerű ellátásban	,001	,000	,218	2,426	,015	,395	,059	,053
Oktatási intézmények összesített	,001	,000	,127	2,371	,018	,388	,058	,052
Közművelődési intézmények száma (db)	-,041	,044	-,021	-,926	,355	,083	-,023	-,020
Kommunikációs infrastruktúra	,000	,000	-,053	-,806	,420	,313	-,020	-,018
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	,001	,000	,113	3,245	,001	,317	,079	,071
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	,005	,003	,071	1,434	,152	,344	,035	,031
Szálláslehetőségek összesen	-,001	,001	-,062	-2,031	,042	,004	-,050	-,044
Regisztrált vállalkozások száma (db)	-,026	,007	-4,460	-3,907	,000	,365	-,095	-,086
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	,027	,007	4,687	4,012	,000	,369	,098	,088

14. lépés

DATASET ACTIVATE DataSet1.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT TamPerFo

/METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint kozmuvint

komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek

/RESIDUALS DURBIN.

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,120	,014	,008	109562,668	1,956

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	348558332699,679	13	26812179438,437	2,234	,007
Residual	23779880681045,100	1981	12003978132,784		
Total	24128439013744,800	1994			

Együtthatók

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
Konstans	30408,858	6312,787		4,817	,000			
Körjegyzőség kódja	1359,137	1341,452	,025	1,013	,311	-,010	,023	,023
A település területe (hektár)	-,147	,968	-,006	-,152	,879	,079	-,003	-,003
Lakónépesség száma az év végén (fő)	-1,293	2,803	-,469	-,461	,645	,058	-,010	-,010
Átlagos közműellátottság	-15,104	9,324	-2,372	-1,620	,105	,054	-,036	-,036
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	153,474	213,791	,124	,718	,473	,069	,016	,016
Nyugdíszerű ellátásban	14,691	10,296	1,586	1,427	,154	,059	,032	,032
Oktatási intézmények összesített	1,468	2,285	,168	,643	,521	,063	,014	,014
Közművelődési intézmények száma (db)	-667,013	1835,164	-,022	-,363	,716	,070	-,008	-,008
Kommunikációs infrastruktúra	2,761	11,492	,254	,240	,810	,052	,005	,005
Nyilvántartott állaskeresők száma összesen (fő)	17,841	15,266	,120	1,169	,243	,091	,026	,026
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	-7,544	65,380	-,027	-,115	,908	,069	-,003	-,003
Szálláslehetőségek összesen	10,899	25,297	,013	,431	,667	,022	,010	,010
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	8,804	7,633	,712	1,151	,250	,053	,026	,026

15. lépés

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.
USE ALL.
COMPUTE filter_$=(falu_varos = 2).
VARIABLE LABEL filter_$ 'falu_varos = 2 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMAT filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.
REGRESSION
  /DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
  /MISSING LISTWISE
  /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA ZPP
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
  /NOORIGIN
  /DEPENDENT TamPerFo
  /METHOD=ENTER korjegyzkod terület lakosság kozmu onkormut nyugdijasok oktint
  kozmuvint
  komminfrastr regallaskereso vendeglato szallas vallakozasok gazdszervezetek
  /RESIDUALS DURBIN.
```

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,103	,011	,002	105695,618	1,978

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	200269212743,433	14	14304943767,388	1,280	,212
Residual	18701197589303,600	1674	11171563673,419		
Total	18901466802047,000	1688			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	27612,956	9964,080		2,771	,006			
Körjegyzőség kódja	1989,391	1581,094	,039	1,258	,208	,038	,031	,031
A település területe (hektár)	1,720	1,643	,034	1,047	,295	,011	,026	,025
Lakónépesség száma az év végén (fő)	-17,123	11,281	-,212	-1,518	,129	-,034	-,037	-,037
Átlagos közműellátottság	13,827	34,411	,049	,402	,688	-,034	,010	,010
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	-39,928	347,004	-,004	-,115	,908	-,016	-,003	-,003
Nyugdíszerű ellátásban	-16,911	28,269	-,060	-,598	,550	-,033	-,015	-,015
Oktatási intézmények összesített	88,546	34,712	,151	2,551	,011	,007	,062	,062
Közművelődési intézmények száma (db)	-2969,443	4138,529	-,018	-,718	,473	-,023	-,018	-,017
Kommunikációs infrastruktúra	-3,285	42,682	-,006	-,077	,939	-,037	-,002	-,002
Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	17,863	42,721	,016	,418	,676	,006	,010	,010
Kereskedelmi és vendéglátó helyek száma	-29,935	295,907	-,006	-,101	,919	-,014	-,002	-,002
Szálláslehetőségek összesen	-6,988	54,938	-,004	-,127	,899	,004	-,003	-,003
Regisztrált vállalkozások száma (db)	-289,042	628,874	-,582	-,460	,646	-,011	-,011	-,011
Regisztrált gazdasági szervezetek száma (db)	316,757	624,687	,657	,507	,612	-,011	,012	,012

7.4. Kapcsolathálózati mellékletek

1. lépés: Önkormányzati pályázati együttműködés leírása (formális, kvázi formális, kvázi informális és informális kapcsolatok)

ID	Degree	Betweenness	Closeness	Harmonic Closeness	Eigen-vector	2-Local Eigenvector
Somogyjád	21	1448.602	249.000	48.667	0.172	114.000
Igal	20	1134.735	263.000	46.500	0.139	106.000
Bőszénfa	16	337.770	297.000	39.917	0.377	109.000
Hetes	15	583.370	285.000	41.250	0.094	64.000
P9	11	112.054	327.000	34.900	0.317	83.000
Simonfa	11	93.796	306.000	36.750	0.331	87.000
Taszár	11	582.983	270.000	42.250	0.196	93.000
Nagyberki	10	287.923	295.000	38.450	0.146	71.000
Szentbalázs	10	556.304	283.000	39.667	0.301	98.000
Baté	8	233.704	300.000	36.950	0.096	59.000
Mernye	8	277.789	316.000	34.833	0.044	45.000
Gálosfa	7	1.702	337.000	32.067	0.261	68.000
Hajmás	7	1.702	337.000	32.067	0.261	68.000
Kaposgyarmat	7	1.702	337.000	32.067	0.261	68.000
P10	7	400.000	348.000	30.850	0.059	20.000
Cserénfa	6	0.000	348.000	30.233	0.219	53.000
Gölle	6	138.188	334.000	32.367	0.026	32.000
Mosdós	6	120.072	290.000	37.500	0.131	69.000
Újvárfalva	6	150.198	304.000	35.500	0.078	47.000
Kaposkeresztúr	5	36.798	346.000	30.783	0.085	40.000
Magyaratád	5	23.781	333.000	32.033	0.035	41.000
P2	5	38.382	349.000	30.400	0.032	31.000
Patalom	5	23.781	333.000	32.033	0.035	41.000
Sántos	5	133.989	313.000	33.667	0.127	43.000
Somogyaszaló	5	113.389	299.000	35.667	0.047	48.000
Szentgáloskér	5	10.243	319.000	33.167	0.045	39.000
Büssü	4	70.188	338.000	31.117	0.022	30.000
Csoma	4	0.000	350.000	29.783	0.088	34.000
Jegyző	4	82.869	370.000	27.450	0.018	15.000
Juta	4	86.776	315.000	33.500	0.038	40.000
Kaposhomok	4	1.736	328.000	32.000	0.130	43.000
Kaposvár	4	17.995	301.000	35.083	0.064	52.000
Kercseliget	4	0.000	350.000	29.783	0.088	34.000
Orci	4	0.000	338.000	30.867	0.030	34.000
P14	4	101.281	297.000	35.667	0.046	50.000
Szabadi	4	0.000	350.000	29.783	0.088	34.000
Várda	4	26.523	311.000	33.917	0.046	44.000
Zimány	4	0.000	338.000	30.867	0.030	34.000
Zselickislak	4	0.000	368.000	28.333	0.148	42.000
Zselicszentpál	4	0.000	368.000	28.333	0.148	42.000
Fonó	3	0.000	372.000	26.867	0.026	16.000
Magyaregres	3	0.000	342.000	30.117	0.027	28.000
Mezőcsokonya	3	52.576	325.000	31.583	0.028	30.000
Osztopán	3	128.067	323.000	31.750	0.023	24.000
P15	3	1.000	328.000	31.167	0.032	30.000
P3	3	38.881	327.000	31.667	0.047	31.000
P8	3	0.000	372.000	26.867	0.026	16.000
Somodor	3	8.033	302.000	34.500	0.045	46.000

ID	Degree	Betweenness	Closeness	Harmonic Closeness	Eigen-vector	2-Local Eigenvector
Somogygeszti	3	0.000	342.000	30.117	0.027	28.000
Somogysárd	3	8.643	315.000	33.083	0.038	41.000
Alsóbogát	2	0.000	330.000	30.500	0.025	23.000
Csombárd	2	0.000	364.000	27.483	0.018	19.000
Ecseny	2	0.000	397.000	24.500	0.006	10.000
Edde	2	0.000	330.000	30.500	0.025	23.000
Felsőmocsolád	2	0.000	303.000	34.000	0.039	41.000
Gadács	2	0.000	344.000	29.450	0.020	22.000
Kazsok	2	0.000	344.000	29.450	0.020	22.000
Kisgyalán	2	0.000	415.000	23.333	0.006	10.000
Megyei Önkormányzat	2	0.000	324.000	31.250	0.032	27.000
P4	2	0.000	324.000	31.167	0.037	26.000
P5	2	9.000	372.000	26.267	0.006	9.000
P6	2	0.000	415.000	23.333	0.006	10.000
Polány	2	0.000	397.000	24.500	0.006	10.000
Ráksi	2	0.000	344.000	29.450	0.020	22.000
Somogyszil	2	0.000	344.000	29.450	0.020	22.000
Tamási	2	25.473	341.000	29.300	0.028	17.000
Bárdudvarnok	1	0.000	367.000	26.733	0.012	15.000
Bodrog	1	0.000	405.000	22.900	0.003	3.000
Kadarkút	1	0.000	430.000	21.933	0.007	7.000
Kaposmérő	1	0.000	367.000	26.733	0.012	15.000
Kospula	1	0.000	377.000	25.700	0.018	10.000
Kaposújlak	1	0.000	367.000	26.733	0.012	15.000
Kaposszerdahely	1	0.000	430.000	21.933	0.007	7.000
Kisasszond	1	0.000	367.000	26.733	0.012	15.000
Kiskopárd	1	0.000	367.000	26.733	0.012	15.000
Lengyeltóti	1	0.000	379.000	24.850	0.006	4.000
P1	1	0.000	452.000	20.383	0.002	4.000
P11	1	0.000	430.000	21.933	0.007	7.000
P12	1	0.000	430.000	21.933	0.007	7.000
P13	1	0.000	430.000	21.933	0.007	7.000
P16	1	0.000	397.000	23.683	0.005	4.000
P17	1	0.000	398.000	24.000	0.006	8.000
P18	1	0.000	381.000	24.767	0.006	5.000
P7	1	0.000	382.000	25.117	0.012	8.000

2. lépés: Kapcsolatok és beadott pályázatok száma a kaposvári kistérségben

Modell összesítés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,666	,444	,433	2,450

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	244,645	1	244,645	40,759	,000
Residual	306,110	237	6,002		
Total	550,755	52			

Együtthatók

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	,979	,545		1,795	,079
Kapcsolatok száma	,495	,078	,666	6,384	,000

3. lépés: Bróker típusok az önkormányzatközi pályázati együttműködés alapján

GOULD & FERNANDEZ BROKERAGE MEASURES

Here is a translation table:

Old Code	New Code	Frequency
0 =>	1	64
1 =>	2	20

Number of classes: 2

Un-normalized Brokerage Scores

		1	2	3	4	5	6	
		Coordinat	Gatekeepe	Represent	Consultan	Liaison	Total	
1	Igal	0	0	0	344	0	344	
23	Cserénfa	0	0	0	0	0	0	
24	Gálosfa	2	0	0	0	0	2	
25	Hajmás	2	0	0	0	0	2	
47	Mernye	10	15	15	8	0	48	
48	Polány	0	0	0	0	0	0	
49	Ecseny	0	0	0	0	0	0	
50	Juta	6	1	1	0	0	8	
51	Osztopán	2	2	2	0	0	6	
10	Kaposkeresztúr	4	3	3	0	0	10	
11	Fonó	0	0	0	0	0	0	
33	Alsóbogát	0	0	0	0	0	0	
55	Jegyző	8	0	0	0	0	8	

14	Kisgyalán		0	0	0	0	0	0	
57	P2		14	0	0	0	0	14	
16	Kercseliget		0	0	0	0	0	0	
17	Szabadi		0	0	0	0	0	0	
18	Csoma		0	0	0	0	0	0	
61	P6		0	0	0	0	0	0	
62	P7		0	0	0	0	0	0	
21	Kaposhomok		3	0	0	0	0	3	
22	Szentbalázs		32	9	9	0	0	50	
65	P10		40	0	0	0	0	40	
66	Kaposszerdahely		0	0	0	0	0	0	
67	Kadarkút		0	0	0	0	0	0	
26	Kaposgyarmat		2	0	0	0	0	2	
27	Simonfa		17	4	0	0	0	21	
28	Bőszénfa		138	20	21	2	0	181	
29	Zselickislak		0	0	0	0	0	0	
30	Zselicszentpál		0	0	0	0	0	0	
31	Sántos		8	3	3	0	0	14	
74	Lengyeltóti		0	0	0	0	0	0	
75	P17		0	0	0	0	0	0	
34	Edde		0	0	0	0	0	0	
77	Tamási		0	0	0	2	0	2	
36	Szentgálóskér		6	3	3	0	0	12	
37	Mosdós		2	5	5	8	0	20	
38	Újvárfalva		18	3	3	0	0	24	
39	Mezőcsokonya		0	2	2	0	0	4	
40	Hetes		140	20	19	2	0	181	
41	Várda		4	1	1	0	0	6	
42	Csombárd		0	0	0	0	0	0	
43	Somogysárd		0	1	1	0	0	2	
64	P9		62	0	0	0	0	62	
76	Kapospula		0	0	0	0	0	0	
56	P1		0	0	0	0	0	0	
68	P11		0	0	0	0	0	0	
69	P12		0	0	0	0	0	0	
70	P13		0	0	0	0	0	0	
60	P5		0	1	1	0	0	2	
72	P15		2	0	0	0	0	2	
52	Bodrog		0	0	0	0	0	0	
53	Kaposvár		2	1	1	2	0	6	
84	P18		0	0	0	0	0	0	
80	Bárdudvarnok		0	0	0	0	0	0	
82	Kiskopárd		0	0	0	0	0	0	
78	Kaposmérő		0	0	0	0	0	0	
58	P3		2	1	1	0	0	4	
59	P4		0	0	0	0	0	0	
83	Megyei Önkormányzat		0	0	0	0	0	0	
81	Kisasszond		0	0	0	0	0	0	
79	Kaposújlak		0	0	0	0	0	0	
63	P8		0	0	0	0	0	0	
73	P16		0	0	0	0	0	0	

44	Somogyaszaló		4	3	3	2	0	12	
3	Ráksi		0	0	0	0	0	0	
46	Magyaregres		0	0	0	0	0	0	
4	Taszár		0	7	8	70	0	85	
2	Kazsók		0	0	0	0	0	0	
8	Zimány		0	0	0	0	0	0	
45	Somogygeszti		0	0	0	0	0	0	
9	Baté		2	7	7	24	0	40	
5	Magyaratád		0	2	2	2	0	6	
12	Gölle		0	2	2	20	0	24	
54	Felsőmocsolád		0	0	0	0	0	0	
13	Büssü		0	0	0	6	0	6	
35	Somodor		0	0	0	2	0	2	
15	Nagyberki		0	6	6	54	0	66	
6	Patalom		0	2	2	2	0	6	
7	Orci		0	0	0	0	0	0	
71	P14		0	1	1	6	0	8	
19	Gadács		0	0	0	0	0	0	
20	Somogyszil		0	0	0	0	0	0	
32	Somogyjád		12	62	62	250	0	386	

Legend: (given flow 1-->2-->3, where 2 is the broker)

Coordinator: A-->A-->A (all nodes belong to same group)

Gatekeeper: B-->A-->A (source belongs to different group)

Representative: A-->A-->B (recipient belongs to different group)

Consultant: B-->A-->B (broker belongs to different group)

Liaison: B-->A-->C (all nodes belong to different groups)

4. lépés: Területi pályázati kapcsolathálózat

ID	Degree	Betweenness	Closeness	Harmonic Closeness	Eigen-vector	2-Local Eigen-vector	Density	EffSize	Constraint	r-Constraint	Hierarchy
KTKT	55.000	4293.657	487.000	93.333	0.361	426.000	0.083	50.596	0.049	-0.049	0.079
Koppányvölgye Helyi Akciócsoport	55.000	6213.717	538.000	88.383	0.044	103.000	0.007	54.600	0.021	-0.021	0.021
Zselici Lámpások	48.000	2257.143	569.000	82.117	0.316	286.000	0.050	45.792	0.034	-0.034	0.042
Zselica Szövetség	32.000	293.482	652.000	68.600	0.218	186.000	0.052	30.500	0.042	-0.042	0.023
Bányai Panoráma Egyesület	29.000	762.312	583.000	72.833	0.209	193.000	0.052	27.655	0.044	-0.044	0.018
Somogyjád	24.000	1228.659	506.000	79.833	0.158	260.000	0.181	19.833	0.114	-0.114	0.140
Észak-Kaposi Partnerek	24.000	344.153	610.000	67.417	0.106	157.000	0.120	21.250	0.091	-0.091	0.084
Igal	22.000	3103.574	488.000	82.500	0.133	255.000	0.186	18.091	0.119	-0.119	0.139
Bőszénfa	20.000	115.155	565.000	72.833	0.244	316.000	0.395	12.750	0.140	-0.140	0.051
Hetes	17.000	539.098	584.000	68.667	0.107	172.000	0.147	14.606	0.104	-0.104	0.057
Simonfa	15.000	57.837	573.000	69.833	0.214	286.000	0.600	6.417	0.185	-0.185	0.055
Szentbalázs	14.000	373.134	567.000	70.333	0.200	292.000	0.560	7.000	0.163	-0.163	0.011
Taszár	13.000	500.201	519.000	74.083	0.143	220.000	0.321	9.300	0.139	-0.139	0.045
Nagyberki	12.000	493.820	528.000	72.583	0.123	192.000	0.409	7.500	0.180	-0.180	0.035
Gálosfa	11.000	44.439	579.000	67.500	0.178	255.000	0.782	3.500	0.210	-0.210	0.009
Hajmás	11.000	44.439	579.000	67.500	0.178	255.000	0.782	3.500	0.210	-0.210	0.009
P9	11.000	28.391	686.000	55.567	0.133	124.000	0.473	6.636	0.180	-0.180	0.019
Baté	10.000	480.391	531.000	71.417	0.102	174.000	0.422	6.200	0.194	-0.194	0.022
Mernye	10.000	182.152	608.000	62.833	0.070	137.000	0.356	6.800	0.195	-0.195	0.052
Cserénfa	10.000	44.339	580.000	67.000	0.161	236.000	0.756	3.553	0.214	-0.214	0.011
Kaposgyarmat	10.000	36.450	580.000	67.000	0.163	227.000	0.844	2.711	0.228	-0.228	0.010
Sántos	9.000	280.582	576.000	67.333	0.127	215.000	0.306	6.556	0.157	-0.157	0.009
Gölle	8.000	504.131	535.000	71.750	0.048	148.000	0.321	5.750	0.217	-0.217	0.040
Újvárfalva	8.000	218.963	607.000	62.250	0.064	131.000	0.250	6.250	0.191	-0.191	0.030
Mosdós	8.000	60.330	574.000	67.417	0.109	185.000	0.500	4.500	0.194	-0.194	0.014
Zselickislak	8.000	44.172	586.000	65.583	0.136	218.000	0.643	3.500	0.211	-0.211	0.002
Zselicszentpál	8.000	44.172	586.000	65.583	0.136	218.000	0.643	3.500	0.211	-0.211	0.002
P10	7.000	464.661	707.000	51.433	0.033	34.000	0.048	6.714	0.151	-0.151	0.002
Somogyaszaló	7.000	172.025	564.000	65.250	0.065	136.000	0.524	3.857	0.246	-0.246	0.017
Kaposkeresztúr	7.000	47.479	583.000	65.750	0.091	153.000	0.619	3.286	0.273	-0.273	0.015
Magyaratád	7.000	29.090	561.000	65.333	0.066	130.000	0.667	3.000	0.286	-0.286	0.010
Patalom	7.000	29.090	561.000	65.333	0.066	130.000	0.667	3.000	0.286	-0.286	0.010
Szentgáloskér	7.000	20.835	606.000	61.750	0.064	127.000	0.524	3.857	0.248	-0.248	0.050
Büssü	6.000	337.892	537.000	70.750	0.047	146.000	0.600	3.000	0.315	-0.315	0.037
Orci	6.000	240.931	539.000	68.667	0.075	145.000	0.733	2.333	0.317	-0.317	0.006
Zimány	6.000	240.931	539.000	68.667	0.075	145.000	0.733	2.333	0.317	-0.317	0.006
Juta	6.000	172.026	605.000	62.000	0.056	124.000	0.400	4.000	0.218	-0.218	0.020
Kaposvár	6.000	47.394	580.000	65.750	0.085	164.000	0.533	3.333	0.224	-0.224	0.007
Kaposhomok	6.000	11.754	582.000	65.333	0.104	160.000	0.800	2.136	0.257	-0.257	0.038
Kercseliget	6.000	11.504	586.000	64.917	0.091	147.000	0.933	1.333	0.334	-0.334	0.002
Szabadi	6.000	11.504	586.000	64.917	0.091	147.000	0.933	1.333	0.334	-0.334	0.002
Csoma	6.000	11.504	586.000	64.917	0.091	147.000	0.933	1.333	0.334	-0.334	0.002
Várda	6.000	5.623	603.000	62.250	0.063	132.000	0.733	2.333	0.284	-0.284	0.015
Mezőcsokonya	5.000	161.796	611.000	60.583	0.049	112.000	0.300	3.800	0.252	-0.252	0.008
Osztópán	5.000	69.982	614.000	60.167	0.050	108.000	0.400	3.400	0.281	-0.281	0.024
Fonó	5.000	38.627	590.000	63.917	0.066	123.000	0.700	2.200	0.364	-0.364	0.011

ID	Degree	Betweenness	Closeness	HarmonicC loseness	Eigen- vector	2-Local Eigen- vector	Density	EffSize	Constraint	r-Constraint	Hierarchy
Somogysárd	5.000	29.343	605.000	61.583	0.056	125.000	0.600	2.600	0.260	-0.260	0.007
P2	5.000	25.789	727.000	49.167	0.021	39.000	0.300	3.800	0.298	-0.298	0.006
Somodor	5.000	20.336	567.000	64.083	0.061	132.000	0.700	2.200	0.272	-0.272	0.005
Somogygeszti	5.000	15.203	584.000	62.500	0.053	113.000	0.800	1.800	0.354	-0.354	0.002
Magyaregres	5.000	15.203	584.000	62.500	0.053	113.000	0.800	1.800	0.354	-0.354	0.002
Kazsók	4.000	261.787	542.000	69.250	0.043	136.000	0.833	1.500	0.386	-0.386	0.008
Ráksi	4.000	261.787	542.000	69.250	0.043	136.000	0.833	1.500	0.386	-0.386	0.008
Kisgyalán	4.000	261.787	541.000	69.500	0.037	124.000	0.833	1.500	0.383	-0.383	0.003
Gadács	4.000	261.787	542.000	69.250	0.043	136.000	0.833	1.500	0.386	-0.386	0.008
Somogyszil	4.000	261.787	542.000	69.250	0.043	136.000	0.833	1.500	0.386	-0.386	0.008
P14	4.000	163.400	586.000	60.583	0.027	57.000	0.333	3.000	0.280	-0.280	0.004
Jegyző	4.000	155.263	748.000	46.250	0.010	19.000	0.333	3.000	0.352	-0.352	0.014
Kaposszerdahely	4.000	36.510	687.000	54.717	0.058	116.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Kadarkút	4.000	36.510	687.000	54.717	0.058	116.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Felsőmocsolád	4.000	15.203	568.000	63.583	0.056	125.000	0.667	2.000	0.288	-0.288	0.001
Kaposújlak	4.000	12.271	664.000	57.067	0.063	126.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Bárdudvarnok	4.000	12.271	664.000	57.067	0.063	126.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Kisasszond	4.000	12.271	664.000	57.067	0.063	126.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Kiskopárd	4.000	12.271	664.000	57.067	0.063	126.000	0.000	4.000	0.250	-0.250	0.000
Alsóbogát	4.000	2.236	616.000	59.500	0.050	107.000	0.833	1.500	0.392	-0.392	0.007
Edde	4.000	2.236	616.000	59.500	0.050	107.000	0.833	1.500	0.392	-0.392	0.007
Csombárd	4.000	2.236	628.000	58.833	0.047	102.000	0.833	1.500	0.361	-0.361	0.002
Polány	4.000	2.236	633.000	57.917	0.043	93.000	0.833	1.500	0.419	-0.419	0.005
Ecseny	4.000	2.236	633.000	57.917	0.043	93.000	0.833	1.500	0.419	-0.419	0.005
Kaposmérő	3.000	9.344	666.000	56.400	0.048	97.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Bodrog	3.000	2.236	636.000	57.167	0.038	84.000	0.667	1.667	0.445	-0.445	0.006
P3	3.000	2.121	654.000	53.267	0.025	37.000	0.333	2.333	0.382	-0.382	0.004
Csökölly	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Gige	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Hedrehely	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Hencse	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Jákó	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Kaposfő	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Mike	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Patca	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Rinyakovácsi	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Szenna	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Szilvásszntmárton	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Visnye	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
Lad	3.000	0.660	695.000	53.300	0.055	109.000	0.000	3.000	0.333	-0.333	0.000
P15	3.000	0.500	658.000	52.583	0.021	37.000	0.667	1.667	0.432	-0.432	0.023
P8	3.000	0.000	680.000	49.750	0.019	22.000	1.000	1.000	0.560	-0.560	0.002
P5	2.000	6.061	664.000	50.883	0.007	13.000	0.000	2.000	0.500	-0.500	0.000
Tamási	2.000	2.135	618.000	55.033	0.014	21.000	0.000	2.000	0.500	-0.500	0.000
Kökút	2.000	0.257	722.000	50.750	0.040	80.000	0.000	2.000	0.500	-0.500	0.000
Zselikisfalud	2.000	0.257	722.000	50.750	0.040	80.000	0.000	2.000	0.500	-0.500	0.000
P4	2.000	0.000	654.000	52.583	0.019	30.000	1.000	1.000	0.621	-0.621	0.204
P6	2.000	0.000	689.000	49.000	0.007	14.000	1.000	1.000	0.657	-0.657	0.001
Megyei Önkormányzat	2.000	0.000	656.000	52.500	0.016	32.000	1.000	1.000	0.588	-0.588	0.004
P1	1.000	0.000	903.000	35.133	0.001	4.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P7	1.000	0.000	686.000	48.333	0.008	10.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P11	1.000	0.000	862.000	37.717	0.002	7.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P12	1.000	0.000	862.000	37.717	0.002	7.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P13	1.000	0.000	862.000	37.717	0.002	7.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P16	1.000	0.000	760.000	43.533	0.004	6.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Lengyeltóti	1.000	0.000	741.000	43.383	0.002	4.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P17	1.000	0.000	763.000	43.617	0.005	10.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000

ID	Degree	Betweenness	Closeness	HarmonicC loseness	Eigen- vector	2-Local Eigen- vector	Density	EffSize	Constraint	r-Constraint	Hierarchy
Kapospula	1.000	0.000	683.000	48.750	0.009	12.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
P18	1.000	0.000	719.000	45.467	0.005	7.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Nagybajom	1.000	0.000	724.000	50.083	0.023	48.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Pálmajor	1.000	0.000	724.000	50.083	0.023	48.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Patosfa	1.000	0.000	724.000	50.083	0.023	48.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonszemes	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonőszöd	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonszárszó	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Szólád	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Nagycsepely	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Teleki	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kötcese	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonföldvár	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Szántód	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Köröshegy	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kereki	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Bálványos	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Pusztaszemes	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Zamárdi	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonendréd	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Ságvár	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Som	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Nagyberény	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Balatonszabadi	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Ádánd	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Nyím	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Koppányszántó	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Értény	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Tab	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Bábonymégyer	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kisbárapáti	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Fiad	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Bonnya	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Somogyacsa	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Somogydöröcske	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Szorosad	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Törökkoppány	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kára	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Miklósi	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Zics	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Nágocs	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Andocs	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Somogymeggyes	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kapoly	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Zala	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kánya	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Tengőd	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Sérsekszőlös	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Torvaly	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Lulla	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Somogyegres	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Bedegkér	1.000	0.000	693.000	52.767	0.003	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Somogyfajsz	1.000	0.000	765.000	44.717	0.008	24.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000
Kaposvári Egyetem	1.000	0.000	642.000	55.583	0.027	55.000	0.000	1.000	1.000	-1.000	1.000